

ROBERT BELLARMIN

O VYSTUPOVÁNÍ
MYSLI K BOHU

PŘELOŽIL

P. JAKUB DEML

1948

NÁKLADEM BRNĚNSKÉ TISKÁRNY V. BRNĚ

Sv. Robert Bellarmin. Učitel Církve.

ROBERT BELLARMIN

O VYSTUPOVÁNÍ
MYSLI K BOHU
PO ŽEBŘÍCÍCH VĚCÍ STVOŘENÝCH

PŘELOŽIL

P. JAKUB DEML

1948

NÁKLADEM BRNĚNSKÉ TISKÁRNY V BRNĚ

Přátelům Janu a Zenobii Vítězovým věnujeme tento překlad, protože je v něm, jak jinak není možno, přece jen něco našeho a nám společného. Do jaké míry a do jaké dálky, to by nám, pokud vím, mohla říci Pavla Kytlicová. Dobré slovo je dobrý skutek. To se poznává a na věky trvá, milujeme-li Boha. Tedy zde i tam — v království nebeském.

J a k u b D e m l

V Tasově 18. června 1948

SV. ROBERT BELLARMIN

Biskup, Vyznavač a Učitel Církve.

Narodil se v Montepulcianu v Toskánsku 4. října 1542 ze staré, ale zchudlé rodiny šlechtické. Jeho velmi zbožná matka Cynthia Cervini byla sestrou papeže Marcella II. Robert už od chlapectví vynikal zbožností a ctnostným životem, a jedinou jeho touhou bylo, aby se líbil Bohu a získával duše Kristu. Když mu bylo osmnáct let, vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Filosofii studoval v Římě, theologii v Padově. R. 1569 se odebral na rozkaz Františka Borgiaše, generála řádu, do Lovaně, aby tam konal latinská kázání proti vzrůstající se heresi. Vysvěcen byl roku 1570 na kněze, přednášel v Lovani výklad Summy sv. Tomáše Akvinského, a po šesti letech se vrátil do vlasti, poněvadž jeho zdraví se přílišnou námahou rozrušilo. Sotva se zotavil, přednášel v koleji římské o kontroversích věroučných s velikým úspěchem. V téže koleji pracoval také horlivě jako spirituál a zpovědník. Byl duchovním rádcem sv. Aloisa, jež v nemoci připravoval na smrt. Roku 1590 poslal ho papež Sixtus V. se svým legátem Jindřichem Gaetanim do Francie, kde jménem legátovým vydal k francouzským biskupům znamenitý list, jímž je varuje před schismatem.

Vrátiv se, byl členem komise, povoláné Řehořem XIV. k revisi Sixtova vydání Vulgaty; k zrevidovanému dílu, jež vyšlo roku 1592 za Klementa VIII., napsal předmluvu. Roku 1592 stal se rektorem koleje římské, za tři léta nato provinciálem v Neapoli, a po smrti kardinála Toleta povolal jej Klemens VIII. ke dvoru papežskému a jmenoval ho kardinálem, ač se této hodnosti Bellarmin všemožně bránil. Pracoval horlivě nejen ve svém vysokém a odpovědném úřadě, nýbrž i jako bohovědný spisovatel. Napsal mnoho věroučných a asketických děl, drže se sv. Tomáše Akvinského a hojně čerpaje ze svatých Otců a katolických mystiků. Svatý František Saleský ho nazýval pramenem nauky, Benedikt XIV. kladi-
vem na heretiky, a Benedikt XV. ho dává za vzor pro ty, kdož propagují a hájí katolické náboženství.

Tato jsou hlavní díla sv. Roberta Bellarmina: *DISPUTATIONES DE CONTROVERSIIS FIDEI ADVERSUS HUIUS TEMPORIS HAERETICOS*; první třísvazkové vydání tohoto díla vyšlo v Ingolštate (1586—1593) a do počátku XVIII. stol. vyšlo stodvacetkrát; v době novější vydány *Disputace* znovu v Mohuči 1842 a v Římě 1832—1842. *Disputace* Bellarminovy vynikají jasností, klidem a důkladností; na straně protestantské daly podnět k četným spisům polemickým, ba i k nízkým pamfletům. Z jiných spisů Bellarminových vynikají: *IN OMNES PSALMOS DILUCIDA EXPOSITIO* (Řím 1611, Kolín 1611, 1617,

Lyon 1611, 1618 a j.); je to výklad Žalmů, provanutý vroucí zbožností.

DE SCRIPTORIBUS ECCLESIASTICIS (Řím 1613, Kolín 1613, Paříž 1617, 1630 a jinde); toto dílo, sahající až do roku 1500, napsal Bellarmin pro sebe, když byl profesorem v Lovani a teprve později je přepracoval do tisku. Velmi se rozšířily Bellarminovy KATECHISMY: malý pod názvem DOTTRINA CRISTIANA BREVE (Řím 1597) a velký pod názvem DICHIARAZIONE PIU COPIOSA DELLA DOTTRINA CRISTIANA (Řím 1598; do češtiny přeložil I. Ferus S. J. pod názvem Křesťanské učení, v Praze 1636), jichž se dosud v Itálii užívá a jež byly přeloženy do mnoha jazyků. — SEBRANÉ SPISY BELLARMINOVY vyšly v Neapoli 1856—1862 v osmi svazcích, v Paříži 1870—1874 ve dvanácti svazcích, a jinde. Mimo to sepsal Bellarmin *De exemptione clericorum; De indulgentiis et jubilaeo; De translatione imperii romani a graecis ad Francos; adversus Mathiam Flaccium Illyricum; Judicium de libro, quem lutherani vocant Concordiae; Responsio ad praecipua apologiae, quae falso catholica inscribitur; pro successione Henrici Navarreni in Francorum regnum; Apologia Roberti S. R. E. cardinalis Bellarmini pro responsione sua ad librum Jacobi, Magnae Britanniae regis, cuius titulus est: Triplici nodo triplex cuneus, in qua apologia refellitur praefatio monitoria regis eiusdem; Tractatus de potestate summi Pontificis in rebus temporalibus, adversus*

Guilielmum Barclay; INSTITUTIONES LINGVAE HEBRAICAE ex optimo quoque auctore collectae; DE ASCENSIONE MENTIS IN DEUM PER SCALAS RERUM CREATARUM, vyšlo v Římě 1615 a do češtiny přeložil Jakub Colens S. J. pod názvem ROBERTA BELLARMINA NEBESKÝ ŽEBŘÍK, t. j. vstupování mysli lidské od země do nebe; vyšlo v Praze 1630; tento překlad dnes nikterak nevyhovuje, jednak je příliš otrocký, jednak i nepřesný a někde i neúplný; výňatky z Bellarminova Nebeského žebříku najdete v překladu J. Dobicera v časopise „Blahověstu“ XIV, XVIII, XIX (1864, 1868—1869), avšak i tento překlad je už zastaralý.

Dalším spisem Bellarminovým je DE AETERNA FELICITATE SANCTORUM (Řím 1616), DE GEMITU COLUMBAE SIVE DE BONO LACRYMARUM (Řím 1617), DE SEPTEM VERBIS A CHRISTO IN CRUCE PROLATIS (Antverpy 1618), DE ARTE BENE MORIENDI (Řím, Antverpy 1620; do češtiny přeložil Jakub Colens pod názvem „Umění křesťanské aneb příprava k dobré smrti“, vyšlo v Praze 1630), DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI (Antverpy 1619); toto dílo napsal Bellarmin na žádost polských jezuitů a věnoval je princi Ladislavovi, synu krále Zikmunda III.

Kniha DE GEMITU COLUMBAE má tři části; část první přeložil Jakub Deml a otiskl ve svých VII. „Šlépějích“ pod názvem ÚPĚNÍ HOLUBICE; byla při tom i Bellarminova podobizna podle staré ry-

tiny. Celá tato Bellarminova kniha vyšla nyní v olomouckém „Krystalu“ v překladu Timothea Vodičky a s důkladným životopisem autora.

Svatý Robert Bellarmin zemřel sice v září, ale Církev slaví jeho památku 13. května. Římský Breviář mimo jiné zvláště vyzvedá tyto jeho přednosti a ctnosti: že o sobě smýšlel přepokorně, že byl podivuhodně prostý, že jedinečně miloval Rodičku Boží a že denně několik hodin věnoval modlitbě. Na sebe byl přísný, žil asketicky, k bližnímu byl přející a štědrý, proto ho nazývali Otcem chudých. Usilovně se snažil, aby ani lehounkým hříchem neposkvrnil křestní nevinnost.

Zemřel 17. září 1621, téměř osmdesátiletý, na pahorku Kvirinálu, a mohl umřít s vědomím, že nepromarnil ani chvilku svého života, leč by někdo měl to převrácené mínění, že věda, umění a svatost jsou pro život něčím podružným, ne-li zbytečným. Robert Bellarmin, jak se přesvědčíte i z této jeho knihy, ovládal nejen theologii a byl zběhlý nejen v Bibli, v Otcích, v hagiografii, v asketice a v mysticích, nýbrž i v matematice, v astronomii, ve vědách přírodních, v hudbě a v poesii, o filosofii ani nemluvě, neboť tu od počátku vždycky obzvláště pěstoval jeho Řád. Věty Bellarminovy mají všechnu kultivovanost klasické latiny, její věcnost, přesnost a spád, a nadto pravý básnický rytmus a citovou vroucnost, která je znakem lásky a nikdy se nespokojí s málem

*v poučování, v rozechřívání, v přesvědčování,
v rozdávání a v sebeobětování. Nedivíme se tedy,
že právě svatý Robert Bellarmin napsal hymnus
na světici obzvláštní lásky, svatou Maří Magda-
lenu, a nemůže uškodit, když si jej tady zazpíváme:*

*Pater superni luminis,
Cum Magdalenam respicis,
Flammas amoris excitas,
Geluque solvis pectoris.*

*Amore currit saucia
Pedes beatos ungere,
Lavare fletu, tergere
Comis, et ore lambere.*

*Astare non timet cruci,
Sepulcro inhaeret anxia,
Truces nec horret milites:
Pellit timorem caritas.*

*O vera, Christe, caritas,
Tu nostra purga crimina,
Tu corda reple gratia,
Tu redde coeli praemia.*

*Patri, simulque Filio,
Tibique Sancte Spiritus,
Sicut fuit, sit jugiter
Saeclum per omne gloria.*

*Ó Otče světél nebeských,
když hledíš na Magdalenu,
plameny lásky vzněcuješ
a ledy srdcí rozpouštíš.*

*Raněna láskou pospíchá
přesvaté nohy pomazat,
obmýt je pláčem, osušit
vlasy, a ústy zulíbat.*

*Pod křížem stát se nebojí,
úzkostně trvá u hrobu
aniž se děsí vojáků,
láska z ní bázeň vyhání.*

*Ó Kriste, láska pravdivá,
ty očist' naše proviny,
ty naplň srdce milostí,
ty daruj nebes odměny.*

*Otci i jeho Synu též,
i tobě, Duchu přesvatý,
tak byla, tak i nadále
po všechny věky sláva buď! Amen.*

*

*Také obou hymnů na svátek Andělů strážných,
Custodes hominum (psán v asklepiadské strofě
s glykonským veršem) a Aeterne Rector siderum
autorem jest Robert Bellarmin. Slyšte, jak tu
křídly mává jeho verš:*

*Huc custos igitur pervigil advola,
Avertens patria de tibi credita
Tam morbos animi, quam requiescere
Quidquid non sinit incolas.*

*Po česku: Sem tedy přilet, strážce bdělý, a od-
vrať od vlasti sobě svěřené jak choroby ducha,
tak také všechno, co nenechává na pokoji její
obyvatele!*

*A v onom hymnu k Chválám vzývá věčného
Správce hvězd, aby nám v soumraku tohoto času
dal nové světlo (Lucisque sub crepusculum lucem
novam da mentibus) a poslal Anděla strážce, který
by zmařil úklady draka žárlivce a z našich končin
vypudil nepřátelský strach, o mír se postaral
občanům a zahnal mor:*

*Metum repellat hostium
Nostris procul de finibus:
Pacem procuret civium,
Fugetque pestilentiam.*

*Tady máváuí andělských křídel mění se v má-
vání taseného meče, na němž se odráží a bleskotá
slunce. Je to slunce věčné Pravdy při tomto šermu
a souboji dobra a zla, je to zápas křesťanské duše,
která si je jista vítězstvím.*

*Tato kniha vyvolává ve mně na sta vzpomínek
a analogií ze života, z umění výtvarných, z hudby
i z literatury; vidíte to již z těch několika mých*

poznámek pod čarou vlastního textu. Nepochybuji, že tak tomu bude i u Vás, já jsem Vám chtěl dát jen jakýsi popud a maličký návod. Neboť čím hlubší je kniha, tím více souvisí s pravdami věčnými, tím bližší je Bibli a katolické Liturgii, tím méně ji možno odloučit od této přítomnosti, právě ode mne, právě od tebe, tím opovážlivější by bylo zastrčit ji do bibliotéky jen jako věc museální, jako dokument staré a pro moderního člověka celkem naivní a překonané doby. Jen čtěte, prosím, a sami poznáte, v čem i toto starší dílo je nepřekonatelné.

Vzpomínám si často a zvláště při této knize na protest Otokara Březiny proti těm, kteří ho prohlašovali za největšího českého básníka, já sám myslel, že to říká jen z přemrštěné skromnosti, bylo to v době, kdy ho navrhovali za kandidáta Nobelovy ceny; tehdy řekl, že jeho dílo nemá metafysické struktury, architektoniky, páteře dogmatické jako na př. Lauda Sion takového svatého Tomáše Akvinského. „Mé dílo,“ řekl, „jsou jen invokace, a to není tak těžké.“ Toho si byl vědom již v roce 1905, kdy mne přímo vybízel, abych při komentaci jeho díla ještě hojněji citoval svatého Otce a katolické světce, jej to zřejmě posilovalo a inspirovalo, jej to rozradostňovalo „jako ptáka zabloudilého, jenž zajásá, když najde své množství zpívající“.

Promiňte mi, že takto odbočuji, je to jen naoko,

chci jen říci, že duch tak odchovaný exaktními vědami se neštítel vzítí do ruky dílo takového Bellarmina a s úctou je rozjímati, jsa vážný a kultivovaný.

A právě při četbě a překladu této knihy jsem si znova a znova připomněl, co týž Otokar Březina mi řekl po smrti jaroměřického katechety P. Františka Pálenského: „Co tento kněz zde vykonal, budu znát ještě v třetím pokolení!“ I chválil jej za to, jak dobře vedl mládež, jak jí vštěpoval věčné pravdy, jak byl na sebe přísný, jak si nic neodpustil, jak nikdy nevybočil, jak ani jiným, ani sobě z povinností neslevil. Na něm prý ležela celá farnost, na něho se mohla ve všem spolehnout, nic mu nebylo možno vytknout, byl přísný a přesný jak nauka, kterou hlásal a kterou tak věrně představoval, ale při tom všem zřejmě hořel láskou k Bohu i k lidem, jak onen Mojžíšův keř na poušti, který hořel, ale sám neshořel.

Tento P. František byl Otokaru Březinovi tak milý, že byl i nenápadný, ba po jisté stránce docela všední, a Březina ho přirovnával ke koni, který mlčky a trpělivě táhne svou brázdou, až je celé pole zoráno, a potom zase bez reptání vozí náklady a dělá, čeho je na statku třeba, den co den, až všecky své síly vyčerpá a padne. „A kdyby takový kněz nic jiného nedělal, než když naučí lidi zachovávatí Boží přikázání, dobře si zaslouží svého platu!“ Tak mi při podobné příležitosti řekl Otokar

Březina. A také toto právě jsem Vám chtěl nakonec říci, neboť déle a častěji na Vás myslím, než prozrazuji v této předmluvě: to totiž, že kdyby Robert Bellarmin touto svou knihou nic jiného nedokázal, než že Vás naučí zachovávat Boží přikázání, stačí.

Ale on Vás naučí více, tomu totiž, co s tím souvisí a k čemu nás nabádá už malý katechismus svou malou, ale tak nesmírně obsažnou odpovědí na otázku, k čemu jsme tady na světě: Abychom Boha poznávali, ctili, milovali, jemu sloužili a tak na věky spaseni byli.

A až budete číst tuto knihu, poznáte, co všechno jste nevěděli a vědět měli, co všechno jste nedělali a dělat byli povinni. Ne proto, že by toho všeho Bůh od Vás potřeboval, ale že toho potřebujete Vy, abyste byli šťastni.

Svatý Roberte Bellarmine, kdybychom poslouchali tvého učení a dbali tvých výzev a řídili se podle tvého příkladu, jak by se rozřešily tak zvané sociální, hospodářské, politické, slovem evropské i světové otázky, jaký mír by se snesl na tuto zem! Jaký pokoj by se rozhostil mezi národy! Jak radostně bychom s tebou vystupovali po žebříku tvorstva k Tomu, jenž je sama moudrost, láska, spravedlnost, začátek i konec.

J. D.

V Tasově na svátek sv. Petra a Pavla 1948.

PETRU ALDOBRANDINOVI,

Ř. C. slovutnému kardinálu,

Kardinál Robert Bellarmin

pozdravení.

Minulého měsíce září napsal jsem podle své možnosti, s pomocí Páně, knížku o vystupování mysli k Bohu po žebřích věcí stvořených. S dobrotivým dovolením Jeho Svatosti Otce a Pána našeho jsem si zvolil ten měsíc, abych se uvolnil Bohu, všechny jiné starosti nechaje stranou. A ačkoli jsem tu knížku napsal vlastně pro potřebu svou, přece na radu a vybízení přátel, abych ji vydal tiskem, chci, aby vyšla především ve jménu tvém. Neb může-li vyplývat nějaký užitek z této mé práce, zahrne hlavně lidi zaměstnané veřejnými záležitostmi, jako jsou na prvním místě knížata Církve. Ty pak z knížat Církve spoustou záležitostí zatížených jsi jeden z prvních: vždyť jsi kardinál, arcibiskup, svaté římské Církve komoří, jeden z představených úřadu veškeré inkvisice a starostmi mnohých a přetěžkých úkolů a povinností rozptýlen. Také ještě z té příčiny ti věnuji toto dílo, aby tu ze mne do paměti potomků čněl nějaký pomník tvých prevelkých dobrodiní mně

prokázaných a mé jakési pozornosti. A doufám, i když je nepatrný můj dar, že proto tvé laskavosti nebude méně milý. Neboť cena knih nespočívá v množství listů, nýbrž v jejich prospěšnosti a užitečnosti. Nevím, co o této mé knížce soudí jiní, ale zjistil jsem, že mně, nad ostatní má dílka, byla nemálo užitečná. Proto ostatních svých knih nečtu, leč, jsa donucen potřebou: tuto sám od sebe jsem četl zas a zas a jsem i nadále rozhodnut často se obíratí její četbou; je asi mému srdci bližší ne pro svou hodnotu, nýbrž proto, že jsem ji jako druhého Benjamina zplodil ve svém stáří. Přijmi tedy, předobry kardinále, ode mne tento dárek a nebudiž tobě jen svědectvím mé patričné úcty, nýbrž také ti služ jako upomínatel. Jestli totiž někdy příliš tě zavalí spousta záležitostí a bude usilovat o to, aby tě odvrátila od obvyklé horlivosti, s jakou se oddáváš v určitých hodinách Bohu skrze modlitbu: Tato knížka skromně ti vnukni, abys na čásek odložil taková rozptýlení a mysl vrátil k radostem vnitřním a jadrným a aby ses zabýval rozjímáním nebo četbou; a abys viděl, že Pán sám je Bůh, to jest, samo pravé a nejvyšší a věčné dobro, jehož nabytí člověka nanejvýš obšťastňuje a jehož ztráta nanejvýš zbídačuje.

Předmluva

Písmo svaté často nás napomíná, abychom horlivě hledali Boha; neb ačkoli Bůh není daleko od jednoho každého z nás, poněvadž v něm žijeme, se pohybujeme a jsme, jak praví Apoštol (Sk. 17): přece my daleko jsme od Boha; a jestli ustavičně nepodnikáme vystupování v srdci (Žalm 83, 6) a nevztyčujeme si žebříky do nebe a nehledáme vážně a pracně Boha, se synem marnotratným v krajině vzdálené, daleko od vlasti paseme vepře (Luk. 15).

A abychom stručně vysvětlili, jak to mezi sebou souvisí, že Bůh není daleko od nás a my přece tuze daleko jsme od něho: pravíme, že Bůh není daleko od nás, poněvadž nás ustavičně vidí ten, jehož očím všechno je přítomno; on také na nás ustavičně myslí, poněvadž se o nás stará (1 Petr. 5); a on také ustavičně se nás dotýká, protože všechno nese slovem moci své (Žid. 1). A tuze daleko jsme od Boha, poněvadž Boha nevidíme a viděti nemůžeme, an přebývá ve světle nepřístupném (I. Tim. 6):

ale také nejsme s to, abychom o Bohu myslili něco ze sebe jako ze sebe (2. Kor. 3); mnohem méně jsme schopni dotýkati se ho zbožným citem a k němu lnout, leč nás uchopí a k němu přitáhne jeho pravice. Proto když řekl David (Žalm 62): Přilnula k tobě duše má, ihned připojil: uchopila mne pravice tvá. A nejsme jen daleko od Boha, že ho nemůžeme ani viděti, ani snadno o něm nemyslíme, ani citem k němu nelneme, nýbrž také proto, poněvadž zaujati časnými dobry, které nás se všech stran obklopují a zavalují, velmi snadno na Boha zapomínáme a vyschlé naše srdce stěží rozezvučuje jazyk pro jméno Boží v žalmech a svatých modlitbách. To tedy je příčina, proč Duch svatý v Písmě svatém, jak jsme právě říkali, tak často nás napomíná, abychom hledali Boha: Hledejte Boha a bude žítí vaše duše (Žalm 68); a Hledejte tváře jeho stále (Žalm 104); a Dobrý Pán doufajícím v něho, duši hledající jej (Pláč 3); a Hledejte Pána, dokud ho možno najíti (Is. 55); a V prostotě srdce hledejte ho (Moudr. 1); a Když hledati budeš Pána, najdeš jej, budeš-li jej totiž hledati celým srdcem (V. Mojž. 4).

Potom tato horlivost v hledání Boha, ačkoli má býti společná věřícím všem, přece ve větší míře přísluší představeným Církve; to dosvědčují svatí Otcové Augustin, Řehoř a Bernard, kromě

ostatních. Píší vskutku slovy zřetelnými, že takový představený nemůže sobě a jiným prospívat, nerozjímá-li o věcech božích a neobčerstvuje-li se znova a znova na duchu. Sv. Augustin praví ve své knize o Městě Božím: Svatou prázdeň vyhledává láska k pravdě; spravedlivé zaměstnání na sebe bere potřeba lásky; ale potěšení z pravdy nesmí tak naprosto zmizet, abychom nepozbyli toho zalíbení a nebyli zavaleni tou potřebou. A týž sv. Augustin ve Vyznáních mluvě o sobě a svém častém rozjímání Boha z tvorů, praví: Dělán to často. To mne těší a od veškeré nevyhnutelné činnosti, pokud se mohu uvolnit, utíkám se k této rozkoši (I., kap. 40). Svatý Řehoř ve své knize o duchovní správě říká: Soucitem budiž duchovní správce každému nejbližší, kontemplací nade všechny nejvyšší, tak aby srdečnou dobrotou na sebe přenášel slabost ostatních a vysokým nazíráním, vzlétaje v neviditelno, aby se vznesl i sám nad sebe (P. 2. past. c. 5); a na doklad tu uvádí sv. Řehoř příklad Mojžíšův a Kristův. Neb Mojžíš často vcházel do stánku a z něho vycházel; vcházel do něho, aby nazíral na tajemství Boží; vycházel z něho, aby nosil slabosti bližních; a sám Kristus za dne kázáním a konáním zázraků spáse bližních se věnoval, kdežto

nocí probděl na modlitbách a v kontemplaci. Přes noc trval na modlitbě Boží, dí svatý Lukáš (kap. 6). Ostatně mnoho podobného možno čísti v poslední kapitole této knihy.

Potom sv. Bernard, aby vážně napomenul papeže Evžena, kdysi svého žáka, aby se nezaměstnával toliko jednáním, nýbrž každodenně na určitý čas se usebral a si popřál svaté prázdňe a pokrmu nebeského, napsal patero knih o rozjímání, ve kterých nejen ho vybízí k ustavičnému uvažování o věcech nebeských, nýbrž také objasňuje řád a způsob rozjímání a kterak rozjímáním vystupujeme, a vystupující, přetvořujeme se v Boha rozumem a citem. A nepřipouští výmluvy, kterou on mohl předstírat a kterou v tomto čase mnozí předstírají: že prý totiž přílišná zaměstnání, spojená s úřadem velepastýřským, nedopřávají mu tolik volných chvílí, aby se mohl oddávati rozjímání o věcech božských; nikdo zajisté není povinen vnějším záležitostem tak docela se věnovati, aby si nenechal čas na občerstvení těla pokrmem a nápojem a na odpočinek spánkem. A jestliže toho občerstvení a odpočinku spravedlivě žádá tělo, oč více plným právem pokrmu a spánku svého bude se dožadovati duch? Vždyť bez toho občerstvení na žádný způsob nemůže správně vykonávati svůj úřad v takové spoustě největších záležitostí. Potom pokrmem duše je modlitba a spánkem je-

jím nazírání, jímž se pořádají vystupování v srdci (Žalm 83, 6), aby se viděl Bůh bohů na Sionu, pokud se může vidět v slzavém údolí.

Zdá se pak, že nám smrtelníkům nemůže být přístupen žádný žebřík pro vystupování k Bohu, než skrze Boží díla; neb kdo zvláštním darem Božím byvše přípuštění jinou cestou do ráje, slyšeli tajemství Boží, kterých nesmí vysloviti člověk, o těch se musí říci, ne že vystoupili, nýbrž že byli vytrženi, což o sobě výslovně vyznává sv. Pavel, an praví: Byl jsem vytržen do ráje a slyšel jsem tajná slova, kterých člověku není dovoleno mluvit (2. Kor. 12).

Že pak člověk může skrze díla Boží, to jest skrze tvory vystupovati k poznávání a milování Tvůrce, o tom poučuje Kniha Moudrosti (kap. 13) a Apoštol v listě k Římanům (kap. 1), a sám rozum dosti to potvrzuje, poněvadž z účinků se může poznati účinkující příčina a z obrazu vzor: a není pochyby, že všechny stvořené věci jsou díla Boží, a že člověk a anděl nejsou jenom díla, nýbrž i obrazy Boží, tomu nás učí Písmo svaté.

A tak já těmito důvody podnícen, když mi bylo popřáno trochu pokoje od veřejných záležitostí, a povzbuzen příkladem sv. Bonaventury, který v podobném ústraní napsal putování duše k Bohu, pokusil jsem se z úvah o věcech stvořených sestaviti žebřík, po kterém by se, ať už jakkoliv,

mohlo vystupovati k Bohu; rozdělil jsem je na patnáct stupňů k podobenství patnácti stupňů, po kterých se vystupovalo k chrámu Šalomounovu, a patnácti žalmů, kterým se říká stupňové.

**O VYSTUPOVÁNÍ MYSLI K BOHU
PO ŽEBŘÍCÍCH VĚCÍ STVOŘENÝCH**

STUPEŇ PRVNÍ.

Se zřetelem k člověku.

Kapitola I.

Touží-li někdo opravdu vztyčiti žebříky k Bohu, musí začítí úvahou o sobě. Neb každý z nás jest i tvorem i obrazem Božím; a nic nám není bližšího než my sami sobě. Proto nikoli bez příčiny praví Mojžíš: *Dej pozor na sebe;*¹⁾ na tato dvě slova znamenitou řeč napsal veliký Basil. Neboť kdo se na sebe kolem dokola podívá a uváží, co se v něm skrývá, najde jaksi ve zkratce celý svět, a odtud nikoli nesnadno vystoupí k tvůrci věcí všech.

Ale já jsem se rozhodl zkoumati na tomto místě jen čtyři obecné příčiny: kdo jest mým tvůrcem; z jaké látky mne učinil; jakou podobu mně dal; a k jakému cíli mne stvořil. Neb hledám-li svého tvůrce, najdu jenom Boha; hledám-li látku, ze které mne učinil, nenajdu vůbec nic; a z toho usoudím, že to, co je ve mně, bylo učiněno od Boha a celé náleží Bohu; hledám-li podobu, najdu, že jsem obrazem Božím; hledám-li cíl, shledám, že týž Bůh je nejvyšší a všechno

¹⁾ Doslova to v knihách Mojžíšových není, ale viz Tob. IV, 13 a Tim. IV, 16.

mé dobro. A tak pochopím, že tak těsné je mé spojení a můj svazek s Bohem, poněvadž on sám jest mi tvůrcem, sám původcem, sám Otcem, sám vzorem, sám blažeností, on sám vším. A pochopím-li to, jak se může stát, abych jej co nejvroucněji nemiloval? na něj nemyslil? po něm nevzdychal? jej viděti a jeho dosici netoužil? anebo abych se neděsil tak tmoucí tmy srdce svého, že po tak dlouhý čas na nic méně nemyslílo, ničeho méně nežádalo, ničeho méně nehledalo než Boha, který sám je mi vším?

Kapitola II.

Ale poněkud zevrubněji uvažujme o jednotlivostech. Ptám se tě, duše má, kdo ti dal, že jsi, když do nedávna nebylas nic? Věru tě nezrodili rodičové tvoji tělesní, poněvadž co se zrodilo z těla, tělem jest; ty však jsi duch; nestvořily tě nebe nebo země, slunce nebo hvězdy; vždyť ony jsou hmotné, ty však jsi nehmotná. Ale původci tvými nemohli být ani andělé nebo archandělé, anebo jiní tvorové, poněvadž nejsi stvořena z nějaké látky, nýbrž naprosto z ničeho, a z ničeho něco učiniti může jenom všemohoucí Bůh. On tedy sám bez spojence, bez pomocníka,

vlastníma rukama, což jsou jeho rozum a vůle, tebe stvořil, kdy chtěl. Ale snad tvé tělo nestvořil sám Bůh, nýbrž je utvořily věci stvořené: takže by duše Boha, tělo však rodiče by mělo uznati za své původce? Není tomu tak; nýbrž sám Bůh, ačkoli používá rodičů lidských k zrození těla, jako posledních dělníků ke stavbě domu, přece býti a nazýván býti chtěl sám architektem, sám původcem, sám pravým Otcem nejen duše, nýbrž i těla, a tak celého člověka. Neboť kdyby zploditelé tvého těla byli jeho praví původci a jaksi staviteli, zajisté by věděli, kolik je v lidském těle svalů, kolik žil, kolik nervů, kolik kostí větších, kolik menších, kolik mízy, kolik žláz a podobných věcí, kterých vůbec neznají, leč snad by se jim byli naučili z anatomie. Mimoto když tělo stůně, anebo úd uschne, anebo se utne, zajisté by je, kdyby byli jeho pravými původci, mohli obnovit týmž uměním, kterým je utvořili prvně; tak jako ti, kdo sestavují hodiny, anebo staví domy, dovedou je také řídit, anebo obnovit. Avšak rodiče nic z toho nedovedou anebo neznají. K tomu přidej, že spojení duše s tělem, které tvoří hlavní stránku lidské přirozenosti, nemohl uskutečnit nikdo jiný než umělec moci nekonečné; neboť jakým jiným než Božím uměním mohl se spojit duch s tělem, svazkem tak těsným, že se staly jednou podstatou? Vždyť tělo nikterak se nepodobá duchu a nedá

se s ním srovnati. Učinil to tedy ten, jenž veliké divy koná sám.

Pravdu tedy říká Duch Páně skrze Mojžíše v Deuteronomiu: Zdaliž on není Otec tvůj, kterýž vládne tebou a učinil a stvořil tebe? (Deut. 32, 6) a skrze sv. Joba: Kůží a masem oděls mne, kostmi a žilami scelils mne (Job. 10, 11) a skrze Proroka královského: Ruce tvé učinily mne a zrobily mne (Žalm 118, 73) a opět: Tys utvořil mne a položils na mne ruku svou (Žalm 138, 5); a skrze vele-moudrou ženu, matku bratří Makabejských: Nevím, kterak jste se v útrobách mých octli, vždyť já jsem vám ducha a duši a život nedarovala a také údů jednomu-každému já jsem nescelila: nýbrž Stvořitel světa, který utvořil člověkovo narození a který vynašel všech věcí počátek (II. Mak. 7, 22). Patrně proto říkala Moudrost Boží, Kristus Pán: Otce nenazývejte sobě na zemi, jeden je zajisté Otec váš, který jest v nebesích (Mat. 23, 9), a toto napomenutí maje na mysli sv. Augustin, o svém synu Adeodatovi, jež smilně zplodil, řekl Bohu: Tys jej dobře učinil; neboť já jsem na tom dítěti kromě poklesku nic neměl (9. Vyzn. 6).

Nyní tedy, duše má, je-li Bůh původcem tvého těla a duše tvé, je-li on ti Otcem, nosičem, pěstounem: buď si čímkoliv, jemu-li náležíš:

jestli cokoli máš, od něho máš, a cokoli doufáš, od něho doufáš: proč se takovým otcem nechlubíš? proč jej celým srdcem nemiluješ? proč kvůli němu všemi pozemskými věcmi nepohrdáš? proč necháváš nad sebou panovat marné žádosti? Pozdvihni oči svých k němu; neboj se toho, co by ti učinil nepřítel tvůj na zemi, když máš Otce všemohoucího na nebesích. Považ, s jakou důvěrou a s jakou vroucností říkal David: Tvůj jsem, zachraň mne! Ó, kdybys uvážila, duše, co to jest, když všemohoucí a věčný Bůh, jenž tvých dober nepotřebuje, a kdybys zahynula, sám by nic nepozbyl, oči svých přece neodvrací od tebe, a tak tě miluje, tak chrání, tak řídí, tak o tebe pečuje, jako bys byla jeho velikým pokladem: jistě s celou důvěrou by ses k němu přitulila, bála by ses ho jak Pána, milovala jej jako Otce, a nebylo by žádného tak náramného pozemského dobra nebo zla, které by tě mohlo odtrhnout od lásky k němu.

Kapitola III.

Přejdeme k látce, ze které je člověk utvořen. Jest prachatrná, ale čím je chatrnější, tím vhodnější látku nám poskytuje k tomu, abychom v so-

bě vytvořili ctnost pokory, nad kteroužto ctnost není v tomto životě více užitečné a méně vzácné, a tím více drahocenné a žádoucnější.

A vskutku o látce duše nelze pochybovati, že je nic, nad něž si nemůžeme představit, anebo pomyslit nic bezcennějšího a prázdnějšího. První látkou těla co jest, nežli krev měsíční? Věc tak ošklivá, že se štítí oči na ni pohledět a ruce se jí dotknout a duch na ni pomyslit. Látka, ze které byl utvořen první člověk, co byla jiného, leč hlína rudá a neplodná, buď prach nebo bláto. Utvořil, praví Písmo, Bůh člověka z hlíny země (Gen. 2) a opět řekl člověku Bůh: Prach jsi a v prach se navrátíš (Gen. 3). Proto pratec Abraham, pamětliv bezcennosti své, řekl Bohu: Když už jsem jednou začal, budu mluvit k Pánu svému, ač jsem prach a popel (Gen. 18). Ale ani tady není konec bezcennosti látky, z které je člověk, neboť ani to bláto nebo ten prach nepovstaly z jiné látky, nýbrž z ničeho. Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi, a zajisté nikoli z jiného nebe a z jiné země, nýbrž učinil je z ničeho: a tak v nic se obrací to, z čeho vzešel pyšný ten živočich, který se nazývá člověkem, měj si na zřeteli jeho duši nebo jeho tělo. Není tudíž v člověku nic, čím by se mohl chlubit, jako by to byl neobdržel od Boha. Neboť díla lidská, ať kterákoli, pocházejtež si z nadání nebo z práce, vždycky mají něco ze

sebe, čím by se, kdyby měly rozum, mohly chlubití vůči svému tvůrci, tak na příklad zlatá nádoba, dřevěná skříň, dům ze slonoviny nebo z mramoru, kdyby mohly mluvit, zajisté by řekly svému tvůrci: Tobě dluhuji tvar, ne však látku, a cennější jest, co mám ze sebe, než to, čeho se mi dostalo od tebe. Ale člověk, který nemá nic ze sebe a ze sebe je naprosto nic, nemůže se ničím chlubití. A pravdu pravdoucí říká Apoštol: Kdo se domnívá, že něčím jest, ač je nic, sám sebe podvádí (Gal. 6), a Co máš, čeho nedostal? a když dostals, co se chlubiš, jako bys byl nedostal? (I. Kor. 4) To je v souhlase se slovem sv. Cypriana: Ničím se nesmíme chlubit, poněvadž nic není naše (Lib. 3 ke Kvirinovi 4). Ale řekneš na to: mnoho slavných a znamenitých děl vytvářejí lidé, pro něž právem požívají chvály, aby přednost chválená se vzmáhala. Opravdu, mnoho slavných a znamenitých děl vytvářejí lidé, pro něž mohou sklízet chválu a jimiž se mohou chlubit, jenže v Pánu, nikoli v sobě; jakož psáno jest: Kdo se chlubí, v Pánu se chlub (II. Kor. 10) a v Pánu bude chválena duše má (Žalm 33). Táži se: když člověk znamenité dílo vytváří, z jaké látky je vytváří, jakou schopností je vytváří, kdo jej při tom vede, kdo mu při tom pomáhá? Zajisté je tvoří z látky, kterou stvořil Bůh a nikoli ten člověk; a tvoří je vlohou, kterou

mu dal Bůh, a které sám nenabyl. A při té práci ho vede a pomáhá mu Bůh, bez jehož vedení a pomoci nic dobrého by neudělal, neboť mnoho dobrého koná v člověku, bez člověka, Bůh; ale nic dobrého nedělá člověk, čeho by nedělal Bůh, aby to dělal člověk, jak praví druhý Koncil Oranžský. A tak ráčí Bůh používat služeb člověka při uskutečňování věcí dobrých, které by mohl konati sám, aby člověk takto doznal, že je dlužníkem Božím, aby nezpychl v sobě, nýbrž aby se chlubil v Pánu (Moudr. 10).

Proto, duše má, jsi-li moudrá, usedej vždycky na místo poslední; nekraď slávu Boží, ani v nepatrném, ani v prevelikém, sestup do svého nic, které ti jedině patří, a celý svět nebude tě moci pozdvihnout v pýchu. Ale poněvadž tato drahocenná ctnost pokory pravé ze světa již skoro vymizela, a nenacházela se ani v knihách filosofů, ani v mravech pohanů, přišel s nebe Učitel pokory, a ačkoli byl ve způsobě Boží rovný Otci, sebe samého zmařil, přijav způsobu služebníka a ponížil sebe, stav se poslušným až na smrt (Filip. 2), a pokolení lidskému řekl: Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem, a naleznete odpočínutí duším svým (Mat. 11). Proto, duše má, jestli snad se stydíš následovati pokoru lidí, nestyď se následovati pokoru Boha, který

nemůže ani klamati, ani se klamati, a který pyšným se protiví, kdežto pokorným dává milost (Jak. 4).

Kapitola IV.

Nyni jest na řadě, abychom uvažovali o podobě, která je třetí z příčin. A věru, čím bezcennější je látka, z které byl učiněn člověk, tím drahocennější a vznešenější jeví se podoba, daná člověku. Pomímím podobu těla zevnější, to jest lidského těla postavu a tvářnost, která vyniká nad postavu a tvářnost živočichů všech; neboť tato podoba není podstatná, nýbrž případková. A tak podoba člověka podstatná, která dělá člověka člověkem, a která ho odlišuje od živočichů ostatních, jest nesmrtelná duše, obdařená rozumem a svobodnou vůlí; obraz Boží, vytisknutý podle vzoru nejvyššího božství. Tak zajisté čteme, že řekl Bůh, když chtěl utvořiti člověka: Učiňme člověka dle obrazu a podobenství svého, a panuj nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským a nad hovědy a nad veškerou zemí a nad veškerým plazem, který se pohybuje na zemi (Gen. 1). Člověk tedy je obrazem Božím, ne vzhledem k tělu, nýbrž vzhledem k duchu; neboť

Bůh je duch, nikoli tělo. A tam jest obraz Boží, praví svatý Basil, kde je to, co panuje nad živočichy ostatními (Homil. in Hexaem. 10). Panuje pak člověk nad zvířaty, nikoli údy těla, které jsou u mnohých zvířat mohutnější než u člověka, nýbrž duší, obdařenou rozumem a svobodnou vůlí. Vládne tedy člověk ostatním živočichům nikoli tím, co má s nimi společného, nýbrž tím, čím se od nich liší a čím se podobá Bohu.

Pozdvihni teď, duše má, mysl svou k svému vzoru a uvaž, že všechna zdařilost obrazu spočívá v tom, jak se podobá svému vzoru. Neboť je-li snad vzor šeredný, jako se znázorňuje na ďáblu, potom také zdařilosti obrazu náleží dobře vystihnout šerednost jeho vzoru. A tak šerednost na vzoru bude šeredností, šerednost na obraze bude krásou. Naproti tomu bude-li sličný i vzor, tím drahocennější bude obraz, vystihne-li co možná nejpřesněji svou krásou krásu vzoru: a kdyby obraz měl cit, ničeho by si nepřál víc, než ustavičně zírati na svůj vzor a se mu přizpůsobiti a jemu co nejvíce se podobati.

Vzorem tvým, ó duše, je Bůh, krása nekonečná, světlo, v němž není temnoty (I. Jan 1); jehož kráse se obdivují slunce i měsíc: a abys tím snadněji dovedl napodobovati krásu tak velkého vzoru a po jeho napodobení toužiti a všemožně o ně usilovati, v čemž je veškeré tvé zdo-

konalování, veškeren tvůj prospěch, veškera tvá čest, veškera tvá radost, veškeren tvůj pokoj, slovem veškeré dobro tvé: uvaž, že krása Božího tvého vzoru spočívá v moudrosti a svatosti. Jako totiž krása těla povstává z úměrnosti údů a z lahody barev, tak při podstatě duchovní lahody barev jest světlo moudrosti a úměrností údů spravedlnost: jenže spravedlností se tu nerozumí nějaká ctnost dílčí, nýbrž ona obecná, která v sobě zahrnuje ctnosti všechny. Ten tedy duch je nejkrásnější, jehož mysl září světlem moudrosti a jehož vůle plně vládne dokonalou spravedlností. Bůh pak, řku, tvůj vzor, ó duše, jest sama moudrost, sama spravedlnost, a tím sama krása! A poněvadž obojí dobro označuje se v Písmě svatém jménem svatosti, proto u Izaiáše andělé jásají k Bohu: Svatý, Svatý, Svatý, Pán Bůh zástupů (Iz. 6) a sám Bůh k obrazům svým volá: Buďte svatí, protože já svatý jsem Pán Bůh váš (Levit. 11), a v Evangeliu praví Pán: Buďte dokonalí, jako Otec váš dokonalý jest (Mat. 5).

Toužíš-li tedy, duše, státi se jako pravý obraz Boží, svému vzoru co nejpodobnější, je třeba, abys přede všemi věcmi milovala moudrost a spravedlnost. Pravá spravedlnost záleží v tom, abychom posuzovali všechny věci podle nejvyšší příčiny; nejvyšší příčinou jest vůle Boží čili zákon, jenž vůli Boží lidem prohlašuje. Proto mi-

luješ-li spravedlnost, nesmíš ve všech věcech poslouchati, co ti diktuje zákon těla, o čem soudí smysly, že je dobré, co schvaluje svět, k čemu radí příbuzní, a mnohem méně, co navrhují pochlebníci: nýbrž hluchý buď k těmto všem a na zřeteli měj jen vůli Pána Boha svého; a pamatuj, že to je užitečné, slavné, žádoucí, slovem po každé stránce tvým dobrem, co se srovnává s vůlí a zákonem Božím. Toť jest moudrost svatých, o které napsal Mudřec: Nad zdraví a krásu miloval jsem ji a umínil jsem si za světlo ji míti, poněvadž nezhasitelné je světlo její. Spolu pak s ní přišlo mi všechno dobré (Moudr. 7).

Potom spravedlnost, která jest druhou částí krásy duchovní, zahrnuje v sobě sice všechny ctnosti, jež zdobí a zdokonalují vůli, hlavně však lásku, která je matkou a kořenem ctností všech a o které sv. Augustin v knize o přirozenosti a milosti ke konci takto mluví: Započatá láska je započatá spravedlnost; pokročilá láska je pokročilá spravedlnost; dokonalá láska je dokonalá spravedlnost (De natura et gratia c. 70), neboť kdo miluje, naplnil zákon, poněvadž milování nečiní zlého (Řím. 13); a proto plnost zákona je milování, jak učil Apoštol. A naopak, kdo zachovává slovo jeho, to jest přikázání jeho, v tom je opravdu láska Boží dokonalá,

jak říká sv. Jan (I. Jan 2). Kdo tedy chtějí se podobat božimu vzoru, musejí poslouchat toho, jenž praví: Buďte následovníky Boha, jako synové nejmilejší, a choďte v milování (Ef. 5). Syn je totiž obrazem Otce, a všechna zdařilost obrazu, jak jsme nahoře řekli, jest co nejvíce se podobati svému vzoru.

Ó, kdybys to plně pochopila, duše, a vzoru svému krásou pravé moudrosti a pravé spravedlnosti připodobněna, kdyby ses líbila očím nejvyššího Krále, jak velikého pokoje bys požívala, jakou radostí bys plesala, jak lehounce bys opovrhovala všemi slastmi světa! Naproti tomu však kdybys uvážila, jak silně je rozhorlen Bůh, když vidí, že jeho obraz, zbavený světla moudrosti a půvabu spravedlnosti, se znečišťuje, zohavuje, zatemňuje, a že člověk v takové cti postavený, že se podobal Bohu, roven je nyní nemoudrým hovadům a stal se podoben jim (Žalm 48, 13): jistě by ses zděsila a hrůzou roztrásla a nijak by ses nemohla upokojiti, dokavád bys přívalem slz, chrlicím se z nejpalcivější lítosti, nesmyla všechny skvrny a nevrátila se k podobě svého nejkrásnějšího vzoru. Ale poněvadž zatím, co putuješ od Pána, a chodiš skrze víru a ne skrze vidění (II. Kor. 5), potřebuješ ustavičně samého Boha pomoci, jednak abys v podobnosti už získané zůstala, jednak aby ses den ze dne stále více zpodobňovala, to jest zkrásňovala a

zjasňovala; vzdychej z celého srdce k Bohu a říkej mu: Ó Pane svatý a nejmilosrdnější, jemuž se zlíbilo učinit tuto mou duši svým obrazem, dodělej, prosím tě, tento svůj obrázek, přidej mu moudrosti, přidej mu spravedlnosti, schovej jej v úkrytu stánku svého, aby se nemohl zohyzdit ani blátem tělesné žádosti, ani kouřem světské cti, ani prachem pozemských myšlenek. Tolik až sem o podobě.

Kapitola V.

Zbývá příčina poslední, která se jmenuje účel. Účel pak, pro který byl stvořen člověk, není jiný, leč týž sám Bůh. Ale poněvadž účel je dvojitý, jeden uvnitř, druhý zvenku, posuďme krátce oba zvláště. Účelem vnitřním každé věci je stav dokonalý, k němuž ona věc může dospěti. Vnitřním účelem paláce jest jeho úplné dohotovení, neboť tehdy se říká, že je dostavěn, když mu nechybí už nic z těch věcí, kterých stavba paláce vyžaduje. Vnitřním účelem stromu je stav dokonalý, kterého přirozenost jeho vyžaduje; tenkrát zajisté může se říci, že strom dosáhl svého účelu, když rozpjal větve a vyrazil lupení a ozdoben je květy, a trochu později spatřujeme na něm jablka, a to zralá. A tak o člověku, který je stvořen pro

cíl nejvyšší, bude možno říci, že dosáhl svého cíle, až jeho duše bude viděti Boha, jak jest, a k tomuto vidění se přidruží znalost věcí všech, a vůle bude požívati nejvyššího dobra, horoucně milovaného a toužebně žádaného, a tělo, obdařené nesmrtelností a neporušitelností a jinými slavnými dary, kochati se bude mírem a radostí. A poněvadž podstatou této konečné blaženosti jest patření na Boha, skrze něž obrazy Boží, to jest my dosáhneme dokonalého stavu a dokonalé podoby se svým božským vzorem, proto píše sv. Jan: Nyní jsme synové Boží a ještě se neukázalo, co budeme. Víme zajisté, až se ukáže, že se mu budeme podobati, poněvadž jej budeme viděti jak jest (I. Jan, 3).

Ó kdybys, duše, mohla pochopiti, co to jest budeme se mu podobati, poněvadž jej budeme viděti jak jest, jak rychle by se ti rozptýlily mraky a mlhy pozemských žádostí! Bůh je nejblaženější, poněvadž ustavičně vidí sám sebe, jak jest, a požívá sebe sama nejvyššího dobra nejjasněji viděného a nejhoroucněji milovaného bez ustání od samé věčnosti. Chtěl, abys i ty měl podíl na tomto neocenitelném dobru se svatými anděly. Za tímto účelem nejvznešenějším a nejvyšším tě stvořil. Takový smysl má slovo: Vejdi v radost Pána svého (Mat. 25), to jest měj účast na radosti, kterou se raduje sám Bůh,

a jiné slovo: Já vám zřizuji, jako mně zřídil Otec, království, abyste jedli a pili za stolem mým v království mém (Luk. 22), to jest učiním vás účastníky svého království a svého královského stolu, abyste požívali oné cti, oné moci a oné rozkoše, které požívám já a které požívá Otec můj, Bůh. A kdo si může představit, jak veliká je čest, jak veliká moc, jak veliká rozkoš, jak veliká blaženost Krále všech králů a Pána všech pánů, Pána Boha našeho? Věru, kdo by myšlenkou a nadějí vystoupil na tuto vysokou výši našeho údělu a cíle, vůbec by se styděl soudit se o kus země, anebo se trápit pro nějakou ztrátu pozemských věcí, nebo se těšit z časných úspěchů a zisků; já řku, styděl by se bažit po rozkoších, po kterých baží hovada, kdo učiněn jest druhem andělů a podílníkem Božího přátelství a jeho neocenitelných dober: poněvadž přátelům je všechno společné.

Kapitola VI.

Abychom pokračovali, cílem vnějším každé věci jest účel, za kterým ta věc byla učiněna. Cílem paláce jeho obyvatel, cílem stromu jeho majitel, cílem člověka jenom Pán Bůh jeho, neboť on učinil člověka, ze svého jej učinil, pro

sebe jej učinil, on jej zachovává, on jej živí, on jej platí. Proto právem poroučí a praví: Pánu Bohu svému se klaněti a jemu samému sloužití budeš (Deut. 6). Ale dobře si všimni, duše, tohoto: ostatní věci, které byly učiněny kvůli člověku, jsou užitečné člověku, nikoli sobě; člověkovu komoru a stodolu a pokladnu plní pole, vinice a zahrady, nikoli svou; slovem, práce, pot a únava náleží sluhům; ale zisk, odpočinek a požitek Pánu. Jenže Pán Bůh tvůj, který nepotřebuje ničeho, sice chce, aby mu člověk sloužil, ale zároveň chce, aby odměna náležela člověku, nikoli jemu.

Ó Pane líbezný a tichý a mnohého milosrdenství (Žalm 85), kdo by celým srdcem nesloužil tobě, začne-li jen maličko okoušeti slasti otcovské hostiny tvé? Co poroučíš, Pane, služebníkům svým? Vezměte, pravíš, jho mé na sebe. A jaké je tvé jho? Jho mé, praví, je sladké a břímě mé lehké (Mat. 11). Kdo by milerád nenesl jho, které netlačí, nýbrž laská, a břemeno, které nezatěžuje, nýbrž nadlehčuje? Oprávněně tedy připojils: a najdete odpočinití duším svým. A co je tvým jhem, které neunavuje, ale přináší odpočinek? Zajisté ono přikázání první a největší: Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého (Mat. 22). A co snadnějšího, libějšího a slastnějšího, než milovati dobrotu a krásu a lásku, čím

zcela jsi ty, Pane Bože můj? Správně usoudil služebník tvůj David, jenž tvá přikázání odhadl a ocenil, řka, že jsou žádoucnější nad zlato a drahé kamení mnohé, a sladší nad med i stred; a dodal: a v ostříhání jich odplata mnohá (Žalm 18, 11). Co je to, Pane? Ještě dokonce odměnu slibuješ těm, kdo ostříhají přikázání žádoucnější nad množstvi zlata a sladší nad stred medu? Na mou pravdu, odměnu slibuješ, a to odměnu nejnesmírnější, podle výroku apoštola tvého Jakuba: Korunu života připravil Pán těm, kteří ho milují (Jak. 1, 12). A co jest korunou života? Beze sporu větší dobro, než jaké si můžeme pomyslit, anebo žádat. Tak říká sv. Pavel z Izaiáše: Oko nevidělo, ucho neslyšelo, na srdce lidské nevstoupilo, co připravil Bůh těm, kteří ho milují (I. Kor. 2, Iz. 64). Vskutku tedy je v ostříhání přikázání tvých odplata mnohá. Ne jenom ono přikázání první a největší jest prospěšno člověku poslouchajícímu, ne Bohu poroučejícímu, nýbrž také ostatní přikázání Boží toho, kdo jich poslouchá, zdokonalují, zdobí, vzdělávají, osvěcují, slovem činí jej dobrým a šťastným. Proto, jsi-li moudrý, pochop, že jsi stvořen k slávě Boží a k svému věčnému spasení, to že je účelem a cílem tvým, to že je středem duše tvé, to že je pokladem srdce tvého. Toho-li cíle dojdeš, budeš šťasten; vypadneš-li z něho, budeš k politování.

Proto podle pravdy považuj za své dobro to, co tě přivádí k tvému cíli: a za zlo podle pravdy to, co tě od tvého cíle odvrací. Zdaru i nezdaru, bohatství, blahobytu i nouze, zdraví i nemoci, cti i hanby, života i smrti samých o sobě moudrý ani nevyhledává, ani samým o sobě se nevyhýbá. Ale přispívají-li k slávě Boží a k tvé věčné blaženosti, jsou dobré a máš je vyhledávat; jsou-li v tom na překážku a na závadu, jsou zlem a máš se jim vyhnout.

•

STUPEŇ DRUHÝ.

Z úvahy o světě větším.

Kapitola I.

První stupeň žebříku k vystupování k Bohu zhotovili jsme z úvahy o člověku, jenž se nazývá světem menším; nyní máme v úmyslu sestrojiti nad ním stupeň druhý z úvahy o té hmotě převeliké, jež se nazývá světem větším. Píše sv. Řehoř Nazianský v druhé řeči velikonoční, že Bůh ustanovil člověka jako velký svět v malém; což je pravda, oddělíme-li od světa anděly; neb větší je člověk než celý svět těl, ne hmotou, nýbrž schopností: jenže počítají-li se k světu andělé, jak je počítáme tady my, je člověk světem malým, zasazeným do světa vyššího. A v tomto velikém světě, jenž v sobě obsahuje všechny věci, jest mnoho naprosto podivuhodného, obzvláště však toto: velikost, množství, rozmanitost, účinnost a krása. A jestli toto vše s pomocí Božího osvětlení co nejpozorněji uvážíš, je v nich nemalá síla k takovému pozdvižení duše, že v obdivu nad nesmírnou některou velikostí a mnohostí a rozmanitostí a účinností a krásou jako by upadla do mdlob; a když se z toho pro-

bere, cokoli vidí mimo Boha, tím pohrdne jako nicotou a marností.

Zajisté veliký jest okruh zemský a veliký tak, že Eklesiastikus praví: Šířku země a hloubku propasti kdo změřil? (kap. 1) a může se to vyrozumět také z toho, že za tolik tisíc let, která uplynula od počátku světa, celý povrch zemský (ten šířkou země nazývá Eklesiastikus) naši lidé ještě nepoznali, ač jej neustále prohlédávali. A jak veliká, prosím, jest hmota země, přirovná-li se k nejvyšší báni nebeské? Jest jako bod, říkají hvězdáři, a nikoli neprávem. Neboť vidíme, že sluneční paprsky, přesto, že mají v cestě zemi, tak pronikají k protějším hvězdám oblohy, jako by země nebyla vůbec nic. A každá hvězda oblohy je větší než celý okruh zemský, jak obecně soudí učenci, a přece se ty hvězdy pro nesmírnou vzdálenost zdají být maloulinké: kdo může myslí postihnout obsáhlé nebe, kde svítí tisíce a tisíce hvězd? Řekl-li tedy Eklesiastikus o povrchu a o hloubce země: Šířku země a hloubku propasti kdo změřil? co by, prosím, řekl o vnějším povrchu nebe a o hloubce celého světa od nejvyššího nebe až do nejhlubšího podzemí? Tak veliká je vůbec tělesná hmota tohoto světa, že žádný um a žádná představa jí nemůže vystihnout. Nyní tedy, duše má, se tě ptám, je-li tak veliký svět, jak veliký je ten, kdo svět učinil? Veliký je Pán a velikost jeho

nemá hranic. Poslyš Izaiáše: Kdo změřil hrstí vody a nebesa potěžkal na dlani? Kdo zavěsil třemi prsty spoustu země? (Iz. 40). Praví-li sv. Jeronym z překladu Akvilova¹⁾, že se hrstí rozumí malíček, byl by význam ten, že všecka voda, které je méně než země, se odvažuje jedním Božím malíčkem, spousta země třemi prsty, nebe, které je větší než země s vodou dohromady, že se váží dlani. To jsou ovšem jen metafory, poněvadž Bůh je duch a nemá ve vlastním smyslu ani prstů, ani dlani; ale Písmo těmito přirovnáními dosti ukazuje, že Bůh je mnohem větší než jeho stvoření, co ještě zřetelněji projevili Šalomoun, když řekl: Nebe a nebesa nebes tě neobsáhnou (II. Paral. 6). A to je proto pravda, poněvadž kdyby byl stvořen jiný svět, i ten by naplnil Bůh, a kdyby bylo těch světů víc, ba nekonečné množství světů, Bůh by je naplnil všechny. A nemysli si, duše má, že Bůh naplňuje svět tak, že část Boha je v části světa a celý že je ve světě celém. Vždyť Bůh nemá částí, nýbrž celý je ve světě celém a celý v kterékoli části světa. Proto všude je přítomen se svou všemohoucností a moudrostí. A tak, zachováš-li mu věrnost, i kdyby proti tobě stály

1) Akvila ze Sinope v Pontu v Malé Asii, podle Epifania příbuzný císaře Hadriana, pořídil nový řecký překlad Starého Zákona a přitom se snažil otrockým napodobením hebrejské etymologie a vazby poskytnout věrný obraz původního textu i těm, kteří hebrejsky neuměli. Zmiňuje se o něm několikrát i sv. Jeronym.

tábory vojska, nebude se báti srdce tvé; čeho by se také bál, kdo má u sebe přejícího Otce, všemohoucího snoubence, který nadto všechno vidí a horoucně miluje? Máš-li však následkem své viny Boha rozhněvaným soudcem a všemohoucím nepřítelem, který nadto všechno vidí a hříchy nesmiřitelnou nenávistí si oškliví: potom plným právem se máš strachovati strachem děsným a nepopřávat odpočinku očím svým, ani nohous svým, dokud, usmířiv Boha pravým pokáním, si neoddechneš ve světle jeho slitování.

Kapitola II.

Postupme však dále. Kdo vypočítá množství věcí stvořených jedním Bohem, tvůrcem nebe i země? Písek mořský a kapky deště, praví Eklesiastikus, kdo spočítá? (kap. 1). Ale pomíne-li tyto věci pranepatrné: kolik je v zemi a v mořích kovů, zlata a stříbra, mědi a olova, kolik vzácných nerostů a drahokamů a perel? Kolik je na zemi rodů a druhů a jedinců rostlin, křovin a stromů? A ve všech kolik zvláštností? Kolik také rodů, druhů a jedinců živočichů dokonalých, nedokonalých, čtvernožců, plazů a ptáků? Kolik v moři rodů, druhů a jedinců ryb? Kdo je vypočítá? Co říci o množství pokolení

lidského, o němž psáno jest: Podle vyvýšenosti své rozmnožil syny lidské? (Žalm 11). Kolik konečně je na nebi hvězd? Kolik v nebi andělů? Neboť o hvězdách čteme v pravdopravdoucím Písmě: Spočítej hvězdy, můžeš-li (Gen. 15, 22). A jinde přirovnává množství hvězd k množství mořského písku, a ten, jak dostatek známo, je nespočetný. O andělich pak píše Daniel: Tisícové tisíců sloužili jemu, a desettisíckrát stotisíců stálo před ním (Dan. 7, 10). A sv. Tomáš (1. p. q. 50. artic. 3) se sv. Divišem tvrdí, že množství andělů je tak veliké, že přesahuje množství všech věcí hmotných. Toto téměř nekonečné množství věcí stvořených jedním všemohoucím Bohem dokazuje, že v samé podstatě Boží jest dokonalostí zrovna nekonečně mnoho. Bůh zajisté chtěl, aby jej člověk skrze jeho tvory nějak poznával; a poněvadž žádné stvoření nemohlo přiměřeně představití nekonečnou Tvůrcovu dokonalost, On tvory rozmnožil a každému z nich nějakou dobrotu a dokonalost udělil, aby se tak posoudila dobrotu a dokonalost Tvůrce, který v sobě zahrnuje nekonečné množství dokonalostí pod dokonalostí jedné pouhopouhé podstaty, asi na ten způsob, jako zlatý peníz v sobě obsahuje cenu mnoha peněz měděných. A proto, duše má. cokoliv se naskytne tvým očím, anebo se namane myšlenice tvé takového,

že by se zdálo podivuhodným, budiž tobě jako žebříkem k poznání dokonalosti Stvořitelovy, s kterou se žádná velikostí a podivuhodností nedá porovnat. Tak se stane, že věci stvořené, které se staly pastmi nohám nemoudrých (Moudr. 14, 11), jak učí Kniha Moudrosti, tebe neoklamou, nýbrž vzdělají; ani tě nesvrhnou, nýbrž stanou se ti stupněm k lepšímu. A tak jestli se ti naskytne zlato nebo stříbro nebo drahé kamení, řekni v srdci svém: drahocennější je Bůh můj, který se mi slíbil dát, těmito-li věcmi pohrdnu. Budou-li se ti na odiv stavěti království a pozemské říše, řekni v srdci svém: Oč znamenitější je království nebeské, které trvá na věky, a které slíbil milencům svým Bůh, jenž nelže? Jestliže rozkoše a požitky začnou polechtávat tvou smyslnost, řekni v srdci svém: Mnohem příjemnější je rozkoš ducha nežli rozkoš těla, a požitky mysli nežli břicha; neboť tyto poskytuje tvor smrtelný, tam ty druhé Bůh veškerého potěšení, a kdo jich okusí, může říci s Apoštolem: Naplněn jsem potěšením, oplývám radostí ve všelikém našem soužení (II. Kor. 7). Jedním slovem, bude-li se ti nabízetí něco krásného, nového, neobvyklého, velikého, podivuhodného, jen když odstoupíš od Pána Boha svého, odpověz rozhodně: Buď si v těch věcech cokoliv dobrého, mnohem více a lepších věcí nachází se nepopíratelně v Pánu mém;

a proto co bych z toho měl, kdybych vyměnil peníz zlatý za měděný, skleněnou tretku za drahokam, maličkosti za věci velké, jisté za pochybné, a věčné za časné?

Kapitola III.

Ale jakkoliv vzbuzuje podiv množství věcí stvořených a dokazuje mnohonásobnou dokonalost jednoho Boha, přece podivuhodnější je věcí rozmanitost, kterou spatřujeme v té mnohosti, a k poznání Boha vede snadněji; není zajisté neseťnadno vytlačit jedním pečetidlem mnoho obrazů naprosto si podobných, ani týmiž typy vytisknout nesčetná písmena, avšak měniti formy téměř do nekonečna všemi způsoby, jak to učinil Bůh, tvoře věci, toť je vskutku dílo Boží a obdivu nejhodnější. Pomímím rody a druhy věcí, o nichž je známo, že jsou nejrozmanitější a nejrůznější. Jaká to rozmanitost panuje u jednotlivých rostlin, keřů, květin a plodů! Tvary, barvy, vůně a chuti zdaliž se nemění všemi způsoby téměř do nekonečna? A co mám říci o lidech, když i v nejpočetnější armádě sotva se najdou dva lidé sobě podobní? A totéž shledáváme také u hvězd a andělů: neboť hvězda od hvězdy se liší jasností (I. Kor. 15), jak dosvědčuje Apoštol,

a sv. Tomáš tvrdí (1. p. q. 50. art. 4), že andělé, ač je jich více než věcí tělesných, přece se mezi sebou liší nejen zvláštním počtem, nýbrž i zvláštní podobou.

A nyní pozdvihni, duše má, zraků myslí své k Bohu, v němž jsou plány všech věcí a odkudž jako z pramene nekonečné hojnosti vyplynula ona téměř nekonečná rozmanitost; vždyť by byl nemohl Bůh tyto nesčetné podoby a tvary věcem stvořeným vtisknout, kdyby byl v lůně bytnosti své pro ně nechoval nejrozsáhlejších a nezměrně hlubokých plánů. Právem tedy volá Apoštol: Ó hlubokosti moudrosti a vědění Božího (Řím. 11). Jestliť studnicí nekonečně hlubokou, ve které se tají poklady bohatství, moudrosti a vědění, jež mohlo zplodit tak ohromnou věcí rozmanitost. Právem také svatý František, osvícen světlem Božím, říkal Pánu: Bůh můj a mé všechno! Neboť rozmanitá dobra, jež se vyskytují ve věcech stvořených rozptýleně a odděleně, soustřeďují se v jednom Bohu jaksi lépe a vyšší měrou. Ale řekneš, duše má: Toto je sice na bílé dni, jenže ta dobra stvořená vidíme očima, hmatáme rukama, chutnáme ústy, opravdu jimi vládneme a jich užíváme; Boha nevidíme, nehmatáme, nechutnáme, nevládneme jím a tak tak myšlenkou, jako něco nejvzdálenějšího, jej postihujeme. Proto prý není divu, že věci stvořené nás dojímají víc než Bůh.

Ale jestli v tobě, duše má, žije a bdí víra, nemůžeš popřít, že po životě tomto, který prchá jako stín, setrváš-li ve víře, v naději a v lásce, uvidíš pravdivě a jasně tohoto Boha, jak je v sobě a budeš jej mít v držení a požívati ho budeš mnohem lépe a důvěrněji, nežli teď požíváš věci stvořených. Slyš Pána samého: Blažení čistého srdce, poněvadž Boha viděti budou (Mat. 5). Poslyš apoštola Pavla: Nyní vidíme skrze zrcadlo v zahalení, ale potom tváří v tvář (I. Kor. 13). Slyš sv. Jana: Budeme se mu podobati, protože ho budeme viděti tak jak jest (I. Ep. 3). Ostatně, táži se tě, jak veliká část světa ti náleží? Zajisté ani celý svět, ani polovina, ani třetina, ani čtvrtina, nýbrž tak tak jakýsi díleček ti patří a ještě ten po krátkém čase chtěj nechtěj budeš nucen opustit. Ale Boha, v němž je všecko, celého budeš mít a na věky ho budeš mít; budeť Bůh všecko ve všem pro svaté a pro blažené, bez konce (I. Kor. 15). On ti bude životem, pokrmem, oděvem, domovem, ctí, bohatstvím, potěšením a vším.

K tomu dodej, že Bůh tvůj, líbezný a tichý, neporoučí, abys za svého pozemského putování docela postrádal potěšení tvorů, vždyť dokonce všechny věci stvořil, aby ti sloužily. To však poroučí, abys jich užíval mírně, střídmě a s rozmyslem, a aby ses o ně vesele děлил s po-

třebnými; aby nevládly tobě, nýbrž abys ty vládl jim a užíval jich k získání Boha. Proto horoucně považ, není-li pro tebe s větším užitkem i v tomto životě věci stvořených nepostrádati, pokud jsou nezbytné, i v tom druhém na věky požívati tohoto Stvořitele, v němž (jak často jsem řekl) je všecko; anebo v tomto životě hromaditi časné statky a do úpadu se pro ně lopotit a nikdy se jich nedosytit, a v tom druhém všech časných dober býti zbaven a dober věčných nikdy nedosáhnout.

K tomu dodej, že Bůh není tak daleko od svých milovníků, aby jim i v tomto životě nepoprával velkých slastí, a větších, než jaké nacházejí milovníci světa ve věcech stvořených. Zajisté není nepravdivě psáno: Byl jsem pamětliv Boha a pokochal jsem se (Žalm 76); a Kochej se v Pánu a dá ti žádosti srdce tvého (Žalm 36); a Já však kochati se budu v Pánu (Žalm 103); a Rozveseluj služebníka svého, poněvadž k tobě, Pane, jsem pozdvihl duši svou (Žalm 85). A abych pominul to ostatní, když Apoštol říká: Naplněn jsem útěchou, oplývám radostí ve všem našem trápení (II. Kor. 7), zajisté nenaznačuje, že se z trampot rodí útěcha a z bolu radost, vždyť trní neplodí hroznů, ani bodláčí fíků: nýbrž naznačuje, že ke zmírnění trampot Bůh

své přátele zahrnuje útěchami tak čistými, tak jasnými a tak bytelnými, že k nim radosti časné nikterak nelze přirovnat. A tak, duše, upevní se v sobě v tomto závěru: Kdo našel Boha, našel všecko; kdo ztrácí Boha, ztrácí všecko.

Kapitola IV.

A nyní ze síly, kterou Bůh udělil věcem stvořeným, vystupme k pochopení nekonečné síly Stvořitelovy. Není vůbec věci, která by neměla podivuhodné síly, neboli moci nebo účinnosti. Padá-li s výše země nebo zemský kámen, s jakou prudkostí se řítí? Čeho nedrtí, co mu odolá? Když chtěl Duch svatý v Apokalypse popsati nesmírnou prudkost, jakou v den soudu do hluboké propasti bude svržen veliký Babylon, to jest všichni bezbožníci, praví takto: A popadl jeden silný anděl veliký žernov a uvrhl jej do moře, řka: Takovou prudkostí vržen bude Babylon, to veliké město, a více již nebude nalezeno (Ap. 18, 21). Natož voda, která, poddajná a přítulná, mírně teče po povrchu zemském, když se rozhněvá a vzedme v řekách nebo v potocích, sráží a strhuje všecko, co se jí namane v cestu; nejen chaty venkovanů, nýbrž i brány a hradby měst, i mosty

z mramoru jsme viděli jak zbořila. Potom větry, které jindy přelíbezně vanou, pojednou největšími loděmi smýknou na skaliska a vykořeňují a vyvracejí staleté duby. Sám jsem viděl, a kdybych to byl neviděl, ani bych tomu nevěřil, kterak bouřlivý vichor vyrval velikánský kus půdy a hodil ji na jistou vesnici, takže na tom místě, odkud byla země vyrvána, bylo viděti náramně hlubokou jámu, a celá ta vesnice, na kterou padla ta hlína, byla zasypána a pod tou zemí jako pohřbena. Co řekneme o ohni? S jakou rychlostí malinký ohýnek vzrůstá a se rozplamení tak, že jakoby ve chvílce pohlcuje a strávuje domy a lesy? Ejhle, praví svatý Jakub, jak malý oheň a jak veliký les zapálí! (Jak. 3, 5).

Jak rozmanité síly se tají v rostlinách! V kamenech a zvláště v magnetu a v jantaru jak podivuhodnou sílu pozorujeme! Potom u zvířat některá vidíme náramně mohutná, jako lvy, medvědy, býky a slony; jiná jsou velmi důmyslná, přitom však velmi nepatrná, jako mravenci, pavouci, včely a mravkolvi. Pomíjím zde moc andělů, sílu slunce a hvězd, které jsou od nás daleko. Posléze jaký je důmysl lidský, jenž vynalezl tolik umění, že jsme často na rozpacích, zdali vítěznou palmu postoupí příroda umělci, či umělec přírodě!

A nyní, duše má, pozvedni oči své myslí k Bo-

hu a uvaž, jaká účinnost, jaká moc je v Pánu Bohu tvém, jemuž pravdoucí Písmo říká: Kdo podobný tobě mezi silnými, Hospodine? (Ex. 15, 11) a Jenž sám činí divy veliké (Žalm 135, 4) a Blahoslavený a sám mocný Král nad králi a Pán nad pány (I. Tim. 6, 15). Neb jakýchkoliv a mnoholi sil mají věci stvořené, od Boha je mají; a tak dlouho je mají, dokud se líbí Bohu, aby je měli. A kdo to způsobil, že Jonášovi v bříše velryby neuškodily ani mořské vody, ani zuby velryby, kdo jiný než Bůh? A kdo zavřel huby hladových lvů, aby se netkly Daniela, kdo jiný než Bůh? (Dan. 6). Kdo bez úhony zachránil tři mládence v peci ohnivé, kdo jiný než Bůh? (Dan. 3). Kdo řekl zuřícímu větru a rozběsněnému moři: Zmlkni a upokoj se! a najednou stalo se utišení veliké, kdo jiný než Kristus, pravý Bůh? (Marek 4, 39). Týž zajisté Bůh, který sílu a moc nemá od jiného, ale jehož mocí jest jeho vůle, a to mocí, že jí nic neodolá; On má moc nekonečnou a stále jí má a všude jí má. A všechna moc lidí, porovnáme-li ji s mocí Boží, není malá a nepatrná, nýbrž vůbec žádná; v tom smyslu praví Izaiáš: Všichni národové jako by nebyli, tak jsou před ním a jako za nic a jako prázdnota platí u něho (Iz. 40, 17). Zdalíž tedy nejsou pošetilí, kdo se bojí věci stvořených

a všemohoucího Boha se nebojí? A kdo se spoléhají na sílu svou anebo svých přátel, a na všemohoucího Boha se nespolehají? Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? (Řím. 8, 31). A je-li Bůh proti nám, kdo bude s námi?

Proto, duše má, máš-li rozum, pokoř se pod mocnou rukou Boží (I. Petr. 5), přilni k Bohu pravou zbožností a nebudeš se bát, co by ti udělal člověk, nebo ďábel, nebo jiný tvor. Jestli však jsi ze zbožnosti snad vypadla a Boha svého popudila k hněvu, nedej odpočinutí spánkům svým, dokud se nesmíříš s Pánem svým; neboť hrozné jest upadnout v ruce Boha živého (Hebr. 10, 31).

Kapitola V.

Zbývá, abychom se zahleděli na stvořených věcí krásu, o které řekl Prorok: Potěšils mne, Pane, činy svými (Žalm 91, 5). A vskutku, co učinil Bůh, všecko jest jak dobré, tak i krásné, když se to správně uváží. Ale nechme stranou věci jiné a uvažujme o těch, které jsou krásné podle úsudku a tvrzení všech. Zajisté veliká je krása zelenající se louky, dobře pěstěné zahrady, půvabného lesa, klidného moře, jasného vzduchu, pramenů, řek, měst, třpytícího se a nesčet-

nými hvězdami jakoby rozjiskřeného nebe. také blaží krása stromu oděného květy aneb obtíženého ovocem! Různé podoby čtvernožců, let ptáků, hry ryb! Co mám říci o kráse hvězd a měsíce, a zvláště o oné velkolepé a nádherné záři slunce, které východem svým rozradostňuje celý svět?

Avšak lidé, k nimž mluvíme především, nemají v ničem jiném takové zalíbení jako ve vlastní sličnosti a podobě. Pro krásu žen mnoho jich zahynulo, praví Ekleziastikus (9, 9). Viděli jsme mnohdy a litovali muže jinak nejrozumnější, sličností žen tak uchvácené, a naproti tomu i tak vážné a vážené ženy pro krásu mužů tak poblázněné, že pro lásku k hezkým mužům pohrdly majetkem, hodností, dětmi, rodiči i svým životem, ba, dodávám, také věčným spasením. Je známo, co se čte o Davidovi, Šalomounovi a Samsonovi v Písmě svatém; dějiny mají plno podobných příkladů.

A tak, duše má, je-li tak veliká krása, kterou vyplýval tvůrce Bůh na věci stvořené, jak veliká, myslíš, a jak podivuhodná je krása nejkrásnějšího Stvořitele? Nikdo zajisté nemůže dát, čeho nemá sám; a jestliže lidé, okouzlení nádhrou slunce a hvězd, považovali tato tělesa za bohy, nechť vědí, že mnohem nad ně krásnější je Pán jejich, neboť zploditel krásy všecky ty věci ustanovil (Moudr.

13, 3). Ale jak veliká je krása Boha, nepoznáváme najisto jen z toho, že krásou, v sobě nakupenou, nad všechny ostatní tvory daleko vyniká, nýbrž i z toho, že ač je nám neviditelný, pokud putujeme od něho a toliko věrou v Pisma a v zrcadle tvorů jak tak jej poznáváme, přece mnoho svatých tak zahořelo láskou k němu, že jedni do pouští se skryli, aby o něm ustavičně rozjímali, jako sv. Maří Magdalena, Pavel, první poustevník, veliký Antonín a jiní bezpočetní, z nichž Theodoretů možno bráti na radu v dějinách náboženských; jiní, opustivše manželky nebo manžely, i děti a všecko, co měli na světě, rozhodli se žiti v kláštorech pod poslušenstvím jiných, aby požívali přátelství Božího; jiní dokonce rádi zatoužili i za nejtrpčích bolestí vydati svůj život, aby zasloužili vyšinout se k vidění oné nekonečné krásy. Poslyš jednoho z nich, svatého mučedníka Ignáce, co píše Římanům: Oheň, kříž, dravá zvěř, zlámání kostí, rozsekání údů, celého těla rozdrčení a všechna ďábelská mučidla ať na mne padnou, jen když budu požívatí Krista! Jestliže tedy boží krása, ještě neviděná, nýbrž jen věřená a doufaná, zaněcuje tak ohnivou touhu, co způsobí, až bude viděna po odstranění závoje, jak jest v sobě? Nepopíratelně způsobí to, že potokem rozkoše její opojení (Žalm 35), nebudeme ani chtítí, ani moci, byť jen na

okamžik, odvrátiti od ní oči. A co divného, jestliže andělé a blažené duše ustavičně vidí tvář Otce, jenž jest v nebi, a toto vidění ani neomrzuje, ani nepřesycuje, poněvadž Bůh, od věčnosti patře na svou krásu, v ní naprosto spočívá, a z tohoto vidění blažen, nic jiného nechce, a jako by do sklepu vinného (Velepíseň 2, 4) a do zahrady všech rozkoší vstoupiv, nikdy odtud nevyšel a navěky odtud nehodlal vyjiti? Tuto krásu hledej, duše má, k ní vzdychej dnem i nocí; říkej s Prorokem: Žíznila duše má k Bohu živému; kdy přijdu a objevím se před tváří Boží? (Žalm 41). Říkej s Apoštolem: Odvažujeme se a dobrou vůli máme, raději putovati od těla a přítomni býti Pánu (II. Kor. 5, 8). A neboj se, že se horoucí láskou k té kráse pošpiniš; neboť láska k boží kráse srdce nekazí, nýbrž zdokonaluje; posvěcuje, nezašpiňuje. Dobře rekla svatá panna a mučednice Anežka: Miluji Krista, jehož matkou jest Panna, jehož Otec nezná ženy; toho když budu milovat, jsem cudna, když se ho dotknu, jsem čista, když ho přijmu, jsem panna. Ale opravdu-li toužíš po nestvořené kráse svého Pána, musíš splnit, co na tom místě Apoštol přidává: A proto usilujeme, ať jsme vzdálení nebo přítomni, líbiti se jemu (II. Kor. 5, 9). Líbí-li se tobě Bůh, musíš i ty líbiti se Bohu. Ano,

v krajině živých, když mu budeme přítomni, osvícení jeho září, nepochybně budem se líbiti Bohu, jak zpívá Prorok: Líbiti se budu Pánu v krajině živých (Žalm 114, 9). Ale za tohoto putování tak snadno se zamažeme a poskvrňujeme blátem hříchu, že říká apoštol Jakub: V mnohých věcech klesáme všichni (Jak. 3, 2).

A prorok David, aby ukázal, jak vzácní jsou neposkvrnění na cestě, prohlašuje, že to náleží k blahoslavenství: Blahoslaveni neposkvrnění na cestě (Žalm 118, 1). Proto toužíš-li, duše, také v nepřítomnosti a na cestě k němu líbiti se Milému, nestačí líbiti se chtít, nýbrž je třeba, jak praví Apoštol, usilovati o to, abychom se mu líbili, to jest, neustále a s vynaložením všech sil vystříhat se poskvrn, které znešvažují podobu duše; a jestli se některé uchytily, s nemější snahou a s nemějším úsilím je setřítí. Nevidíš, jak ženštiny, které dychtí zalíbit se svým mužům, kolik hodin stráví úpravou vlasů, líčením tváří a čištěním šatů: aby se libily očím smrtelného muže, který zanedlouho potom se rozpadne v bláto a popel? Co tedy musíš dělati, aby ses líbila očím chotě nesmrtelného a který tě ustavičně vidí, který touží nacházet tě bez poskvrny a vrásky? Zajisté musíš ze všech sil se přičiňovat, abys před ním chodila v sva-

tosti a spravedlnosti (Luk. 1, 75); a abys rázně odstraňovala nebo oklešťovala vše, co pravé svatosti a pravé spravedlnosti překáží; neohlížej se na tělo a krev, nedbej na řeči a úsudky lidí; neboť nemůžeš se líbiti zároveň Bohu i světu, podle slov Apoštola: Kdybych se líbil lidem, nebyl bych služebníkem Kristovým (Gal. 1, 10).

STUPENĚ TŘETÍ.

Z úvahy o okrsku zemském.

Kapitola I.

Uvažovali jsme o světě hmotném obecně: nyní přikročíme k úvahám o jeho hlavních částech, abychom si z nich, jak dovedeme, postavili žebřík ke kontemplaci Tvůrce.

Prvně se naskytuje země, která, ač zaujímá místo nejnižší a zdá se být menší než živly ostatní, přece ve skutečnosti není menší než voda a hodností a cenou překonává živly všechny. Proto zajisté v Písmě svatém napořád čteme, že Bůh učinil nebe a zemi jako části světa hlavní, kterým ty ostatní mají sloužiti (Gen. 1); neb učinil nebe jakoby palácem Boha a andělů, zemi jakoby palácem lidí; Nebesa nebes Pánu, říká Prorok, ale zemi dal synům lidským (Žalm 113, 16). A to je příčinou, proč je nebe plno zářících hvězd a země oplývá nesmírným bohatstvím kovů, drahokamů, rostlin, stromů a všelikých živočichů, zatím co voda oplývá jenom rybami, a vzduch i oheň jsou živly nuzné a skoro prázdné. Ale necháme-li tyto věci stranou, má okrsek zemský cosi trojího, co zasluhuje naši úvahy a po čem nikoli ne-

snadno, bdí-li náš duch, můžeme vystoupiti k Bohu. Předně je země nejpevnějším základem celého světa, a kdybychom ho neměli, nemohl by člověk ani chodit, ani odpočívat, ani pracovat a vůbec nijak žít. Upevnil, praví David, okrsek zemský, který se nepohne (Žalm 92, 1); a Založil zemi na nepohnutosti její, nenakloní se na věky věkův (Žalm 103, 5). Země dále jako dobrá živitelka lidí a ostatních tvorů neustále vydává rostliny, obilí, plody, trávy, ovoce a jiné toho druhu bez počtu. Takto mluví Bůh: Hle, dal jsem vám všelikou bylinu, nesoucí semeno na zemi, a všecky dřeviny, které mají samy v sobě semeno rodu svého, aby vám byly za pokrm a všem živočichům země (Gen. 1, 28). Za třetí, země vydává kamení a dřevo na stavbu domů, a měď a železo na různé potřeby, a zlato a stříbro, z kterých se razí peníze, pomůcky totiž k tomu, abychom si snadňounce opatřili vše, čeho k živobytí potřebujeme.

U země je především to zvláštní, že je místem, na kterém naše těla spočívají, neboť ve vodě a ve vzduchu spočívati nemohou, což jest symbolem Stvořitele, v němž jediném může lidská duše najít místo pokojné. Učinils, praví sv. Augustin, učinils nás, Pane, pro sebe, a nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě (Lib. I. Conf. c. 1). Sotva bylo druhého, kdo by

jako král Šalomoun hledal pokoje ve vladaření, v bohatství a v rozkoších; vládl říši nejrozsáhlejší a dokonale podmaněnou, takže podle svědectví Písma měl pod svým panstvím všechna království od řeky země filistínské až k hranicím Egypta: a dávali mu dary a sloužili mu po všechny dni života jeho (III. Král. 4, 21). Mimo to měl neporovnatelné bohatství, takže živil čtyřicet tisíc běžných koní ve stájích a dvacet tisíc jezdeckých (II. Paral. 9. 25), a jak čteme v téže knize, Šalomounovy lodě z Ofiru přivážely takovou spoustu zlata a drahokamů, že stříbro nic neplatilo a bylo ho v Jerusalemě tolik jako na ulicích kamení (III. Král. 9 a 10). A takových a tolik si opatřil rozkoší, že se to zdá býti neuvěřitelné; neb když se mu zachtělo žen, nabral si manželek, jako královen sedm set a souložnic tři sta, jak čteme v téže knize (III. Král. 11). Poslyšme však, co říká sám o sobě: Podnikl jsem díla veliká, nastavěl jsem si domů a štípil vinice, založil jsem zahrady a štěpnice a nasázel jsem do nich všelikého stromoví, a nadělal jsem si rybníků, abych zavlažoval lesní sazenice; měl jsem sluhy a služky a mnoho čeládky jsem měl; také dobytek a veliká stáda ovcí nade všechny, co byli přede mnou v Jerusalemě; nashromáždil jsem si stříbra a zlata a

statků králův i provincií; zjednal jsem si pěvce a pěvkyně, i rozkoše synů lidských, poháry a džbány pro stůl k nalévání vína; a převýšil jsem bohatstvím všechny, kdož byli přede mnou v Jerusalemě. A také moudrost setrvala se mnou a po čemkoliv zatoužily oči mé, neodepřel jsem jim, aniž jsem zbraňoval srdci svému, aby požívalo všeliké rozkoše a kochalo se v tom, co jsem byl připravil; a to jsem pokládal za díl svůj, když bych požíval práce své (Ekle. 2): takto mluví ten, kdo jistě měl největší pokoj, může-li se jaký míti ve věcech stvořených. Vždyť mu nic nechybělo, ani království, ani bohatství, ani rozkoše, ba ani lidská moudrost, která se cení nejvýše; dokonce nechyběl mu ani mír a pokoj při všech těch tak velikých a tolikerých dobrotách, kterých mohl dlouhý čas nabývat a požívat.

Ptejme se nyní, našel-li v tomto svém ohromném štěstí pokoj a mohlo-li vyplniti potřebu jeho duše? Máme o tom jeho slovo: Když jsem se zadíval nazpět na všechna díla, kteráž učinily ruce mé, na práce, při nichž jsem se nadarmo potil, uzřel jsem ve všech těch věcech marnost a trápení ducha a že nic netrvá pod sluncem (Ekle. 2, 11). Nenašel tedy Šalomoun pokoje v tom ohromném

bohatství, v tak velikých rozkoších, v takové moudrosti a v tak vysoké cti; a byl by najítí ani nemohl, i kdyby toho bylo ještě hojněji a kdyby to stálo za víc, poněvadž lidský duch je nesmrtelný, kdežto tyto věci jsou smrtelné a nemohou pod sluncem dlouho trvati; a také není možno, aby duch, uschopněný pro dobro nekonečné, se nasytil dobry konečnými. Tak jako nemůže lidské tělo spočinout ve vzduchu, ač je širošířý, ani ve vodách, i kdyby byly hlubokánské, poněvadž středem a pravým jeho místem je země, nikoli vzduch a nikoli voda: tak duch lidský nikdy neodpočine v povětrných počtách, ani v blátivém bohatství, ani ve vodnatých, to jest měkkých a špinavých rozkoších, ani v klamném lesku lidské vědy, nýbrž jenom v Bohu, jenž je centrem duší a pravým a jediným místem jejich odpočinku.¹⁾ Ó, jak pravdivě a jak moudře zvolal otec Šalomounův, když praví: Co mi jest na nebi a co jsem od tebe chtěl na zemi? Bohem srdce mého a podílem mým Bůh na věky (Žalm 72); jako by byl chtěl říci: Ne-nacházím ani na nebi, ani na zemi, ani v žádné jiné věci stvořené, která by byla pod nebem anebo na zemi, co by mne mohlo doopravdy uspokojití. Jediný ty, Bože srdce mého, to jest

1) Nic nedovede ohraničit duši nežli neohraničené. Místo, kde odpočine, leží mimo tuto zem. (Otokar Březina, Perspektivy.)

ty jediný jsi nezviklatelnou skálou srdci mému. Slovo Bůh totiž v hebrejském textu na tomto místě znamená skálu; ty tedy samojediný jsi nejpevnější skálou srdci mému, v tobě jediném odpočinu, ty sám jsi podílem mým, dědictvím mým, všechno mé dobro; ostatní věci nejsou nic a nikterak mne nedovedou ukojit a nasytiti:¹⁾ a to nikoli na den, na dva anebo na rok, nýbrž navěky; ty jediný mně dostačíš navěky, ostatní všecko by nestačilo ani na jediný den.

Uznáváš až dosud, duše má, že jen Bůh je tvou skálou, na které můžeš odpočinout, všecko ostatní že jest marnost a trápení ducha, nejsoucí a zdánlivé? a že neutěšuje, nýbrž trápí, poněvadž se toho nabývá s námahou, drží se to se strachem a ztrácí se to s bolestí? Pohrdni tedy, jsi-li moudrá, vším, co pomíjí, aby tě to s sebou nestrhlo, a trvej a utkvívej ve svazku lásky, jenž zůstává navěky; pozdvihni srdce své k Bohu do nebe, aby nezahnulo na zemi; nauč se pravé moudrosti z pošetilosti mnohých, jejichž jménem

1) V tom smyslu zpívá Otokar Březina: A žena, družka naše, marně tajemstvím zraků mluví k nám o nesmrtelnosti. Marně do úsměvu svého jak v závoj nebeských světél halí panenskou bělost svého těla. Marně, laskavá, slibuje zapomenouti. (Se smrtí hovově spící)

A týž autor v »Šilencích«:

Nevlastní děti tvoje, ó země...

Kde naši bratři pili z tvých drobných a sladkých pramenů vděčně, před slanými vodami oceánů my stáli, žízniví věčně...

K modlitbě díky my klekli, kde nesčíslní tě proklínali,

a plakali jsme tam, kde nesčíslní ti dobrořečí (ó Bože)...

mluví Mudřec, an praví: Tak jsme tedy za-
bloudili od cesty pravdy, a světlo sprave-
dlnosti nesvítilo nám; chodili jsme
po cestách neschůdných, kdežto cesty
Páně jsme neznali; unavili jsme se na
cestě nepravosti a záhuby: co nám prospě-
la pýcha, anebo co nám je platno, že
jsme se vynášeli bohatstvím? Přešly
všecky tyto věci jako stín, a v zlobě své
jsme se ztrávili (Sap. 5, 13).

Kapitola II.

Ale i z jiného důvodu je nejpevnější skála sym-
bolem Pána Boha našeho, a ten symbol nám vy-
světlnila moudrost Boží ve svém Evangeliu, kde
praví, že dům vystavěný na pevné skále zůstává
nepohnut, spadne-li svrchu příval a s boku obo-
ří-li se větrové a zespod-li doráží říční proud:
avšak dům stavěný na písku že ničemu z toho
neodolá, nýbrž při prvním náporu přívalu nebo
vichřice nebo rozvodněné řeky že se zřítí a že
pád toho domu je veliký (Mat 7).

Obydlí tvé, ó duše, kteréž sestává z různých
mohutností a ctností jako z komůrek a světnic.
je-li založeno na Bohu jako na skále, to jest
jestli naprosto pevně věříš v Boha, jestli všecka

tvá důvěra utkvívá v Bohu, jsi-li zakořeněna v lásce Boží a máš v ní základ, takže s Apoštolem můžeš říci: Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? (Ef. 3, Řím. 8); buď jista, že ani duchové zla, kteří jsou nad námi, ani tělesné žádosti, které jsou v nás, ani naši nepřátelé domácí, kteří nás napadají s boku, příbuzní totiž a přátelé, nikdy úskoky svými proti tobě nic nezможou. Zajisté velikou vládnou silou duchovní mocnosti a vynikají velikou vychytralostí, avšak větší je moc a větší moudrost Ducha svatého, jenž je správcem takového domu, který je založen na Bohu. Úporně ovšem proti duchu bojuje tělo, a tělesné žádosti dovedou udolati i nejstatečnějšího, avšak láska Boží snadno překonává lásku tělesnou, a bázeň Boží snadno poráží bázeň světskou. Konečně nepřátelé člověka, domácí jeho, také ti zvrácenými radami svádějí duše k společenství s hříšníky; avšak duše, která důvěřuje, že má v nebi Pána a Otce, Bratra i Snoubence, dovede bez velké námahy tělesnými přáteli a pokrevenci nejen pohrdnout, nýbrž je i nenávidět, a může říci s Apoštolem: Jsem jist, že ani smrt, ani život, ani jiné stvoření nemůže mne odloučiti od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, Pánu našem (Luk. 14, Řím. 8, 38). Naproti tomu vskutku bídná je duše, jejíž dům, na písku vystavěný, nemůže dlouho obstát a zakrátko bude jeho pád veliký;

poněvadž věří lži a důvěřuje holi třtinové a jeho Bohem je buď břicho, anebo peníze, anebo dým cti, a to vše velmi rychle pomíjí a hyne, a duši, která k tomu přilnula, uvádí do věčné záhuby.

Kapitola III.

Jdeme dále. Druhá zvláštnost země spočívá v tom, že země jako dobrá živitelka štědře vydává byliny a ostatní plody na pokrm lidí a ostatních živočichů. A právě tato zvláštnost nás vede k Tvůrci, jako pravému živiteli; vždyť nikoli země, nýbrž Bůh plodí všecko dobré na zemi. Takto zajisté mluví Duch svatý ústy Davidovými: Který plodí na horách trávu a bylinu ke službě lidí; a opět: Všichni tvorové od tebe očekávají, abys jim dal pokrm včas: Když jim dávatí budeš, sbíratí budou; když otvíratí budeš ruku svou, všichni se naplní dobrým (Žalm 103, 27, 28). A Pán v Evangeliu praví: Pohleďte na ptactvo nebeské, že neseje, ani nežne, ani neshromažďuje do stodol, a Otec váš nebeský živí je (Mat. 6). A Apoštol dí: Vskutku nenechal sebe bez osvědčení Bůh, dobře čině s nebe, dáváje deště a úrodné časy, naplňuje pokrmem a potě-

šením srdce naše (Sk. ap. 14, 16). Země arcíř plodí byliny a ovocné stromy; jenže ze způsobilosti, kterou jim udělil Bůh a který skrze ni plodí a zachovává a vzrůstu dodává. Proto David, vyzýváje všechny tvory ke chvále Stvořitele, přidává s ostatními: dřeva plodonosná a všechny cedry (Žalm 148, 9); a tři mládenci u Daniela vybízejí s ostatními tvory všechny rostliny na zemi, aby jej chválily, nadevšecko jej vyvyšujte navěky (Dan. 3, 76).

A když Boha svým způsobem chválí všechno, s jakým zápalem měla bys ty, duše, za všechna dobrodiní, kterých neustále požíváš, Bohu dobrořečiti a chválu mu pět, uznávajíc v nich skrytou Boží ruku, vše uštěďřující, a neskrytou, nýbrž docela jasně zřejmou a se projevující otcovskou a nejčistší Boží k tobě lásku, která nepřestává s nebe tobě dobře činiti a ve všem o tebe pečovat. Ale toto je málo v očích Pána Boha tvého. To on v tobě jako na duchovním poli svém dává klíčiti nejušlechtilejšímu semínku lásky. Neboť láska není ze světa, nýbrž je z Boha, jak Miláček Páně praví ve své epištole (Jan 4). Z lásky pak, jako ze stromu božího a nebeského pučí nejbělostnější a voňavé květy svatých myšlenek, svěží lupení slov potřebných ke spáse pohanů, a ovoce dobrých skutků, jimiž se oslavuje Bůh a bližnímu se pomáhá, a zásluhy se střádají a uchovávají k životu věčnému.

Běda však těm, kteří plody zemskými se sytit chtějí po způsobu nemoudrých hovad a lakotně je hromadí a uschovávají, a na jejich původce si nevzpomenou a jemu neděkují: a jejichž duše podobají se zemi, které zlořečil Bůh, která plodí trní a hloží. Neboť ti, ve kterých Bůh nerozsívá čistých záměrů, nač jiného myslí nežli na smilnění, na cizoložstva, vraždy, svatokrádeže, zlodějstva, zrady a věci podobné? A takoví co jiného vypouštějí z úst nežli rouhání, křivé přísahy, zlořečení, nadávky, bludy, nactiutrhaní, falešná svědectví, potupy, lži a jiné takové, čemu se naučili od svého otce ďábla? A posléze jaké přinášejí ovoce a co jiného plodí nežli to, nač, jak jsme řekli, ustavičně myslí, a co Apoštol nazývá skutky těla? (Gal. 5, 19). Toť jest ono trní, jež do ducha je plodících nejprve velmi protivně bodá obavami a starostmi: potom se zapichuje do pověsti a těl a duší bližních nejtěžšími a často nenapravitelnými urážkami, z nichž potom vzejde jiným mnoho nejtěžších škod.

Nechme toto stranou, ale ty, duše má, jsi-li zahrádkou nebeského rolníka, dej pozor, aby se v tobě nikdy nevyskytlo trní nebo hloží, nýbrž s veškerou pečlivostí ošetřuj strom lásky a pěstuj lilie čistoty a nard pokory; dej pozor, aby se do tebe nevkradla domněnka, že ty nebeské klíčky a pupence ctností jsou od tebe a ne od Pána Boha tvého, který jest Pánem ctností a rozseva-

čem čistých úmyslů; ale ani zachování a vzrůst a zrání plodů dobrých skutků nepřičítej sobě, nýbrž jemu je svěřuj a vždycky silně tíhni k němu!

Kapitola IV.

Zbývá poslední chvála země, že totiž ve svých útrobách chová zlato a stříbro a drahé kamení. Jistě však neplodí země tak vzácných druhů a tvarů silou svou, nýbrž je vytváří ten, který ústy proroka Aggea praví: Mé jest zlato a mé jest stříbro (Agg. 19). Ó milovníku lidí, tak i toto se ti zlíbilo, Líbezný, že jsi stvořil lidskému pokolení nejen kamení a dřeviny a železo a měď a olovo a jiné takové věci, potřebné na stavbu domů a lodí a na výrobu rozličných nástrojů, nýbrž i zlato a stříbro a drahokamy na ozdobu a okrasu? A uštěďuješ-li to putujícím na zemi a často i svým nepřátelům, kteří se jménu tvému rouhají: co dáš milým svým, tebe dobrořečícím a s tebou kralujícím v nebi? Jistotně jim dáš nikoli nějaké drobečky zlata nebo stříbra, ani hrstečku drahého kamení, nýbrž ono město, o kterém mluví apoštol Jan v Apokalypse, an praví: A byla stavba zdi jeho z kamene jaspisu, samo pak město čisté zlato, podobné čistému sklu, a základy zdi měst-

ské všelikým drahým kamením ozdobeny a dvanácte bran dvanácte perel jest (Apok. 21, 18, 19). A nemysleme si, že onen nebeský Jerusalem tam na výsostech je zbudován či vyzdoben ze zlata, skvostů a perel, jaké jsou tady; víme zajisté, že Duch svatý užívá těchto slov, poněvadž mluví k nám, kteří jsme lepších a drahocennějších věcí neviděli. Ale beze vši pochyby bude ono město, které jest domovem vyvolenců Božích, mnohem velkolepější nežli všechna města na této pozemské pouti, asi tak, jaký by byl rozdíl mezi domem ze zlata a klenotů a chatrčemi venkovanů, které jsou uplácány z bláta a plev.

Pozdvihni tedy, duše má, oči své myslí k nebi a uvaž, jakou cenu mají dobré skutky, které jsou tam, když bleskotavé zlato a stříbro a drahé kamení, které tady tolik platí, přirovnáme-li je tam k těm dobrům a statkům, sotva mají cenu bláta a plev. K tomu dodej, že zlato, stříbro a perly, kterých si lidé tak cení, podléhají zkáze a porušení, ty však, které se třpytí tam v tom nebeském městě, jsou neporušitelné a trvají navždy. Jestli však se ti zachce rukama chudých právě toto porušitelné zlato a stříbro, které máš tady, přenést do nebeského města, což také, máš-li rozum, uděláš, i to zneporušitelní a zůstane ti na věky. Nemůžeš lháti Pravda, která říká: Prodej, co máš, a dej chudým a budeš mít

poklad v nebi (Mat. 19). A na jiném místě: Prodejte, co máte a dejte almužnu; dělejte si měšce, které nevetšejí, nehynoucí poklad v nebi, kam se zloděj nepřibližuje a kde mol nekazí (Luk. 12). Ó, jak lidé nevěří! Slibuje člověk lhář deset procent a splacení celé jistiny půjčujícímu, a věří se mu; slibuje, jenž nemůže lhát, Bůh, že tomu, kdo udělí almužnu, dá sto za jedno a život věčný: a člověk lakomec se třese a raději svůj poklad skrývá, kde rez jej žere a zloději vykopávají a kradou, než by jej uložil v nebi, kam se zloděj nepřiblíží, ani rez nekazí (Mat. 19).

Leč dejme tomu, že někdy ani zloději neseberou, ani mol a rez nezkazí: nešťastníče, čím bude, co jsi s takovou námahou získal a naschránil? Tvé to jistě nebude, ale tvé to mohlo být přece, kdybys to byl rukama chudých uložil v nebi. Ba zkušenost učí, že to, co bohatí lakomci nashromáždili, přechází na dědice marnotratné, kteří v čase mnohem kratším rozmrhají, než lakomí rodičové našetřili; a zatím hřích lakoty trvá a bude trvati na věky, a červ svědomí neumře a oheň pekelný nezhasne (Iz. 66, 24; Marek 9. 43, 47).

Proto, duše má, vzdělej se na nerozumnosti jiných a poslyš Pána a Mistra svého, který káže: Hleďte se vystříhat všelikého lakomství, neboť žádného život nezáleží v hoj-

nosti těch věcí, kterými vládne (Luk. 12, 15). Lakomec shromazďuje a ukládá, aby měl, z čeho by dlouho žil, jenže se přihází naopak; neboť když se toho nejmíň nadá, umírá, a majetek, chamtivě nahrabaný a naschráněný, zplozuje červa, který neumře a zapaluje oheň, který nezhasne. Lakomče, ó nešťastníku, proto tedy s takovou starostlivostí jsi nashromáždil peněz, abys nachystal paliva pro oheň pekelný, jímž se nikdy neuhasí? Poslyš, co praví sv. Jakub na konci své epištoly: Nuže, nyní, boháči, plačte kvílíce nad bédami svými, které přijdou na vás: bohatství vaše shnilo a roucha vaše od molů sežrána jsou, zlato a stříbro vaše zrezavělo a rez jejich bude na svědectví proti vám a žrátí bude těla vaše jako oheň (Jak. 5, 3). Vás sice, praví sv. Jakub, poněvadž jste bohatí, považují za šťastné a také vás tak nazývají; ale doopravdy jste chudáci a nad všechny nuzáky ubožejší; a máte velikou příčinu k tomu, abyste naříkali a kvíleli, pro ty ohromné bědy, které jistě na vás přijdou. Neboť nadbytečný majetek, který jste nashromáždili a který jste nechali shnít, když jste se o něj měli podělit s chudými, a oděvy vaše, kterých máte nazbyt a raději je dáváte na pospas molům, než byste jimi ošatili chudé, a zlato a stříbro, které spíše necháváte sežrat rzí, než byste je vydali na pokrmy chudých: já řku,

toto všechno bude v den soudu svědčiti proti vám; a moli a rez vašich statků obrátí se v hořící oheň, který věčně bude zžíratí vaše těla a nikdy jich neztráví, aby oheň nezhasl a bolest nepřestala. A tak s Prorokem královským učinme tento závěr: Blaženým nazývali, pošelci, lid, který má tyto věci, hojně totiž majetku; opravdu však: Šťastný ten lid, jehož Bohem je Hospodin (Žalm 143, 15).

STUPEŇ ČTVRTÝ.

Z úvahy o vodách a hlavně o pramenech.

Kapitola I.

Druhé místo mezi živly světa zaujímá voda. Také z ní, dobře-li se prozkoumá, bude možno sestaviti stupeň na vzestup k Bohu. Nejprve budeme uvažovati o vodě vůbec, potom zvlášť budeme čerpati vzestup k Bohu z pramenů.

Voda je mokrá a studená, a tím má jakoby patero zvláštních vlastností, neboť myje a stírá skvrny; hasí oheň; ukájí a mírní palčivou žízeň; spojuje mnoho a různých věcí v jedno; a konečně jak hluboko sestoupí, tak vysoko vystoupí. Toto vše jsou patrné symboly čili šlépěje Stvořitele všech věcí, Boha. Smývá voda skvrny tělesné; smývá Bůh skvrny duchovní: Obmyješ mne, říká David, a nad sněh zbělen budu (Žalm 50). Neb ačkoli skvrny srdce, to jest hříchy, smývá lítost, smývají svátosti, smývají kněží, smývají almužny a jiné skutky zbožnosti, přece toto vše jsou jenom nástroje a přípravná zařízení, původcem však tohoto obmytí jest jenom Bůh. Já jsem, praví Bůh ústy Izaiášovými, já sám to jsem, jenž zhlazuji nepravosti tvé pro sebe (Iz. 43, 25). A proto farizeové, kteří

reptající proti Kristu říkali: Kdo může odpustiti hříchy nežli sám Bůh? (Luk. 5), neklamali se v tom, že jenom Bohu přičítali moc odpouštěti hříchy, nýbrž v tom, že nevěřili, že Kristus je Bůh; tudíž zároveň se i rouhali, i pravdu říkali.

A Bůh netoliko smývá skvrny srdce na způsob vody, nýbrž také se chtěl nazývatí vodou; takto píše sv. Jan: Kdo věří ve mne, jak praví Písmo, řeky vody živé z útrob jeho poplynou. A to řekl o Duchu, kterého měli přijmout věřící v něj; neboť Duch ještě nebyl dán, poněvadž Ježíš nebyl dosud oslaven (Jan 7). Duch tedy svatý, který je arcíř Bůh, jest vodou živou, a o této vodě praví Ezechiel: Vyleji na vás vodu čistou a budete očištěni ode všech poskvrn svých (Ezech. 36). A jelikož tato nebeská a nestvořená voda daleko svou účinností vyniká nad vodu pozemskou a stvořenou, proto mám za dobré upozorniti zde na tři rozdíly, které jsou mezi obmytím vodou stvořenou a nestvořenou.

Voda stvořená smývá skvrny těl, ale ne všechny, neboť mnoho jich není schopna smýt, leč by jí napomáhalo mýdlo anebo jiné prostředky. Voda nestvořená smývá vesměs všechny poskvrny; tak zajisté čteme na místě před chvilkou uvedeném: A budete očištěni ode všech poskvrn svých.

Voda stvořená málokdy odstraňuje všechny skvrny tak, aby po nich nezůstala nějaká stopa nebo jakýsi stín či nádech skvrny. Voda nestvořená umývá tak, že věc umytá se zjasní a zkrásní víc nežli byla předtím, než se zamazala. Obmyješ mne, praví David, a nad sním zbleden budu (Žalm 50). A skrze Izaiáše praví Pán: Budou-li hříchy vaše jako šarlat, jako sním zbileny budou, a budou-li červené jak červec, jako vlna bílé budou (Iz. 1 18). Konečně voda stvořená smývá skvrny přirozené, které se nepříčí tomu, kdo je smývá; voda nestvořená smývá skvrny dobrovolné, kterých nelze smýt, leč když sama duše přivolí a ráda souhlasí s tím, kdo ji obmývá. Ale tak velikou a tak podivuhodnou moc má tato voda, že lahodňounce proniká i do srdcí kamenných, a proto žádné tvrdé srdce ji neodmítá, poněvadž ona sama to způsobuje, aby nebyla odmítnuta, jak správně připomíná sv. Augustin: Kdo, Pane, pochopí, jak podivuhodným způsobem do srdcí nevěřících vdechuješ víru, a v srdce pyšných vléváš pokoru, a do srdcí nepřátel svých vpravuješ lásku, takže ten, kdo krátce předtím, sotě hrozbami a vraždychtivostí, v učednících tvých tě pronásledoval, náhle změněn, pro tebe a pro tvou Církev s takovou radostí snášel hrozby a vražedné útoky pronásledovatelů? Je to na mě mnoho, abych vnikl do těchto tvých tajemství

a chci raději zakoušeti nežli zkoušeti účinky milosti tvé (Lib. de praed. Ss. c. 8). A poněvadž jsem poznal, že tato tvá voda je deštěm dobrovolným, odděleným tvému dědictví, jak píše tvůj Prorok (Žalm 67, 10), proto pokorně a úpěnlivě prosím, abych příslušel k dědictví tvému. a aby se zlíbilo milosti tvé sestoupit do země srdce mého, aby ti nebylo jako zemi bez vody, vyschlé a neplodné, jaké jest samo ze sebe, takže ze sebe není schopno ani pomyslit něco dobrého. Ale postupme dále.

Kapitola II.

Voda mimoto uhašuje oheň; a ona voda nebeská, milost totiž Ducha svatého, podivuhodným postupem a způsobem uhašuje oheň tělesných žádostí; na uhašení tohoto požáru mnoho totiž zmohou posty a trýznění těla, avšak jenom když se přidají jako nástroje k milosti Ducha svatého; jinak samy sebou mnoho nezmohou. Jestli láska kněžnou citů a vášní, ona jim všem vládne, všechny řídí, a ony všechny ji jedinou poslouchají. Láska nechce být donucena, a jestli se jí na jedné straně cesta zatarasí, vyrazí s druhé. Láska se ničeho nebojí, všeho se odváží, všechno přemáhá, nic nemá pro sebe za nesnadné

anebo za nemožné; konečně nikomu neustupuje láska menší nežli lásce větší a silnější;¹⁾ tak na pořád tělesná láska, oddávej se už bohatství, statkům či světským rozkoším, ustupuje jenom lásce Boží; jakmile začne voda Ducha svatého vsakovati do srdce člověkovy, v tu chvíli zchladat počne láska tělesná! Svědkem nám tu budiž sv. Augustin: ten, ač byl navykl hovět chlípnosti a myslil, že je mu nemožno postrádati soužití s ženou, přece, jakmile začal okoušeti milostí Ducha svatého, zvolal na začátku deváté knihy svých Konfesí: Jak mi náhle zalahodilo, nemíti zábav a radováněk, a jak jsem se dříve lekal, že bych je mohl ztratit, tak nyní jsem se radoval, že je opouštím; odháněls je ode mne, ty pravá a nejvyšší slasti: zaháněls je a vstupovals místo nich, sladší veškeré rozkoše, ne však tělu a krvi: nade všechno světlo jasnější, ale nad všechna tajemství vnitřnější: nad všechnu čest povýšenější, ne však povýšeným v sobě (9. Konf. c. 1).

1) Světlo umírá jenom příchodem ještě většího světla, ještě většího, většího světla (Otokar Březina, Nocí).

Kapitola III.

Voda mimo to ukájí žízeň; a jen ona voda nebeská může uhasit nejtrýznivější různé a téměř nesčíslné tužby lidského srdce. Tak Pravda, mluvíc k Samaritánce, docela zřejmě učila: Kdo se napije vody této, žízni bude zas; kdo se napije vody, kterou já mu dám, nebude žízni na věky (Jan 4). Vůbec je jisto, že se nenasytí oko pohledem, ani se nenaplní ucho poslechem (Kaz. 1, 8). Nabídní a dej člověku cokoliv, nemůže to nasytit jeho touhu, poněvadž je uschopněn pro dobro nekonečné, a všechny věci stvořené vtěsnány jsou do určitých mezí a hranic. Kdo však začne pít vodu nebeskou, po ničem už nedychtí, nic jiného nevyhledává. Ale to jsme řekli nahoře, když jsme mluvili o pokoji ducha v samojediném Bohu, jako ve vlastním centru.¹⁾

1) Voda podle sv. Bellarmina umývá a stírá skvrny, hasí oheň, ukájí žízeň, spojuje a sjednocuje různé věci, a jak hluboko klesá, tak vysoko stoupá. Těchto symbolů používá Bellarmin jako zrcadel k objasnění vysokých pravd a tajemství víry. V tom smyslu jsou »vody zrcadly výšíc« a za poledních veder »lázní a vínem, a tisíckrát zdvižené žárem, znova a znova se vrací k útěše země« (Otokar Březina, Větry od pólů). V další své knize ještě jednou si volí náš básník tento námět a zpívá: »Mezi dvěma ohni, slunce a země, zakleté bloudíme věky. Z žíznivých kořenů žití jsme stoupaly k etherným stvolům. k nádheře květů, napjatých křečí bolestné touhy... Hvězdami rosy jitřní třásly jsme se na bo-

Kapitola IV.

Voda vespolek spojuje a sjednocuje, co se zdálo býti téměř nesjednotitelné; tak z mnoha zrn moučných přimísením vody se upeče jeden chléb, a z mnoha částek hlíny přidáním vody se narobí cihel. Ale mnohem snadněji a nerozlučněji působí voda Ducha svatého, že mnoho lidí jsou jedno srdce a jedna duše (Sk. ap. 4, 32). To se v Skutcích apoštolských říká o prvních křesťanech, na které nejprve byl sestoupil Duch svatý. Avšak i Pán, maje odejít k Otcí, doporučuje a předpovídá tuto jednotu, kterou způsobuje voda Ducha svatého, an praví: Neprosím toliko za ně, nýbrž i za ty, kteří ve mne uvěří skrze slovo jejich; aby všichni byli jedno, jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, aby i oni v nás byli jedno. A kousek dále:

jištích, řekami slzí jsme ohnivé tekly přes popraviště... Ale vítězové čtou naši ukrytou moudrost se svých výší ze stříbrné mapy, jež sálá k nim z hlubin, jak čáry na dlani noci a jak na penízi jiskřící ražení písma, cenu udávající; radostné tajemství žití mluví k nim v našich tisíci cestách, jež se všech temen horských se líní k jednomu moři, a z polyfonie pramenů našich, veletoků a oceánů zpívati slyší jedinou laskavou sílu, jež změnami nesčíslnými hledá pravou tvář země (Otokar Březina, Zpívaly vody). To jedno moře je Bůh a ta jediná laskavá síla Boží dobrota a Prozřetelnost. Světec poučuje a povzbuzuje, básník vidí krásu a zpívá. A není jedním z jeho Vítězů, čtoucích ukrytou moudrost vod se svých výší, právě i sv. Bellarmin?

Aby byli jedno, jak i my jsme jedno. Já v nich a ty ve mně, aby dokonání byli v jedno (Jan 17). A k tomuto sjednocení vybízí také Apoštol v listě k Efesským: Usilujíce, praví, zachovávatí jednotu ducha ve svazku pokoje, jedno tělo a jeden duch, jak povolání jste v jedné naději povolání svého (Ef. 4, 3, 4). Ó, šťastná jednota, která sjednocuje mnoho lidí v jedno tělo Kristovo, jež jedna hlava řídí, a z jednoho chleba jí a z jednoho kalicha pije, a z jednoho Ducha žije, a kdo se přidrží Pána, je s ním jeden duch (I. Kor. 6, 17). Čeho více může si přát služebník nežli toho, aby nejen měl účast na všech dobrech svého Pána, nýbrž také aby svazkem nerozlučitelné lásky se sjednotil s tímto všemohoucím, nejmoudřejším a nejkrásnějším Pánem svým? A to všechno činí milost Ducha svatého jako voda živá a oživující, přijímáme-li ji do srdce zbožně a s veškerou pílí a starostlivostí jí opatrujeme.

Kapitola V.

Konečně voda tak vysoko vystoupí, jak shora dolů sestoupí. A poněvadž Duch svatý s výsostí nebes sestoupil na zem, proto v člověku, jenž ji

do svého srdce přijímá, stává se pramenem vody skákající do života věčného (Jan 4, 14), jak praví Pán ženě Samaritance, to jest: člověk znovuzrozený z vody a z Ducha svatého a který ve svém srdci nosí přebývajícího téhož Ducha svatého, odtud nabývá zásluh, odkud sestupuje milost.

A tak, duše má, těmito slovy Písem poučena a povzbuzena, opět a opět lkáním nevýslovným říkej Otci svému: Dej mi této vody, která by všechny mé skvrny smyla, která by žár mé žádostivosti uhasila, která by všechny mé žiznivé touhy ukojila, která by ducha mého s tebou, Bože, sjednotila, která by ve mně byla pramenem vody skákající do života věčného, abych tam zásluhy předeslala,¹⁾ kde doufám zůstat bez ustání. Ne bez příčiny řekl Syn Boží: Jestliže vy, ač jste zlí, umíte dobré rady dávatí dětem svým, oč více Otec váš s nebes dá ducha dobrého těm, kteří ho o to prosí (Luk. 11). A neřekl: dá chleba, anebo oděv, anebo moudrost, anebo lásku, anebo království nebeské, anebo život věčný; nýbrž řekl: dá Ducha dobrého, protože v něm je obsaženo vše. Ty proto nepřestávej den co den připomínati Otci sliby jeho Syna a říkati s velikou

1) V tom smyslu praví básník: »Naše vlastní uhaslé dni nám paprsky postelou cestu a jásotem po léta vyslaných naděj budeme uvítání« (Otokar Březina, Svítání na západě).

touhou a v pevné naději, že se ti toho dostane: Otče svatý, nikoli pro spravedlnosti své vysílám prosby k tobě (Dan. 9, 18), nýbrž pro přísliby jednorozeného Syna tvého. On nám řekl: Oč spíše Otec váš dá ducha dobrého těm, kteří ho prosí. Jistotně Syn tvůj jest pravda, neklame nás; proto vyplň příslibení Syna svého, který tě oslavil na zemi (Jan 17, 4) a tebe poslušen byl až k smrti, a to k smrti kříže (Filip. 2, 8); dej ducha dobrého mně, jenž tě o to prosím, dej mi ducha bázně a lásky své, aby služebník tvůj ničeho jiného se nebál než toho, aby tě neurazil, a nic nemiloval kromě tebe a bližního svého v sobě. Srdce čisté stvoř ve mně, Bože, a ducha přímého obnov v útrobách mých. Nezavrhuj mne od tváře tvé a Ducha svatého svého neodmítej ode mne. Vrať mi radost spasení svého a duchem prvotním utvrď mne (Žalm 50, 14).

Kapitola VI.

Nyní přicházím k podobnosti, kterou mají s Bohem vodní prameny; odtud zajisté může se povznést duch ke kontemplaci věci zcela podivuhodných, ze vznešenosti Stvořitelovy. Nikoli bez příčiny nazývá se Bůh ve svatém Písmě

Pramenem života, pramenem moudrosti a pramenem vody živé (Žalm 35, Ekli 1, Hier. 2). A že jest pramenem bytí, vyplývá ze slov téhož Boha k Mojžíšovi: Já jsem, který jsem; který jest, poslal mne k vám (Exod. 3). To vše zároveň patrně vystihuje Apoštol, když praví: V něm žijeme, se pohybujeme a jsme (Skut. 17). V něm totiž jsme jako v prameni bytí, v něm žijeme jako v prameni života, a v něm se pohybujeme jako v prameni moudrosti, neboť Nad všechny hbité věci hbitější je moudrost; a dosahuje všudy pro svou čistotu (Moudr. 7, 24).

Vodní pramen tady u nás má tu zvláštnost, že z něho vznikají řeky, a přestanou-li téci z pramene, ihned vysychají; pramen však nezávisí na řekách, poněvadž od nich vod nedostal, nýbrž je má v sobě a jiným z nich přenechává.¹⁾ To jest pravý symbol a pravá stopa božství; neboť Bůh je nejpravdivějším zdrojem bytí; on sám od žádné věci bytí svého nedostává, kdežto všechny věci je berou od něho. Bytí svého od žádné věci Bůh nedostává, poněvadž bytí je z bytnosti Boží a Boží bytnost jest jeho jsoucností, takže se nemůže stát a ani pomyslit, že by Bůh věčně

1) Nevíme sice, kdy Otokar Březina tuto knihu Bellarmínovu četl, víme však docela najisto, že ji četl, a kdo zná jeho dílo, tomu je docela jasno, proč svým ekstatickým prosám a kontemplacím dal právě název HUDBA PRAMENŮ.

byl neexistoval, anebo že věčně neexistuje. Ostatní věci mohou na čas být a na čas nebýt, poněvadž k jejich bytnosti bytí nezbytně nepřínáleží. Tak na příklad k bytnosti člověka náleží, aby byl tvorem rozumným, a tak nemožno být člověkem a nebýt tvorem rozumným. A poněvadž nenáleží k jeho bytnosti, aby existoval, proto může být i nebýt. Bůh tedy je zdrojem bytí, poněvadž v jeho podstatě obsažen je konustavičného trvání. Takový jest význam oněch slov: Já jsem, který jsem (Exod. 3). To znamená, já jsem samo bytí a toto bytí nedostávám odjinud, nýbrž mám je v sobě; mně jedinému přísluší, že bytnost je mým bytím. Proto také Bohu jest vlastní věčnost a nesmrtelnost, jak praví Apoštol: Králi věků nesmrtelnému, Bohu jedinému (I. Tim. 1) a který má nesmrtelnost sám (I. Tim. 6). Ale všechny ostatní věci dostávají od Boha své bytí tak, že kdyby na něm vždycky nezávisely a jakýmsi jeho vlivem nebyly zachovávány, ihned by přestaly být; proto praví též Apoštol: Který nese všechno slovem moci své (Žid. 1). Neb kdyby Bůh věci stvořených neudržoval, zajisté by netrvaly.

Proto, duše má, pohlédni vzhůru a obdivuj se nekonečné dobrotě Tvůrce, který všechny věci s takovou láskou nese a zachovává, ač jejich děl nepotřebuje: a s nemenším obdivem pozoruj a

následuj trpělivost téhož Stvořitele svého, jenž je tak dobrotivý k nevďěčníkům a zlým (Luk. 6, 35), že udržuje a živí ty, kdo se mu rouhají, a zachovává takové, kteří by zasloužili býti zničeni: a nebudiž ti za těžko, jestli se ti někdy uloží snášeti slabosti bratří a činiti dobré těm, kteří tě nenávidí.

Avšak výtečnost pramene a jeho bytí nespočívá v tom, že svého bytí nepřijímá od žádného jiného zdroje a že jiným věcem ze svého bytí přenechává. Neboť vody pramenů a vody řek jsou u nás stejného rodu; a jakkoliv vody pramenů nedostávají svých vod od pramenů jiných, přece mají příčinu svého bytí, totiž páry, a některé tu a některé jinou příčinu, až se přijde k příčině první, kterou jest Bůh. Jenže Bůh, Stvořitel tvůj, ó duše, není téhož rodu s věcmi stvořenými, ale různí se od nich nekonečně svou důstojností, výtečností a vznešeností; a je opravdu a ve vlastním smyslu pramenem bytí, poněvadž nejen nedostává svého bytí od jiného pramene bytí, nýbrž vůbec nezná žádné příčiny; pramen vody stvořené, jak jsme řekli, neodvozuje se od jiné vody, nýbrž od jiné příčiny: pramen bytí nestvořený nemá nic před sebou, na žádné věci nezávisí, žádné věci nepotřebuje, nic mu nemůže škoditi, ale všechny věci závisí na něm a on může všechny stvořené věci jedním pokynem zničiti (II. Mak. 8, 18), jak

praví statečný Makabej. Této vznešenosti se obdivuj, duše má, tomuto začátku bez začátku, příčině bez příčiny, tomuto jsoucnu nekonečnému, neohrazenému, bezměrnému naprosto nutnému, ač všechny ostatní věci, přirovnáme-li je k němu, jsou poměrné. Snad právě o tom řekla Pravda: Ale jednoho jest potřeba (Luk. 10, 42); proto k tomuto jedinému lni, jemu jedinému služ; v lásce k tomuto jedinému zalíbení měj, jen a jen po něm roztoužena buď: všemi ostatními věcmi, porovnávajíc je s oním, pohrdni; rozhodně aspoň nepečuj příliš a netrap se tolika záležitostmi, když jednoho je potřebí, a to jediné tobě i všem stačí; to jedno však na starosti měj, o to pečliva buď, abys nikdy nevypadla z jeho milosti, a jemu jedinému vždycky a všude zalíbiti se snaž.

Kapitola VII.

A vskutku plným právem nazývá se Bůh také pramenem života, poněvadž žije a má život sám v sobě, ba jest životem věčným: Tento jest pravý Bůh a život věčný (I. Jan 5), říká sv. Jan, a všechny věci, které žijí, přijímají z tohoto pramene, a když on přestane život jim dodávati, hynou a v prach svůj se navrátí

(Žalm 103, 29), jak píše svatý prorok David. Plodit něco sobě podobného, to náleží k podstatě všeho živého. Plodí pak Bůh Syna sobě nejpodobnějšího, Bůh Boha a Žijící Žijícího: A jako Otec má život sám v sobě, tak dal i Synu, aby měl život sám v sobě (Jan 5, 26), jak dosvědčuje sv. Jan v Evangeliu; má však Otec život sám v sobě, poněvadž jest pramenem života a nedostává život odjinud: a dal Synu, aby měl život sám v sobě, poněvadž mu dal též život, jaký má sám, a takto i Syn jest pramenem života, jenže pramenem života z pramene života, jako Bůh z Boha a světlo ze světla. Kdo vysvětlí, ba kdo pochopí, jaký jest život Boha a jaký tento pramen života, z něhož kapičky čerpá všechno, co žije, ať na zemi, ať na nebesích? Život nám v tomto vyhnanství známý není nic jiného než vnitřní původ pohybu; neboť o tom říkáme, že žije, co se nějak samo sebou pohybuje; proto také podobenstvím obecně vodami živými nazýváme ty, které jsou v řekách, kdežto mrtvými ty, které jsou v močálech, poněvadž vidíme, že tam ty se pohybují samy sebou, tyto však se hýbati nemohou, leč když jsou pohnuty nárazem větru, anebo jinou zevnější silou.

Bůh tvůj, ó duše, docela opravdu žije, a jest původcem a pramenem života. On to v Písmech svatých bez ustání připomíná a zdůrazňuje. Já žiji, praví Pán (Num. 14, 21, Deut. 32, 40,

Iz. 49, 18, Ezech. 5, 11). A proroci často opakují: žije Pán, žije Pán; a u Jeremiáše stěžuje si Bůh na svůj lid, říká: Mne opustili, pramen vody živě (Jer. 2 a 16). A přece nemá pohyb ani sám od sebe, ani od nikoho jiného: Já Bůh, praví, a neměním se (Malach. 3, 6); a jinde říká: Není Bůh, jak syn člověka, aby se měnil (Num. 23, 19). Také v církevním hymnu každodenně zpíváme:

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnae tempora
Successibus determinans.
Bože, věci pevná vzpruho,
nehnutě jež v sobě trváš,
každodenního čas světla
postupně jež odměřuješ.

A plodí-li Bůh Syna, plodí ho beze změny: a jestliže vidí, slyší a mluví, miluje, se smilovává, soudí, činí toto všecko beze změny; a když věci tvoří a zachovává, anebo naopak ničí a rozmetává a zase obnovuje a mění, sám přece pracuje v klidu a věci mění, sám nepohnutý.¹⁾ Kterak

1) Kdo by si tu nevzpomněl na epilóg »Větrů od pólů« od Otokara Březiny? Bylo by záhodno a třeba ocitovati jej tady celý, aby se vidělo, že theolog a k tomu učitel Církve z doby tak slavného a tak vítězného Temna při své útočné pouti k výšinám Božství setkává se bratrsky s básníkem, současníkem Paula Verlainea, Mallarméa, Léona Bloy, Paula Claudela (sapienti sat?), ale spokojíme se tu aspoň těmito verši:

tedy žije, jestliže se nehýbe? A kterak nežije, je-li zdrojem a původcem života? Tento uzol rozevřeme snadno. Neboť k životu dostačí naprosto to, jedná-li věc živá ze sebe a nikoli působením odjinud; ale život ponejvíce ve věcech stvořených jest vnitřním počátkem, původem pohybu: poněvadž věci stvořené jsou nedokonalé a mnohého nemají, aby mohly naplniti úkony života. Bůh však je nekonečná dokonalost a nepotřebuje žádné věci mimo sebe; proto zajisté jedná ze sebe a nikoli z popudu něčeho nebo někoho jiného, a nepotřebuje pohybu ani změny. Věci stvořené potřebují změny, aby plodily a byly plozeny, poněvadž plodí mimo sebe, a věc, která se takto plodí, musí se měniti z nebytí k bytí. Bůh však uvnitř sebe plodí Syna a uvnitř sebe vysílá Ducha svatého; a nesmí se ani měniti Syn, ani Duch svatý z nebytí v bytí, poněvadž přijímají ono bytí neboli jsoucno, které bylo vždycky; a přijímají je nikoli v čase, nýbrž ve věčnosti. Věci stvořené potřebují pohybu, jaký jest ve vzrůstání, poněvadž se rodí nedokonalé; kdežto Bůh Syn rodí se nejdokonalejší, a Bůh Duch se vydechuje a vysílá nejdokonalejší. Věci

Neboť i ty, ó Věčný a třikrát Svatý,
v propastech svého nitra,
kde tisíce vesmírů mrtvých a budoucích dřímá,
chováš svůj sen
a k němu se blížíš úzkostí lásky,
tajemstvím věků.

(Otokar Březina.)

stvořené potřebují pohybu, jaký jest v přibírání látek odjinud, aby tak získaly jakosti, kterých jim je třeba; Bůh však nepotřebuje žádné věci, poněvadž má bytnost nekonečně dokonalou. Věci stvořené potřebují pohybu k místu, protože nejsou všude: ale Bůh je všude celý; mimo to věci stvořené, aby viděly, aby slyšely, aby mluvily, aby dělaly, potřebují mnoha věcí, poněvadž sice mají život, avšak nedokonalý a nuzný. Bůh však mimo sebe žádné věci nepotřebuje, aby všechno viděl, všechno vyslechl, všemu mluvil, všechno ve všem dělal; neboť nemá jenom život, nýbrž má život nejbohatší a nejšťastnější, a jest život a zdroj života. Uvedme tu příklad z činnosti zrakové: Člověku, aby viděl, je potřeba mohutnosti zrakové, jež jest rozdílná od duše, která žije samostatně; je mu potřeba předmětu, to jest barevného tělesa, umístěného vedle; je mu potřeba světla slunečního, anebo jiného tělesa světelného; je mu potřeba prostředí, to jest hmoty průhledné; je mu potřeba zjevu smyslového, jenž by se od předmětu přenášel k očím; jest mu potřeba ústrojí čidla, to jest oka, opatřeného různými tekutinami a masitými obaly; jest mu potřeba pocitů a zrakových nervů, jimiž by ty pocity procházely; jest mu potřeba úměrné vzdálenosti; musí zrakovou mohutnost vhodně upotřebit. Hle, jakých pomůcek potřebují lidé a ostatní živočichové, aby mohli uplatnit jednu

životní činnost. Ale Bohu, který vpravdě má celý život sám v sobě, není potřeba žádné věci. Sama nekonečná podstata jest mu mohutností, předmětem, zjevem, světlem a vším ostatním. Ze sebe a skrze sebe a v sobě vidí Bůh všecko, co jest, co bylo a co bude; a zřetelně poznává, co by býti mohlo. A dříve než se stal svět světem, viděl Bůh všecky věci, a k jeho vědění a vidění ze stvoření věcí nepřibylo nic nového. Čím tedy budeš, duše má, až jeho života se zúčastníš? Co tak velikého ti poroučí Bůh, když tento život tělesný a živočišný, venkoncem nedokonalý a bídný, poroučí vydati za bratry, ba za Boha, abys měl účast na životě věčném, nejbohatším a nejšťastnějším? A nepřikazuje-li nic velkého, když přikazuje pohrdati životem: jak lehkým a nepatrným musí se zdát, poroučí-li mrtvé statky štědře rozdávati chudým a zdržovat se tělesných žádostí, a doopravdy zříkati se ďábla a nádhery jeho, a celou touhou srdce dychtít po onom životě, který samojediný je životem pravým?

Kapitola VIII.

Ale už je na čase, abychom, pokud můžeme, vystoupili k prameni moudrosti. Pramen moudrosti slovo Boží na výsostech, říká kniha Siracho-

va, a správně řekl na výsostech, poněvadž pramen moudrosti bohatými proudy stéká na svaté anděly a na duše blažených, nám však, kteří putujeme v poušti, nedostává se tak moudrosti, jako spíše jakési páry anebo vůně moudrosti (Moudr. 7, 25, Sir. 24, 20).

Proto, duše má, nehledej nyní vyšších věcí než ti sluší (Sir. 3, 22). Nezpytuj velebnost, aby tě nezdrtila sláva (Přísl. 25, 27); obdivuj se moudrosti toho, o němž praví Apoštol: Samo jedinému moudrému Bohu (Řím. 16, 27). Blahopřej oněm duchům, kteří pijí z pramene moudrosti; a jakkoliv Boha nemohou obsáhnout, což náleží k prameni moudrosti, přece na tvář Boží, to jest první příčiny, zirájí beze všeho zahalení a jasy jejími ozáření, o všech věcech naprosto správně soudí, a v onom poledním světle moudrosti se nebojí ani temnot bludů, ani soumraku nevědomosti, ani mlhy mínění. Dychti po této blaženosti a abys k ní bezpečně přišel, miluj z celého srdce Pána Ježíše Krista, v němž jsou všechny poklady vědění a moudrosti Boží (Kol. 2, 3). Však také pravil ve svém Evangeliu: Kdo miluje mne, bude milován od Otce mého, a já milovati budu jej a zjevím mu sebe sama (Jan 14, 21) A co jest: zjevím mu sebe sama, nežli: zjevím mu všechny poklady vědění a moudrosti Boží, které se ve mně skrývají? Jistě každý člověk přirozeně touží věděti: a jak-

koliv tělesné žádosti nyní v mnohých tuto touhu jaksi tlumí, přece až tělo, které podléhá zkáze a které nyní zatěžuje duši, odložíme, potom oheň té touhy nad všechny ostatní touhy vzplane. Jak tedy veliká bude tvá blaženost, ó duše, až milovaný a milující tvůj Kristus ti ukáže všechny poklady vědění a moudrosti Boží? Ale abys nepozbyla tak ohromné naděje, vynasnaž se zachovávat Kristova přikázání. On sám řekl: Kdo miluje mne, řeči mé zachovávatí bude; a kdo mne nemiluje, řečí mých nezachovává (Jan 14). A zatím moudrostí tvou budiž ta, kterou popisuje sv. Job, an praví: Bázeň Páně, toť jest moudrost, a odstoupit od zlého rozumnost (Job 28, 28). A cokoli ve tvorech uvidíš dobrého, věz, že to pramení z Boha, zdroje veškeré dobroty, aby ses takto naučil se sv. Františkem okoušeti v jednotlivých tvorech jako v potůčcích dobroty zřidelné. O tom si přečti sv. Bonaventury Život sv. Františka, kapitolu devátou.

STUPEŇ PÁTÝ.

Z úvahy o vzduchu.

Kapitola I.

Živel vzduchu může býti znamenitým učitelem mravů lidem, uváží-li se jeho přirozenost. A není velmi vhodný jen jako učitel filosofie morální, nýbrž také otvírá tajemství posvátné bohovědy a pozdvihuje duše k Bohu: máme-li na zřeteli různé výhody a služby, kterých vzduch lidskému pokolení z božského ustanovení nepřestává prokazovati.

Vzduch především, tím že slouží dechu, udržuje život pozemských živočichů a také člověkův. Potom do té míry jest potřebný očím, uším a jazyku, že kdyby nám snad byl vzat, a my měli všecko ostatní, rázem bychom oslepli, ohluchli a oněměli. Konečně tak náramně je potřeba vzduchu k pohybu lidí i živočichů ostatních, že kdyby se odstranil, všecken pohyb by se zastavil a všechna řemesla, všechna umění a skoro všechna lidská díla nezbytně by přestala. Počněme od prvního.

Kdyby pochopili lidé, že duše zrovna tak potřebuje dechu jak ho potřebuje tělo, mnoho by se zachránilo takových, kteří nyní hynou. Tělu

jest třeba nepřetržitého dýchání, poněvadž přirozená horkost, která rozpaluje srdce, prostřednictvím plic, přibírajících vzduch chladný a vylučujících teplý, tak se mírní a vyrovnává, že zachovává život, a bez tohoto dýchání nemůže býti zachován; odtud v naší mluvě žítí a dýchati znamená totéž. Neboť ten, kdo dýchá, žije; a kdo přestává dýchati, také přestává žítí. A ty, duše má, abys žila životem duchovním, což je milost Boží, potřebuješ ustavičného dýchání, a to činíš vysílajíc k Bohu skrze modlitbu horké vzdechy a přijímajíc od Boha novou milost Ducha svatého. A co jiného znamenají ta slova Pána tvého: Je třeba stále se modliti a nikdy nepřestávati? (Luk. 18, 1), nežli že je třeba stále vzdychati a ducha dobrého přijímati, aby duchovní život v tobě nezanikl; a totéž opakuje, když praví: Bdětež tedy po všechnen čas modlíce se (Luk. 21). A Apoštol potvrzuje totéž v prvním listě k Thesalonickým: Bez přestání se modlete (I. Thes. 5); s ním souhlasí apoštol Petr v první své epištole, an píše: Proto buďte opatrní a bděte na modlitbách (I. Petr 4. 7). Ta zajisté je pravá opatrnost, abychom my, kteří v každé době potřebujeme pomoci Boží, v každé době o ni prosili. Ví sice Otec náš, čeho potřebujeme a jest ochoten štědře toho poskytnouti, zvláště pak toho, co náleží k věčné spáse, avšak chce to udělovati skrze

nástroj a pomocí modlitby, poněvadž to jest pro něho čestnější a nám užitečnější, než kdyby všechno darovával spícím a nic nedělajícím. Proto nejtědřejší Pán k prošení nás vybízí a ponouká, an říká: Já pravím vám, proste a bude vám dáno, hledejte a naleznete, tlucte a bude vám otevřeno; neb každý, kdo hledá, nalézá, a kdo prosí, dostává, a tlukoucimu se otevře (Luk. 11). A oč se má obzvláště prositi a co se nepochybně dostane, vysvětluje o kousek dále, řka: Jestliže vy, ač jste zlí, umíte dobré věci dávatí dětem svým, oč více Otec váš s nebe dá Ducha dobrého těm, kteří ho prosí? O to tedy především a pořád prosit se má, a to nám bezpochyby bude darováno, prosí-li se dobře, dobrý totiž Duch, skrze nějž dýcháme v Bohu a dýchající, život duchovní udržujeme. To činil sv. David, jenž pravil v Žalmu: Ústa svá jsem otevřel a vtáhl jsem Ducha (Žalm 118, 131), to jest ústa svá jsem otevřel, toužebně žádaje, vzdychaje, prose lkáním nevýslovným; a vtáhl jsem nejoblíbenější vánek Ducha Božího, který zchladil horkou žádostivost a mne ve všem dobrém díle utvrdil. A když je tomu tak, kdo řekne, že ti žijí podle Boha, kteří celé dni nebo i měsíce a roky nevzdychají k Bohu, aniž v Boha dýchají? Vždyť zřejmým znamením smrti jest, nedýchatí, a poněvadž dýchatí jest modliti se, bude znamením smrti, nemodliti se. Duchovní život, skrze

něž jsme syny Božími, spočívá v lásce: Vizte, praví sv. Jan ve své epištole, jakou lásku prokázal nám Otec, že se syny Božími nazýváme a jsme (I. Jan 3, 1). A kdo miluje a netouží viděti toho, kterého miluje? Kdo po něčem touží a neprosí o to toho, o němž ví, že mu to dá, bude-li o to požádán? Kdo se tedy nemodli vytrvale, aby viděl tvář Boha svého, netouží ho viděti; kdo netouží, nemiluje; kdo nemiluje, nežije. Co z toho plyne a co musíme souditi o těch, kteří se vážně nevěnují modlitbě? Že jsou mrtvi Bohu, ačkoli světu žijí. A také nelze říci, že se opravdu modlí a tím dýchá a žije takový, kdo jenom hlasem těla prosby vysílá; neboť modlitba, podle definice theologů, není pozdvižením hlasu do vzduchu, nýbrž pozdvižením mysli k Bohu.

Proto, duše má, neoklamávej se, aby sis myslila, že žiješ Bohu, jestli Boha vážně z celého srdce nehledáš a nevzdycháš k němu ve dne v noci; neříkej, že pro jiná zaměstnání není ti možno oddávati se rozmluvám s Bohem a modlitbě. Vždyť svatí apoštolové byli nanejvýš zaměstnání, a to v díle Božím a ve spáse duší, takže jeden z nich pravil: Kromě toho, co zevnitř jest, každodenní mé zaměstnání péče o všechny Církvě; kdo je nemocen, abych já s ním nestonal? Kdo trpí pohoršení, abych já se nepálil? (II. Kor. 11, 28). A přece týž Apoštol kromě přečastých zmínek o svých

modlitbách píše Filipenským: Obcování naše je v nebesích (Filip. 3); neboť i zavalen pracemi a starostmi, v nebi prodléval touhou a nikdy nezapomínal milého svého, sice by byl neřikal: S Kristem jsem přibit na kříž. Žiji, ale už ne já; nýbrž žije ve mně Kristus (Gal. 2).

Kapitola II.

Jinou vlastností vzduchu jest, že je prostředkem, jímž k našim očím přicházejí jevy barevné a k uším jevy zvukové, bez nichž bychom nemohli ani viděti, ani slyšeti, ba ani ne mluvit. Při tom nejprve máme Bohu děkovat, že tak znamenitým dobrodiním ráčil naši přirozenost vyzdobit. Potom se sluší, abychom se podívovali svého Tvůrce moudrosti, že učinil něco tak jemného a řídkoučkého, neb ačkoli je vzduch pravou hmotou a tak rozsáhlou, že zaplňuje prostor téměř nezměřitelný, přece ho není viděti ani cítiti pro neuvěřitelnou jeho řídkost. Starověk žasl nad jemností jedné čáry, kterou svým štětcem nanesl Apelles, a přece tu čáru bylo viděti a byla hmatatelná, a tak se nijak nemohla srovnávat s tím řídkoučkým a přejemným závojem, který všechny obestírá a všech se dotýká, a nikdo ho nevidí

pro jeho přílišnou jemnost. A přitom ještě je podivuhodnější, že vzduch, ačkoli je hmotou tak jemňoučkou a říďoučkou, přece když se rozsekne, docela snadno opět se spojuje a scelí, jako by nikdy nebyl rozetnut. Jisto je, že přetržené vlákno pavučiny anebo roztržený jemně tkaný závoj žádný umělec tkadlec nedovede tak vyspravit, aby nebylo znát dřívější přetržení. Nadto je obzvláště podivuhodné a přísluší jen moudrosti Boží, že jednou a touž částí vzduchu nesmíšeny a současně procházejí různorodé nescíslné barvy. Kdo za noci při svitu měsíce na otevřeném a vyvýšeném místě by stál a pozoroval hvězdy na nebi a lučiny na zemi plné kvítek, a zároveň domy, stromy, živočichy a mnoho jiných věcí takových, nebude moci popřít, že všech těch rozličných věcí podoby a tvary má v ovzduší kolem sebe pohromadě a že je má vůkol v tom ovzduší zároveň nesmíšené. Kdo tomu porozumí? Kdo to pochopí? Čím to je, že hmota tak říďoučká a jemná pospolu obsahovala tolik rozličných podob a tvarů? A co řici k tomu, když v jednom čase a na jednom místě hlaholí zpěv ptáků s jedné strany a se strany druhé zaznívá hudba rozličných hudebních nástrojů, a s jiné strany se do toho ozývá hřmot vodopádů: nemusí zároveň jeden a týž vzduch s tolika barevnými obrazy přijímat i všechny a všeliké ty zvuky? Kdo to činí, duše má, leč Stvo-

řitel tvůj, jenž činí veliké divy sám? A jsou-li tak podivuhodná jeho díla, oč podivuhodnější je On? Ale ještě jinak slouží ona jemnost vzduchu, a to tím, že nepřekáží pohybu všech věcí, naopak jej podporuje, když přecházejí s místa na místo. Všichni víme, jak namáhavě se táhnou lodí po vodách, ačkoli i ty vody jsou tekuté a snadno se rozrážejí; vždyť kolikrát nestačí ani větry, ani vesla, ale musí se často připráhnout i silné koně a voli. A má-li se raziti cesta horami anebo přes pahrbky, kolik potu a jak dlouhého času je potřeba, než se taková i sebekratší cesta otevře? Naproti tomu vzduchem bez námahy, velmi snadně a s největší rychlostí uhánějí koně, lítají ptáci, střely, šípy a oštěpy: a lidé k rozličným podnikům a pracím vystupují, sestupují, kráčejí a se rozbíhají, pohybují nohama, pažemi, rukama, vzhůru, dolů, napravo, nalevo; a všude rozptýlený vzduch nepřekáží jim víc než jako by nebyl hmotný, nýbrž duchový, anebo jako by nebyl vůbec nic.

Kapitola III.

Konečně má vzduch i tu vlastnost, že všemu ustupuje a do všech tvarů se mění a nechává se štípati a trhati, aby sloužil potřebám člověka, takže se zdá, že byl lidem dán za učitele pokory,

trpělivosti a lásky. To však by mělo, duše má, zažehnout v tobě a mocně rozplamenit lásku k tvému Tvůrci, že vzduch představuje neuvěřitelnou laskavou a nesmírnou dobrotivost svého Stvořitele vůči lidem. Prosím, useber se, duše má, a velmi pozorně uvaž, že tvůj Pán je všem svým tvorům ustavičně po ruce a se všemi ustavičně pracuje a je tak nekonečně laskavý, že svou spoluprací každému z nich přizpůsobuje, jako by říkal se svým Apoštolem: Všem jsem se stal vším, abych všem pomáhal a dílo jejich přivedl k dokonalosti (I. Kor. 9). S těmi, kdo jednají z nezbytí, spolupracuje, aby jednali z nezbytí; s těmi, kdo dobrovolně, aby jednali dobrovolně; a s těmi, kdo svobodně, aby jednali svobodně. V ohni tak působí a tak jej podporuje, aby vystupoval vzhůru, zemi, aby tíhla dolů, vodu, aby padala se svahů; vzduch, aby přecházel, kamkoliv jej to pudí; hvězdy, aby stále kroužily ve svých drahách; rostliny, keře a stromy, aby vydávaly plody podle svého druhu; živočichy pozemní, vodní a ptáky, aby činili to, co souhlasí s jejich přirozeností. A když dobrotivost Boží tak vyniká ve spoluprací se svými tvory v oblasti přirozené, jak asi teprve v oboru milosti? Obdařilť Bůh člověka svobodnou vůlí, ale tak, že jej řídí rozkazem, zadržuje záhubou a vábí dobrodiním. Bůh chce, aby všichni lidé byli spaseni, ale chce to tak, aby to chtěli i oni,

a proto tak láskyplně je předchází, povzbuzuje, vede a přivádí, že je to až podivuhodné (I. Tim. 2). Toť jsou vynálezy moudrosti Boží; o kterých říká Izaiáš: Ve známost uvádějte mezi národy nálezky jeho (Iz. 12). Bezbožníky zajisté brzy zastrašuje, brzy láskyplně povzbuzuje, brzy vlídně napomíná, brzy milosrdně trestá, jak to podle jeho úsudku odpovídá a prospívá jejich chápavosti a mravům. Poslyš, jak mírně s prvním hříšníkem jednal Pán: Adame, pravil, kde jsi? A když mu odpověděl: Hlas tvůj jsem slyšel v ráji a bál jsem se, poněvadž jsem nahý, i skryl jsem se; podotkl Pán se stejnou mírností: Kdopak ti oznámil, že jsi nahý, leda žes jedl ze dřeva, o němž jsem ti přikázal, abys z něho nejedl? (Gen. 3). A touto domluvou napomenut, Adam nepochybně se vzpamatoval, jak praví Písmo: Ta (Boží moudrost) ostříhala toho, kterýž první utvořen jest od Boha, otec okrsku zemského, a vyvedla jej z provinění jeho (Moudr. 10, 1). Opět poslyš, jak mírně a laskavě skrze anděla svého kárá a k pokání vyzývá všechny syny izraelské: I vstoupil, praví Písmo, anděl Hospodinův z Galgal na místo plačících a řekl: Vyvedl jsem vás z Egypta a uvedl do země, kterou jsem s přísahou zaslíbil otcům vašim, a slíbil jsem, že nezruším úmluvy své s vámi na

věky: Tak jenom, abyste nečinili smlouvy s obyvateli země této, ale oltáře jejich zkazili; a nechtěli jste slyšeti hlasu mého; proč jste to učinili? A když mluvil anděl Hospodinův tato slova ke všem synům izraelským, pozdvihli oni hlasu svého a plakali. A nazváno jest jméno místa toho místem plačících aneb slz, i obětovali tam oběti Hospodinu (Soudců 2). Že pak ten pláč byl náramný a obecný a znamením opravdové kajícího, do-
svědčuje nové jméno, dané tomu místu na věčnou památku potomkům, že se totiž to místo nazývalo místem plačících neboli slz. Co ostatně řeknu o prorocích? Oni vskutku ve všech svých řečích tomu učí, to volají, že Bůh nechce smrti hříšníků, nýbrž aby se obrátili a žili (Ezech. 18). Obecně se říkává, praví Pán skrze Jeremiáše, propustil-li by muž ženu svou, a ona, odešedši od něho, vzala by si muže jiného, zdaliž se k ní ještě navrátí? Ty však jsi smilnila s milovnicí mnohými: přesto navrať se ke mně, praví Hospodin, a já přijmu tě (Jer. 3, 1). A skrze Ezechiela: Tak jste mluvili, řkouce: Nepravosti naše a hříchy naše jsou na nás, a v nich chřadneme: kterak tedy budeme moci živi býti? Řci k nim: Živť jsem já, praví Hospodin, nechci smrti bezbož-

níka, ale aby se obrátil bezbožník od cesty své a živ byl. Obratťe se, obratťe se od cest svých nejhorších: a proč byste měli umřítí, dome izraelský? (Ez. 33, 10). Ale pominem-li mlčením bezbožníky, jak veliká jest dobrotivost a laskavost více než otcovská a mateřská Pána Boha našeho vůči těm, kteří se ho bojí a doufají v něho, to nelze na žádný způsob vysvětliti. David praví v Žalmech: Jako jsou nebesa vysoko nad zemí, tak upevnil milosrdenství své nad těmi, kteří se ho bojí; a dále: Jak se smilovává otec nad syny, smiloval se Pán nad těmi, kdož se ho bojí; a dále: Milosrdenství Páně od věků a až na věky nad těmi, kteří se ho bojí (Žalm 102). A jinde: Okuste a vizte, jak libý je Hospodin, blahoslavený muž, který doufá v něho (Žalm 33, 9). A opět: Jak dobrý jest Bůh izraelský na ty, kteří jsou přímého srdce (Žalm 72), to jest, kdo vyličí, jak veliká je dobrota, přívětivost a sladkost Páně vůči duším zbožným a spravedlivým? Také skrze Izaiáše praví Pán: Může-li se zapomenout žena nad nemluvnátkem svým, aby se neslitovala nad synem života svého? A kdyby se zapomněla ona, já se přece nezapomenu nad tebou (Iz. 49, 15). A Jeremiáš ve svém Pláči: Podílem mým jest Hospodin, řekla duše má; pro-

tož ho budu očekávati. Dobrý je Pán doufajícím v něho, duši, která ho hledá. Dobré jest očekávati mlčky spasení Božího (Pláč 3, 24—26).

A kdybych tady chtěl dodat, co hlásají apoštolé ve svých epistolách o otcovské srdečnosti Pána Boha našeho k lidem zbožným, nebralo by to konce. Místo všeho stůž zde, co napsal apoštol Pavel na začátku druhého listu ke Korintským: Požehnán budiž Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, Otec milosrdenství, který nás těší ve všem našem soužení, abychom mohli i my těšiti ty, kteří jsou ve všelijakém útisku (II. Kor. 3, 4). Neříká, že Bůh je utěšitel, nýbrž že jest nevyčerpatelným zdrojem veškerého potěšení; také neříká: který nás těší v soužení některém, nýbrž ve všem; rovněž nepraví, abychom mohli těšiti ty, kteří jsou v soužení některém, nýbrž v každém. Věru nemohl více povědět o tom, jak laskavý a sladký je Bůh vůči nám, které miluje a od kterých jest milován.

Ale bude dobře, když na konec připojíme slova svatého Prospera, jimiž vysvětluje dobrotivost Boží netoliko vůči dobrým, nýbrž i vůči zlým, aby je učinil dobrými. Praví: Základem všeho ospravedlnění jest milost; navádí povzbuzováním, napomíná příklady, zstrašuje nebezpečenstvím, vybízí zá-

zraky, dává pochopení, vnuká radu, ba přímo osvěcuje srdce a vlévá do něho city víry. Ale milosti se poddává a s ní se spojuje i lidská vůle, kterou za tím účelem pohnuly řečené pomůcky, aby v sobě spolupracovala s činností Boží a jala se vykonávati k zásluze, co z nebeského semene počala k svému přičinění, majíc ze své nestálosti, jestli ochabuje, a z přispění milosti, má-li zdar. Tohoto přispění všem se dostává nescetnými způsoby, buď tajnými, anebo zřejmými; a že je mnozí odmítají, to jest přičísti jejich ničemnosti, a naopak, že je mnozí přijímají, jest dílem i milosti Boží, i lidské vůle (Lib. 2. de vocat. gentium c. 26). Potud Prosper.

Kapitola IV.

Nuže tedy, duše má, je-li Stvořitel tvůj vůči služebníkům svým tak laskavý a mírný a s dobrotivostí tak neuvěřitelnou snáší hříšníky, aby je obrátil, a potěšuje spravedlivé, aby ještě více prospívali v spravedlnosti a svatosti: neměla bys i ty dobrotivě snášeti bližní své a všem se státi vším, abys získala všechny Bohu a Pánu svému?

Uvažuj u sebe, k jak výsostné vznešenosti vybízí tě Apoštol, když praví: **Buďte následovníky Božími jako synové nejmilejší, a choďte v lásce, jak i Kristus miloval vás a vydal sebe za nás v oběť a žertvu Bohu ve vůni líbeznou (Ef. 5). Čiň podobně jako Otec, jenž slunci svému dává vycházet nad dobrými i zlými a posílá déšť spravedlivým i nespravedlivým (Mat. 5). Následuj Boha Syna, který, přijav pro nás přirozenost lidskou, nešetřil vlastního života, aby nás vytrhl z moci temnot a z věčné záhuby. Následuj Boha Ducha svatého, který svými drahocennými dary tak plýtvá, aby nás tělesné zduchovnil.**

STUPEŇ ŠESTÝ.

Z úvahy o ohni.

Kapitola I.

Živel ohně je do té míry čistý a vznešený, že sám Bůh chtěl se nazývat ohněm, jak praví Mojžíš i Pavel: Náš Bůh je stravující oheň (Deut. 4, Žid. 12). A když se ponejprv zjevil Bůh Mojžíšovi, dal se viděti v ohni, jenž zachvátil keř, aniž ho spálil: Ukázal se Hospodin, praví Mojžíš, v plamenu ohně z prostředku keře, i viděl, že keř hoří a neshořívá (Ex. 3). A když ten Bůh přišel, aby dal zákon lidu, přišel v podobě ohně; neboť tak o tom mluví Mojžíš: Celá hora Sinai kouřila, poněvadž na ni sestoupil Hospodin v ohni (Ex. 19). A obdobně k tomu tajemství, když měl být prohlášen zákon nový, zjevil se Duch svatý apoštolům v jazycích ohnivých (Sk. 2). Ostatně ti, kteří jsou Bohu v nebi nejbliž, nazývají se serafy, což znamená ohniví, poněvadž z toho božského a horoucího ohně nad ostatní anděly toho žhavého žáru v sebe pojímají. A když je tomu tak, není nesnadno ze živlu ohně či z jeho přirozených vlastností zhotovit si stupeň, po němž bychom rozjímáním a modlitbou vystou-

pili k Bohu; jistě bude méně nesnadné vyjeti vzhůru s Eliášem na voze ohnivém, nežli sestrojiti žebřík ze země nebo z vody nebo ze vzduchu.

Začněme tedy uvažovati o vlastnostech ohně.¹⁾ Oheň má takovou povahu, že v různých věcech

1) Budiž mi prominuto, že si tady jako sám pro sebe otisknu, co ve své velmi pozoruhodné knížce o ohni píše Timotheus Vodička. Doufám, že to čtenářům tohoto překladu přijde také vhod, poněvadž se tím jeden přičel Bellarminova žebříku ještě více upevní. Začíná se citát: Známe všichni dobře pohádku o živé a mrtvé vodě; nuže, ptám se vás, proč neexistuje také pohádka o živém a mrtvém ohni? Zřejmě proto, že pro zdravou filosofii pohádky je mrtvá voda něco, co si bylo možno představit, kdežto mrtvý oheň je pro ni něco nemožného, něco protismyslného... Voda může být »mrtvá«, protože může prostě nehnutě tkvět sama v sobě, nejsouc v žádném styku s okolním světem; kdežto oheň je vždy v pohybu, vždy něco přijímá, něco proměňuje a něco vydává; je vždy žhoucí, zářící, neklidný — nádherné dítě vzduchu, jím dýchající a žijící tak jako člověk; a proto je nám oheň něčím »živým«, kdežto mrtvý oheň je slovo, při kterém máme pocit čehosi nepřirozeného — něčeho, co nemůže existovati v našem vzdušném světě, co bychom si mohli myslet jen někde ve světě bez atmosféry, někde v říši ryb, či kde... (Timotheus Vodička, Vítr a voda, str. 80).

Tajemství ohně! Osvobozující!
Zářící symbole Všudypřítomného!
Hrdé dechnutí síly! Objekt změněné v světlo!
Pnoucí se k výši!
Iluse barev sesutá v jediný požár!
Jazyky zářící nad hlavami svatých!
Zahrady plamenů, ukryté v hlubinách věcí,
kvetoucí slávou přechodů z viditelného v neviditelné!
Plameny, přátelé nového větru!
Vítězní ve vás zapalují své pochodně
pro soumraky příštího času!

(Otokar Březina.)

Jednou z těch pochodní do našich časů je nesporně dílo sv. Roberta Bellarmina.

působí různě, ba často opačně; dřevo, seno a slámu spaluje ihned; zlatu, stříbru a drahému kamení dodává ještě větší čistoty a krásy. Železo, které je svou přirozeností černé, studené, tvrdé a těžké, proměňuje oheň v opačné vlastnosti tak, že je rozsvětluje, rozžhavuje, změkčuje i zlehčuje, ba že ten kov potom září jako hvězda, pálí jako oheň, teče jako voda, takže jako hmotu poddajnou a lehkou může jej kovář snadňounce ohýbat, kovat a zdvíhat.

Toto vše dosti zřejmě se vztahuje na Boha. Tak předně dřevo, seno a slámu podle Apoštola z prvního listu ke Korintským v kapitole třetí znamenají skutky zlé, které nemohou odolat ohni Božího soudu; a věru jest neuvěřitelné, jak silně všechny hříchy se oškliví Bohu, jenž je nejčistší oheň, a s jakým rozhorlením je stravuje, mohou-li se odstraniti pokáním, to jest, jestliže ten, kdo zhřešil, je v takovém stavu, že se může kát; neboť všechny hříchy se zhlazují pokáním. Ale když hříšník není schopen pokání, jak je tomu u ďáblů a u lidí po tomto životě, proti těmto bezbožníkům obrací se Boží hněv: V nenávisti jsou u Boha bezbožník i bezbožnost jeho (Moudr. 14, 9). A jak veliká a prudká je tato nenávist, toho je svědkem ďábel, který jednou zhřešil, a ačkoli byl andělem nejvznešenějším (a dle svědectví sv. Řehoře), knížetem prvního andělského řádu a nejznamenitějším

z tvorů Božích, přece ihned byl svržen s nebe a zbaven veškeré krásy a nadpřirozené milosti a proměněn v obludu nejškaredější a odsouzen k věčné záhubě (Řehoř I. 32. mor. c. 24. alias 18). Svědkem jest Kristus, který sestoupil s nebe, aby zkazil díla ďáblova, to jest hříchy, a proto se nazývá Beránkem Božím, který snímá hříchy světa (Jan 1). A kdo je s to, aby vyličil anebo pochopil, co všechno Kristus vytrpěl, aby zničil díla ďáblova a dokonale zadostučinil spravedlnosti Boží? (I. Jan 3), ač byl ve způsobě Boží, přijal způsobu služebníka (Filip. 2, 6), znuzačil se pro nás, ač byl bohatý (II. Kor. 8), neměl, kam by hlavu složil (Luk. 9), ačkoli učinil nebe i zemi: do vlastního přišel a svoji ho nepřijali (Jan 1); když mu zlořečili, nezlořečil, když trpěl, nehrozil, ale vydával se nespravedlivě soudícímu a hříchy naše ve svém těle vnesl na dřevo (I. Petr 2, 23); ponížil sebe sama, stav se poslušným až k smrti, a to k smrti kříže (Filip. 2, 8) a zsinalostí jeho jsme uzdraveni (I. Petr 2). A konečně urouhán, popliván, zbičován, trním korunován a přepotupně a přebolestně ukřižován, prolil všecku svou krev a položil za nás život; a to všechno strpěl, aby zkazil díla ďáblova a zničil naše hříchy. Svědkem je tu Boží zákon, který zakazuje a trestá každý hřích. Ba ani žádného jalového slova nenechává bez trestu

(Mat. 12, 36). A jak silně nenávidí hanebnosti a zločiny Ten, který nemůže strpět jalového slova? Zákon Páně neposkvrněný a příkaz Páně plný jasu (Žalm 18, 9) odvracejí se od poskvrn a temnot, a nic nemá společného světlo s temnotami a spravedlnost s nepravostí (II. Kor. 6). Svědkem je tu ostatně i samo peklo, které připravil Bůh bezbožníkům a hříšníkům, kteří, když se mohli obmýt krví Beránka neposkvrněného, nechtěli anebo nedbali. Je tedy spravedливо, aby v těch, v nichž bude věčný hřích, byla také ustavičná pokuta. A jaký a jak veliký je pekelný trest, na to hrůza i pomyslit. O tom řekneme více při stupni posledním.

Proto, duše má, když tak náramně Bůh nenávidí hřích, miluješ-li Boha nade všecko, máš také nade všecko nenávidět hřích; dej si pozor, aby tě neoklamali ti, kteří hříchy zlehčují anebo vymlouvají. Dej si pozor, abys ani ty sama se neobelhávala klamnými důvody a záminkami. Nemáš-li v ošklivosti hřích na sobě anebo na jiných, nemiluješ Boha; nemiluješ-li Boha, jsi ztracena. Ještě jednou: nejsi-li nevděčna Kristu, co myslíš, kolik jsi dlužna jeho lásce? jeho námahám? jeho krvi a smrti? Tomu, který tě obmyl od hříchu a znovu smířil s Otcem! I bude ti od nynějška za těžko pro Krista něco trpět, anebo k jeho zalíbení a s jeho milostí odporovati hříchu až do krve? Konec konců, nemůžeš-li trpělivě snášeti

peklo věčného ohně, na mou věru, vůbec ani nemáš trpělivě snášeti hřích; naopak, máš se mu vyhýbati jak pohledu hada a bát se jeho setkání, i když máš sebemenší podezření. Proto si udělej tuto pevnou zásadu: spojit největší nenávist k hříchu s největší láskou k Bohu.

Kapitola II.

Ten oheň nekazí, nýbrž zušlechťuje zlato, stříbro a vzácné rudy, takže ještě líbezněji se lesknou a září, poněvadž (jak to na tom místě vysvětluje týž Apoštol), ty kovy znamenají dobré a dokonalé skutky, které tříbí oheň božího soudu a nabudou veliké ceny (I. Kor. 3). Tyto skutky Bůh tříbí zkouškou, poněvadž jsou to dary jeho a když věnčí a korunuje naše zásluhy, věnčí a korunuje své dary, jak praví sv. Augustin (Concion. 2. in Psal. 70). Neb se staly a byly učiněny na jeho rozkaz a s jeho pomocí; to on k nim udělil schopnost a sílu, to on je řídil zákonem, jež dal, a řádem a pravidly, kteréž ustanovil. Zlato znamená skutky lásky: a jak je možno, aby se skutky lásky Bohu náramně nelíbily, když ten Bůh je láska? (I. Jan 4). Stříbro znamená skutky moudrosti, takových totiž, kteří k spravedlnosti vzdělávají mnohé

(Dan. 12); a Bůh je velmi oceňuje a líbí se mu, jak praví Boží moudrost: Kdo to učiní a bude tomu učiti, ten bude nazván velikým v království nebeském (Mat. 5). Vzácné rudy, to jsou skutky zdrženlivosti, o kterých praví Eklesiastikus: Všechna přítěž je nedůstojna duše zdrženlivé (Ekl. 26); proto na chválu svatých Panen v církevních hodinkách se čte evangelium o nalezení jedné ztracené perly. A jaké zalíbení má Bůh v panenské čistotě, můžeme vyrozumět z proroka Izaiáše, který jménem Božím předpovídá zdrženlivcům, těm totiž, kteří se zdrženlivosti oddali pro království nebeské (Mat. 19, 12): dám jim ve svém domě a ve svých zdech místo a lepší jméno než synův a dcer: jméno věčné jim dám, které nezanikne (Iz. 56, 5). Že se na tomto místě mluví o panicích a pannách, znamenitě dokazuje sv. Augustin ve své knize o svatém panictví (De Virginitate c. 24 et 25). A trojí jsou tyto skutky, jimž podle souhlasu doktorů přísluší svatozáře v království nebeském; i dostává se svatozáří, to jest jistých odměn kromě života věčného, mučedníkům, doktorům a pannám. Mučedníkům pro vynikající lásku, neboť nikdo nemá lásky větší, než aby položil život za přátele své (Jan 15). Doktorům pro obzvláštní moudrost, a o těch říká Daniel: Kteří k spravedlnosti vzdělávají mnohé, zářit

budou jako hvězdy na věky věkův (Dan. 12). Panicům pro neporovnatelnou cenu čistoty, za kterou podle vidění v Apokalypse bylo jim dáno zpívati píseň novou, které nikdo jiný nemohl zpívati: To jsou, říká Jan, kteří se neposkvrnili s ženami, neboť panicové jsou a následují Beránka, kamkoli jde (Apok. 14).

Přece však nebude podrobena zkoušce ohněm božího soudu a nedostane plné odměny jenom láska mučedníků, moudrost doktorů a čistota paniců, nýbrž i všechny jiné skutky dobré, jen když jsme je vykonali v lásce, budou připočteny k nádobám zlatým a projdou oním božským ohněm a obdrží svou odměnu. Právě jim na posledním soudu řekne Pán: Pojdte požehnaní Otce mého a ujměte se království, které je vám přichystáno od stvoření světa (Mat. 25). Jsou to ti, kdož poskytlí chleba lačnému, nápoje žíznícímu, pohostinství cizinci, šatu nahému a útěchy nemocnému nebo uvězněnému. A týž Pán také slíbil, že nepozbude odplaty své, kdo z lásky, už jen ve jménu učedníka, někomu podá číši studené vody (Mat. 10, 42).

Chápeš, duše má, jaký je rozdíl mezi skutkem a skutkem? A je něco pošetilejšího a žalostnějšího, nežli na tom místě a v tom čase, ve kterém můžeš, máš-li rozum a jen když trochu se přiči- níš, nastrádat si zlata, stříbra a drahého kamení,

a ty raději a s nemalou námahou shromažďuješ suché dříví, seno a slámu? Kéž bys zmoudřela a porozuměla a na paměti měla věci poslední (Deut. 32), neboť to vše oheň božího soudu bude ohledávati a zkoušeti, a ty první skutky budou chváleny a korunovány, tyto poslední však páleny, takže po nich zbude jen popel a kouř. Proč si nyní volíš, co tě bude dojista mrzet, žes to zvolila? A proč neodsuzuješ nyní, kdy ti z toho kyne užitek, to, co o málo později budeš odsuzovat docela neúčinně? A jestli snad nyní toho nevidíš a rouška věcí přítomných tvým očím překáží, aby neviděly čistou a jasnou pravdu, pros Boha, a nejen mdle, a s oním slepcem v evangeliu říkej Pánu: Pane, dej mi, ať vidím (Luk. 18); anebo s Prorokem: Otevři oči mé a budu uvažovati o dívech ze zákona tvého (Žalm 118); neb jest to vůbec velký div, že ze skutků, které se konají v lásce, stává se zlato, stříbro a drahé kamení; ty však, které se nekonají v lásce, mění se v suché dřevo, v seno a v slámu.

Kapitola III.

Pojďme dále a uvažujme o druhé vlastnosti ohně. Doposud nás oheň poučil, co Bůh činí v těch, kteří s tohoto světa odcházejí se skutky

špatnými, anebo přicházejí na konec života se skutky dobrými. Nyní z jiného podobenství, vzatého od ohně, bude nám možno se poučit, co činí Bůh s těmi, které od hříchů volá k pokání.

Hříšník se podobá železu, které, dokud je daleko od ohně, je černé, studené, tvrdé a těžké. Ale strčí-li se do ohně, zbělá, rozžhaví se, změkne a stane se lehčím. Každému hříšníkovi chybí vnitřní světlo a chodí ve tmě, a tím se podobá černému železu; neboť ač se zdá, že ve vědách a v lidských záležitostech vyniká nejen nadáním, nýbrž i úsudkem, přece v rozpoznávání dobra pravého a špatného je slepý a je na tom hůř než každý slepý. Neboť slepý nic nevidí a proto bez vůdce nemůže se hnout; naproti tomu hříšník se domnívá, že vidí, čeho nevidí, anebo vidí jedno místo druhého a považuje dobro za zlo, zlo za dobro, velké za malé, malé za velké, dlouhé za krátké a krátké za dlouhé, a z té příčiny ve své volbě ustavičně se klame. To právě řekl Apoštol o pohanských modloslužebnících: Majíce zatemněný rozum tmou skrze nevědomost, kteráž je v nich, pro slepotu svého srdce (Ef. 4, 18). A zrovna toto tak často vytýká Pán v evangeliu zákoníkům a farizeům, že jsou slepí a vůdcové slepých (Mat. 15, 14). Podobně také Izaiáš říká židům své doby: Hlušší slyšte a slepí prozřete k vidění (Iz. 42). A předpovídá jim, že přijde

Kristus, který otevře oči slepých; a mluvě o zákoně novém, dokládá v osobě Boží: A přivedu slepé na cestu, o které nevědí, a na pěšiny, kterých neznají; obrátím tmu jejich v světlo a křivé v přímé (Iz. 42, 16). Ostatně nebudou totéž vyznávat bezbožníci po tomto životě, až začne trest otvírati oči jejich ducha, které zavřela vina? Řeknou: Tak tedy jsme zbloudili od cesty pravdy a světlo spravedlnosti nám nesvitilo a slunce rozumnosti nám nevzešlo (Sap. 5). Není ani divu, že jsou slepí, kdo se vůlí a duchem odvrátili od Boha. Neboť Bůh je světlo a tmy v něm není žádné (I. Jan 1). Z toho uzavírá týž Apoštol: Kdo říká, že je ve světle a nenávidí bratra svého, je dosavad ve tmě; a o něco dále: Kdo nenávidí bratra svého, je ve tmě a kráčí ve tmě a neví, kam jde, protože tma zaslepila oči jeho (I. Jan 2).

A nejen proto jsou hříšníci slepí, že se odvrátili od Boha, jenž je světlo, nýbrž i z té příčiny, že je zaslepila jejich zloba a špatnost (Sap. 2), jak praví Kniha Moudrosti. Neboť vášně, láska i nenávisť, hněv, závist a jiné, které v sobě zahrnuje jméno špatnost, tak oslepují ducha, že mu nedovolují viděti pravdu, nýbrž jsou jako barevné brejle, které ukazují bílé jako červené, anebo jsou to sklíčka tak sestavená, že předměty malé zveličují, či naopak veliké zmen-

šují, nebo velmi vzdálené přibližují anebo blizoučké vzdalují. Kdo horoucně miluje, považuje předmět své lásky pro sebe za nejkrásnější, nejprospěšnější, nejlepší, ba i za nezbytný; a tak na nic nedbá a všechno ostatní vydá v šanc, jen aby dosáhl svého cíle. Naproti tomu, kdo tutéž věc prudce nenávidí, má ji za škaredou, neúčinnou, špatnou, ba i zhoubnou pro sebe a škodlivou, takže raději všechno ztratí, jen aby ji nemusel mít nebo aby se jí zbyl. Jestli se však to černé a ošklivé železo přiloží k ohni, to jest, začne-li se hříšník odvracet od hříchu a vracet k Bohu, podle Proroka: Přistupte k němu a budete osvíceni (Žalm 33), znenáhla se začne osvěcovati a pravdu věci jasně v onom světle viděti, podle slov téhož Proroka: Ve světle tvém uvidíme světlo (Žalm 35). A potom konečně rozbije barevné brýle vášní a nasadí si křišťálové, což jest láska čistá, a věci věčné bude považovat za veliké a časné za malinké, ba vůbec za nijaké, jaké opravdu jsou; a docela jasně uvidí, že všechna stvořená sličnost a krása nijak se nevyrovná světlu moudrosti a pravdy, která je v Bohu a je Bůh. A tak zvolá se svatým Augustinem: Pozdě jsem si tě zamiloval, krásno tak stará a tak nová, pozdě jsem si tě zamiloval (Lib. confess. c. 77). A poněvadž Kristus praví: Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí (Jan 8), takový člověk

bude osvícen (Lib. 10. confess. c. 27), bude osvícen a světlem pravdy vysvobozen z pout žádostivosti, lakoty, ctižádosti a ostatních vášní, a zajasá s Prorokem a řekne: Roztrhls, Bože, pouta má, tobě obětovati budu žertvu chvály a jméno Páně budu vzývati (Žalm 115).

A oheň železo nejen rozzařuje, že není už tmavé, nýbrž také je rozpaluje, že už není studené, a nejen že zteplá, nýbrž rozžhaví se tak, že samo se zdá býti ohněm. Veliký Pán a veliká jeho moc, který člověka od přirozenosti chladného a ustrašeného a bázlivého, jenž se neodvažuje ani mluvit, ani se prozradit a něco sebe nesnadnějšího podniknout, najednou rozpálí ohněm lásky a udělá z něho odvážného lva, který všechny děsí řevem, i přemáhá zápasem a nic se mu nezdá být nesnadné, nic obtížné, takže s apoštolem Pavlem, tímto ohněm mocně rozpáleným, praví: Všechno mohu v tom, který mne posiluje (Filip. 4).

O této účinnosti ohně promluvíme nyní po částech; nejprve pohovoříme stručně o účinnosti slov, potom o účinnosti skutků. Mnoho je dnes a vždycky v Církvi bylo hlasatelů slova Božího; jaká tedy je toho příčina, že tak málo lidí se obrací, když tolik mužů do nich hřmí svá kázání? Jisto je, že ve velkých městech den co den v době svatopostní řeční dvacet, třicet až čtyři-

cet kazatelů, a přesto, sotva pominul půst, není vidět v mravech města skoro žádné změny; spatřujeme tytéž neřesti, tytéž hříchy, tutéž vlažnost, tutéž nevázanost. Já neshledávám žádné příčiny, leč té, že obvykle se chrlí kázání učená, krasoumná a květnatá, ale schází jim duše, schází jim život, schází jim oheň, slovem: schází jim ona veliká láska, která jediná může mluvená slova oživit a rozpálit a srdce posluchačů rozplamenit a proměnit. Neříkám, že mnohým kazatelům chybí pádný hlas, anebo že by neházeli celým tělem, vzdyť i děla, i když nejsou nabita koulí železnou nebo kamennou, silně bouchají, jenže bez užitku. Jest si přát, aby najevo dávali velkou náklonnost k Bohu a touhu po spáse duší, ne však předstíranou, nýbrž pravou, ne vynucenou, nýbrž jakoby přirozeně plynoucí ze zdroje duše. Svatý Petr umění výmluvnosti neznal, uměl jen řídit lodičku, spravovat a házet sítě; ale když v ohnivých jazycích na něj sestoupil Duch svatý a naplnil jej horoucí láskou, jal se rázem v samém středu města Jerusalema mluvit tak mocně, tak ohnivě a tak účinně, že jednou řečí obrátil k pokání a na víru mnoho tisíc lidí (Sk. 2). A přece nečteme, že ve svých kázáních hlasitě křičel, anebo do únavy házel celým tělem. O sv. Františku vypravuje sv. Bonaventura, že neměl valného vzdělání, ani že se neučil rétorice; a přesto, když kázal k lidu, na-

slouchali prý mu jak andělu s nebe. Byloť prý (cap. 2. vitae Sancti Francisci) slovo jeho jak oheň hořící, pronikající do nejtajnějších komůrek srdce, a jak se vypravuje v letopisech řádu minoritského, kap. 30, když jednou po obědě nenadále několika málo slovy promluvil k lidu, tak byl všecken lid pohnut k pokání, že se zdálo, jako by ten den byl Velký pátek. Proč z mála slov takový dojem? takový užitek? Zajisté proto, že ten světec byl kazatel jako rozžhavený uhel a jeho slovo jak hořící pochodeň, jak to zaznamenal Eklesiastikus o Eliášovi (Ekl. 48). Máme psané řeči sv. Vincence, sv. Bernardina a některých jiných svatých, které někteří sotva ráčí číst, pro náramnou prostotu, jaká se jeví v jejich slovech; a přece víme, že jejich kázáním mnoho tisíc lidí se obrátilo k Bohu, a že se k nim lidé se všech stran hrnuli a napjatě je poslouchali, poněvadž ta prostinká slova vycházela ze srdcí jiskřících ohněm. A ten božský oheň projevoval své účinky netoliko v činech, nýbrž i v slovech. Skrze apoštola Petra ustanovil Bůh podrobit si město Řím, hlavu Imperia a panovníci národů; rovněž ustanovil rozeslat i ostatní apoštoly, některé do Ethiopie, jiné k Indům, některé ke Skýtům, jiné až daleko k Britům, a skrze ně zničit modly světa, vztyčit vítězné znamení Kříže a vyvrátit tyranii ďáblou. Kdyby byl někdo předpověděl tuto činnost apoštolům, když

lovili ryby na jezeře Genezaretském, anebo když vyhledávali skrýše při umučení Páně, bylo by se jim to zdálo jako sen anebo jako plané báchor-ky; a přece o něco málo později všecko se to uskutečnilo a ne jinými silami než silami horoucí lásky, kterou v jejich srdcích zapálil Duch svatý: Láska ven vyhání bázeň (I. Jan 4); všechno strpí, všechno doufá (I. Kor. 13), považuje pro sebe všechno za možné a volá s Apoštolem: Všechno mohu v tom, který mne posiluje (Filip. 4). A tak vidíme, že pracemí a přičiněním těch lidí, vyzbrojených jenom láskou, vyhlazena byla v celém světě modlo-slужba, všude zakládány Kristovy chrámy a ve všech říších vyzdviženo vítězné znamení kříže, a to bez vojska a beze všeho válečného aparátu.

Kapitola IV.

Oheň má dále tu zvláštní vlastnost, že tvrdé železo změkčuje, takže se snadno dá kout a roztepávati na plech a různotvárně od řemeslníka zpracovávati. Silně působí oheň na železo, ale daleko více účinkuje svou mocí náš Bůh na zarputilá a zatvrzelá srdce smrtelníků. Poslyš, co praví sv. Bernard ve své knize o rozjímání: Jen to srdce je tvrdé, které se sama sebe

neděsí, poněvadž se ani necítí; jak je to tedy se srdcem tvrdým? To je srdce, které ani nepuká zkroušeností, ani se neobměkčuje zbožností, ani se nepohne prosbami, neustupuje hrozbám, ranami se zatvrzuje; je nevděčné, když se mu prokáže dobrodiní, nevěrné ke každé radě; vskutku, ani se nebojí Boha, ani se nestydí člověka (Lib. I. c. 2).

Že to všechno je pravda pravdoucí, tomu nasvědčuje Faraó, který čím více byl od Boha trestán, tím více se zatvrzoval, a čím milostivějším se prokazoval Bůh, zastavuje rány, on tím zuřivěji mu vzdoroval a jím pohrdal. Avšak zlíbí-li se někdy Bohu zapáliti v srdci, byť sebe-tvrdějším, jiskru pravého ohně své lásky, ihned změkne a jako vosk jhne a se rozplývá, a žádná zatvrzelost této moci dlouho se neubrání, žádná urputnost neodolá; ale náraz to srdce, které bylo kamenné, promění se v masité, a ze zledovatělého sněhu, jak zavane Duch Páně, tekou vody. Toho máme příklad v Evangeliu o ženě, která byla v městě hříšnicí, kterou nemohly pohnout, aby zanechala hříšného života, ani napominání bratrovo, ani výtky sestřiny, ani čest rodiny, ani vlastní ostuda a hanba; a přece jediný paprsek Kristův, který jí pronikl do srdce a zanítil v něm jiskru božské lásky, tak náhle ji proměnil a přejinačil, že se nestyděla tato vznešená žena na

místě veřejné hostiny přistoupit k nohám Kristovým a všecka se rozplývajíc v slzách, z těch slzí Kristovým nohám připravit lázeň a vlastními vlasy jako šátkem nohy jeho utírati a z prudké lásky zas a zase líbati a drahocennou a vonnou mastí pomazávati, aby dala najevo, že od nynějška chce sebe i všechn svůj majetek zasvětit službě Kristově. Proto zasloužila uslyšeti onen hlas Páně: Odpouštějí se jí hříchy mnohé, poněvadž milovala mnoho. Ale uvedu zde příklad ještě jiný, mnohem novější. Vilém, vévoda Akvitanský, za časů sv. Bernarda, tak houževnatě chránil rozkolného papeže Anakleta, že mu v tom nebylo rovna, a zároveň urputně brojil proti legitimnímu Innocenci. Vypudil ze svého panství všechny katolické biskupy a zavázal se přísahou, že nikdy se s nimi nesmíří; a poněvadž všichni znali jeho zatvrzelé a zlé srdce, jeho divokost a zpupnost, nebylo člověka, který by se byl odvážil jej napomenout. Zlíbilo se Bohu skrze sluhy svého Bernarda navštívit srdce tohoto zatvrzelce a zanítit v jeho nitru nemalou jiskru božské lásky, a hle: najednou ze lva se stal beránek, z pyšného pokorný, ze zatvrzelce člověk nejposlušnější. Na jedno slovo sv. Bernarda přátelsky objal biskupa Piktavienského a vlastní rukou jej znova dosadil na jeho stolec; a co ještě je podivnější, když prosil jednoho poustevníka, aby mu poradil, jak by měl léčit svou duši za

spáchané hříchy, a ten mu přikázal, aby si na holé tělo oblékl železný krunýř a dal jej zanýtovat, aby ho nikdy nemohl sundati, okamžitě svolil; a když ho poustevník poslal k Nejvyššímu Veleknězi, aby od něho přijal rozhřešení, naslovo uposlechl; a když Velekněz podezřival, že se nekaje ze srdce, anebo aby vyzkoušel jeho trpělivost, poručil mu putovat do Jerusalema a vyprosit si rozhřešení od Patriarchy toho města, Vilém ihned se vydal na cestu a rozkaz Veleknězův vyplnil. Nakonec, když z přemocného knížete se stal pokorným mnichem, sotva byl někdo jeho věku, kdo by ho byl předčil pokorou, trpělivostí, chudobou a oddanou zbožností. Toť jest proměna pravice Nejvyššího (Žalm 76); toť jest síla božího ohně, které žádná zatvrzelost srdce neodolá.

Kapitola V.

Zbývá poslední vlastnost ohně, a ta jest, že věci těžké zlehčuje a vzhůru vynáší. Co je toho příčinou, že lidé, kteří nehoří láskou boží, mají těžké srdce a že jim říká Prorok: Jak dlouho budete míti těžké srdce? Proč milujete marnost a hledáte lež? (Žalm 4). Příčinou totiž je to, že tělo, které je porušitelné,

zatěžuje duši, jak čteme v knize Moudrosti (Moudr. 9); a jeho těžké na dětech Adamových od toho dne, kdy vyšli z života matky své až do dne, kdy budou pochováni do matky všech (Ekkli. 40). Že pak je těžké to jeho, které v těle smrtelném zatěžuje duši, vysvětluje týž Mudřec o něco dále, an praví: Zuřivost, žárlivost, vrtkavost, prchlivost i strach, hněv a ostatní vášně, ty zatěžují člověka tak, že nic jiného nevidí nežli zemi, ke které celým tělem lne, a není s to, ani aby se zdvihl a hledal Boha, ani aby volně běžel po cestě Božích přikázání. Ale sotva začne boží oheň s hůry lidská srdce zapalovati, ihned ty vášně ochabují a se umrtvují, a břímě těžké se nadlehčuje; a jestliže ten zápal vzrůstá, nikoli nesnadno se lidské srdce oproštuje od tíhy tak, že dostává křídla holubice a může říci s Apoštolem: Obcování naše je v nebesích (Filip. 3), a jako by bylo rozšířeno ohněm, říká s Davidem: Běžel jsem po cestě tvých přikázání, když jsi rozšířil srdce mé (Žalm 118). Jisto jest, když Spasitel řekl: Oheň přišel jsem pustit na zem a co chci, než aby hořel? (Luk. 12) viděli jsme, že mnozí a mnozí rozlehčili se tak, že všechnu touhu po hodnostech a tělesných požitcích a po bohatství odložili a Kristu na nebesa vstupujícímu pravili: Táhní nás za sebou (Velep. 1). Z téhož důvodu vystavělo se tolik

klášterů, tolik lidí osídlilo pouště, tolik panen se zasvětilo, aby pěly chvály Boží, a těm všem nebylo snadné jenom běžet po cestě přikázání, nýbrž také vystupovati po cestě rad a následovati Beránka, kamkoli půjde (Apok. 14). Ó blažený ohni, který nespaluješ, nýbrž osvěžuješ, a jestli spaluješ, spaluješ škodlivou vlhkost, aby neumožnila život. Kdo mně dá, aby mne uchvátil tento oheň, který by světlem pravé moudrosti očistil a odstranil mou černou nevědomost a tmou bludného svědomí, který by zářem lásky zaměnil mráz liknavosti, nepobožnosti a nedbalosti, který by nikdy nenechal mé srdce zatvrdnout, ale teplem svým stále je obměkčoval, aby bylo poddajné, poslušné a zbožné; slovem, který by těžké jho pozemských starostí a pozemských žádostí sejmul a na křídlech svaté kontemplace, která živí a rozmnožuje lásku, strhl mé srdce do výše, abych mohl říci s Prorokem: Rozradostni, Pane, duši sluhy svého, protože k tobě, Pane, jsem pozdvihl duši svou (Žalm 85).

STUPEŇ SEDMÝ.

*Z úvahy o nebi, to jest o slunci, měsíci
a hvězdách.*

Kapitola I.

Nebude pro nás namáhavé na tomto místě postavit si stupeň k rozjímání o Bohu z úvahy o nebi, vždyť nás tu předešel Prorok královský, který ve svém žalmu zpívá: Nebesa vypravují slávu Boží a díla rukou jeho zvěstuje obloha (Žalm 18). Dvojím časem stoupáme s nebe k Bohu na perutích kontemplace, a to denním a nočním. O tom prvním čteme v Žalmu: V slunci postavil stánek svůj, a on jako ženich, vycházející z ložnice své, plesá jako rek, obr, když se do běhu dává; na jednom konci nebes jest východ jeho, běží dokola, až dojde druhého konce, a nic se nemůže skrýti před jeho žárem (Žalm 118, 6, 7). O tom druhém píše Prorok v jiném žalmu: Viděti budu nebesa tvá, dílo tvých prstů, měsíc a hvězdy, které jsi upevnil (Žalm 8, 4).

Začněme časem prvním. O slunci, které vidíme za dne, píše Duch svatý čtverou chválu ústy Davidovými; první, že je Božím stánkem; dru-

hou, že je překrásné; třetí, že ustavičně běží nejrychleji a bez únavy; čtvrtou, že svou sílu naplno projevuje světlem a teplem. Pro všechny tyto vlastnosti píše o něm Eklesiastikus: Výtvor podivuhodný, dílo Nejvyššího, veliký Pán, který je učinil (Ekl. 43).

Předně tedy Stvořitel všech věcí Bůh postavil v slunci, jako ve věci nejvznešenější, stánek svůj, to jest, mezi všemi věcmi hmotnými zvolil Bůh slunce, aby v něm přebýval jak v královském paláci, nebo jako v božím svatostánku. Vskutku Bůh naplňuje nebe i zemi (Jerem. 23), a nebe i nebesa nebes ho neobsáhnou (II. Paralip. 2); přece však se říká, že přebývá více tam, kde se více projevuje svou přítomností, konaje tam divy. Ale poněvadž v textu hebrejském se praví: Slunci postavil stánek v nich, to jest v nebesích: usuzujeme z tohoto místa žalmu na druhou vznešenost slunce, která není v rozporu s tou první. Veliká věc je slunce, kterému Bůh připravil palác nejprostrannější, nejkrásnější a nejvznešenější; neboť chtěl, aby palácem slunce bylo samo nebe, ve kterém by svobodně chodilo a pracovalo: a to slunce aby bylo palácem nejvyššího Knížete Boha.

Jako tedy poznáváme velikost a vznešenost slunce z toho, že jeho stánkem je nebe, tak poznáváme velikost a vznešenost Boha z toho, že stánkem jeho je slunce, výtvor to po-

divuhodný, a ve věcech hmotných není nic podivuhodnějšího nad něj.

Potom David, aby ukázal obzvláštní krásu slunce z věcí známých, přirovnal je ženichu, vycházejícímu ze své komnaty; nikdy totiž se nestojí lidé víc a netouží víc ukázat se v celé kráse, jako když se žení; neboť tehdy nadmíru si přejí líbit se očím nevěsty, kterou vše milují. Ale kdybychom mohli do slunce upřít zrak a kdybychom mu byli blíž a viděli je v celé jeho velikosti a jakosti, nepotřebovali bychom podobností ženichova k vystižení jeho nesmírné krásy. Jisto je, že všechna krása barev závisí od světla, a kde není světla, mizí také všechno kouzlo barev¹⁾; není také nic krásnějšího než světlo, a sám Bůh, který jest krása sama, chtěl se nazývat světlem: Bůh je světlo a není v něm temnot žádných (I. Jan 1). Potom ve věcech hmotných není nic jasnějšího než slunce, a tím není nic sličnějšího než slunce. Mimo to krása věcí nižších a zvláště lidská brzo uvadá, kdežto krása slunce nikdy nezaniká, nikdy se neumenšuje, nýbrž všecko obveseluje stejnou září. Což necítíme, kterak při východu slunce jako by všechny věci se nějak rozjařily? A zaradují se při tom nejen lidé, nýbrž také lahodný větřík povívá, květy se otvírají, rostliny se napřimují a ptáč-

1) »Královna nadějí« u Otokara Březiny »poznala nevěrnou upřímnost barev«.

kové kouzelným zpěvem naplňují ovzduší? Proto onen slepý stařec Tobiáš na slovo andělovo: Měj vždycky radost, odpověděl: Jakou radost mohu míti, když sedím v temnotách a nevidím světla? (Tob. 5, 10).

Považ tedy, duše má, když slunce stvořené tak rozveseluje všechno svým východem, co způsobí Slunce nestvořené, neporovnatelně krásnější a světlejší, až vzejde čistým srdcím nikoli na krátký čas, nýbrž aby je viděla a rozjímalá navěky? A jak nešťastná a smutná nastane hodina lidem zavrženým, až nad nimi zazní ortel, že budou pohřbeni ve věčných tmách, kam nikdy neproniknou paprsky ani Slunce nestvořného, ani stvořného? A jakou radost bude míti ona duše, které řekne Otec světel: Vejdi v radost Pána svého (Mat. 25).

Kapitola II.

Dále oslavuje týž Prorok běh slunce nanejvýš podivuhodný: Plesá jako rek, obr, když se do běhu dává (Žalm 118). Zajisté mohutný obr, když pro své veliké tělo natahuje krok a je tak silný, že běží rychle a v kratičké době urazí tak ohromnou cestu. A poněvadž Prorok přirovnal slunce ženichovi, aby pokud možno vysvětlil slu-

neční krásu, podobně je potom přirovnal reku obrovi, aby pokud možno objasnil jeho běhující běh. Ale i kdyby je přirovnal nejen člověku jakkoliv velikému a mohutnému, nýbrž i letícím ptákům, střelám, větrům a bleskům, daleko a daleko by byl ještě od pravdy. Neboť, je-li pravda, co vidíme očima, že slunce oběhne celý obvod svého kruhu za čtyřadvacet hodin, a jestli obvod okrsku slunečního téměř nescíslněkrát převyšuje obvod okrsku zemského, a obnáší-li obvod okrsku zemského asi dvacet tisíc mil, což se považuje za pravdu pravdoucí: z toho nepochybně vyplývá, že slunce hodinu co hodinu uběhne mnoho tisíc mil. Co říkám, hodinu co hodinu, ba každou čtvrt hodinu a skoro každou minutu. Neboť je-li komu libo pozorovati východ nebo západ slunce, zvláště v obzoru otevřeném, jaký se naskytuje na moři, nebo v rovinném kraji, pozná, že sluneční těleso vystoupí nad obzor v čase menším nežli je osmina hodiny; a přece průměr slunečního tělesa je mnohem větší nežli průměr okrsku zemského, který měří sedm tisíc mil. Já sám, když jsem byl jednou zvědav, za jak dlouho se ponoří slunce do moře, jal jsem se na počátku jeho západu čísti žalm Miserere mei Deus, a sotva jsem jej celý přečetl dvakrát, celé slunce bylo již pod obzorem.¹⁾ Nezbytně tedy

1) Právě toto místo z Bellarmina jednou při západu slunce si připomněl a s patrným uchvácením citoval Otokar Březina v kraji jaroměřickém.

slunce v té kratičké době, co se dvakrát přečte žalm Miserere, proběhne dráhu mnohem větší než sedm tisíc mil. Kdo by tomu věřil, kdyby to nedokazovala skutečnost? A když teď k tomu někdo dodá, že těleso, které se tak rychle pohybuje, je daleko ohromnější svou masou než celý okrsek zemský a že, ač je tak ohromné, pohybuje se tak rychle bez jakékoliv přestávky a bez únavy, a kdyby Bůh poručil, že může ten pohyb trvati věčně: kdo toto uváží, musel by být pařez, anebo troup, aby se neobdivoval nekonečné moci Stvořitelově. Pravdu tedy píše Eklesiastikus, že je to výtvar podivuhodný, dílo Nejvyššího, a vskutku veliký že je Pán, který je učinil.

Kapitola III.

Zbývá slovo o tom, jak účinkuje světlo a teplo. O tom říká David: Není nikoho, kdo by se skryl před jeho horkem. Toto jediné světlé těleso, tkvící uprostřed světa, osvětluje všechny hvězdy, všechno ovzduší, všechna moře, veškerou zemi, a svým životodárným teplem způsobuje, že všechny rostliny, všechno obilí, všechny stromy se zelenají a kvetou a všechny plody dozrávají. A svou silou působí i pod zemí a tvoří tam rozmanité kovy. Proto sv. Jakub na začátku

své epištoly samého Boha přirovnává k slunci: Všechno dání dobré a každý dar dokonalý je s hůry, sestupuje od Otce světél, u něhož není proměny, ani z obratu zastínění (Jak. 1, 17). Neb slunce je otcem světél hmotných, Bůh pak je Otcem světél duchovních. Ale je trojí veliký rozdíl mezi Bohem a sluncem. První je ten, že slunce potřebuje ustavičné změny, aby celý svět obdařilo světlem a teplem. Ale Bůh, protože všady je všecek a celý, nepotřebuje proměny. Proto říká sv. Jakub: U něhož není proměny. Dále slunce, poněvadž ustavičně mění místa, jedněm postupně dělá den, jiným zanechává noc, jedněm svítí, jiným se zatmívá. Bůh se však nikdy nepohybuje a všem je stále přítomen. Proto i sv. Jakub dodává: Není u něho z obratu zastínění. Konečně, co je ze všeho největší: od slunce, otce světél hmotných, pocházejí všechna dání a všechny dary, které se rodí na zemi; jenže jsou to dary, ale ani nejlepší, ani nejdokonalejší, ba spíše nepatrné, časné, pomíjivé a takové, že nečiní člověka dobrým, a kdo chce, může jich i zneužít ke zlému a u mnohých se zvrátí i v jejich záhubu a zkázu. Ale od Boha, Otce světél duchovních, sestupují všechna dání výborná a dary dokonalé, které svého majitele zlepšují a zdokonalují, a kterých nikdo nemůže zneužít, a toho, kdo v nich setrvává, uvádějí do

stavu pravé blaženosti, v němž se kupí všechna
dobra vrchovatě.

Hledej tedy, duše má, která jsou ta dáni výborná a ty dary dokonalé, jež jsou s hůry a sestupují od Otce světél, aby ses o ně starala, až je najdeš a ze všech sil se snažila nabýti jich. Že pak nemáš příčiny, abys dlouho otálela, to ti dostatečně ukáže sama povaha slunce. Slunce totiž koná všecko světlem a teplem, a to jsou dáni a dary Otce světél hmotných, světlo a teplo. Tak podobně dáni výborná a dary dokonalé, které jsou s hůry a sestupují od pravého Otce světél Boha, jsou světlo moudrosti a uspořádaná láska. Světlo moudrosti, které opravdu umoudřuje a jehož nemůže nikdo zneužít a které vede ke zdroji moudrosti ve vlasti nebeské, jest ono světlo, které učí pohrdati věcmi časnými a vážiti si věcí věčných. Učí nedoufati v nejisté bohatství, nýbrž v živého Boha (I. Tim. 6, 17). Učí nedělat z vyhnanství vlast a nemilovat putování, nýbrž je snášet. Konečně učí přijímat přítomný život v trpělivosti a smrt v touze, neboť Blahoslavení mrtví, kteří umírají v Pánu (Apok. 14). Co je láska dobře uspořádaná? To je bez ustání a bez míry milovati Boha, jenž je cílem všeho toužení; věci ostatní, které jsou pomůckami k cíli, milovati s mírou a omezeně, pokud totiž je toho potřeba k dosažení cíle, to jest k blaženosti. Jistě není mezi syny lidskými člo-

věka, který by v péči o své tělo tak zvrátil pořádek, že by zdraví miloval s mírou a hořký nápoj bez míry, když ví, že tam to je cíl a toto prostředek k cíli. Proto se stává, že tak mnozí, kteří se chtějí zdát moudřími, v hromadění bohatství, ve vyhledávání rozkoší tělesných a v získávání vysokých hodností neznají žádných mezí, jako by tato dobra byla cílem lidského srdce; naproti tomu v milování Boha a ve vyhledávání blaženosti věčné spokojují se s takovým omezením, jako by tyto věci byly prostředkem k cíli a nikoli cílem všech prostředků. Příčinou toho jest, že mají moudrost tohoto světa a ne moudrost, která je s hůry, sestupující od Otce světél, a poněvadž nemají lásky uspořádané, a tím lásky pravé, která nemůže být než uspořádaná; ale jsou naplněni žádostí, která není z Otce, nýbrž ze světa. Proto, duše má, dokud putuješ od vlasti a zdržuješ se mezi nepřáteli, kteří strojí úklady pravé moudrosti a pravé lásce, a chytráctví zaměňují za moudrost a své chtíče za lásku: naříkej celým srdcem k Otci světél, aby ti seslal dáni výborné a dary dokonalé, to jest světlo pravé moudrosti a žár lásky uspořádané; a jimi naplněn, abys bez klopýtání a bez úrazu běžel cestou Božích přikázání a došel do oné vlasti, kde se pije přímo ze zdroje moudrosti a kde se žije z čistého mléka lásky.

Kapitola IV.

Přecházím teď k času nočnímu, ve kterém nám nebe na cestě k Bohu tvoří stupeň měsícem a hvězdami. Vždyť tak mluví David: Viděti budu nebesa tvá, díla prstů tvých, měsíc a hvězdy, které jsi upevnil (Žalm 8). Kdybychom mohli viděti přímo samé nebe, neřekl by Prorok, jako na vysvětlenou, co uvedl předtím: Měsíc a hvězdy, které jsi upevnil. A opravdu, kdyby naše smysly pronikaly až do samého nebe, anebo kdybychom jistým způsobem mohli vyzkoumati jeho podstatu a vlastnosti, měli bychom z toho výborný žebřík k Bohu. Není nám neznámo, že nechybělo takových, kteří z pohybu hvězd usuzovali, že podstatou nebe je pátá pralátka, jednoduchá, neporušitelná, která ustavičně proniká do světa; jiní zase byli toho mínění, že nebe je živel ohnivý, který netihne k světu a není neporušitelný v jednotlivostech. My však nehledáme domněnek, nýbrž vědění jisté, neboli učení víry, abychom si z něho sestrojili bytelný žebřík k poznávání Boha. Proto se vynasnažíme z měsíce a hvězd, které vidíme, vztyčiti s Prorokem žebřík, jak jsme jej před chvílí postavili ze slunce, které je světlem a vládcem světél ostatních.

Měsíc má dvě vlastnosti, které nám mohou býti pomůckou při vystupování k Bohu a také

abychom si ho zasloužili. První tou vlastností jest, že čím více se přibližuje slunci, tím více se osvětluje na straně hořejší, která jest obrácena k nebi, a zatemňuje se na straně spodní, která jest obrácena k zemi; a když přímo pod slunce se postaví a s ním se spojí, tehdy je všecek světlý proti nebi a zatemněn proti zemi; a naopak, když je v protivném postavení¹⁾ k slunci, vidí jej v plném světle ti, kdož obývají zemi, a žádného světla nemá na straně horní, kterou pozorují ti, kdož obývají nebe. Tato vlastnost měsíce může býti velikým důkazem nebo příkladem pro smrtelníky, aby pochopili, jak se mají starati o svou blízkost a poddanost vůči Bohu a o své spojení s tímto pravým Otcem světél. Měsíc znamená člověka, slunce Boha. Když je měsíc od slunce odvrácen, tehdy světlem vypůjčeným od slunce hledí jenom k zemi a nebi jaksi ukazuje záda; proto také tehdy jeví se obyvatelům země ve své původní kráse, kdežto obyvatelům v nebi ve své šerednosti. Napořád podobně jednají lidé smrtelní, když se daleko vzdalují od Boha, jak onen marnotratný syn, když se vzdálil od otce a odešel do krajiny daleké; potom

1) Křivdili bychom Bellarminovi, kdybychom jej obviňovali z neznalosti soustavy sluneční; on v této své knize nepřednáší světskou vědu, cílem jeho tady není astronomie, nýbrž poznatky a představy tehdejší doby o nebeských tělesech jsou mu, jak sám praví, jen »pomůckou při vystupování k Bohu«, on jich používá jako symbolů, tedy jako prostředků k vyššímu poznání a k sjednocení člověka s Bohem.

zneužívají světla rozumu, které obdrželi od Otce světel, jenom k pohledu na zem, zapominají Boha, myslí jenom na zem, milují jenom zem a všechny snahy a síly vynakládají jenom na to, aby dosáhli toho, co ona poskytuje; potom synové tohoto světa je nazývají moudrými a vyhlašují je za šťastné, kdežto ti, kteří žijí v nebi, považují je za chudáky, za slepce, za škaradé mrzáky a politováníhodné ubožáky (Apok. 3, 17). Naproti tomu když je měsíc spojen se sluncem a docela se mu poddává, je v úplňku se strany vrchní a hledí jenom k nebi, kdežto zemi obrací jenom záda a očím lidským docela mizí. Tak pokaždé když se bezbožník začne vraceti ke zbožnosti a dokonalým obrácením se poddává Bohu, pravému slunci duší, pokorou, a spojuje se s ním láskou, tehdy plní, k čemu vyzývá Apoštol: aby pečoval o věci, které jsou s hůry, ne o ty na zemi (Kolos. 3, 2); tehdy pošetilci jim pohrdají a považují ho jako za mrtvého. A opravdu, kdo je takový, zemřel světu a jeho život je s Kristem skryt v Bohu; ale až se zjeví Kristus, život jeho, potom i on se ukáže s Kristem v slávě, jak na témž místě podotýká Apoštol.

A z té příčiny (podle poznámky svatého Augustina v listě k Januariovi) jak v zákoně starém, tak i novém, nemohou se velikonoce slaviti, leč po uplynutí úplňku, to jest, když se měsíc, který je v úplňku odvrácen, začne vraceti ke

spojení se sluncem; tímto nebeským úkazem chtěl zajisté Bůh naznačit, že umučením a zmrtvýchvstáním Páně člověk, skrze svou nepravost protivník Boha, začíná se k Bohu vraceti a pospíchá se s ním spojit zásluhou Ježíše Krista (Epišt. 19, c. 4, 56).

Ty pak, duše má, jestli přispěním milosti Boží shledáš, že snad se poddáváš Otci světel pravou pokorou a šťastně s ním jsi spojena horoucí láskou, nenapodobuj pošetilce, kteří se mění jako měsíc, nýbrž horlivě následuj moudré, kteří zůstávají jako slunce, podle svědectví Eklesiastika (27, 12). Měsíc totiž jak rychle se blíží ke spojení, tak rychle se od něho vzdaluje. Ty však, jsi-li moudrá, neopouštěj milost jedenkrát získanou, neodcházej, neustupuj, vždyť na žádném místě nic lepšího nenajdeš; a také nevíš, zdali jindy bude ti dáno se vrátit, když dobrovolně se vzdálíš. Ten, který slíbil odpuštění kajícím a milost se obracejícím, neslíbil ti ani delšího života, ani daru pokání. Proto rázně obrať se zády k zemi a popatř na své slunce, v něm spočiň, v něm se těš a v něm setrvej. Řekni s apoštolem Petrem: Dobré je nám zde býti (Mat. 17), a s mučedníkem Ignácem: Lépe mi jest s Kristem žíti nežli širé zemi vládnout (Epist. ad Rom.). A nic si z toho nedělej, co si o tobě myslí, kteří smýšlejí pozemsky. Neboť není osvědčen, koho chválí svět, nýbrž ten, koho chválí Bůh.

Kapitola V.

Měsíc má ještě jiný obyčej, jež i Bůh uplatňuje u svých vyvolených. Měsíc totiž vládne noci, jako slunce dni, podle slov Mojžíšových v Genesi (1, 16), a Davidových v Žalmu (135, 8); jenže slunce osvětluje den nepřetržitým jasem, kdežto měsíc ozařuje noc brzy velikým světlem, brzy nepatrným; a někdy také žádným světlem neutěšuje noční temnoty. Podobně Bůh, jako slunce, jasně ustavičným osvětluje svaté anděly a duše blažených, které mají ustavičný den, neboť tam není noci, říká sv. Jan v Apokalypse (21, 25); ale noc tohoto našeho putování a vyhnanství, kde žijeme ve víře a ne v patření (II. Kor. 5, 7) a na Písmo svaté hledíme jako na svíci svítící na místě temném (II. Petr 1, 19), Bůh, jako měsíc, navštěvuje naše srdce svým světlem střídavě, a někdy je nechává ve tmě opuštěnosti. A přesto se nesmíš, duše má, příliš rmoutit, nepožíváš-li světla útěchy, a ani příliš se veseliti, když zanedlouho potom se kocháš ve světle útěchy a zbožnosti. Bůh totiž se projevuje v noci tohoto světa ne jako slunce, nýbrž jako měsíc. A nejen k nám nedokonalým ubožákům projevuje se Bůh brzy jako měsíc plný světla útěchy, brzy jako prázdný a zbavený všeho světla nechává nás v hrůze a v nejčernějších

nocí tmách; neb i apoštol Pavel, nádoba vyvolená, a jenž byl vytržen do třetího nebe, kde slyšel tajná slova, kterých nepřísluší člověku mluvit (II. Kor. 12, 4), jednou říká: Jsem plný útěchy, oplývám radostí ve veškerém našem soužení (II. Kor. 7, 4); jindy však nařiká a běduje: Vidím jiný zákon v údech svých, který bojuje proti zákonu mysli mé a jímá mě pod zákon hříchu, jenž je v údech mých. Já nešťastný člověk! Kdo mne vysvobodí z těla smrti této? (Řím. 7, 24). A v druhém listu ke Korintským: Nechceme, bratři, abyste nevěděli o našem soužení, které se nám přihodilo v Asii, že jsme totiž nesmírně nad svou sílu byli postiženi, takže nás mrzel i život (II. Kor. 1, 8). A právě toto připomíná sv. Jan Chrysostom, že Bůh to dělá se všemi svatými tak, že je nenechává ani v ustavičném trápení, ani v ustavičném potěšení, nýbrž brzy z protivnosti, brzy z radostných úspěchů podivuhodně utkává život spravedlivých jakoby z rozmanitých látek (Hom. 8. in Math.). Tolik o měsíci.

Kapitola VI.

Poslední z nebeských ozdob jsou hvězdy, o kterých praví Eklesiastikus: Okrasou nebe je

nádhera hvězd, ale ihned dodává: Ten svět na výsostech osvětluje Pán (43, 10); neboť všechna krása, kterou mají hvězdy, tak jako slunce a měsíc, pochází od Otce světél, a neozářuje svět za dne slunce a za noci měsíc a hvězdy, to Pán, přebývající na výsostech, sluncem, měsícem a hvězdami osvětluje svět. To On, podle slov proroka Barucha, vysílá světlo a ono jde, a volá na ně, i poslouchá ho s třesením. Hvězdy pak dávají světlo na svých strážnicích a veselí se; jsou-li zavolány, řeknou: Tu jsme! A s veselostí svítí tomu, jenž je učinil (3, 33). Tato slova naznačují nekonečnou Boží moc, která s neuvěřitelnou lehkostí najednou tvoří tělesa tak ohromná, tak krásná a zdobí je a uvádí v činnost. Naše volati znamená u Boha tvořiti; volá ty, jež nejsou a tím voláním způsobuje, že jsou. A říkají-li hvězdy Tu jsme, značí to ihned býti a pracovati na slovo rozkazujícího. A vesele svítit tomu, jenž je učinil, znamená tak pohotově, rychle a snadně poslechnout Tvůrce, jako by v té poslušnosti pocítovaly velikou rozkoš a radost. A to je zvláštní a podivuhodné na hvězdách, že ač se tak rychle pohybují a v tom prudkém letu nikdy se nezastavují, a tyto pomaleji, jiné rychleji běží vesmírem, přece ustavičně zachovávají svou vyměřenou dráhu a svůj poměr k ostatním, takže z toho vzniká harmonický, přelíbezný koloběh.

O tomto koloběhu mluví Bůh v knize Jobově, an praví: Kdo vypoví nebeský řád a kdo uspí družný souzpěv nebe? (Job 38, 37). A to není souzpěv hlasů, anebo zvuků, vnímatelný ušima tělesnými, nýbrž souhra a souzpěv poměrů v pohybu hvězd, který se cítí ušima srdce. Hvězdy na nebeské báni všechny zároveň s touž rychlostí probíhají ve čtyřiaadvaceti hodinách celý nebeský okrsek, ale sedmero hvězd, nazývaných planetami, neb hvězdami bludnými, mají pohyb různý, jedny rychlejší, druhé pomalejší, a abych užil vulgárního rčení: hvězdy jako by napodobovaly bas, a oběžnice jako by vyluzovaly ustavičný a přelíbezný kontrapunkt. Ale to vše se děje nad námi a jenom těm zaznívá tato harmonie, kdož ze svého místa na nebi rozumějí smyslu těchto pohybů. A poněvadž hvězdy, zachovávající poměr a soulad, ve svém ustavičném kroužení kolem světa nikdy se neunavují, podobají se počestným, vznešeným a v tanci zkušeným pannám, které v nebi ustavičně provozují svůj přelíbezný kolozpěv.

Ale ty, duše má, vystup poněkud výše, můžeš-li, a na základě toho, co jsi slyšela o nejjasnější záři slunce, o sličnosti měsíce, o množství a rozmanitosti světél ostatních, o podivuhodném souzpěvu nebes a o rozkošných tancích hvězd, přemýšlej a považ, co to znamená uvidět na nebi Boha, to Slunce, které přebývá ve světle ne-

přístupném; viděti tam onu Pannu, nebes Královnu, která jako krásná luna obveseluje celé Boží město; patřiti na kůry a řády tisíc a tisíce andělů, kterých je více než všech hvězd a nad ně zářivějších, jak tam kráší nebesa; dívat se na duše svatých lidí, přidružené ke kůrům andělským jako planety k hvězdám stálícím; a co to bude znamenat, slyšeti zpěvy chval a přesladký hlahol ustavičného Aleluja společných hlasů na ulicích onoho města! A tak se stane, že ani krása nebe nebude se ti zdáti velikou; a usoudíš, že to, co je pod nebem, je naprosto nepatrné a téměř jako nic, a proto hodné lhostejnosti a opovržení.

STUPEŇ OSMÝ.

Z úvahy o duši rozumné.

Kapitola I.

Duše je duch stvořený, Bůh je duch
nestvořený a Stvořitel všeho.

Prošli jsme dosud všechny věci hmotné a tělesné, snažíce se rozjímáním povystoupiti od věcí stvořených k Stvořiteli. Ale shledáváme, že nad všechny věci hmotné a tělesné svou hodnotou a důstojností vynikají lidské duše, které náležejí k nejnižšímu druhu duchovních podstat, mezi nimiž a Bohem už nic jiného se nevyskytuje, kromě kůrů a řádů andělských.

Nadto má lidská duše tak velkou podobnost s Bohem Stvořitelem, že naprosto nevím, zdali by někdo mohl snadněji vystoupiti k poznání Boha než z rozjímání o vlastní duši. Proto chtěl tomu Bůh, aby člověk neměl výmluvy, jestliže nemá známosti Boha, poněvadž ji doprovodným přispěním Božím nikoli nesnadno čerpatí může z poznání své duše.

Předně tedy, duše člověkova jest duch, neboť tak vykládají svatí Otcové ona slova Genese: Učinil Pán Bůh člověka z hlíny země a

vdechl v tvář jeho dechnutí života (Gen. 2, 7); a slovo Tobiášovo: Rozkaž nazpět vzítí ducha mého (Tob. 3, 6); a Eklesiastovo: Vrátiž se popel v zemi svou a duch se zase odeber k Bohu, který jej dal (Ekle 12, 7). Ačkoli však slovo duch se hodí i na vítr, o kterém říká Žalm: Vít vane, kam chce, a zvuk jeho slyšíš (Jan 3, 8), přece je jisto, že vítr bouřlivý je hmota prostívká, která pro svou náramnou jemnost více se podobá podstatě duchovní než kterákoli hmota jiná. Ale duše lidská je vlastně duch, nikoli tělo, také není utvořena z látky, nýbrž stvořena od Boha, o čemž mezi katolíky není sporu.

Zde tedy má svůj počátek vznešenost duše a její podoba s Bohem. Neboť Bůh je duch, jak výslovně prohlašuje Spasitel: Duch je Bůh, a kdož se mu klanějí, v duchu a v pravdě mají se mu klaněti (Jan 4, 24). Jenže ačkoli i Bůh je duch, i duše lidská je duch, přece Bůh je duch nestvořený a Stvořitel, duše duch stvořený. Z toho následuje nesmírný rozdíl mezi duchem, který je duše, a duchem, který je Bůh. Proto jak velice se může radovati duše, že náleží do rodu bytostí duchovních a že tak předčí nebeské hvězdy vznešeností své podstaty, tak zase mnoho se má pokořovati a Bohu Stvořiteli podrobovati, že je učiněna z ničeho a že ze sebe není nic.

Kapitola II.

Duše je nesmrtelná, Bůh je věčný.

Jděme dále. Duše lidská, poněvadž je pouhý duch, je také nesmrtelná. Neboť nemá v sobě nic, čím by se mohla rozdvojit nebo zahynouti. Ale i po této stránce jak velice se může vynášet nad duše nerozumných zvířat, která s tělem hynou, tak zase musí nahlížet a s obdivem velebiti vznešenost svého Tvůrce, který není jen nesmrtelný, nýbrž je i věčný. Vždyť lidská duše někdy nebyla a jenom z vůle Boží dostalo se jí bytí a táž vůle Boží může ji uvésti vniveč, přesto že v sobě nemá zárodek porušenosti. Proto správně řekl o Bohu Apoštol: Který sám má nesmrtelnost (I. Tim. 16, 6). Neboť on jediný nemůže zahynout žádnou mocí, žádnou příhodou, žádným způsobem, poněvadž jest samo bytí, sám život a zdroj bytí a života.

Kapitola III.

Duše je obdařena rozumem, Bůh je i světlo i intelligence.

Za třetí, lidská duše jest obdařena světlem rozumu. Neboť poznává netoliko barvy, chutě, vůně, zvuky, teplo, zimu, tvrdé a měkké a jiné

podobné, co je vnímatelno smyslům tělesným, nýbrž také soudí o podstatě a nejen o věcech jednotlivých, nýbrž i o povšechných, a nezná jen přítomné, nýbrž usuzuje i o věcech budoucích a přemítáním vystupuje k nebesům, proniká propasti, z příčin zpytuje účinky a z účinků zpět se vrací k příčinám. Ba bystrou myslí dostihuje i Boha, který přebývá ve světle nepřístupném; a to je světlo, o kterém praví svatý Jan v Evangelii: Bylo světlo pravé, které osvěcuje každého člověka, přicházejícího na tento svět (Jan 1, 9); a David v Žalmech: Poznamenáno jest nad námi světlo obličeje tvého, Pane (Žalm 4, 7); a Nebuďte jako kůň a mezek, kteří nemají rozumu (Žalm 31, 9). Veliká jest tato duše důstojnost, kterou se člověk podobá Bohu a nepodobá zvířatům; a odtud člověk může a má uzavírat, jak veliká je vyvýšenost a vznešenost Pána, Tvůrce jeho. Duše je sice obdařena světlem inteligence, avšak Bůh je světlo a inteligence. Duše přebíhá od příčin k následkům a od následků k příčinám a tímto přebíháním loví vědění ne bez velké námahy; Bůh najednou jediným a prostým zřením dokonale poznává všecko. Duše poznává to, co jest, a tím její vědění závisí od předmětů; Bůh poznáním činí, aby věci byly, a tím existence věcí závisí od Božího poznání. Duše tak či onak usuzuje o věcech budoucích; Bůh všechny věci

budoucí ustavičně spatřuje s nemenší jasností než minulé a přítomné. Duše potřebuje mnoho věcí, aby konala službu poznání: předmětu, druhu, představy a jiného; Bůh nepotřebuje žádné věci, neboť sama podstata jest jeho, jemu všechno, ba i sama jeho podstata jest mu poznáním. Posléze duše, dokud je v těle, nejenže nevidí Boha, nýbrž nevidí ani anděly, ani samu sebe, ani vlastně kteroukoli podstatu, byť tělesnou, a v mnohém se klame, přemnoho nezná, o většině věcí má domněnky, o málokterých pravé vědění. Bohu nic není neznámo, o ničem nemá domněnky, nikdy se nemýlí, nikdy nebloudí, všechny věci jsou nahé a otevřené očím jeho, jak praví Apoštol v listě k Židům (4, 13). Když tedy člověk tak vysoko cení vědění své, že Apoštol praví: Vědění nadýmá (I. Kor. 8, 1), jak velice se musí obdivovati vědění Stvořitelově, s kterým všechno naše vědění porovnáno není věděním, nýbrž nevědomostí?

Kapitola IV.

Duše má vědění praktické; v mysli Boží je nejvyšší zákon řádu a práva.

Za čtvrté, působí v lidské duši jiného druhu vědění, které nespočívá ve spekulaci, nýbrž v jednání. Odkud je tolik knih filosofických o ne-

řestech a ctnostech, tolik státních zákonů a předpisů právních, tolik institucí a návodů k dobrému životu? V tom je na člověku patrné světlo rozumu, a právě tím náramně vynikáme nad zvířata. Ale to všechno nic není u porovnání se zákonem věčným, který vládne v mysli Stvořitelově, z něhož jako z nepřeborného pramene vyplynuly všechny zákony a všechna práva. Jeden je zákonodárce a soudce Bůh, říká ve své epištole svatý Jakub (4, 12). On jest pravda a spravedlnost a moudrost a skrze něho králové vládnou a zákonodárci určují, co je spravedlivé (Přísl. 8, 15). Proto nikdy nenabudeš umění dobrého a blaženého života, dokud nevstoupíš do školy Kristovy, jenž jediný je učitel pravý, a dokud jeho slovem a příkladem se nenaučíš oné spravedlnosti, která jest hojnější než spravedlnost zákoníků a farizeů (Mat. 5, 20) a dodávám i filosofů. A konec této spravedlnosti jest láska ze srdce čistého a z dobrého svědomí a z víry nepředstírané (I. Tim. 1, 5).

Kapitola V.

Duše lidská vynalézá řemesla, vědu a umění, Bůh je zdrojem vloh a tvůrčí moudrosti.

Za páté, má lidská duše třetí druh vědění, které záleží v důmyslu, s jakým vyrábí a tvoří. Je pravda, že také pavouci umějí tkát pavučiny a ptáčkové stavěti hnízda a včely strojit med a lišky vyhledávají doupata podobná domům, jenže tito živočichové jakýmsi vrozeným pudem dělají jednu a tutéž věc a způsobem jedním. Naproti tomu duše lidská, obdařená rozumem a úsudkem, vynalézá nespočetných praktik a způsobů, jimiž ovládá všechny živočichy, ať chtějí či nechtějí; a tak nejsou platna křídla ptákům, hlubiny vodní rybám, lvům nebo medvědům jejich náramná síla, koňům a mezkům divokost, jelenům a kamzíkům rychlost. Vždyť dokonce i chlapani chytají do ok, na lep a do tenat ptáky, a rybáři na udici a do sítí loví ryby. Muži důmyslnými úskoky lvy i medvědy do železných klecí uzavírají a sem i tam vodí; divoké kance a jeleny buď provazy lapají nebo oštěpem skolí; koně a mezky doveďou krotit uzdou a sobě podrobit. Co mám říci o umění plavebním? Jaké světlo důmyslu rozbřesklo se v duši člověka, když se naučil po te-

kutém moři poháněti největší koráby a s nejtěžšími náklady nejenom vesly jako nohama, nýbrž i plachtami jako perutěmi? Co o rolnictví? Kdo by nežas nad důvtipem člověka, pozoruje-li osemi, vinice, sady, zahrady, rybníky, rozmanité struhy, náhony a potůčky sváděné k zavlažování štěpnic, polí a luk? Co o stavitelství? Kdo by se neobdivoval palácům, chrámům, městům, hradům, věžím, amfiteátrům, pyramidám, obeliskům? Nechci se zde šířit o umění malířském a sochařském, které někdy tak živě buď barvami na desce nebo dlátem v mramoru zobrazuje podoby lidí nebo jiné věci, takže vypadají jako skutečně a ne jako malované nebo vytesané. Pomím ostatní vynálezy a vymoženosti lidského genia, vymyšlené buď k životním potřebám, nebo k pohodlí, nebo k rozkoši a pro zábavu, jest jich tolik, že se sotva dají spočítat.

Děkuj tedy, duše má, Bohu, že chtěl, aby byl tak ohromný rozdíl mezi přirozeností tvou a přirozeností ostatních živočichů. Zároveň však pozdvihni oči mysli své k tomuto Tvůrci tvému, ve kterém je pravý zdroj geniality a tvůrčí moudrosti! Z tohoto zřídla vyvěrají všechny vlohy, prýstící do tvé přirozenosti. A podívuješ-li se důmyslu člověka, že ho naučil pílí a obratností ovládat zvířata, nemající rozumu, obdivuj se spíše Bohu, jemuž všecko slouží a kterého všecko poslouchá, nejen živočichové, nýbrž i věci

bezživotné. A zdá-li se ti velikým, že člověk tolik umění vynášel: plavbu po mořích, vzdělávání polí, stavbu domů — proč by se ti nemělo zdátí větším, že Bůh svou moudrostí vytvořil nebe a zemi a moře a všechno, co je v nich, a že to všechno spravuje a řídí? A stojíš-li konečně v úžasu před dílem malířským, anebo před uměním sochařským, kde je jako živá zobrazena podoba člověka: proč nezasneš nad uměním svého Tvůrce, který z hlíny vytvořil skutečného a živého člověka, a z mužova žebra způsobil skutečnou a živou ženu? zvláště když doložíš, že to, co činí lidé, se neděje bez božího přispění; ale co činí Bůh, že činí on sám bez přispění žádného jiného.

Kapitola VI.

Svobodná vůle člověka a svoboda Boží.

Za šesté, obdařena je duše lidská svobodnou vůlí, což má společno s Bohem a anděly, a tím také převelmi se liší od ostatních věcí stvořených. Veliká je tato ušlechtilost a podivuhodná vznešenost. Avšak do té míry má Tvůrce všech věcí větší svobodu, že svoboda duše, s ní porovnána, zdá se být sotva jejím stínem. Předně je svoboda lidské vůle slabá a ve své volbě snadno se kloní ke zlému a škodlivému; svoboda

vůle Boží je svrchovaně silná, takže na žádný způsob nemůže ochabovati, anebo ke zlému se kloniti. Neboť jako možnost smrti náleží k slabosti těla smrtelného a nemožnost smrti ke zdraví těla oslaveného, tak i možnost hříchu náleží k slabosti svobodné vůle, nemožnost hříchu bude zdravím téže vůle, až Bůh v nebeské vlasti nám to udělí skrze svou milost, co sám vždycky má skrze svou přirozenost. Dále svobodná naše vůle je sice svobodná, aby mohla chtítí a nechítí, voliti nebo nevoliti; ale není tak mocná, aby dovedla co chce, nebo aby se nestalo, čeho nechce v sobě samé, oč více v jiných? Poslyš, jak běduje Apoštol v epištole k Římanům: Ne co dobrého chci, to činím, ale činím to zlé, jehož nechci (Řím. 7, 15). A kdo z nás nemá takové zkušenosti? Chci se pozorně modliti k Bohu a poroučím své obraznosti, když se chystám k modlení, aby nikam nezabíhala a nesváděla mne na jiné myšlenky, a já ji nemohu v tom úkonu udržeti a když se nemám dosti na pozoru, shledávám, že mne obraznost podvedla a že jsem modlitbu přerušil a stal se kořistí myšlenek jiných. Chci nemíti hříšné žádosti a chci se nehněvati mimo řád rozumu, i poroučím skrze svobodnou vůli mohutnosti hněvací a žádostivé, které jsou ve mně, a právem mají býti podřízeny rozumu, aby se naprosto podrobily rozkazu rozumu a nedaly se na žádný způsob svádět smysly

tělesnými; a často se neposlouchá a nestává se, co chci, nýbrž čeho nechci. Ale to je prapodivná a žalostná podívaná: poroučí duch tělu a ihned poslechne, poroučí duch sobě a narazí na odpor: Odkud tato obludnost? ptá se svatý Augustin: rozkazuje duch, aby se pohnula ruka; a ten pohyb se udělá tak snadno, že od toho výkonu stěží rozeznáš rozkaz; a duch jest, a ruka tělo jest! Poroučí duch, aby chtěl duch; není jiný a přece nečiní: nechce však zplna; neporoučí tedy zplna. Není to tedy obludnost, nýbrž choroba ducha, protože celou váhou nepovstává nadlehčován pravdou, zvykem zatěžovaný (Lib. 8. confess. c. 9). Ale svobodná vůle Pána Boha tak je spojena s plnou a naprostou mocí, že se o ní píše: Všechno, cokoli chtěl, učinil (Žalm 113, 11). A není nikoho, kdo by mohl odporovati tvé vůli (Esther 13, 9). Proto, duše má, jsi-li moudrá, nechlub se mohutnostmi svobodné vůle, dokavad nepřijdeš k svobodě slávy synů Božích (Řím. 8, 21), kdy nebeský lékař zahojí všechny tvé neduhy a naplní dobrou touhu tvou. Zatím však neustále vzdychej a říkej Bohu s Prorokem: Buď mým pomocníkem, nepouštěj mne (Žalm 26, 9). A ne s tělem a jenom ze zvyku, nýbrž bděle a z celého srdce

opakuji, co víc než sedmkrát za den opakuješ:
Bože, ku pomoci mé vzezři, Pane, k po-
moci mé prospěš (Žalm 69).

Kapitola VII.

Vůle duše obdařené rozumem může toužit
po duševních dobrech,
Bůh sám je nejvyšší dobro, láska.

Za sedmé, duše lidská má vůli rozumnou, kte-
rá může toužit nejen po dobrech přítomných a
jednotlivých a tělesných, jakých vyhledávají
i zvířata, nýbrž i po dobrech nepřítomných,
obecných a duchovních, které nám ukazuje víra
nebo rozum, ba dokonce po dobru nejvyšším a
nekonečném, což jest Bůh. A právě to uschop-
ňuje člověka pro veliké ctnosti, hlavně pak pro
královnu ctností všech, lásku. Milují zvířata,
jenže láskou žádostivou, lásky však přátelské
vůbec neznají. Ale tebe, duše, Bůh uschopnil
k onomu daru, který je zřídlem darů všech a kte-
rý s Bohem, nejvyšším dobrem, spojuje tak, že
On zůstává v tobě a ty v něm, ano, tebe uschopnil
ke stkvoucí a nejsličnější lásce. Neboť Bůh
jest láska, a kdo zůstává v lásce, zůstává
v Bohu a Bůh v něm (I. Jan 4, 16). Ale když

toto je tak velikým dobrem vůle stvořené, jak velké bude dobro, které v plnosti má vůle nestvořená? Jenom vůle Boží je schopna lásky nekonečné, a tou zasluhuje býti milována dobrota Boží. A nepotřebuje ctností tato dobrota a nemusí ji řídití rozum, neboť ona a rozum jsou jedno a totéž, jako moudrost a láska jsou v Bohu jedno a totéž.

Kapitola VIII.

Přítomnost duše v těle je zrcadlem existence Boží ve věcech stvořených.

Za osmé; duše lidská je v lidském těle, avšak daleko jinak než duše zvířat v těle jejich. Duše zvířat jsou hmotné a zaujímají rozsah těla, takže část je v části a celá v celém. Ale duše lidská, která je duchem nedělitelným, podivuhodně je celá v celém a celá v jednotlivých částech; a ačkoli zaplňuje celé tělo, přece v těle nezačíná místa; a když tělo roste, duše neroste, ale začíná býti, kde předtím nebyla; a jestli se úd uřízl anebo uschl, duše se nezmenšuje a neuschá, nýbrž přestává býti v tom údu, ve kterém dříve byla, beze vší poruchy a bez svého zmrzačení. Toť je pravé zrcadlo existence Boží ve věcech stvořených. Ano, Bůh jest duch neděli-

telný, a přece zaplňuje celý svět a všechny jeho části, aniž zaujímá některé místo, a jest celý v celém světě a celý v kterékoli části světa; a když nový tvor na svět přichází, Bůh v něm začíná býti, ale nehne to jím; a když některý tvor se zničí nebo umře, Bůh se nezničí a neumře, avšak přestává tam býti a přece nemění místo. V tom tedy je shoda mezi Bohem a duší; přece však v mnohém, jak se sluší, náramně vyniká Bůh. Vždyť duše, aby byla v těle a řídila tělo a jím hýbala, musí se státi formou těla a tak se s ním spojit, že z duše a těla se stává jeden člověk. Bohu není třeba, aby se stal formou anebo duší světa, ani aby z něho a ze světa se složila jedna podstata. Ale ze své nesmírnosti má to, že jest všude; z nedělitelné jednoty, že všude je celý; ze všemohoucnosti, že všechno řídí, všechno nese, vším hýbe. Potom duše, ačkoli se říká, že je v celém těle, přece vlastně jest jenom v částech žijících či oduševnělých, proto není v štávách, ve vlasech, v nehtech, v údech uschlých nebo odumřelých: Bůh je naprosto ve věcech všech, nejen v tělesných, nýbrž i v duchovních, a nemůže se stát, aby něco bylo, v čem by Boha nebylo. Mimo to není duše leč ve svém těle, a to dosti těsném a krátkém, a všechny části jsou v něm spolu spjaty; neboť kdyby některá část se oddělila od ostatních, nemohla by v ní býti duše. Bůh však v tom veškerenstvu

věcí je všecek, ačkoli i ten vesmír je nesmírný a jeho části spjaty nejsou, přesto že jsou vedle sebe; a kdyby byl utvořen svět jiný a jiný, ve všech by Bůh byl. Proto je psáno: Nebe a nebesa nebes tě neobsáhnou (II. Par. 6, 18). Poněvadž kdyby se uskutečnila jiná nebesa a jiná země, i v nich by byl; a kdyby opět nová nebesa a nová země bez konce se rozmnožovaly, všechny by zaplnil, a kde by nebyl, nebylo by vůbec ničeho.

Kapitola IX.

Duše jest jakýmsi obrazem
nejsvětější Trojice.

Za deváté. Duše člověka, kromě toho, co jsme řekli, má v sobě také, byť zastřený, obraz nej-
světější Trojice. Jednak že má paměť plodnou, mohutnost rozumu a mohutnost lásky; jednak také že mysl její vytváří jakési slovo své, a z myslí a ze slova vychází láska: neboť to, co mysl poznává a co slovo představuje jako dobro, ihned vůle miluje a toužebně žádá. Přece však způsobem mnohem vyšším a božštějším Bůh Otec plodí Boží Slovo, a Otec i Slovo vydechují Ducha svatého, Boha, jenž jest živoucí láskou a živým zdrojem veškeré lásky čisté. A z té pří-

činy tajemství Trojice převyšuje přirozený způsob vědění, a bez světla nadpřirozeného nemůže k němu dospěti žádný filosof, jakkoli učený. Neboť duše lidská plodí slovo a lásku, a ty nejsou podstatami, nýbrž případy, a proto nejsou osobami; ale Bůh Otec plodí Slovo sobě soupodstatné, proto Otec a Slovo vydechují Ducha svatého, oběma stejně spolupodstatného, a tak právem se říká, že Otec a Syn a Duch svatý jsou ve třech osobách. Dále, duše člověka plodí slovo, které dlouho netrvá, a vůle plodí lásku, která dlouho nevydrží; ale Bůh Otec plodí Slovo věčné, a Otec a Slovo vydechují Ducha svatého věčného, neboť Bůh nemůže býti beze Slova a bez svého Ducha. Konečně duše lidská jedním slovem předvádí jednu věc, proto slova množí, nejen myšlenkou, nýbrž i ústy; a lidská vůle musí dělat mnoho konů lásky, chce-li milovati věci mnoho; kdežto Bůh jediným slovem všechny pravdy říká a jediným konem lásky všechna dobra miluje.

Kapitola X.

Duše uděluje tělu dobra přirozená,
Bůh uděluje duši dary nebeské.

Posléze má duše lidská tu vlastnost, že dokud je v těle, ačkoli jí není viděti ani slyšeti, ani se

nepohybuje a sotva ji v něm postihujeme, a když odejde, zdá se, že tělu ničeho nebylo: práce ona tělu všechna dobra uděluje, cit, pohyb, řeč, trvání, krásu, sílu. Neboť proč člověk, dokud je živ, vidí, slyší, mluví, chodí, trvá, je silný, sličný a hodný milování, leč proto, že je v něm duše? A proč po smrti nevidí, neslyší, nemluví, se nepohybuje, nýbrž leží znetvořen, neužitečný a neoblíbený? Zajisté proto, že z něho odešla duše, z které ona dobra vyvěrala. Tak Bůh tvůj, duše, dokud milostí svou v tobě žije, působí, že vidíš, co ti ukazuje víra; a že slyšíš, co v tobě mluví Pán; a že kráčíš cestou přikázání k nebeskému Jerusalemu; a že mluvíš v modlitbě k Bohu a v svatém povzbuzování k bližnímu; a že neustáváš trvati v dobrých skutcích; a že jsi silná v boji proti neviditelným nepřítelům a krásná v očích neviditelného Boha a jeho andělů. Měj se však na pozoru, abys neztratila milost Boží, která je životem duše tvé, a neutrpěla škod, jež s sebou nese smrt první; z nich tě zachvátí smrt druhá, z níž se nepovoluje povstání. Ó, kdyby Bůh otevřel oči ducha tvého a nemohlas uzřít vybranou krásu a jasnoucí jas, jakým jest obdařena duše milá Bohu a pravou láskou s ním spojená; a jakýma očima Bůh na ni patří, jaké místo jí chystá, jaké radosti jí slibuje a s jakou touhou ji očekávají andělé a ostatní blažení duchové: jistě bys nemohla snést, aby tak velikou krásu

znešvařila byť malá nějaká poskvrna; a kdyby se to snad stalo, aspoň by ses vynasnažila, abys ty skvrny, jakkoliv malé, obmyla přívalem slzí. To právě o sv. Františku vypravuje sv. Bonaventura: poněvadž viděl, že bez nějaké poskvrny nemůže následovati neposkvrněného Beránka, aspoň si dal práci, aby očistil duši hojnými slzami a smyl všecky skvrny, i ty nejnepatrnější. Ale kdyby skrze tutéž milost Boží se ti otevřel vnitřní zrak a ty mohlas viděti, jak škaredá je duše hříšnickova, jak hnusně zapáchá, jako tělo v rozkladu, a jak se Bůh a svatí andělé štítí na ni pohledět, ačkoli snad přebývá v těle sličném a ozdobeném a lidem velice milém: jistojistě by ses tak zděsila, že bys na žádný způsob nestrpěla, aby ses stala takovou, anebo v tom stavu déle setrvala.

STUPENĚ DEVÁTÝ.

Z úvahy o andělech.

Kapitola I.

Anděl celý je duch dokonalý, a to stvořený, Bůh je duch nestvořený, a to nejdokonalejší.

Došli jsme při výstupu k Bohu k nejvyššímu stupni z těch, které možno zvoliti z podstat stvořených, neboť není mezi stvořenými podstatami vyšší nad andělskou, mluvíme-li jen o dokonalosti přirozené. Nejprve tedy budeme uvažovati o andělech podle jejich přednosti přirozené, potom podle toho, jak jsou vyvýšeni milostí, a nakonec podle služeb, které vykonávají. Při tom není naším úmyslem podati úplnou disputaci o andělech, nýbrž dotkneme se jenom toho, co nám může býti nápomocno k pozdvižení mysli k Bohu. Nuže, srovnáme-li anděla s rozumnou duší lidskou, dosti hodně můžeme jej nazvati duší dokonalou, tak jako naše duše může se nazvati andělem nedokonalým. V tom smyslu, pokud se týká duše, mluví Prorok, an praví: Učinils jej málo menším andělů (Žalm 8). Neboť anděl jest ryzí, neporušená a dokonalá podstata duchovní; lidská duše je rozpolená a nedokonalá,

poněvadž je formou těla, a tím jest částí člověka. A tak je anděl duch celý, člověk duch částečný, částečně zvíře, jako kdyby se řeklo, že anděl je celý ze zlata, člověk částečně ze zlata a částečně z bláta. Proto je pravda, co říká Prorok, že člověk je málo menším andělů, jako také je pravda, že lidská duše je o málo menší než anděl, poněvadž je částí člověka. Z toho následuje, že anděl se více podobá Bohu než člověk nebo jeho duše, poněvadž Bůh je duch, nikoli tělo, ani není formou těla. Ale touto větší podobností anděla s Bohem se nestává, že by Bůh nebyl duch nekonečnou měrou důstojnosti vyvýšený nad vznešeného anděla; neboť Bůh je duch nestvořený, věčný, nezměrný, sám mocný, sám moudrý, sám dobrý, sám nejvyšší. Proto vyznáváš-li, duše má, že právem se musíš obdivovati podstatě andělů, s úctou oč větší se musíš obdivovati podstatě Boží, která nehorázně a nad všechnu míru převyšuje důstojnost andělů?

Kapitola II.

Intelligence a vědění andělů.

Ale nejen svou přirozeností čili podstatou může se anděl nazývati dokonalým člověkem a člověk nedokonalým andělem, nýbrž i svou inte-

ligencí a svým věděním. Neboť člověk či lidský duch velmi pracně chápe, protože potřebuje prostřednictví smyslů a nabývá vědění zdlouhavě, tvoře si úsudky z následků k příčinám a z příčin k následkům, takže často uvázne v nejistotách, často se žalostně mylí a málokdy se dopracovává poznání jistého: anděl však vidí věci jediným vzhledem a příčiny i následky jejich postřehuje zároveň a proniká nejen k případkům, nýbrž i k podstatě věci. A nevidí jen věci tělesné, nýbrž i duchovní. A tak člověk, dokud putuje na této zemi, pokud se týká inteligence, ne málo menším učiněn jest andělů, avšak tak velice jest učiněn menším, že člověk, kdyby byl sebenadanější a nevím jak se věnoval studiu a usiloval o moudrost, porovnáme-li ho s andělem, právem jej můžeme nazvatí chlapečkem nebo nemluvnětem a kojencem. Ne tedy nepravdivě o nás smrtelnících pěl Prorok: Z úst nemluvnat a kojenců dokonals chválu (Žalm 8). Poslyš přemoudrého Šalomouna, co soudí o našem vědění, kterým se tak nadýmáme: Všechny věci jsou nesnadné, člověk jich nemůže vyložití řečí (Sir. 1), a opět: Vydal svět rozpravám jejich, aby nenalezl člověk díla, které vykonal Bůh od počátku do konce (Kazatel 3, 11). Je-li pro člověka všecko nesnadné a nevysvětlitelné, a když z tohoto viditelného světa člověk ničemu dokonale nerozumí

od první až do poslední věci stvořené, aby byl s to vysvětliti podstatu jeho a vlastnosti, případky, síly a to ostatní, co se v nich tají: do jakých omylů se zaplete, jestli se pokusí vyzkoumati to, co jest nebem. Proto, duše má, jsi-li rozumná, spravuj se vědou spásy a moudrostí svatých, která spočívá v tom, aby ses bála Boha a zachovávala jeho příkázání. Měj větší zalíbení v modlitbě než v disputacích, a ať tě těší více láska, která vzdělává, než věda, která nadýmá. Toť je cesta, která vede k životu a do království nebeského, kde se nám maličkým dostane rovnosti andělů, kteří stále vidí tvář Otce, jenž je v nebesích (Luk. 20, Mat. 18).

Kapitola III.

Moc a vláda andělů nad těly
a všemohoucnost Stvořitelova.

Jest však i cosi třetího, v čem je duše lidská ne maličko, nýbrž náramně menší andělů. Je to moc a vláda nad těly. Neboť duše lidská ovládá na rozkaz vůle jenom tělo své, nad jinými těly tímto způsobem nevládne; a pohybuje svým tělem pohybem postupným po zemi, nemůže ho však zavěsiti nad vodu nebo vznésti do povětří a přenášet je, kam se jí zlíbí. Naproti tomu andělé

jenom hnutím ducha, to jest na rozkaz vůle, zdvíhají těla a nesou je, kam se jim zachce. Takto jeden anděl uchvátil Habakuka a v kratičké době odletěl s ním do Babylona, aby zanesl oběd Danielovi, a zase s ním odletěl do Palestiny (Dan. 14). Rovněž nemůže člověk jenom duchem bojovati s nepřáteli, nýbrž potřebuje k tomu rukou a zbraní; naproti tomu anděl bez rukou a bez zbraní může proti celé armádě bojovati prostým hnutím svého ducha a poraziti ji. Takto jedenkrát jediný anděl pobil stoosmdesátpět tisíců Asyřanů (4. Král. 19). A může-li toto anděl, co zmůže andělů Pán a Stvořitel? Ano, ten, jenž učinil všecko z ničeho, může všecko obrátit v ni-več. Rovněž může lidský duch uměním malířským a sochařským, nikoli bez píle a námahy, vytvořiti obrazy lidí, které se tak podobají lidem živým, že se zdá, jako by dýchaly a žily. Andělé mohou bez námahy a bez rukou a bez náčiní a téměř v okamžiku dáti si ze živlů takové tělo, že je zkušení lidé považují za tělo lidské, za takové totiž, že je s to, aby chodilo, mluvilo, jedlo, pilo a dalo se dotýkati, ohmatávati a také mýti. Takto Abraham (Gen. 18) připravil andělům pokrm a umyl jim nohy, poněvadž, jak vysvětluje Apoštol (Hebr. 13), pohostil anděly, věře, že pohostil lidi; a totéž se přihodilo synovci jeho Lotovi, když do svého domu přijal dva anděly jako poutníky (Gen. 19). Ale i anděl Rafael po

mnoho dní obcoval s mladým Tobiášem, chodil, mluvil, jedl a pil, jako by doopravdy a skutečně byl člověkem; on však potom před svým odchodem řekl: Zdálo se, že jsem s vámi jedl a pil, ale já požívám pokrmu a nápoje neviditelného (Tob. 12); a náhle jim zmizel s očí. Opravdu veliká a podivuhodná to moc, najednou vytvořit tělo, které se na pohled v ničem neliší od živého těla lidského, a totéž tělo podle libosti najednou zrušit, takže po něm není stopy. A je-li tak veliká a tak podivuhodná moc andělů, jaká asi je moc Stvořitele andělů, který je učinil a udělil jim moc, jakou chtěl? Vůbec, jako vědění andělů a naše, přirovná-li se k vědění Božímu, jest nevědomost, a jako spravedlnost andělů a ta naše, přirovnáme-li ji k spravedlnosti Boží, je nespravedlnost: tak všechna moc andělů a moc naše, přirovná-li se k moci Boží, je slabost. Proto náš Bůh správně se nazývá sám moudrý, sám dobrý a sám mocný (Řím. 16, 27; Luk. 18, 19; I. Tim. 6, 15).

Kapitola IV.

O místě a pohybu andělů a o Boží
všudypřítomnosti.

Uvážíme-li konečně místo andělů a lidí, shledáme, že i po této stránce člověk se svou duší není málo, nýbrž velmi mnoho menším učiněn

jest andělů (rád užívám slova, kterého užívá Apoštol. Hebr. 2). Neboť duši lidské přidělil Bůh místo na zemi, andělům v nebi, to jest ve svém paláci: Nebesa nebes Hospodinova, zemi však dal synům lidským (Žalm 113, 16). Proto Pán u sv. Matouše nazývá anděly nebeskými (24, 36) a u sv. Lukáše praví: Radost bude v nebi nad jedním hříšníkem pokání činícím; a o něco později: Radost bude před anděly Božími nad jedním hříšníkem pokání činícím (Luk. 15). A mimoto připoutal Bůh duši k tělu tak, že bez něho nemůže změnit místa; anděly však nepřipoutal Bůh k žádnému tělu, a udělil jim moc, že co nejrychleji přecházejí z nebe na zem a se země do nebe, anebo kam se jim zlíbí. Takto anděl vzneseností své podstaty nejbližší Bohu, také svou pronikavostí jaksi zpodobňuje Boží všudypřítomnost. Neboť Bůh vždycky je všude nesmírností své podstaty a nemusí měnit místo, když je všude; anděl rychlým pohybem tak snadno přechází z místa na místo a svou přítomností všem místům projevuje, že se zdá, jako by byl všude.

Ty pak, duše má, chceš-li vyslechnout Pána andělů, nemáš proč andělům závidět ani toho vyvýšeného místa, ani bezúnavného bleskurychlého pohybu; neboť potom, až se od těla odpoutáš, budeš nejen podobna andělům, nýbrž až se vrátíš do těla, které Kristus připodobní tělu

jasnosti své (Filip. 3, 21), s tímto tělem budeš bydlet v nebi jako ve vlastním domě, a to tělo, zduchovnělé (I. Kor. 15), bez námahy a bez únavy bude stále tam, kde ty, duše jeho, budeš chtít a poručíš. Neklame tě Pán tvůj, který říká v Evangelii: V domě Otce mého jsou přibytkové mnozí; a odcházím připravit vám místo; a odejdu-li a připravím vám místo, zase přijdu a vezmu vás k sobě, abyste byli, kde jsem já (Jan 14). Chci, Otče, aby, kde jsem já, byli i oni se mnou, a aby viděli slávu mou, kterou jsi mně dal (Jan 17). Kde však Kristus je a jaké tělo má, to víš; vždyť denně vyznáváš a říkáš: Třetího dne vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa. A víš, že tělo jeho po zmrtvýchvstání vcházelo k učedníkům dveřmi zavřenými (Jan 20); a když odcházelo, dalo se to nikoli chůzí, nýbrž zmizením (Luk. 24), to jest, přenášelo se z místa na místo pohybem tak rychlým, jako by bylo duchem a ne tělem. Jestli však po této slávě dychtíš, musíš tady nejprve přizpůsobiti své tělo tělu pokory Kristovy, a tak se stane, že Kristus připodobní tělo tvé tělu slávy své. Potom jest třeba, abys následoval jeho šlépějí. Neboť Kristus pro nás trpěl a zanechal nám příklad, abychom následovali šlépějí jeho (I. Petr. 2). Kterýž ne učinil hříchu a nenašlo se lsti v ústech

jeho; který, když mu zlořečili, nezlořečil, když trpěl, nevyhrožoval. Dvé jest Kristových šlépějí, a jestli se od nich odchýlíš, ztratil jsi cestu a nikdy nepříjdeš do vlasti; je třeba, abys zlého nečinil, nýbrž je snášel; a co z toho následuje: musíš dobré činiti a dobrého tady neočekávati. A souhrn toho všeho: musíš milovat bližního pro Boha, láskou pravou a čistou: přátelsky, nikoli vášnivě; zadarmo, nikoli pro lidskou odplatu, maje dosti na odplati Boží, která všechnu míru převyšuje.

Kapitola V.

Jakou milost dostali andělé a jakou lidé.

Přejdeme nyní k důstojnosti andělů podle milosti. Opravdu také v tom učiněn jest člověk více než málo menším andělů. Neboť na počátku stvořil Bůh jednotlivé anděly tak, že jim dal přirozenost a zároveň vlil milost, jak dosvědčuje sv. Augustin ve svém díle O městě Božím (libr. 12, c. 9). Nato ihned, jakmile prvním obrácením mysli k Bohu k němu přilnuli láskou, korunováni byli blažeností a slávou, zatím co zavržení padli. A tak putování jejich kratičké a přebývání ve vlasti bylo věčné; smí-li se totiž nazvat putová-

ním ona doba, která uplynula mezi jejich stvořením a blažeností. Avšak my lidé při stvoření jsme obdrželi milost sice s přirozeností, jenže v otci prvním, nikoli v sobě, a proto když padl on, padli jsme všichni; v něm, jak praví Apoštol (Řím. 5), všichni zhřešili. A přestože jsme s Bohem zase byli smířeni prostředníkem Boha a lidí Ježíšem Kristem, přece jsme potrestáni dlouhým vyhnanstvím, a dokud jsme v těle, putujeme od Pána; chodíme vírou a ne patřením. A při tom zbožné a po vlasti toužící lidi velmi zarmucuje, že se zatím zdržujeme mezi nejuživějšími nepřáteli, a jest nebezpečí, aby nás nezaskočili a nezajali, a my nakonec z držení přesladké vlasti nevypadli. Odtud onen hlas: Běda mi, že se můj pobyt tak prodlužuje; bydlil jsem s obyvateli Cedar, dlouho v cizině byla duše má (Žalm 119). Jakkoli však v této věci menšími jsme andělů, přece Boží dobrota nás lidi podivuhodně utěšuje; jednak tím, že z našeho rodu jednoho a jednu, Krista a Marii v království nebeském nad všechny anděly postavil, jednak že nemálo lidí, ač dary přirozenými pod všechny anděly nižších, darem milosti ráčil vyvýšit nad mnoho andělů a některé i nejvyšším na roveň postavit. Vždyť sv. Jan Chryostom (Hom. 32. in ep. ad Rom.), vykládaje epístolu k Římanům, se nerozpakoval umístit knížata apoštolská, Petra a Pavla, na tom místě, kde

se vznášejí a Boha oslavují serafové, a bohumilé jest věřiti totéž i o sv. Janu Křtiteli a o některých jiných. K tomu dodejme, že andělé dobří po první zásluze dosáhli slávy, poněvadž také andělé zlí po prvním hříchu byli odsouzeni k věčným mukám. Proto si lidé nesmějí stěžovat na delší cestu, neboť na ní mohou často a častěji napravovat své poklesky a pokáním dosáhnout odpuštění.

Kapitola VI.

Povinnosti andělů.

Ještě zbývá, abychom něco málo řekli o službě a povinnostech andělů. Těchto povinností jest patero. První jest, ustavičně zpívati chvály a hymny Stvořiteli. A abychom pochopili, jak velice Bůh cení tuto službu, jest nám uvážiti, že k tomuto úřadu jsou ustanoveni andělé nejvyšší, kteří jsou jako předzpěváky, za nimiž následují s nesmírným jáсотem souzvučnými hlasy všechny chóry andělů. Poslyš, co o tom praví Izaiáš: Viděl jsem Pána sedícího na trůně vysokém a vyzdviženém, a ty věci, které byly pod ním, naplňovaly chrám. Serafové stáli nad ním; šest křídel měl jeden a

šest křídel druhý: dvěma zastírali jeho¹⁾ tvář a dvěma zastírali nohy jeho a dvěma létali, a volali jeden k druhému a říkali: Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupů, plna je všecka země slávy jeho (Is. 6, 2). Tady slyšíš jméno Serafové, což jsou knížata nejvyššího řádu; vidíš, že zakrývají tvář a nohy, což je znamením úcty, jako by se neodvažovali patřiti na tvář a dotýkati se nahých

1) Šest křídel měl jeden a šest křídel druhý. Ve svém Listě papeži Damasovi vysvětluje sv. Jeronym:

Viktorinus náš vyložil to dvanácti apoštoly. Můžeme to však miniti i na dvanáct drahých kamenů, z nichž sestávala výzdoba knězova; ty připomíná i Ezechiel a je o nich zmínka i v Apokalypse.

A dvěma zastírali tvář a dvěma zastírali nohy a dvěma létali. Zastírali tvář nikoli svou, nýbrž Boží. Neboť kdo znáti může jeho začátek, co bylo prve než tento svět založil, ve věčnosti věcí, když trůny, panstva, moci, anděly a všecko dvořanstvo nebeské tvořil? A dvěma zastírali nohy. Nikoli své, nýbrž Boží. Konce jeho totiž kdo může znát? Co po skonání tohoto věku bude, co až bude pokolení lidské rozsouzeno, jaký život bude následovati? Zda zase jiná země bude a po přeměně jiné zase živly nebo jiný svět a jiné slunce budou stvořeny? Oznamte první věci mně a poslední, které v budoucnu přijdou, a řeknu vám, že bohové jste, praví Izaiáš, a tím naznačuje, že nikdo nemůže povědět, co po světě bude. A dvěma létali. Jen prostřední věci poznáváme, které četbou Písma se nám otvírají, kdy svět byl učiněn, kdy stvořen byl člověk, kdy potopa byla, kdy zákon dán; jak z jednoho člověka veškerý prostory země byly naplněny, a posledního času jak Syn Boží pro naše spasení vzal na sebe tělo. Ostatní pak, o čem jsme pravili, tito dva Serafové na tváři a na nohou skryli.*

Svatý Jeronym uvádí v témž svém XVIII. listě ještě jiné výklady tohoto textu o křídlech serafů.

(Poznámka překladatelova.)

nohou; vidíš, že ustavičně lítají, když zpívají, což znamená žádost a touhu, stále víc a víc se přibližovat Bohu; a tohoto obého potřebují ti, kteří se chtějí líbiti Bohu, když prozpěvují jeho chvály, aby totiž spojovali lásku s úctou a úctu s láskou. To vyslovil jasně i prorok David, když praví: Služte Bohu v bázni a plesejte jemu s třesením (Žalm 2).

Z toho se pouč, duše má, jakého uctívání hoden jest Bůh, když ta nejvyšší knížata nebes, která stále jsou při něm a vidí jeho tvář, ani z tak vysokého stupně svého, ani z tak dlouhého důvěrného styku nikdy se neodvažují zanedbatí bázeň a úctu, když pějí jeho chválu. A co odpovíš, ty prachu a popeli, když tě na soudu budou usvědčovat z ospalosti anebo z těkavosti v tak božském díle, k němuž, nehodna, jsi byl povolán? Nauč se aspoň dodatečně, poučen tak velkým příkladem, s bázní a třesením, pozorně a bděle, s láskou a touhou pěti povinné chvály a hymny Bohu svému.

Druhou povinností andělů jest přednáseti Bohu modlitby smrtelníků a přímluvou svou je také doporučovati. Tak mluví anděl Rafael v knize Tobiášově: Když ses modlil s pláčem a pochovávals mrtvé a zanechávals jídla svého, já jsem přednášel modlitbu tvou Pánu (Tob. 12), a v Apokalypse viděl Jan anděla stojícího před oltářem se zlatou ka-

didelnicí: A dány jsou mu zápaly mnohé, aby se dal do modliteb všech svatých na oltář zlatý před trůnem Božím (Apok. 8). Tady je opravdu vidět naprosto neuvěřitelnou dobrotu a milosrdenství Boha našeho; nespokojil se, nejprve skrze své proroky, potom skrze Syna svého a jeho apoštoly vybízeti nás k modlitbě a prosbám, nýbrž také přidal slib, že dá, zač ho budeme prosit: Proste, řekl, a obdržíte (Luk. 11), a jinde: Budete-li zač prositi ve jménu mém, dá vám (Jan 15). A nespokojiv se tímto slibem, ještě dodal, že dá prosebníkům odměnu. Ty však, když se modlíš, řekl, vejdi do pokojíku svého, zavři dveře a modli se Otci svému v skryté, a Otec tvůj, který vidí v skryté, odplatí tobě (Mat. 6, 6), to jest, dá ti odměnu ještě nad to, oč jsi prosil. Tak totiž říká Pán na témž místě o almužně a o postu: Otec, který vidí v skryté, odplatí tobě (Mat. 6). Ale nejsa spokojen ani tímto důkazem své otcovské péče a lásky, ustanovil Bůh anděly jako své důvěrné komorníky, aby měli na starosti modlitby, jako připomínky chudých, a aby mu je před oči předkládali a čtli, aby se vůbec na žádnou prosbu chudých nezapomnělo. Který kdy z knížat pozemských slíbil odměnu těm, kdo k němu přijdou, aby prosili o milost, nebo o spravedlnost? A přece ti, kdož přicházejí ke knížatům pozem-

ským, jsou lidé, tak jako i ta knížata jsou lidé, utvoření z téhož bláta a podrobení témuž nejvyššímu knížeti Bohu. Ale je-li zatěžko odměnu dáti prosebníkům, přece jistě by nemělo být zatěžko rád je připustiti a ustanoviti věrného komorníka, který by prosebné žádosti poddaných pečlivě opatroval a přednášel a o rychlé jejich vyřízení se staral.

Třetí služba andělů spočívá v tom, že jsou posíláni jako vyslanci, aby oznamovali, co chce oznámiti Bůh, zvláště díla vykupitelská a spásy věčné. Tak mluví Apoštol k Židům: Nejsou-li všichni (andělé) duchy služebnými, poslanými k službě pro ty, kdož obdrží dědictví spásy? (Hebr. 1, 14). Tak vidíme, že ve Starém Zákoně napařád se zjevovali andělé patriarchům a prorokům (Gen. 18, Dan. 9) a jim zjevovali, co jim Bůh zjeviti rozkázal. Tak i v Zákoně Novém čteme, že archanděl Gabriel poslán byl s poselstvím k Zachariášovi a k Panně Bohorodičce (Luk. 1); dále byli andělé posláni i k pastýřům (Luk. 2), k sv. Josefovi (Mat. 1, 2) a po zmrtvýchvstání Páně k ženám u hrobu (Jan 20, Mat. 28), a po nanebevstoupení k učedníkům všem (Sk. 1). Ale proč Bůh, který je všude a může snadno sám mluvit v srdcích lidí, přece chtěl posílati anděly, zdá se být důvod ten, aby lidé pochopili, že se Bůh o záležitosti lidské stará a že všechno řídí a spravuje. Neboť lidé

by si snadno mohli namluviti, že vnuknutí Boží jsou jejich nápady nebo jejich záměrné úradky. Ale když vidí anebo slyší, že anděly posílá Bůh a co andělé napřed ohlašují, že se uskutečňuje, jak oni to ohlásili, nemohou pochybovati, že Bůh o věci lidské pečuje a zvláště řídí a spravuje to, co se týká věčné spásy vyvolených.

Čtvrtým úkolem andělů jest ochrana lidí, ať jednotlivců, ať celého množství. Neboť ráčil Otec náš Bůh ve své dobrotě svěřiti přemocným sluhům svým slabosti smrtelníků a dáti jim postavení buď jako vychovatelů dětí, buď jako opatrovníků maličkých, buď jako ochránců svěřených, buď jako pastýřů ovcím, buď jako lékařů nemocným, buď jako obhájců sirotkům, anebo jako zastánců těm, kteří se obránit nemohou, leč když se utekou pod křídla silnějších. O tom, jak andělé chrání a ostříhají jednotlivé lidi, podává svědectví David: Andělům svým přikázal o tobě, aby tě ostříhali na všech cestách tvých (Žalm 90). Také je tu svědkem, a to nejvěrnějším, sám Kristus: Dejte pozor, abyste nepohrdali jedním z těchto maličkých, neboť pravím vám, že andělé jejich v nebesích ustavičně vidí tvář Otce mého, který je v nebesích (Mat. 18). O protektorech provincií a říší svědkem je Daniel, který ochranného anděla království perského nazývá perským králem, a ochránce říše

řecké jmenuje králem řeckým, a ochránce synů izraelských nazývá svým jménem Michael (Dan. 10). Konečně o ochráncích církví píše Jan v Apokalypse, kde se zmiňuje o andělu církve Efesské a o andělu církve Smyrnenské, a tak o jiných (Apok. 2 a 3). Takže v jednotlivých královstvích jsou králové dva, jeden viditelný, člověk, a jeden neviditelný, anděl; a v jednotlivých církvích jsou dva biskupové, jeden viditelný, člověk, a jeden neviditelný, anděl. A v Církvi katolické povšechné jsou dva velekněží pod Kristem Pánem ustanovení, jeden viditelný, člověk, a jeden neviditelný, anděl, a my věříme, že je to archanděl Michael; toho totiž, jako dříve synagoga židovská, tak nyní za svého patrona uctívá Církev křesťanská.

Vidíš, duše má, jak pečuje onen Svrchovaný, který našich statků nepotřebuje, o nás, služebníky své? Co mohl učinit, aby ukázal svou velikou lásku, a neučinil? Zahrnul nás všemožným dobrodiním, abychom u něho rádi zůstávali; ohradil nás strážemi, abychom neprchli; kolem dokola nám dal ochránce, abychom se neodtrhli; co by udělal, kdybychom byli jeho pokladem, jako že opravdu je on velikým a jediným naším pokladem?

Proto, duše má, konečně jednou povol a ustup lásce! A láskou takového milovníka přemožena, vzdej se celá beze vší výhrady jeho službě a vůli,

daruj se mu neodvolatelnou přísahou a nezrušitelným slibem. Nehni sebou nic z toho, co se vidí, ale myslí na věci neviditelné a k nim zaměř svou touhu; neboť to, co se vidí, je časné, co se nevidí, věčné (II. Kor. 4, 18).

Posléze povinností andělů jest, aby byli také vojíny a ozbrojenými veliteli, k vykonání pomsty v národech a trestů na lidech. To andělé sírou a ohněm spálili města prostopášná (Gen. 19); to andělé usmrtili prvorozence celého Egypta; to andělé jedním útokem na hlavu porazili mnoho tisíc Asyřanů (Exod. 12, IV. Král. 19); to andělé v den poslední odloučí zlé od spravedlivých a srazí je do pece ohnivé (Mat. 13).

Proto milujte, mužové zbožní, občany své, anděly svaté: a děste se, bezbožníci, moci andělů, hněvu všemohoucího Boha služebníků, z jejichžto rukou nebude moci nikdo vytrhnout.

STUPEŇ DESÁTÝ.

Z úvahy o bytnosti Boží v podobenství velikosti hmotné.

Kapitola I.

O velikosti Boží obecně podle čtvera rozměrů věci hmotných.

Vystoupili jsme podstatami stvořenými, pokud jsme mohli; ale nedospěli jsme k té známosti Boha, které lze dosáhnout i v tomto slzavém údolí spekulací. Zbývá tedy, abychom viděli, zda-li skrze rozměry velikosti hmotné, nám známé, můžeme vystoupiti k šíři a délce, k výši a hloubce neviditelné bytnosti Boží; neb ve věcech stvořených nazýváme velikým to, co má čtvero velikých rozměrů. A Bůh v žalmech i jinde napořád se nazývá velikým (Žalm 47), a praví se o něm, že velikost jeho nemá hranic (Žalm 144). A tak sv. Bernard, vyborný kontemplátor, sestrojil si z těch rozměrů stupně k poznání Boha, v knihách, které napsal o rozjímání papeži Eugeniovi. A tyto stupně nevynalezl on první, nýbrž naučil se tomuto vystupování od Apoštola, který pronikl do třetího nebe a do ráje, jak o tom mluví Apoštol v epištole k Efesským: Abyste

mohli pochopiti se všemi svatými, jaká je šířka a délka a výška a hloubka (Efes. 3). Neboť kdo pozorně uváží, zajisté shledá, že nic není plného a bytelného kromě Boha, nýbrž že všechno jest úzké, krátké, nízké a prázdné, čili povrchní. Avšak v Bohu že jest skutečná šíře: nesmírnost; skutečná délka: věčnost; skutečná výška: vznešenost podstaty; skutečná hloubka, bezedná: nevýstižnost. A zase skutečná výška: všemohoucnost; skutečná hloubka: nekonečná moudrost; skutečná šířka: nejplnější srdečné milosrdenství; skutečná délka: přísné soudní řízení, to jest plná a dokonalá spravedlnost. Ale nestačí jenom tak letmo se dotýkati těchto úvah, chce-li kdo vystoupit a najít, co hledá; nýbrž se musí plně pochopit, abyste mohli, jak říká Apoštol, pochopiti se všemi svatými, jaká jest šířka, délka, výška a hloubka. Chápe však ten, kdo velmi pozorně přemýšleje naprosto je přesvědčen, že je tomu tak, a přesvědčen je tak, že pospíchá všechno prodat, aby nalezeného pokladu nabyt; proto podotkl Apoštol: se všemi svatými. Neboť jenom svatí plně toto chápou, jinými slovy: nikdo těchto věcí jak náleží nechápe, aniž se stal svatým. Tomu, co jsme řekli, neodporuje svatý Augustin v listě k Honoratovi (Epist. 120. c. 26), který píše, že Apoštol maluje Kristův kříž, když popisuje šířku, délku, výšku a hloubku; neboť

(jak sám vysvětluje) k šířce náleží dřevo příčné, na které se přibíjely ruce křížovaného; k délce dřevo podélné, k němuž přiléhalo tělo křížovaného; k výšce ona část dřeva nad křížem, na které byl nápis; k hloubce onen konec, zaražený do země. Našemu záměru, já řku, neodporuje sv. Augustin, ba spíše jej podivuhodně podporuje; vždyť i Kristův kříž je cestou k dosažení pravé šířky, délky, výšky a hloubky; neboť ačkoli očím lidí se zdá kříž býti úzký, krátký, nízký a málo hluboký; přece ve skutečnosti rozpíná svá ramena od východu až na západ, od severu až na jih, to jest, daleko a široko rozhlašuje slávu svou kázáním apoštolským; a vztyčil vrchol svůj až vysoko do nebe, které jako klíč otevřel vyvoleným; a pronikl až do propasti pekelné, kterou těmže vyvoleným navždy uzamkl.

Kapitola II.

Šírkou Boží bytnosti jest nesmírnost
jeho dober.

Začněme od bytnosti, potom postoupíme k vlastnostem. Bytnost Boží právem se může nazývati nejširší, na mnoho způsobů. Předně je nejširší v sobě a docela nesmírná, poněvadž zahrnuje

všecky dokonalostí věcí stvořených a také těch, které by mohly býti stvořeny a ještě nespočetně další; neboť cokoli bylo a bude, anebo by mohlo být utvořeno, beze sporu způsobem znamenitějším a vyšší měrou je obsaženo v Bohu. Proto ostatní věci jsou dobré s přídavkem, to jest: dobrý člověk, dobrý kůň, dobrý dům, dobrý oděv a podobně o všech ostatních; Bůh však je dobro veškeré, neboť když Mojžíš pravil: Ukaž mi slávu svou, odpověděl Bůh: Já ti ukáži všechno dobro (Exod. 33). Kdyby měl někdo u sebe jednu věc, která by v sobě obsahovala všechny předměty smyslů v nejvyšší dokonalosti, takže by se mu nikdy nechtělo vyjít z domu, aby něco viděl nebo slyšel, k něčemu voněl nebo něco ochutnával nebo ohmatával, poněvadž by měl doma tolik rozkoší v té jedné věci, kolik by si jich mohl přát rozkošník nejvybranější: nebyla by ta věc náramně drahocenná? A kdyby mimo to ta věc v sobě obsahovala takovou kupu všelikého bohatství, jakou si může přát ten největší lakomec, takže by nechtěl vyjít z domu, aby si ještě něco přizískal: nebyla by ta věc nadmíru vzácná a milá? A kdyby ještě ta věc mohla poskytnout svému majiteli tolik a tak velikých poct a hodností, kolik by si jich mohl představití největší ctižádostivec: nezdálo by se už, že se vymyká jakémukoliv ocenění? A kdyby ta věc mohla ukojit žádost nejen lid-

skou, nýbrž i andělskou, která jest tolikrát větší a schopnější, kolikrát andělé znají více a lepších věcí než lidé, co bys řekl? A přece dobrota té věci byla by ještě pořád daleko nižší než dobrota Božská, která je tak veliká, že může nasytit a vyplnit nekonečnou žádost, či spíše nekonečnou všeobsáhlost Boží. Ó podivuhodná šíře dokonalosti Božské bytnosti, která v sobě chová tolik nesmírných dober, že úplně postačuje nekonečné uschopněnosti, která je v Bohu. Neboť Bůh nikdy nevychází mimo sebe, protože všechna dobra má v sobě; a dříve než povstal svět, byl tak bohatý a blažený, jako byl potom, poněvadž nic nebylo učiněno od Boha, co by nebylo vždycky vyšším způsobem v Bohu.

Chápeš, duše, jakého dobra budeš požívati ve vlasti, budeš-li milovati Boha na cestě k ní? a jakého dobra se zbavuješ, když to neučiníš? Neboť Bůh dá těm, kteří ho milují, požívati sám sebe, to jest všeho dobra, až řekne služebníku dobrému a věrnému: Vejdí v radost Pána svého (Mat. 25).

Kapitola III.

Šířkou Boží bytnosti je Boží neobsáhlost,
všecko naplňující.

Ještě na jiný způsob jest Bůh neobsáhlý, poněvadž vůbec naplňuje všecko, co jest ve věcech stvořených. Nebe i zemi já naplním, praví Pán (Jer. 23, 24). A kdyby bylo více světů, naplnil by všecky. Vystoupím-li na nebe, praví David, ty jsi tam; sestoupím-li do pekel, přítomen jsi (Žalm 138, 8). K tomu dodávám: kdybych se dostal nad nebe, nebo pod nebe, anebo mimo nebe, nebudu sám, protože tam budeš i ty, a nemohu být, leč když v tobě jsem a neseš mne ty, jenž všechno neseš slovem moci své (Žid. 1, 3). A svou všeobsáhlostí nenaplňuje Bůh jenom věci hmotné, nýbrž i duchy, srdce, mysli; vždyť jak by zpytoval srdce (Žalm 7, 10), kdyby nebyl v srdcích? A jak slyšel prosby srdcí (Žalm 26, 8; 118, 145), kdyby svým sluchem k našim srdcím neměl přístupu? A jak by mohl říci Prorok: Budu naslouchat, co ve mně mluví Pán Bůh (Žalm 84, 9), kdyby Bůh k uším srdce našeho nepřiložil svých úst? Šťastná duše, která miluje Boha, protože miláčka svého má vždycky u sebe a v klíně svém ho zahřívá a v klíně jeho je zahřívána: Neb kdo

zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm (Jan 4, 16).

A Bůh nenaplnuje všechno jen svou přítomností, nýbrž i slávou. Vždyť i serafové volají: Plná jest veškerá země slávou jeho (Izai 6, 3), a David dodává: Pane Bože náš, jak podivuhodné jest jméno tvé po veškeré zemi! neboť vyvýšena jest sláva tvá nad nebesa (Žalm 8, 2), jako by říkal: Jméno tvé, pověst a sláva tvá nenaplnila podivem jenom všechnu zem, nýbrž stoupá až do nebe a vyvýšena jest nad nebesa. Ostatně Eklesiastikus připojuje: Slávou Hospodinovou naplněno jest dílo jeho (42, 16); neboť není tvora na nebi i na zemi, který by ustavičně nechválil Boha. A právě z tohoto důvodu David v žalmech (148, 1) a tři mládenci u Daniela (3, 51) vyzývají všechny tvory, aby oslavovali Tvůrce dobrořečením a chválou. Dobře zajisté věděli, že přemnoho tvorů nemá takové přirozenosti, aby mohli vyslyšet hlas vybízejícího, bylo však jim známo, že všechna díla Boží jsou dobrá a že tedy už svým zjevem vychvalují svého Tvůrce, proto jim blahopřáli a vybízeli je, aby v činnosti své neustávali.

A opravdu, bude-li kdo mít oči ve svém nitru, uvidí, že všechna díla Páně jsou jako kadidelnice, ze kterých vystupuje líbezná vůně slávy Boží; a bude-li mít ve svém nitru uši, uslyší jakoby

rozmanitý souzvuk rozličných hudebních nástrojů, chválicích Boha a říkajících: On učinil nás a ne my sebe (Žalm 99, 3). Neb ačkoli je nemálo bezbožníků, kteří Bohu zlořečí a jménu jeho se rouhají: přece i oni proti své vůli musejí chváliti Pána tak, jak dílo chválí svého tvůrce; neboť i na nich podivuhodně září Boží moc, kterou je učinil, moudrost, kterou je řídí, dobrota, kterou jim, ač nevděčným a zlým, zachovává život, milosrdenství a spravedlnost, kterou je spravedlivě odkazuje k trestu, nebo milosrdně očekává k pokání. Mnoho ovšem na zemi je hluchých k těmto hlasům tvorů, ale ony přesto nepřestávají volati; nechybí nesčíslných uší andělů a svatých lidí, kteří těm chválám pozorně naslouchají a z nich se radují, a také oni Boha Stvořitele chválami a písněmi neustále oslavují.

Kapitola IV.

Délkou bytnosti Boží jest jeho věčnost.

Vskutku délkou bytnosti Boží jest jeho věčnost, která nemá začátku svého trvání a nikdy nebude míti konce a zůstává povždy táž beze změny: Ty pak tentýž jsi a léta tvá nepřestanou (Žalm 101, 28), říká David, a Tobiáš (13, 6) a po

něm Apoštol (I. Tim. 1, 17). Boha nazývají králem věků, poněvadž on sám nepodléhá věkům, nýbrž vládne věkům a řídí věky, jelikož všechny věky on sám předešel. Ostatní věci buď mají začátek a konec a nezůstávají v témže stavu; anebo mají začátek bez konce a beze změny podstaty, avšak mohou, kdyby se zlíbilo Tvůrci, také přestat býti. Proto jenom Bohu je věčnost tak vlastní, že žádná věc stvořená takovou nemá, a také žádný vladař nebyl tak zpupný, aby se opovážil k přečetným titulům ještě si osobit titul věčného, leda snad v jiném smyslu. jako císař Konstantin nazván byl Věčným, protože nebyl císařem na určitý čas, nýbrž na doživotí.

A ty, duše má, můžeš se počítati k tvorům obojího řádu: neboť máš tělo, které začalo býti, když bylo počato a se narodilo, a pomalu rostlo, až dospělo k míře od Boha stanovené; potom však začalo chatrnět a později smrtí přestane být, a tím nikdy po každé stránce nezůstává v témže stavu a každou hodinou podléhá změně; o tvém těle soud vyřkl Prorok podobenstvím o seně: Ráno jako bylina ať pomine, ráno ať kvete a pomine; večer ať odpadne, ztvrdne a uschne (Žalm 89, 6). Ráno, to jest v dětství, jak bylina se zelená tělo lidské, ale brzy přechází v jinošství; o polednách jinošských kvete a hned přechází k stáří; za večera staroby opadává, ve smrti tvrdne, v hrobě usychá

a v popel svůj se navrací. Tady vidíš, duše, jak velice je tělo tvoje od věčnosti vzdáleno! Ty pak stvořena jsi v čase, když jsi předtím nebyla nic; také tím náramně se nepodobáš věčnému Tvůrci. Jsouc však stvořena, neuvidíš konec svého trvání, a to máš se Stvořitelem společné. Ale poněvadž jsi měnlivá, dokud žiješ v těle, přecházíš od hříchu k ctnosti a od ctnosti k hříchu; a v tom stavu, ve kterém se budeš nacházeti při vyjití z těla, budeš odsouzena, buď abys navždy kralovala s Bohem, či trpěla věčná muka s ďáblem. Proto o nic se nemáš starati víc, než abys prchala před hříchem a držela se ctnosti. Dej si pozor, aby tě vábením nesvedlo tělo k věčné škodě své i tvé; ale ukřižuj tělo své s neřestmi a žádostmi (Gal. 5, 24), abys o něco později nejen ty žila na věky blažená, nýbrž aby i tvé tělo vstalo v slávě a přebývalo s tebou, bez konce spojené s věčností Boha tvého.

Přestože duše blažených, tak jako svatí andělé, budou účastny Boží věčnosti v onom převznešeném a přešťastném spojení s Bohem skrze blažené vidění a lásku, kteréžto spojení nejen že nebude mít konce, nýbrž bude vždycky nepohnutě trvat: přece různým jiným způsobem budou se moci měnit a střídát myšlenky, city a místa; proto ustavičně v obdivu budou vzhlížeti nad sebe k věčnosti Boží, ve které nebude moci býti prazádné změny mysli, nebo vůle, anebo

místa, a přece nic jí nebude scházeti, ba povždy bude mítí všecko, čeho by rozličnými změnami ve věčném čase mohla vůbec nabýti. Proto délka věčnosti jest cosi nekonečného a vlastního Bohu ne méně, než délka jeho všeobsáhlosti.

Kapitola V.

Výška Boží znamená vznešenost Boží přirozenosti, což jest první a nejvyšší příčina všech věcí působící, vzorná a konečná.

Na řadě jest úvaha o Boží vznešenosti, o které se praví Bohu: Ty jediný nejvyšší (Žalm 82, 19). Jest pak jenom Bůh nejvyšší svou vznešenou přirozeností; neboť věci jsou tím vznešenější a vyšší, čím jsou čistší a od hmoty oproštěnější. To vidíme předně na věcech hmotných: voda zajisté je vyšší než země, protože je čistší; a z téhož důvodu je vzduch vyšší než voda, a oheň vyšší než vzduch, a nebe vyšší než oheň. Totéž vidíme dále ve věcech duchovních: neboť rozum je vyšší než smysly, poněvadž smysly mají ústrojí tělesná, kterých nepotřebuje rozum; a rozum andělský je vyšší než lidský, protože lidský potřebuje obrazotvornosti a představ, a

toho andělský nepotřebuje; a mezi anděly jsou vyšší ti, kteří skrze méně zjevů více chápou. Bůh tedy, jenž sám jest čirý kon, mimo sebe nepotřebuje ničeho, ani ústrojí, ani představivosti, ani představ, ani přítomnosti nějakého předmětu mimo sebe, poněvadž sama jeho bytnost jest pro něj všecko, a nemůže míti ničeho, čeho by vždycky neměl konem, a míti to konem, znamená u něho vždycky kon čirý a prostý: proto jeho přirozenost jest nejvyšší a nejvznešenější a na žádný způsob nemůže míti sobě rovné; z té příčiny ten, který řekl: Podoben budu Nejvyššímu, náhle sražen z nebe se zřítíl do nejhlubšího pekla, jak to popisuje Izaiáš, a praví o tom Kristus Pán: Viděl jsem satana jako blesk z nebe padajícího (Iz. 14, 14; Luk. 10, 18).

Také jiným způsobem jest Bůh nejvyšší, poněvadž jest první a nejvyšší příčinou všech věcí účinnou, vzornou a konečnou. Jest nejvyšší příčinou účinnou, poněvadž není věci stvořené a jakoukoli působností nadané, která by tu působnost neměla od Boha, Bůh však ji nemá od nikoho; rovněž není příčiny, která by mohla působit, aniž byla pohnuta Bohem, Bůh však od nikoho není pohnut; konečně máme ve věcech stvořených příčiny ostatní, tak zvané druhotné, a ty jsou obecné, od kterých závisejí zvláštní, jako nebesa a andělé, kteří hýbají nebesy, Bůh však učinil i nebesa, i anděly. On tedy samo-

jediný jest první a nejvyšší příčina účinná. On je také první příčina příkladná čili vzorná, poněvadž všecky věci Bůh učinil podle vzorů či idejí, které má v sobě. Posléze je první příčinou konečnou, protože všecko stvořil pro sebe, to jest, aby zjevil svou slávu, jak praví Mudřec v Knize Přísloví (16, 4). Ale ve vlastním smyslu se nazývá a jest nejvyšším Bůh, poněvadž sídlí na trůně nejvyšším: Viděl jsem Boha, praví Izaiáš, na trůně vysokém a vyzdviženém (Iz. 6, 1). A poněvadž trůnu se používá dvojím způsobem, jednak k soudu a jednak k odpočinku, budeme rozjímati o každém zvláště.

Kapitola VI.

Bůh sídlí nejvyšš; jest nejvyšším králem a soudcem a dává milost pokorným.

Předně tedy má Bůh trůn nejvyšší, protože jest nejvyšším soudcem; tak říká Abraham Bohu: Ty soudíš všechnu zemi (Gen. 18, 25), a David: Rozsuzuje mezi bohy (Žalm 81, 1), to jest, Bůh soudí i soudce, kteří se v Písmě nazývají bohy (Exod. 22, 28). Ale nejzřetelněji to říká sv. Jakub: Jeden jest zákonodárce a soudce (4, 12), to jest, jediný Bůh jest ve vlast-

ním smyslu zákonodárcem a soudcem, protože on sám dává zákony všem a od nikoho jich nepřijímá, soudí všechny a od nikoho není souzen. A Bůh jest nejen soudcem, nýbrž i králem, a proto nesoudí jako soudce ustanovený od krále, nýbrž jako král a vladař svrchovaný, takže se nazývá Králem králů (Apok. 19, 16) a Králem velikým nade všemi bohy (Žalm 94, 3) a hrozným u všech králů země (Žalm 75, 13), protože kdykoli chce, přenáší království a vládu s národa na národ, a kdykoli chce, odnímá ducha vládců. A vůbec není Bůh jen svrchovaným soudcem a králem, nýbrž i absolutním Pánem, což jest titul ze všech největší. Vždyť králové nejsou pány svých poddaných tak, že by je mohli po libosti zbaviti jmění nebo života; svědkem toho může být král Achab, který si chtěl přisvojiti vinici Nabotovu, ale nemohl, leda lstí a pomluvou své ženy, a tak oba bídně zahynuli (III. Král. 2). Bůh však jest opravdu a ve vlastním smyslu slova Pánem, a všechno mu slouží a sám neslouží nikomu, a kdyby chtěl, mohl by všecko uvéstí vniveč, protože všecko učinil z ničeho.

Pomysli tedy, duše má, jakou bázeň a strach máme my červíčci země míti před tím, jenž sedí na trůně tak vysokém, že nad sebou nemá vůbec nic. Jsem-li já Pán, praví skrze Malachiáše, kde jest má bázeň? (I., 6), a když ona nej-

vyšší knížata nebes s bázni a třesením stojí před ním, co se sluší činiti nám, chatrným smrtelníkům, kteří obýváme zemi s hovady?

Ale to se zdá býti podivné, že nejvyšší Bůh nemiluje tvorů sobě podobných, to jest vysokých a vznešených, nýbrž nízké a ubohé; vždyť praví skrze Izaiáše: Na koho vzezřím, leč na chudického a zkroušeného duchem, a třesoucího se před řečmi mými? (Iz. 66, 2) a David: Vyvýšen jest Hospodin a patří na to, co jest ponížené (Žalm 112, 4). Arciže miluje Bůh věci vysoké a vznešené, a tím sobě podobné, jenže opravdu vznešené, nikoli takové, které se vznešenými býti zdají a nejsou. Proto nemiluje Bůh pyšné, kterým se má říkati zpupníci a nadutcové, nikoli vysocí a vznešení; miluje však pokorné a ty, kteří se třesou před řečmi jeho, protože tito, čím více se snižují, tím více je vyvyšuje sám Pán, a koho vyvyšuje Pán, ten je opravdu vysoký. Právě takoví jsou ponížení i vznešení, ponížení v očích svých a vznešení v očích Božích. Kdyby někdo viděl nejen očima tělesnými, nýbrž také očima srdce, a to od Boha osvětlenými, hodovníka boháče, oděného v šarlat a kment, sedícího za stolem, naloženým nejvybranějšími pokrmy a kolem něho plno služebníků horlivě mu posluhujících, a zároveň viděl chudáka Lazara polonahého a plného vředů, sedícího u brány bohatcovy a toužícího nasytit

se odpadky se stolu boháčova: ten by věru viděl bohatce, podle mínění světa přešťastného, ale v očích Božích a andělů docela opovrženého a bezcenného, zrovna jako bláto anebo zemské lejno: Neboť co jest vysoké u lidí, ohavností jest u Boha (Luk. 16, 15), říká Pán na témže místě, kde popisuje toho hodovníka; na-proti tomu by viděl chudého a poníženého Lazara v očích Božích a andělských vznešeného a důstojného, jako drahocenný klenot, jak to ukázal i výsledek, neboť Lazara, jako Božího miláčka, ruce andělské odnesly do lůna Abrahama, boháče, jako zanevřelce Božího, zchvátili ďáblové do pekelného ohně (Luk. 16, 19). Ale co bych tady mluvil o Lazarovi? Není nikoho vyššího u Boha nad Ježíše Krista i podle přirozenosti lidské, a přece se nevyskytuje v nebi i na zemi nikdo pokornější než on, takže docela podle pravdy mohl říci: Učte se ode mne, neb jsem tichý a pokorný srdcem (Mat. 11, 29); čím jasněji nad všechny ostatní poznává jeho duše nekonečnou výši božství, tím více poznává ubohost tvora, který byl učiněn z ničeho, a proto, poněvadž sám je tvorem, nad všechny ostatní se podrobuje Bohu a sebe ponízuje a Boha vyvyšuje, a naopak od Boha nade všechny tvory i andělské jest vyprošován. A totéž můžeme říci o blažených andělech a svatých lidech; neboť není pokornějších nad ty, kteří v nebi sedí

výše, protože ti, kteří jsou Bohu bližší, tím jasněji spatřují, jak veliká jest mezera mezi velikostí Tvůrce a nepatrností tvora.

Proto, duše má, oblibuj si pokoru, toužíš-li po pravém vyvýšení; následuj Beránka bez poskvrny, následuj Pannu matku, následuj cheruby a serafy, kteří vesměs, čím výše stojí, tím jsou i pokornější.

Kapitola VII.

Trůn Nejvyššího znamená blažený
a oblažující pokoj Boží.

A nemá Bůh nejvyšší trůn jenom proto, že všechny soudí, nýbrž i proto, že více než všichni odpočívá a odpočinutí dává těm, ve kterých přebývá. Nejvyšším trůnem Božím jest jeho odpočinek; neb ačkoli řídí celý svět, ve kterém řadí ustavičné války a sváří se živly, zvířata a lidé, přece on sám s klidem soudí, jak čteme v Kniže Moudrosti (12, 9), a stále se těší nejvyššímu pokoji, a není ničeho, co by mohlo porušiti jeho klid a nazírání sama sebe, v němž spočívá jeho věčné blaho. Proto zajisté se nazývá i králem Jerusalema (Tob. 13, 11), jenž jest viděním míru. Ale vlastním jeho trůnem jsou blažení duchové, proto se praví: Jenž sídlí nad cherubíny

(Žalm 79, 2; 98, 1). Říká se však o Bohu, že sídlí spíše nad cheruby než nad serafy, poněvadž cherub znamená mnoho vědění, kdežto seraf žár lásky; klid je průvodcem moudrosti, starost a úzkostlivost průvodkyní lásky, nejsou-li spojeny s moudrostí. Proto také duše spravedlivého se nazývá stolicí moudrosti (Přísl. 8, 12). Ostatně, když Izaiáš říká: Nebe je stolicí mou (11, 2), a když praví David: Nebesa nebes náleží Hospodinu (Žalm 113), nebesy nebes se tu vyrozumívají nebesa duchů, kteří přebývají nad nebesy hmotnými, to jest blažení duchové, jak vysvětluje svatý Augustin ve svém výkladu Žalmu stotřináctého (Aug. Enarrat. in Ps. CXIII, sermo II, No 11). A tato nebesa obdařuje Bůh klidem tak podivuhodným, že to jest onen pokoj, který převyšuje všecken smysl (Filip. 4, 7). Svatý Bernard ve svých pojednáních o Písni písni velmi vhodně vykládá ten pokoj těmito slovy: Pokojný Bůh upokojuje všechno a patřiti na pokojného znamená odpočívati. Vidíme, kterak král po denních jako by sporných přích propouští od sebe zástupy, obtížné starosti nechává stranou, za noci žádá o přístřeší, do pokojíku vchází jen s málokterými, které uznává za hodna této samoty a důvěrnosti, a odpočívá jistě tím bezpečněji, čím tajněji, a jest mu tím veseleji, čím klidněji pohlíží na ty, které miluje (Bernardus in Cant. sermo XXIII). Takové je

slovo svatého Bernarda, který dosti zřejmě dokazuje, že se Bůh k duchům blaženým nechová jako soudce a Pán, nýbrž jako důvěrný přítel. A opravdu neuvěřitelná jest důvěrnost, kterou Bůh projevuje i v tomto životě duším čistým, takže patrně se plní ono slovo: Rozkoš má jest býti se syny lidskými (Přísl. 8, 31), a jiné: A se sprostnými jest rozhovor jeho (Přísl. 3, 32).

Proto také všichni svatí, ačkoli na světě trpěli příkoří, přece v srdci svém, kde byl Bůh, měli pokoj, a tak se zdáli a byli vždycky veselí, vždycky dobré nálady; neboť jim řekla Pravda: Radovati se bude srdce vaše a vaší radosti nezbaví vás nikdo (Jan 16, 22).

Kapitola VIII.

O mnohonásobné hloubce bytnosti Boží.

Zbývá čtvrtá část velikosti a ta se jmenuje hloubka. Hloubku pak v bytnosti Boží nacházíme rozmanitou: předně božství je v sobě nejhlubší, protože není povrchní a chatrné, nýbrž nejplnější a nejdůkladnější. Božství není jako pozlacená hmota, která má zlato jen povrchu, uvnitř však je měděná nebo dřevěná, nýbrž jako

hrouda celá zlatá, nepředstavitelně veliká, ba spíše jako zlatý důl až tak hluboký, že se dolováním nemůže nikdy vyčerpat: tak na každý způsob nepojmutelný jest Bůh, neboť jako zlatý důl bezedný nikdy se dolováním nevyčerpá, tak i Boha. jehož velikosti není konce (Žalm 144, 3) stvořená mysl nikdy dokonale nepozná, poněvadž ho může stále víc a více poznávat, a tu nekonečnou hloubku chápe jenom Bůh, jenž samojediný má nekonečnou schopnost poznání.

Dále jest Bůh hluboký ve smyslu místa; neboť jako jest nejvyšší, poněvadž všemi věcmi vládne a jest nade všechno, tak jest i nejhlubší, poněvadž všem věcem slouží za podklad a podpírá je, aby je zachovával, a jest pode vším, aby všechno nesl: neboť on, jak praví Apoštol, nese všechno slovem moci své (Hebr. 1, 3). A tak je Bůh jakoby základem i střechou budovy, a v něm všichni žijeme, pohybujeme se a jsme (Sk. 17, 28); proto docela správně řekl Šalomoun: Nebe a nebesa nebes tebe neobsáhnou (3. Král. 8, 28), protože spíše Bůh obsahuje nebesa a co jest pod nebesy, an jest nad nebesy i pod zemí.

Konečně hloubkou Boží jest jeho neviditelnost. Neboť Bůh je světlo, avšak nepřístupné (I. Tim. 6, 11), on jest pravda, ale velmi tajná, a nad všechno skryté skrytější: Učinil tmy skryší svou (Žalm 17, 12), říká David,

a v skutku jest Bůh skrytý (Iz. 45, 15), jak praví Izaiáš: Svatý Augustin, hledaje kdysi Boha, učinil si posly ze svých očí a vyslal je od země až k nebesům, a všechno odpovědělo: nejsme to, co hledáš, ale on sám učinil nás. Když tedy nenacházel Boha, když vystupoval po věcech zevních, nastoupil cestu po věcech niterných a pochopil, že se jimi opravdu snadněji přibližuje Bohu; neboť poznal, že duše jest lepší než tělo, a smysl vnitřní že jest lepší než smysl zevnitřní, a rozum, který jest ještě vniternější, že jest lepší než vnitřní smysl. A z toho vyvodil, že Bůh, který je niternější než rozum, je lepší než rozum; a tak cokoliv poznáváme nebo myslíme, není Bůh, nýbrž cosi menšího než Bůh,¹⁾ poněvadž Bůh jest lepší, nežli můžeme pochopit nebo pomyslit (Aug. Conf. IX. c. 10. No. 24. X. c. 6. No. 8. 9. In Ps. 26. enarr. II. No. 12).

Nuže tedy, duše má, jsi-li ty lepší než tvé tělo, jemuž dáváš život, poněvadž ono je tělem, ty jsi duch, a tvé tělesné oko tě nevidí, protože je venku, ty však uvnitř: zrovna tak pomyslí, že tvůj Bůh je lepší než ty, protože ti dává rozum a jest jakoby tvou duší; a proto ty ho nemůžeš vidět, jelikož je duch vyšší a vnitřnější nežli jsi ty, a ty jaksi zůstáváš venku, on uvnitř ve svém nejskrytějším a nejhlubším ústraní. Ale nebudeš ni-

1) V tomto smyslu nazývá Otokar Březina Boha Bezejmenným nebo Nepoznaným.

kdy k tomuto taji připuštěn? Ano, vždyť nelze tvůj Pán, který řekl: Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou (Mat. 5, 8), ani jeho Apoštol, který praví: Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobenství, potom však tváří v tvář (I. Kor. 13, 12), ani svatý evangelista Jan, který napsal: Víme, že až se zjeví, budeme mu podobni, poněvadž jej budeme viděti tak jak jest (I. Jan 3, 2). A jaká to bude radost, až budeš připuštěna do oné tajné svatyně a uvidíš a mítí budeš samo světlo, samu krásu, samu dobrotu! Tenkrát se zřetelně ukáže, jak nicotné a pomíjivé byly časné dobroty a hodnoty této země, ba jako by jich vůbec nebylo, a lidé jimi opojení zapomínají na statky pravé a věčné. Ale žizníš-li doopravdy po Bohu živém, a jsou-li ti slzy tvé chlebem ve dne v noci, když se ti říká, kde je tvůj Bůh (Žalm 41, 4): neleň očistit své srdce, kterým máš Boha viděti, a nebuď ti zatěžko pořádati v srdci výstupy k výšinám, dokud se neuvidí Bůh bohů na Sionu (Žalm 53, 8), a nevychládej v lásce k Bohu a k bližnímu, a nemiluj slovem a jazykem, nýbrž skutkem a pravdou (I. Jan 3, 18); neboť toto je cesta, která vede k životu.

STUPEŇ JEDENÁCTÝ.

Z úvahy o velikosti moci Boží skrze podobenství velikosti hmotné.

Kapitola I.

O šířce moci Boží.

Veliký jest Pán a velikost jeho nemá míry ani konce; a není veliký jen proto, že výškou jeho je všemohoucnost, hloubkou nevystižitelná moudrost, šířkou všude se prostírající milosrdenství, a délkou spravedlnost jako železný prut; nýbrž i proto, že každá z těchto vlastností je veliká velikostí nekonečné šířky, délky, výšky a hloubky.

I začněme od moci, vlastně spíš od všemohoucnosti: Boží moc má svou šíři, která spočívá v tom, že se vztahuje na věci přímo nescíslné. Neboť předně se vztahuje na všechno, co je stvořeno; vždyť není ve všech těch věcech od prvního anděla a k poslednímu červíku a od nejvyššího nebe až do nejhlubší propasti, čeho by byla neučinila moc Boží: Všechno, praví svatý Jan, učiněno jest skrze něho, a bez něho není učiněno nic; a dále: a svět skrze něho učiněn jest (Jan I, 3. 10).

Potom se vztahuje na všechno, co bude učiněno až na věky. Neboť jako nic se nemohlo stát leč skrze něho, tak se nic nebude moci stát leč skrze něho. Tak zajisté mluví Apoštol: Z něho, skrze něho a v něm učiněno je všecko (Řím. 11, 36).

Za třetí se vztahuje na všecko, co učiněno býti a co se státi může, ačkoli se nikdy nestane; neboť tak mluví Anděl: Nebude nemožné u Boha nižádné slovo (Luk. 1, 37), a sám Pán: U Boha je všecko možno (Mat. 19, 26).

Za čtvrté se vztahuje na zničení a zkázu všech věcí stvořených. Neboť jako mohl Bůh potopou vodní zahladit najednou všechny lidi a všechny živočichy, kteří byli na zemi, až na těch málo, které chtěl zachránit v arše Noemově, tak bude moci potopou ohně naráz zničití nejen všechny lidi a všechny živočichy, kteří zůstanou naživu v den poslední, nýbrž i všechny stromy, všechna města a všechno ostatní, co je na zemi. Přejde, říká apoštol Petr ve své druhé epištole, přijde den Páně jako zloděj a v tom dni nebesa s velikou prudkostí pomínou a živly žárem se rozplynou, země pak a díla, která jsou na ní, shoří (II. Petr. 3, 10).

Vskutku veliká jest šíře moci Boží,¹⁾ a nikdo

1) O. Březina v Zalmu ke cti Nejvyššího Jména takto apostrofuje Boha: Ty, jehož stínem je tajemství a jehož síla má jedinou bázeň: svou vlastní mystickou vůli!

nebude s to, aby se jí dosti obdivoval, leč by vzal do počtu množství věcí, které Bůh jednak učinil, jednak učiní, a jednak učiniti může. Kdo však spočítá množství tak ohromné, ne-li ten, jehož vědění jest nekonečné? A velikost této moci nabývá ještě větších rozměrů, povázíme-li, co velikosti v tom jest, věci stvořené s tak ohromnou mocí a po tolik věků, v jediném takřka okamžiku snadňounce zmařit, anebo jak praví Juda Machabejský: jediným pokynem zničit (II. Mak. 8, 18). Říkejme tedy s Mojžíšem: Kdo podoben tobě mezi silnými, Hospodine? (Exod. 15, 11).

Kapitola II.

O délce moci Boží.

Délku moci Boží vidíme právě v tom, že Bůh se vším, co stvořil, také stále spolupracuje a tou spoluprací se neunavuje a na věky se neunaví; neboť tato Boží moc nemůže se nijak ani zmenšit, ani oslabit, ani zviklat, ani zlomit, poněvadž je spojena s pravou věčností, nebo spíše jest věčností pravého božství.

Mnozí se diví, jak se mohou slunce, měsíc a hvězdy po tak dlouhý čas a s takovou rychlostí

pohybovati od východu k západu a do svých drah bez jakékoliv přestávky se vraceti; a opravdu by to bylo náramně podivuhodné, kdybychom nevěděli, že jimi hýbe všemohoucí Bůh, jenž všechno nese slovem moci své (Hebr. 1, 3).

Jiní se diví, jak je to možno, že v pekle po celé věky ani se oheň nestravuje, ani těla oněch nešťastníků po celou věčnost neshoří; ale to by se mohlo považovat nejen za podivné, nýbrž i za nemožné, kdyby nebyl všemohoucím a věčným Bůh, který onen oheň udržuje v ustavičné činnosti, takže nikdy nezhasíná, a který těla zatracenců v onom ohni tak zachovává, že se ustavičně mučí a nikdy nehynou.

Jiným konečně je divno, že Bůh všechno nese a udržuje a nikdy při tom nezemdlí, ač nese a udržuje tak ohromné břímě o váze téměř nekonečné: vždyť člověk silák, kůň nebo vůl anebo slon může na krátkou dobu na sobě vydržet velikou tíhu, anebo na krátký čas unést nejtěžší břemeno, avšak nésti tíhu nad tíhu bez únavy po celou věčnost, přesahuje síly všech věcí stvořených. Ale právem by se mohlo divit, kdyby se síla Boží mohla zvážit a změřit, jako je tomu u věcí stvořených; ale poněvadž síla Boží přesahuje všecku míru a on je po každé stránce nekonečný, není divu, že jeho nekonečná síla bez jakéhokoliv zemdlení po všecky věky

nese břímě jakkoliv těžké. Říkejme tedy se svatým prorokem Mojžíšem: Kdo mezi silnými, Pane, se ti podobá? (Exod. 15, 11.)

Kapitola III.

O výšce moci Boží.

Další vlastnost moci Boží jest její výška, a ta se jeví a uplatňuje hlavně na dvoji způsob.

Předně možno všemohoucnost nazvati nejvyšší, poněvadž on sám věci nejvyšší stvořil. Ty věci, které Bůh učinil při prvopočátečním stvoření, ale mohou se činností tvorů plodit, měnit a ničit; neb i živly se navzájem přeměňují podle svého údělu: i rodí se ze země byliny a stromy; a živočichové plodí živočichy; ve vodě se rodí ryby; ve vzduchu mraky a déšť, v ohni komety. A nebe i hvězdy, jež jsou mezi hmotami a tělesy nejvyš, sám Bůh stvořil, sám je zachovává, a není tvora, který by je jakoukoliv činností svou mohl vytvořit nebo změnit a zničit, nebo také zachovat. Uvidím, říká Prorok, nebesa tvá, díla prstů tvých, měsíc a hvězdy, které ty jsi učinil (Žalm 8, 4); neboť díla nejvyšší vyhradil Bůh sám sobě, on sám je od základů začal tvořit, on sám je vyvrcholil. A také věci

duchové, anděly a lidské duše, což jsou díla ze všech nejušlechtilejší a nejvznešenější, sám Nejvyšší nekonečnou mocí svou učinil, udržuje a na věky bez zániku udržovati bude, a na utvoření těchto věcí nemají tvorové žádného podílu; a kdyby všichni v jedno spojili své síly, nikdy nebudou s to, aby jednoho anděla nebo jednu duši vytvořili nebo zničili.

Výšku moci Boží docela jasně vidíme dále i na zázracích, které podle učení sv. Augustina jsou díla mimo obyčejný běh a řád přírody, takže uchvacují a ohromují všechno stvoření, ba i anděly (Aug. in Joan. Tractat. XXIV. No. 1). Který z andělů neužasl, když na rozkaz Josuův slunce a měsíc ve svém nejprudším oběhu nepohnutě se zastavily? (Jos. 10, 12). A abychom si nemysleli, že se to stalo nějakou náhodou (neboť nikdo nemohl podezírat, že úkaz tak neobvyklý mohl způsobit člověk smrtelný a dlící na zemi), mluví o tom Duch svatý a praví, že zde poslechl Bůh hlasu člověka (Jos. 10, 14). Při čemž Josue vlastně nemluvil k slunci a měsíci, o kterých věděl, že jeho rozkazu nemohou uslyšet, nýbrž poprosil Pána, jako by říkal z rozkazu Páně: Slunce proti Gabaonu nehýbej se a měsíc proti údolí Ajalonskému. I uposlechl Hospodin hlasu člověka, to jest, způsobil, že ta nebeská tělesa uposlechl hlasu člověka. Neboť často se říká v Písmě sva-

tém, že Bůh to činí, při čem jest děje příčinou; tak jako v Genesi říká Hospodin Abrahamovi: Nyní poznávám, že se bojíš Pána (Gen. 22, 12). Smysl těch slov jest: nyní jsem způsobil, abys poznával ty a aby poznávali jiní, že se bojíš Boha. Takové také bylo dílo, vyznačující výšku Boží moci, když při umučení Páně měsíc, jenž byl od slunce co nejdál, v nejprudším letu přiběhl k slunci a postaviv se pod ně, na tři hodiny zatměl zemi a po těch třech hodinách zrovna s takovou úžasnou rychlostí se vrátil na místo, s kterého se předtím vzdálil; a že to všechno viděl a pozoroval, dosvědčuje S. Dionysius Areopagita ve svém listě k sv. Polykarpovi.¹⁾ Tento zázrak je sice opakem dřívějšího, ale je neméně podivuhodný, poněvadž je stejně nový a neobvyklý, a žádná přírodní síla není s to, aby měsíc zastavila anebo jej mimořádně uvedla v pohyb. Nebudu zde uvádět uzdravení slepých, křísení mrtvých a mnoho jiných takových divů, které Bůh učinil a činí skrze proroky, apoštoly a jiné věrné služebníky své; a všechny tyto divy volají: Kdo se ti podobá, Pane, mezi silnými? Ale nemohu zde pomlčet o tom svrchovaném a největším zázraku, jež ukáže Bůh v den poslední, kdy najednou všichni mrtví z mrtvých

1) Autorem spisů sv. Dionysia Areopagity jest sice někdo jiný, ale o zázraku zde jmenovaném se zmiňuje i Písmo svaté: Mat. 72, 45; Marek 15, 83; Luk. 23, 44.

vstanou, přestože taková spousta lidských těl byla obrácena v prach a rozmetána, nebo sežrána od divoké zvěře a změněna v jiné a zase v jiné tělo, nebo také za své vzala tím, že byla pohřbena v zahradách a v polích a přetvořila se v různé byliny. Který z andělů neužasne, až uvidí, že v okamžiku na rozkaz Všemohoucího tolik tisíc tisíců lidí zase přijme svá těla, byť po mnoho věků nejrozmanitějším způsobem byla rozptýlena nebo zničena?

Taková tedy jest výška moci Boží a zase možno o ní říci: Ze silných kdo se ti podobá, Pane?

Kapitola IV.

O hloubce moci Boží.

Zbývá promluvit o Boží hloubce, která podle mého spočívá ve způsobu, jehož Bůh používá při tvorbě věcí; a kdo pronikne až na dno této působnosti, která tvoří něco z ničeho? Do této hloubky nemohli upřítí oči, kdož si stanovili jako vyzkoušenou a zjištěnou zásadu, že z ničeho nemůže povstati nic. A přece i my v tom ohledu věříme, čeho nevidíme (Jan 20, 29); bezpečně však věříme Bohu, který nemůže lhát (Hebr. 6, 16): já řku, věříme, že Bůh stvořil nebe

a zemi a to, co je v nich, ačkoli předtím nebylo vůbec nic, z čeho by se to stalo; a Bůh by byl opravdově neučinil všechno, co učiněno jest, kdyby předtím bylo něco, z čeho se to učinilo. Ale jakým způsobem mohlo být učiněno, čemu dříve nic nepředcházelo, toť propast propastí a hloubka, kterou vyzkoumat a vyzpytovat nemůžem.

Potom nejen z ničeho učinil Bůh všechno, nýbrž učinil to v ničem, to jest, nebylo předtím prostoru nebo místa, kde by se umístilo, co se tvořilo, a to sotva možno pochopiti zvláště u věcí hmotných. A tak i toto je propast neproniknutelná. Vezmi věcem prostor, praví sv. Augustin v listě k Dardanovi, a nikdy jich nebude; a protože nikdy jich nebude, ani nebudou (Aug. ep. CLXXXVII. c. 6. No. 18). Když tedy nebylo nic, než Bůh stvořil nebe a zemi, kde umístil Bůh nebe a zemi? Do ničeho je zajisté nemohl dát a přece je stvořil, a ony jsou místem samy sobě, poněvadž tak chtěl a mohl Ten, jenž může všechno, i když my nejsme s to, abychom pochopili, jak se to mohlo stát. To měl na zřeteli Bůh, když řekl Jobovi, chtěje mu vyjevit svou všemohoucnost: Kde jsi byl, když jsem kladl základy země? Pověz mi, máš-li tolik důvtipu, kdo položil míry její, víš-li? Aneb kdo napjal šňůru na ní? Na čem jsou upevněny její podstavky? Anebo kdo spustil její úhelný kámen? (Job 38, 4).

A abychom pochopili, že tato díla Boží všemohoucnosti zasluhují veškeré chvály, Bůh ihned dodává: Když mne chválily hvězdy jitřní a plesali všichni synové Boží (Job 38, 7). Andělé totiž svatí, kteří zároveň byli stvořeni s nebem a zemí, a jsou jakoby duchovními a nejjasnějšími hvězdami, takže se mohou nazývat i syny Božími, jakmile spatřili, že nebe a země z ničeho povstaly a na ničem nespočívají, a přece docela pevně ve své trvanlivosti se drží, s náramným úžasem a jásotem jali se chválit všemocného Tvůrce.

Neméně hluboké jest pro naše chápání, že Bůh jenom rozkazem své vůle dal povstati tělesům tak ohromným; vždyť je nám známo, kolik nářadí a nástrojů, kolik pomahačů potřebují stavitelé při stavbách neporovnatelně menších. Kdo tedy pochopí, jak se může stát, že jenom vnitřním chtěním, které nevystupuje mimo chtějícího, vznikají díla tak ohromná a tak rozmanitá? Řekl Bůh, arcíť sám u sebe, neboť Slovo Boží jest v Bohu a samo je Bohem (Jan 1, 1. 2.), já řku poručením a vyslovením své rozkazující vůle: budiž nebe, a učiněno jest nebe; budiž země, a učiněna jest země; budiž světlo, budiž slunce, buďtež hvězdy, buďtež stromy, buďtež živočichové, buďtež lidé, buďtež andělé: a stalo se všecko. Nadto týž Bůh může, kdyby chtěl, toto všecko a celý svět jediným pokynem zničit,

jak čteme v Knihách Makabejských (2. Mak. 8, 18).

Ale k té hloubce bytnosti Boží ještě náleží, že Bůh všecky tyto přemnohé a veliké věci, a z tolika členů anebo částí složené, učinil v okamžiku. U nás věda, řemeslo, umění a příroda potřebují ke svým výtvorům dlouhého času: obilí se seje mnohem dřív než se urodí, stromy potřebují často mnoha let, aby se kořenily, aby rozložily větve, aby nesly ovoce; živočichové dlouhý čas nosí svůj plod v životě a potom zas dlouhý čas jej krmí a živí, než dospěje; o řemesle a umění neříkám nic, poněvadž je až dobře známo, že lidé, kteří se tomu věnují, musí dosti dlouho pracovat, než něco dokážou. Jak veliká tudíž je v Bohu moc, která tvoří i ty největší věci rychleji než se to vysloví? Nebudu zde disputovati o tom, zdali Bůh dokonal nebe a zemi se vším, co je v nich, v jediném okamžiku, zdali při prvním tvoření věci prodlel plných šest dní; neboť jsem si nevytkl za úkol luštit sporné otázky, nýbrž z rozjímání o věcech sestavit jakoby žebřík, po kterém by se vystupovalo k Bohu. Na tom tedy stavím a tomu obdiv můj platí, že jednotlivé věci učinil všemohoucí Stvořitel v okamžiku. A o zemi, o vodě, o vzduchu a ohni nikdo nepochybuje, že byly stvořeny zároveň a v okamžiku, tak jako andělé byli stvořeni v okamžiku. O obloze a o rozdělení vod je známo, že to

vše bylo učiněno jenom mocí slova, řkoucího: Budiž obloha uprostřed vod, a to v okamžiku; neboť následuje: A stalo se tak (Gen. 1, 6). K tomuto místu podotýká sv. Jan Chryostom: Jenom řekl, a dílo následovalo; a k slovům: Zplod země bylinu zelenou, a stalo se tak (Gen. 1, 11), praví týž autor: Kdo by neúžasl, když pomýšlí, kterak slovo Páně: Zplod země, okrášlila tvář země rozmanitými květy, jako by ji odívalo podivuhodnou řízou? Byl bys viděl, že náhle země, která předtím byla nesličná a nevzdělaná, jako by s nebem závodila svým půvabem a okrasou; a potom k slovům: Buďtež světla, takto mluví: Jenom řekl, a učiněn jest ten podivuhodný živel, totiž slunce. A co když k tomu přidáš, že v témž okamžiku a týmž slovem týž Stvořitel učinil měsíc a všecky hvězdy? A k oněm slovům: Vydejte vody, atd., říká toto: Který jazyk dostačí na velebení tohoto Tvůrce? Neb jak o zemi řekl jen: Zplod, a hned tady byla spousta nejrozmanitějších květů a rostlin, tak i zde řekl: Vydejte vody, a naráz bylo stvořeno tolik druhů plazů a ptáků, že se to nedá ani vypočítat (Chrys. in Gen. hom. IV až VII).

Kdo tedy mezi mocnými, Pane, se podobá tobě?

Kapitola V.

Duše se vybízí, aby se bála Boha a zachovávala jeho příkázání.

Nyní, duše má, už jasně chápeš, jak veliká je moc tvého Stvořitele, která svou šířkou na všechno se rozpíná, svou délkou stále trvá a bez únavy všecko nese a řídí, výškou dosahuje i k výkonům, které se zdají být nemožné, a opravdu jsou nemožné každému jinému, kromě něho samého; hloubkou dělá věci tak, že míra a způsob jeho skutků přesahuje každou inteligenci stvořenou, poněvadž všecko činí z ničeho a v ničem, bez pomůcek a bez času, jenom slovem a rozkazem: Řekl a stalo se, rozkázal a bylo stvořeno (Žalm 148, 5).

Z toho, jestli trochu chápeš, můžeš usoudit, jak velice záleží na tom, máš-li Boha rozhněvaného, či usmířeného, je-li ti nepřitelem, či přítelem; neboť je-li ti nepřitelem a je-li na tebe rozhněván, může tě náhle zbavit všech dober a zahrnout všemi bédami: a není nikoho, kdo by tě mohl vyprostit z jeho rukou; neboť kdo by se odvážit zápasit s Všemohoucím? Kdyby ses sám a nahý setkal se svým nesmířitelným nepřitelem, který by tě ohrožoval ostrým mečem, co bys dělal? Jak by ses potil, jak bys bledl, jak by ses třásl a padnuv na kolena, jak bys prosil o slito-

vání! A přece tento tvůj nepřítel je jenom člověk, a možná, že by ses mohl zachránit od smrti buď útekem, anebo protiútokem, a že bys mu meč vykroutil z rukou. Ale co si počneš s rozhněvaným Bohem, od něhož nemůžeš ani utéci, protože je všude, ani mu odporovat, protože je všemohoucí, ani mu činit průtahy, poněvadž jedná v okamžiku a jenom rozkazem? Ne bez příčiny řekl Apoštol: Jest hrozné upadnout v ruce Boha živého (Hebr. 10, 31). Ale naproti tomu máš-li na své straně Boha usmířeného a přátelského, kdo je šťastnější než ty? Neboť může, jestli chce; a chce, je-li přítelem, zahrnout tě všemi dobry a osvobodit tě ode všeho zlého.

Ale je-li Bůh na tebe rozhněván a je-li ti nepřitelem, či je-li s tebou usmířen a je-li ti přítelem, to je ve tvých rukou, dokud tady na světě žiješ. Vždyť Bůh i skrze proroky i potom skrze Syna svého a skrze jeho apoštoly ve svatém Písmě ustavičně volá a vybízí hříšníky k pokání a spravedlivé k zachovávání přikázání, a tak jedny i druhé má za své přátele, ba spíše za nejmilejší syny a dědice svého věčného království. Slyš, co praví Ezechiel: Já žiji, praví Pán, nechci smrti bezbožníka, nýbrž aby se obrátil a žil. Odvráťte se, odvráťte se od svých cest nejhorších, a proč umíráte, dome Izraelský? A dále: Bezbožnost

bezbožného neuškodí jemu, v kterýkoli den by se odvrátil od bezbožnosti své (Ez. 33; 11, 12). A to, co volá Ezechiel, také volají Izaiáš, Jeremiáš a ostatní proroci; neboť jeden Duch byl ve všech a ten volal ústy všech. Slyš Syna Božího, kterak zahajuje svá kázání: Začal Ježíš kázati a říkati: čiňte pokání, neb se přiblížilo království nebeské (Mat. 4, 17). Slyš apoštola Pavla, kterak v druhém listě ke Korintským mluví o sobě a o svých spoluapoštolech: Na místě Kristově poselství konáme jako by Bůh napomínal skrze nás; na místě Kristově prosíme: smiřte se s Bohem (II. Kor. 5, 20). Může mluvit jasněji a sladčeji? Apoštol jménem Kristovým nás zapřisahá, abychom se ráčili udobřit s Bohem a měli jej smířeného, nikoli rozhněvaného; kdo může pochybovat o Božím milosrdenství, když se vážně k němu obrátí? Přijme na pořad ty, kteří se k němu vrátí, tak jako přijal syna marnotratného nejlaskavější otec (Luk. 15, 20). Ale jakmile se k němu vrátíme a dosáhneme odpuštění, co od nás žádá, abychom se trvale stali jeho přáteli, leč to, abychom zachovávali jeho přikázání? Chceš-li do života vjít, zachovávej přikázání, praví Pán (Mat. 19, 17).

A abys snad neřekl, že bez pomoci Boží není možno přikázání zachovávat, poslyš sv. Augu-

stina, který při výkladu Žalmu padesátého šestého, mluvě o přikázání ze všech nejtěžším, to jest o tom, že máme za bratry položit život, takto praví: Nepřikazoval by Bůh, abychom to učinili, kdyby to považoval od člověka za nemožné; a máš-li na paměti svou křehkost a pod přikázáním klesáš, čerpej posilu z příkladu; řekneš však, že i ten příklad je na tebe mnoho; nuže, je zde ten, kdo dal příklad, aby poskytl i pomoc (Aug. enarrat. in Ps. LVI. No. 1). A aby v ústech dvou stálo každé slovo (Mat. 18, 16), poslyš, co praví sv. Lev: Spravedlivě naléhá Bůh na svůj příkaz, poněvadž jej předchází svou pomocí (Leo M. de pass. Dom. serm. XVI). Co se tedy bojiš, duše má, nastoupit odhodlaně cestu přikázání, když po ní napřed kráčí ten, jenž mocnou pomocí milosti své mění křivá místa v přímá a hrbolatá v cesty rovné? (Iz. 40, 4). Neb když tato pomoc předchází, jho Páně sládkne a břímě se nadlehčuje (Mat. 11, 30), a apoštol Jan volá: Přikázání jeho nejsou těžká (I. Jan, 5, 3). Ale i kdyby ti připadalo, že těžká jsou, pomysli, oč těžší budou muka pekelná, a neopovažuj se, leda bys byla pomatená, chtít to zkusit. Ale pomysli a zas a zase si připomínej a nikdy nezapomeň, že nyní je čas milosrdenství a po něm čas spravedlnosti; nyní že je ti volno hřešit, potom že bude nezbytno tresty nejtěžší odpykávati; nyní že může člověk s Bohem snad-

no se smířiti a nepatrnou námahou pokání velkého odpuštění dosáhnout a krátkým nářkem vykoupit věčný pláč; a naopak, nyní kterýmkoli skutkem dobrým, ze ctnosti lásky vycházejícím, že může získati království nebeské, potom že za statky celého světa nebude moci si opatřit jednu kapku studené vody.

STUPEŇ DVANÁCTÝ.

*Z úvahy o velikosti moudrosti Boží,
z podobenství velikosti hmotné.*

Kapitola I.

Šířka moudrosti Boží spočívá v dokonalém
poznání všech věcí.

Jak správně napsal Apoštol na konci své epistoly k Římanům, že jen Bůh jest moudrý (Řím. 16, 27), snadno pochopí ten, komu se zachce pozorně uvážit šířku, délku, výšku a hloubku moudrosti Boží.

A abychom začali od šířky, poznáváme, že moudrost Boží jest nejšířší, poněvadž Bůh zevrubně a dokonale poznává všecko, co jest v přirozenosti věcí, od prvního anděla až k poslednímu červíčku. A nepoznává jen celé podstaty, nýbrž i části, vlastnosti, síly, případnosti a kony. Proto o něm praví: Tys kroky mé sčeti (Job 14, 16); a Hospodin hledí na cesty člověka a všecky kroky jeho uvažuje (Přísl. 5, 21). A jestliže počítá a uvažuje jednotlivé kroky, oč více kony myslí, ať dobré, či zlé? A má-li Bůh spočítány naše vlasy, podle slova Páně: A vaše vlasy na hlavě všechny spočítány

jsou (Mat. 10, 30), oč více zná všechny údy těla a všechny mohutnosti ducha? A zná-li počet mořského písku a dešťových krůpějí, jak dosvědčuje Ekleziastikus (1, 2), oč více jest nám věřiti, že zná počet hvězd a andělů? A přivede-li na soud všechna marná slova všech lidí, jak svědčí sám Pán (Mat. 12, 36), jistě k sluchu jeho zároveň přicházejí hlasy všech lidí, a nejen hlasy těl, nýbrž i duší, to jest, myšlenky a žádosti. Jak tedy veliká a jak nezměrná jest tato šířka moudrosti, která zabírá současně všecko co jest, co bylo, co bude a co býti může!

A touto nesmírnou rozmanitostí jednotlivých a nízkých věcí mysl Boží přece nebere újmy a se nezlehčuje, jak usoudila pošetilá moudrost některých filosofů. Toho bychom se mohli domýšlet, kdyby od věci Bůh vědění vyžebraval, jak činíme my; ale poněvadž všechno ve své podstatě vidí, není zde nebezpečnosti újmy ani zlehčení: ačkoli je mnohem vznešenější nabývati vědění žebrotou, jak jest určeno lidem, nežli vědění vůbec nemíti, jak jest určeno zvířatům, tak jako jest lépe býti slepým, což je údělem živočichů, nežli bez slepoty nebýt způsobilým k vidění, což přísluší nerostům; ani nejsou ostatní údy těla ušlechtilejší než oči, protože nemohou býti slepé, nýbrž ušlechtilejší jsou oči, poněvadž mají schopnost vidění, ačkoli mohou být i slepé, jak správně uvažuje sv. Augustin v knihách

o městě Božím (Aug. de civ. Dei XII, c. 1. No 3).

Proto vskutku, duše má, na každém místě a v každém čase máš bedlivě dávatí pozor na to, co děláš, co mluvíš, nač myslíš, protože nikdy nic neděláš, nemluvíš, nemyslíš, než co vidí, slyší a čeho si všímá Bůh; vždyť jestli by ses neodvážil učinit nebo promluvit něco špatného, byť tě k tomu ponoukala i nejprudší žádost, kdybys myslel, že tě vidí nebo slyší člověk: jak se opovažuješ na to myslit, když tě pozoruje rozhněvaný Bůh? Dejme tomu, praví sv. Augustin v pravidlech pro řeholnice, dejme tomu, že tě žádný člověk nevidí, co si počneš s tím nejvyšším pozorovatelem, jemuž nic se nemůže utajit? (Aug. ep. CCXI. No. 10). A sv. Basil v knize o panictví oslovuje pannu, uzavřenou v pokojíčku a samotnou, napomíná ji, aby se ostýchala a v uctivosti měla Ženicha, přítomného všude, a jeho Otce, a Ducha svatého, a nesčíslné množství andělů a s nimi svaté duchy otců, neboť prý není mezi nimi žádného, jenž by neviděl všude všechno (Basil. de virginit. c. 7). Ó, jak jsi blažená, duše má, jsi-li si vědoma a cítíš-li se stále v tomto divadle, i v tichu noční tmy; je-li tomu tak, jak dokonale si zařídíš život, jak bedlivě se budeš vystříhati každé malichernosti a roztržitosti! To právě řekl Hospodin praotci Abrahamovi: Chod' přede

mnou a buď dokonalý (Gen. 17, 1), to jest, pamatuj, že tě ustavičně vidím, a dozajista budeš dokonalý.

Kapitola II.

Délku Boží moudrosti projevuje znalost věcí budoucích.

Délka moudrosti se projevuje znalostí věcí budoucích; a tak ostře vidí Bůh, že od samé věčnosti vidí, co bude na konci časů a dál až na věky, a nad tuto délku jistě si nelze pomyslet žádnou větší. Porozuměls, praví David v žalmech, porozuměls myšlenkám mým z daleka; a malounko dále: Ty jsi seznal všecky věci nejnovější i staré (Žalm 138, 3. 5), to jest všechno budoucí i všechno minulé. V knihách proroků jest plno nejjasnějších a nejpravdivějších předpovědí, kterých oni ne sami sebou, nýbrž, jak píše Zachariáš, Bůh mluvil ústy svatých, kteří jsou od věků, proroků jeho (Luk. 1, 70).

A toto předvidění a předpovědění jest do té míry vlastnictvím jenom Božím, že sám Bůh praví skrze Izaiáše: Oznamte, co přijde v budoucnu, a poznáme, že bohové jste vy (Iz. 41, 23). A abychom z mnoha málo uvážili,

Izaiáš takto mluví: Toto praví Hospodin Pomazanému mému Cyrovi, jehož jsem uchopil pravici, abych podmanil před tváří jeho národy a hřbety králů obrátil atd. (Iz. 45, 1), kde jest předpověděna monarchie Peršanů, a vlastním jménem se tu jmenuje Cyrus, první král perský, a zároveň se uvádí důvod, proč Bůh chce Cyra povýšit, že má totiž zrušiti zajetí babylonské; a to vše se vyplnilo asi za dvě stě let. Rovněž Daniel podobenstvím ohromné sochy, jejíž hlava byla zlatá, hrud stříbrná, břicho a stehna měděná, nohy zčásti železné, zčásti hliněné (Dan. 2, 31), docela zřejmě předpovídá čtvero říší: babylonskou, perskou, řeckou a římskou, a v době poslední říše království Kristovo, to jest křesťanskou Církev, větší než všechny tyto říše; a potom tak jasně popisuje války nástupců Alexandra Velkého (Dan. 11, 5), že někteří nevěrci podezřivali, že to bylo napsáno po skončení těch válek. A abych pomínul ostatní, sám Kristus u Lukáše, oplakávaje zboření Jerusalema, které mělo nastati po mnoha letech, popisuje všecko s takovou zevrubností, jako by chtěl vypravovati, co se už stalo, a ne co se státi má (Luk. 19, 41). Stranou tu nechávám nesčetné jiné předpovědi, jimiž, jak jsem řekl, jsou přeplněny knihy proroků.

Naproti tomu astrologové a všelící jiní věštcí,

kteří se chtějí ukazovati jako opice Boha, jsou naprosto směšní; vždyť se nemůže stát, aby předpověděli pravdu o událostech, které se sběhnou v budoucnosti, zvláště o libovolných, nanejvýš se tu a tam dotknou náhodou pravdy. Neboť protože vůle Boží všem příčinám nezbytným, nahodilým i na svobodě závislým svrchovaně vládne, a příčiny nižší, kdykoli se jí zlíbí, může odstranit nebo omezit, nikdo nemůže předpověděti skutečnost, než komu Bůh bude chtít svou vůli zjevit, jako ji často zjevil svým prorokům. A to je do té míry pravda, že hlavně tím chtěli démonové být považováni za bohy, chrlíce věštby a předpovídající věci budoucí, jak do svědčuje sv. Augustin v knihách o městě Božím (Aug. de civ. Dei II. c. 24. No. 1). Ale týž výborný učitel Církve v knize o věštbách démonů jasně dokazuje, že věštění jejich je zrovna tak nepravé jako je nepravé jejich božství: neboť neříkají nic určitého, leda to, co sami chtějí učinit; anebo to, co už se stalo jinde, rychlostí, která je vlastní jejich přirozenosti, oznamují jako něco budoucího těm, kdo jsou daleko; anebo o čem ze své dlouhé zkušenosti se dohadují, že se stane, podobně jak mnoho předpovídají mořeplavci o větrech, rolníci o dešti, anebo lékaři o nemocích; čeho však ďablové na dotaz o budoucích věcech nevědí, na to odpovídají dvojsmyslnými vytáčkami; a když se ukáže, že to nebylo pravda,

svádějí to na vykladače a hadače (Aug. de divinat. daemonum c. 3. No. 7, c. 5. No. 9, c. 6. No. 10).

Jediný tedy Pán Bůh náš, jehož moudrost nelze obsáhnout číslem (Žalm 146, 5), vydává věštby pravé a pravdivě předpovídá o všech věcech budoucích, i o nevyhnutelných, i na svobodné vůli závislých.

Kapitola III.

O mnohonásobné hloubce moudrosti Boží.

Výše pak Boží moudrosti jest nejvyšší a daleko převyšuje všechnu výšku moudrosti lidské i andělské. Výši moudrosti poznáváme z ušlechtilosti předmětu, moci, pohledu a konu.

Předmět moudrosti Boží jest nejen přirozený, nýbrž i přiměřený už božskou podstatou, která je tak vznešená, že není přiměřeným předmětem intelektu ani lidskému, ani andělskému. Proto ani nejvyšší andělé nemohou se povznést k vidění Boha, leč jsou vyzdviženi světlem slávy; a to je příčina, proč se Bůh ve svatém Písmě nazývá neviditelným: Králi věků nesmrtelnému, neviditelnému, samému Bohu, říká Apoštol v prvním listě k Timotheovi

(I. Tim. 1, 17), a později dodává, že Bůh přebývá ve světle nepřístupném (I. Tim. 6, 16).

Potom moc, která v nás je druhotným případkem, v Bohu jest podstatou, a tím mnohem vznešenější a vyšší nežli v nás.

A pohled je tím vyšší, čím více věci představuje, a proto se říká, že andělé tím vyšší mají vědění, čím souhrnnějších a méně mají pohledů. Jak veliká je tedy výše moudrosti Boží, jenž nemá jiného pohledu než svou podstatu, která jest jedna a samojediná Bohu stačí k představě a poznání sebe i všech věcí stvořených, anebo těch, které budou stvořeny, nebo vůbec stvořitelných.

Konečně to vědění či tu moudrost nazýváme vznešenější a vyšší, která méně kony více poznává: Bůh však i sám sebe i všechno ostatní dokonale poznává jen jediným vhledem, který je v něm ustavičně při síle a zůstává nezměnitelný. Proto samojedinou moudrost Boží dlužno nazývati nejvznešenější a nejvyšší.

Pozdvihni teď, duše má, očí svých a pohleď, jak veliký je rozdíl mezi věděním tvým a mezi moudrostí tvého Stvořitele. Neboť ty mnohými kony, sem a tam se rozbíhájíc, sotva jednu věc dokonale poznáváš, kdežto Stvořitel tvůj jedním konem věci všechny i sám sebe docela jasně a do nejmenších podrobností pozoruje; a přece i ty, ač jsi nyní ve tmách, můžeš, chceš-li, na

křídlech víry a lásky tak vysoko se povznést, že po pohřbu smrtelného těla z jasu do jasu přetvořena, uvidíš ve světle Božím světlo, Boha (Žalm 35, 10), a Bohu připodobněna, také ty jedním a na věky trvajícím pohledem budeš patřiti na Boha v něm a zároveň na sebe a na všechny věci stvořené. Neboť čeho by neviděl, praví sv. Řehoř ve svých rozmluvách, ten, kdo vidí Toho, jenž vidí všecko? A jaká to bude rozkoš, jaká sláva, jaká všech věcí hojnost, když připuštěna k světlu nepřístupnému, na všech věcech Pána svého budeš bráti podíl! (Greg. M. diall. IV. c. 33). Královna ze Sáby, když slyšela moudrost Šalamounovu a viděla řady služebníků domu jeho pevným řádem moudře řízených, tak užasla, že nemohla popadnout dechu (tak o tom mluví Písmo) a zvolala: Blažení mužové tvoji a blažení tvoji služebníci, kteří jsou stále před tebou a slyší moudrost tvou (III. Král. 10, 1). A co má podobného moudrost Šalamounova s moudrostí Boha, který je samojediný moudrý a moudrost sama? A co jest řád služebníků Šalomounových, porovnáme-li je s devíti řádů andělů Božích, jichž tisíce tisíců mu slouží a desetkrát sto tisíc stojí před ním? (Dan. 7, 10). Věru, kdybys z toho okusil jen malounko, všecko bys podnikl, všecko bys

učinil, všecko milerád bys strpěl, aby sis Boha zasloužil. Proto se zatím pokořuj pod mocnou rukou Boží, aby tě povýšil v den navštívení (I. Petr. 5, 6); ponižuj intelekt k víře, abys byl povýšen k vidění; ponižuj také vůli k poslušnosti Božích přikázání, abys byl povýšen k svobodě slávy synů Božích (Řím. 8, 21); ponižuj i své tělo k trpělivosti a námahám, aby tě oslavenou povýšil Bůh k pokoji věčnému.

Kapitola IV.

Hloubka moudrosti Boží spočívá především
v poznání našich myšlenek, hlavně
budoucích.

Zbývá nám zde uvažovat o hloubce Boží moudrosti, která spočívá především ve zpytování ledví a srdcí, to jest v poznávání lidských myšlenek a žádostí, zvláště budoucích. Proto čtete: Člověk vidí to, co je zevnitř, Hospodin pak pozoruje srdce (I. Král. 16, 7); a: Ty sám znáš srdce synů lidských (II. Paralip. 6, 30); a: Porozuměls myšlenkám mým z daleka, stezky mé vyzkoumals a napřed jsi viděl všechny cesty mé (Žalm 138, 3); a: On zná skryté věci srdce (Žalm

43, 22); a: Špatné je srdce člověka a nevyzpytatelné, a kdo je pozná? Já Hospodin zpytující ledví a srdce (Jer. 17, 9. 10), na kterémžto místě čteme v Septuagintě tento překlad: hluboké je srdce člověka a nevyzpytatelné. A rozjímaje o tomto místě, sv. Jeroným připomíná, že se zde dokazuje Kristovo Božství, poněvadž viděl myšlenky lidí, které může viděti jen Bůh: A když viděl Ježíš myšlenky jejich (Mat. 9, 4); On však znal myšlenky jejich (Luk. 6, 8). Co to myslíte v srdcích svých (Marek 2, 8).

Každá tedy myšlenka a lidská žádost, i přítomná a opravdu míněná, je velmi hluboká, takže ani ďábli, ani lidé nejsou s to, aby do ní až na dno pronikli a ji postihli: avšak mnohem hlubší jest myšlenka a žádost budoucí, neboť lidé i andělé nejenže nejsou s to, aby ji pronikli, nýbrž najisto nemohou ji proniknout tou cestou, kterou k jejich vypátrání postupuje Bůh. A to patrně chtěl naznačiti David v Žalmu, když praví: Podivuhodné jest vědění tvé ze mne (Žalm 138, 6): neb ono »ze mne« jest rčení hebrejské a znamená větší než mé, nebo převyšující mé, takže smysl jest: podivuhodnější je vědění tvé, než abych pochopil, jak se to s ním má. Proto také připojil: Vyvýšeno jest a nebudu moci k němu, to jest, vyvýšeno jest nad mou znalost a na žádný způsob nebudu moci se

tak povznést, abych je postihl. A mluví o vědění myšlenek budoucích, neboť řekl: Porozuměls myšlenkám mým z daleka a všechny mé cesty jsi viděl napřed (Žalm 138, 3. 4); o tom předvědění myšlenek a cest tedy praví: Podivuhodné jest vědění tvé o mně, jest vysoko nade mnou a nemohu k němu.

Snad by se mohlo odpovědět, že Bůh ty budoucí myšlenky vidí ve své věčnosti, již je všechno přítomno, anebo v předurčení své vůle: ale kdyby tomu bylo tak, nebylo by to vědění podivuhodné, vždyť i my snadno můžeme vědět, co učiníme, anebo co je nám přítomno. Písmo však praví, že Bůh zpytuje ledví a srdce, a tam vidí, po čem člověk touží nebo nač myslí, anebo po čem bude toužit a nač myslit později. To však je naprosto podivuhodné, že Bůh, zkoumaje ledví a srdce, vidí, co tam ještě není a co závisí od svobodné vůle, zdali tam jednou bude. Proto, jak náleží k výšce Boží moci, že z ničeho činí něco a povolává to, co není, jako by bylo (Řím. 4, 17): tak náleží k hloubce moudrosti Boží, že zpytováním ledví a srdce vidí, co tam ještě není, jako by tam už bylo, co nepochybně tam bude.

Kapitola V.

Duše se povznáší k Božskému lékaři, který zkoumá srdce a uzdravuje.

Ale poněvadž jsem si nepředsevzal o nějakých otázkách disputovati, nýbrž povzbudit duši a pozvednout ji k Bohu, probuď a prober se, duše, a pozdvihni se nad sebe (Pláč 3, 41), jak napomíná Jeremiáš, a myslí na onu hlubokou propast Boží moudrosti, která zkoumá nejtajnější záhyby srdce a vidí tam mnoho, čeho samo srdce nevidí.

Ó přeblažený Petře, když jsi říkal Pánu: I kdybych měl s tebou zemřít, nezapřu tebe, jistě jsi nemluvil z dvojakého srdce, nýbrž z upřímného a poctivého, a neviděls v srdci svém onu nestálost, kterou v něm viděl tvůj Pán, když pravil: Dříve než kohout dvakrát zakokrhá, třikráte mne zapřeš (Mat. 26, 34, Marek 14, 30); neb viděl nejzkušenější lékař ve tvém srdci slabost, kterous neviděl ty, a bylo pravda, co předpověděl lékař, ne čím se chlubil nemocný. Ale děkuj lékaři, který, jak napřed viděl a předpověděl budoucí nemoc, tak mocným lékem pohnul tvou duši zázračně k pokání a z nemoci rychle ji uzdravil.

Ó dobrý, ó laskavý, ó nejmoudřejší a nejmocnější lékaři, od tajných špatností mých

očisti mne (Žalm 18, 13)! Co všechno a jak velké viny já neoplakávám a slzami nesmývám, protože jich nevidím! Pomáhej mně milost tvá, kterou zpytuješ ledví a srdce, zlé žádosti a také skutky, jejichž hříšnost nevidím, ty, jenž je vidíš, mně ukaž tak jak jsou, a otcovsky se mne ujav, dej vytrysknout prameni slz, aby, dokud je čas, byly smyty a zničeny tvou milostí! Amen.

STUPEŇ TŘINÁCTÝ.

Z úvahy o moudrosti praktické.

Kapitola I.

Šířka moudrosti praktické vysvítá ze stvoření věcí a z jejich uspořádání v míře, v čísle a váze.

Uvažovali jsme o moudrosti Boží theoretické; nyní budeme uvažovati o moudrosti praktické, kterou můžeme nazývati také působící. Tato moudrost má svou šířku, délku, výšku a hloubku; šířku poznáváme ze stvoření, délku ze zachovávání věcí stvořených, výšku z díla vykoupení, hloubku z prozřetelnosti a předurčení.

Začněme od stvoření. Bůh učinil všechno v moudrosti (Žalm 103, 24), jak čteme v Žalmu, a vylil ji na všechna díla svá (Sir. 1, 10), jak píše Eklesiasitikus. Jak tedy ze stvoření všech věcí z ničeho poznáváme Tvůrcovu moc, tak z podivuhodného ustrojení, jaké pozorujeme na každé věci, podivujeme se Tvůrcově moudrosti; neb uspořádal všecky věci v míře, v počtu a váze (Moudr. 11, 21), jak čteme v Knize moudrosti. A to je ta chuť, kterou Bůh do všeho vložil, abychom po této chuti poznali,

jak chutná sama moudrost a jak jest líbezná a žádoucí.

Všechny tedy věci stvořené mají jistou míru, jistý počet a jistou váhu, jednak aby se rozlišovaly od Boha, jenž nemá míry, poněvadž je nesmírný, ani počtu, poněvadž je výsostně jeden a pouhý, co do podstaty, ani váhy, poněvadž jeho hodnota a cena převyšuje všechny hodnoty a ceny; jednak aby byly dobré a krásné, jak pravdivě řekl Mojžíš: Viděl Bůh všecko, co učinil, a bylo to velmi dobré (Gen. 1, 31).

Mají tedy všechny věci tu míru, které je potřebí k dosažení cíle, pro něž byly učiněny; a není možno k té míře něco přidati, nebo z ní ubrati, aniž se znetvořila nebo zneužitečnila, a tím méně dobrou se stala: Všechny věci učinil Bůh dobré časem svým, praví Kazatel, a nemůžeme k nim nic přidati, ani z nich ubrati, a Bůh je učinil, aby se ho báli (Kaz. 3; 11. 14). A tak nebi dal Bůh míru nejrozsáhlejší, poněvadž všechno, co je níž, má svým objevem obsáhnout; vzduchu mnohem menší než nebi, ale větší než zemi a vodám, které tvoří jednu kouli a vzduchem kolem dokola jsou obklopeny; slonu udělil tělesnou míru největší, aby nosil největší břemena, ba i věže plné lidí; koni o něco menší, protože byl stvořen, aby nosil jen jednoho jezdce; ptáčky učinil maličké, aby ve větvích stromů mohli zavěšovati hnízda; včely a mravence ještě

menší, aby se mohli skrýti v dutině úlu nebo ve skulinách země.

Totéž můžeme říci o počtu: slunce stvořil Bůh jedno, poněvadž k osvětlení celé země a k rozednění jedno slunce svou září stačilo; také měsíc učinil jeden, poněvadž k osvětlení noci bylo dosti na jednom; hvězdy chtěl míti nesčíslné, aby poněkud rozptylovaly noční tmu v nepřítomnosti slunce a měsíce, což se děje při konjunkci slunce s měsícem. A ten patřičný počet nevložil Bůh jenom do všech věcí vůbec, nýbrž i všem věcem jednotlivým počet částí tak ustanovil, že se nemůže nic přidati ani ubrati. Člověku přídělil Bůh dvě oči, dvě uši, dvě ruce, dvě nohy, jeden nos, jedna ústa, jednu hrud', jednu hlavu, a povstalo něco přespanilého a dokonale vyzdobeného; zvrtni ten pořádek, dej některému člověku jedno oko, dva nosy, jedno ucho, dvě ústa, jednu ruku a jednu nohu, dvě hrudi a dvě hlavy: a nemůžeš si představití nic hnusnějšího a zároveň neuzitečnějšího.

Konečně udělil Bůh každé věci váhu, to jest hodnotu, které vyžadovala její přirozenost. A pod slovem váha, neboli cena, rozumíme jakosti, které činí věci dobrými a cennými; a všechny věci vytvářejí toto trojí: počet částí, který je nezbytný, aby vůbec nic nechybělo; úměrnost čili vhodný poměr částí; posléze jakosti vnitřní nebo vnější, jako líbezná zbarvení na vnějším povrchu

těla, a síla vnitřní, které jest potřebí nebo která jest nezbytna k různým úkonům. Ale je naprosto podivné, jakou silou obdařil Bůh některé věci nepatrné a malinké, takže se zdá, že na věcech velikých chtěl ukázati svou moc a na malých svou moudrost. Kdo pochopí, jaká síla je v semeni hořčičném? A to je nejmenší ze všech semen, takže sotva je možno rozeznat je očima, a přece se v něm tají veliký strom, takže i ptáci přebývají v jeho ratolestech, jak říká Pravda v Evangeliu (Mat. 13, 31. 32). A není to zvláštní vlastnost semena hořčičného, nýbrž je společná všem semenům, v jejichž síle jsou ukryty kořeny, pně, haluze, lupení, květy a plody velikánských stromů. Opravdu, kdybychom se o tom nepřesvědčili zřejmou skutečností, nesnadno by se lidem dokázalo, že z tak malinkého semena mohla kdy povstati taková spousta věcí nejrozmanitějších. Kdo by rovněž pochopil, že mravenec, komár, blecha a jiná maloulinká zvířátka mají nohy, které se bleskurychle pohybují, že mají hlavu, srdce, smysly vnější a vnitřní, že mají jaksi způsobem sobě vlastním, ač velice nedokonalým, rozmysl a úsudek? A kdo ostatně by pochopil, že v těchto a v jiných takových maloulinkých a slaboučkých hmyzech je taková síla, že provrtávají a propichují živá těla a jsou velmi na obtíž nejen lidem, ba straší i slony a lvy?

Veliký tedy je Pán a veliká jeho moudrost,

jak ve věcech největších, tak i v nejmenších. Užasl kdysi onen slavný lékař, ač pohan, nad mistrovským dílem Božím, které je patrné na lidské ruce, a vykřikl chválu Tvůrci (Galen. in libr. de partibus). Co bys měl učinit ty, křesťane, jenž nepochybuješ, že s nevýslovnou moudrostí tentýž Tvůrce velemoudře stvořil nejen těla lidí a ostatních živočichů, nýbrž i nebe a hvězdy, a anděly a nesmrtelné lidské duše?

Kapitola II.

Délka moudrosti Boží praktické vysvítá
v zachovávaní věcí.

Délka pak moudrosti praktické vysvítá v zachovávaní věcí, jako jsme již řekli, že její šířka je patrná z jejich stvoření. Velikost tedy a podivuhodnost Boží moudrosti spatřujeme v zachovávaní a trvání věcí stvořených a hlavně porušitelných.

A uvážíme-li nejprve, jak Bůh živí a množí byliny, živočichy, ba i těla lidská, aby se co nejdéle uchovala, ustrne nad moudrostí Boží a nebude se jí moci dosti vynadiviti. Neboť ze země a z vody živí rostliny a působí, že ta potrava přechází z kořenů do pně a ze pně do větví, listí a

plodů a jakousi silou proudí vzhůru a všecko prostupuje podle podivuhodného zákona a pravidla; podobně také bylinami a ovocem, ba i masem zvířat krmí některé živočichy a také lidi a způsobuje, že ta potrava vchází a proniká do všech vnitřních i zevnitřních částí těla tak snadňounce a příjemně, že se to zdá být neuvěřitelné. Bůh si tu počíná jako veleučený a nejcitlivější lékař, který umí léky tak zlahodnit, že je nemocní přijímají nejen snadno, nýbrž i rádi; vždyť pokrmy jsou nepochybně lékem, a kdyby jich lidé častěji neužívali, nemohou uniknout smrti. Ale přelaskavý a nejmoudřejší náš lékař Bůh předně dal pokrmům chuť, abychom jich požívali s libostí; potom na nejrozmanitější způsob je vystřídává, aby se nám nezprotivěly; konečně rozličnými přeměnami v ústech a v žaludku, v játrech a v srdci mění pokrm ve šťávu tak jemňoučkou, že bez poruchy a bez bolesti prochází všemi žilami a žilkami a póry těla a proniká do všech částí masa, kostí a nervů, i když toho necítíme, ano i když spíme. Filosofové, když o tom uvažují, projevují svůj podiv nad touto důmyslnou vynalézavostí přírody; ale jak se může mluvit o důmyslu a vynalézavosti u věcí neživotných, které dokonce postrádají smyslu a nemají rozumu? Proto není hoden podivu důmysl přírody, nýbrž moudrost Stvořitelova, která učinila i přírodu, i vynašla způsob, jímž se tyto podivuhodné

přeměny ději. Slyš, co mluví moudrost Boží v Evangeliu: Pohleďte na lilie polní, jak rostou, nepracují, ani nežnou, a tak je Bůh odívá (Mat. 6; 28, 30). Ne tedy důvtip přírody, nýbrž Bůh to působí, že lilie rostou a že se jakoby šatem odívají takovou krásou; a totéž možno říci o výživě a vzrůstu všeho, co žije, dle svědectví a slova Apoštola: Ne ten, kdo sází, je něco, ani ten, kdo zalévá, nýbrž Bůh, který dává vzrůst (I. Kor. 3, 7).

A když tak podivuhodným způsobem Boží moudrost živí a krmí a při smrtelném životě zachovává rostliny a zvířata, považ, duše, můžeš-li, jak v životě věčném Bůh živí anděly a duše lidské! Na zemi se živíme potravou zemskou, jenže stvořenou Boží moudrostí; ale v nebi sama Moudrost je pokrmem a nápojem pro ty, kdo žijí na věky. Blaze tobě, jestli důvěrně pochopíš, co znamená: Bůh bude všecko ve všem (I. Kor. 15, 28); já řku, co znamená, že Bůh, nejvyšší a nekonečné dobro, je pro všechny svaté pokrmem, oděvem, životem, a vším: jistě by se ti znechutilo všecko přítomné a chutnalo by ti a vyhledávala bys jenom to, co je shůry. Postupme však dále.

To se rovněž podobá zázraku, že Bůh při zachovávání a prodlužování života lidského věci nejnepatrnější obdařil stálým a neúnavně dlouhotrvajícím pohybem. Mnoho se napřičinili lidé,

aby sestrojili hodiny, ve kterých by bez přestání po čtyřiaadvacet hodin tíhou závaží běžela kolečka. Jakou tedy moudrostí způsobuje Bůh, že vyživovací činnost ustavičně a bez jakékoli přestávky působí po celý čas, kdy rostliny a zvířata žijí, a že také plíce a tepny bez přestání jsou v činnosti sedmdesát i více let. Neboť vyživování musí být v činnosti a plíce i tepny v pohybu od počátku života až do konce. Takže u těch, kteří se dožijí osmdesáti nebo devadesáti let, po celou tu dobu musí plíce a tepny v nich stále pracovat; a před potopou světa, kdy lidé se dožili až i devíti set roků, musely plíce a tepny, ústrojí přece tak choulostivé a jemné, ustavičně a bez odpočinku být v činnosti po celých těch devět set let. Věru, kdo tomu se nediví a z toho na Boží moudrost neusuzuje a před ní se nesklání, tomu rozhodně chybí světlo moudrosti.

Nad to za třetí moudrost Boží, ačkoli by mohla beze všeho přičinění lidí a ostatních živočichů, ba i bez pomoci slunce a jiných druhotných příčin vytvářeti a zachovávat byliny a stromy, aby pro všechny živoucí bytosti bylo potravy: přece chtěla použití služeb příčin druhotných a práce i píle lidí i ostatních živočichů, aby nezemdleli nečinností, nýbrž všichni uplatňovali své síly. A rovněž chtěla, aby mezi lidmi byli jedni bohatí, druzí chudí, aby všichni měli příležitost k pěstování ctnosti a byli svázáni poutem lásky: neboť

jenom takto je umožněno boháčům cvičit se v štědrosti a v milosrdenství, chudásům v trpělivosti a v pokoře; zde také má svůj původ a důvod, že bohatí potřebují práce chudých na obdělávání rolí, na chov dobytka a k výrobě věcí potřebných pro všechny, a chudí zase potřebují práce bohatých, aby je zakládali penězi a opatrovali jim nářadí, kterým by si vydělali na živobytí, na ošacení a na jiné potřeby. A chudí nemají příčiny, aby si stěžovali na Boží moudrost; neboť Bůh, který všechno zná a všechny miluje, každému dal, o čem napřed ví, že mu více prospívá k dosažení života věčného, podobně jak na zemi lékařové některým nemocným ukládají půst a pouštějí žilou, jiným dovolují víno a maso, aby se zotavili. Jistě přemnoho chudých dochází nyní spásy, a kdyby byli bohatí, navěky by zahynuli; a ačkoli i bohatí mohou být spaseni, jestliže se snaží bohatými být na dobré skutky a bez okolků a rádi udělují, čeho se jim dostalo od společného Pána, k rozdávání, ne však k uschování: přece je nepopíratelno, že k věčnému životu jistější, rovnější a volnější je cesta chudoby než cesta bohatství. Nešidí nás božský Učitel, který říká: Amen, pravím vám, že bohatec nesnadno vejde do království nebeského (Mat. 19, 23), a opět: Blahoslavení chudí, neboť vaše je království Boží, a běda vám, boháči, kteří máte po-

těšení své (Luk. 6, 20. 24); také nás nepodvádí Apoštol, jenž říká v prvním listě k Timotheovi: Kteří chtějí zbohatnout, upadávají v pokušení a v osidlo ďáblovo a v žádosti mnohé neužitečné i škodlivé, které pohřizují lidi v zahynutí i v ztracení (I. Tim. 6, 9). A čemu Pán i apoštolové učili slovem, to potvrdili příkladem; tak o sobě praví Pán: Lišky mají doupata a ptáci nebeští hnízda, ale Syn člověka nemá kam hlavu sklonit (Luk. 9, 58); a Apoštol říká o sobě a o svých spoluapoštolech: Až do této hodiny hladovíme, žízníme a nazí jsme a poličkování býváme a stálého místa nemáme (I. Kor. 4, 11), to jest nemáme vlastního domova. A nelze pochybovat, že moudrost Boží a synové i učedníci Moudrosti vyvolili k životu cestu nejrovnější a nejjistější. Ale poněvadž bláznů je nekonečný počet (Kaz. 1, 15), málokdo tuto cestu sám od sebe volí, kdežto většina lidí se celou duší a ze všech sil od ní odchyluje.

Posléze můžeme viděti délku Boží moudrosti v tom, že jako sama je věčná, tak všem věcem vstúpila nejživější pud sebezáchovy a prodlužování života neboli svého bytí co nejdelší. Vidáme, že lidé, vidouce se v krajním nebezpečí života, tropí poplach a nešetří žádných prostředků ani námahy; pozorujeme, že všechna zvířata

s napětím všech sil se brání silnějším, aby nepozbyla života; pozorujeme, kterak hořící lampa, když je už na zhasnutí, dva- i třikrát se znova vznítí a větším plamenem vzplápolá, jako by vši mocí se bránila proti uhasnutí; pozorujeme, že vodní kapky visí někdy s dřeva nebo s kamene a sbíhají se k sobě a drží se co nejdéle, aby se nerozplynuly a nezanikly; pozorujeme, kterak těžké věci proti své přirozenosti vzhůru stoupají a podobně věci lehké proti své přirozenosti dolů klesají, aby nic nebylo prázdné, a ony, odděleny od jiných, nemohly pak býti zachovány. Ale podivuhodnější jest, že k rozmnožování potomstva vštípil Bůh všem tvorům tak silnou náklonnost rodičovskou mláďatům, že se to zdá být neuvěřitelné. Vidáme churavět slepici pro kuřátka, a přestože churaví a je slabá, prudce se staví na odpor luňákům, psům i liškám; a co bolesti a námah dovedou rády snášet ženy, rodiče a vychovávající děti, známo je všem. Příčinou toho jest záměr moudrosti Boží, neboť Bůh, aby toto plození živil jako stín věčnosti, vštípil nejhoroucnější lásku k potomstvu všem živočichům, také němé tváři a dravcům. Neb jakkoliv jest mnoho živočichů, které všichni lidé usilují vyhubit, buď pro vlastní užitek, jako zajíce, černou zvěř, jeleny, kvičaly, křepelky, koroptve a skoro všechny ryby, anebo proto, aby neškodili, jako jsou vlci, lišky, hadi a jiná podobná nesčetná

havět: snadno by mnohé druhy zvířat už dávno byly vyhynuly, kdyby se Boží moudrost tím mocným pudem byla nepostarala o jejich zachování a rozmnožování.

Je-li však taková náklonnost přirozeně vlita všemu živoucímu pro tento krátký a strastiplný život: jakou bychom měli mít v sobě lásku pro život blažený a věčný? Ó, jak slepé a pošetilé jest pokolení lidské! Všechny věci ze všech sil pracují a se činí pro život kratičký, pro stín věčnosti; a člověk, vybavený rozumem, pro skutečnou věčnost nejšťastnějšího života neráčí pracovati ani ze svých sil, neřku-li nad síly. Všechny věci přirozeným pudem děsí se smrti časné a více než jiným zlům se jí vyhýbají; a člověk, obdařený rozumem a poučený božskou vírou, smrti věčné ani se neděsí, ani před ní neprchá, aspoň tak, jak prchá a trne přede zlem časným. Dobře tedy pravil Kazatel: Bláznů nekonečný jest počet (Kaz. 1, 5); a pravdu řekla Pravda v Evangeliiu: Jak úzká je brána a těsná cesta, která vede k životu! a málo je takových, kteří ji nalézají (Mat. 7, 14).

Kapitola III.

Výšku moudrosti Boží praktické poznáváme z díla Vykoupení.

Výšku praktické moudrosti Boží vidíme opravdu v díle vykupitelském: Nemohl jsem se nabažit podivuhodné sladkosti při myšlence na výšku tvého úradku o vykoupení lidského pokolení, volá sv. Augustin (Vyzn. IX. c. b. No. 14).

Věru nejvyšším úradkem a záměrem bylo, potupou kříže napravit všechny škody, které natropil úskočný ďábel hříchem prvního člověka, a napravit je tak, aby krásnější bylo dílo obnovené, než by bylo bývalo před začátkem své nutné obnovy. Čtveré zlo se zrodilo z hříchu prvního člověka: křivda učiněná Bohu pýchou a neposlušností Adamovou; trest prvního člověka a celého pokolení lidského, to jest ztráta Boží milosti a věčné blaženosti; zármutek andělů, kterým se náramně nelíbily a byly silně proti mysli křivda Bohu učiněná a neštěstí lidí; radost ďáblova a všech zlých duchů, kteří si libovali, že zvítězili nad člověkem a porazili jej. Všechna tato zla odstranila a v dobra větší proměnila moudrost Boží tajemstvím kříže, takže nikoli bez příčiny zpívá Církev: Ó šťastná to vina, která zasloužila míti takového Vyku-

pitele (svěcení velikonoční svíce na Bílou sobotu)! Kdyby krejčí nové a drahocenné roucho, nějakou náhodou roztržené a potrhané, tak mistrně opravil a ještě nějaké ozdoby přidal, že by bylo vkusnější a drahocennější, právem by se mohlo říci: Šťastné to roztržení, které zavedlo příčinu k této kráse.

A tak první člověk, Istí a závistí ďáblovou unešen pýchou, usiloval býti podoben Bohu a vypověděv mu poslušnost, přestoupil jeho příkázání. Takto jaksi na sebe strhl úctu povinnou Bohu. Ale druhý Adam, Kristus, jenž je Moudrost Boží, ponížil sám sebe, stav se poslušným až k smrti (Filip. 2, 8), a náhradou dal Bohu větší čest než byla ta, kterou první Adam svou pýchou a neposlušností jemu odňal. Byl Adam pouhý člověk a kdyby byl Boha poslechl, byl by ho poslechl ve věci snadnoučké. Což to bylo něco velikého pro první lidi, zdržeti se ovoce jednoho zakázaného stromu, když toho nejlepšího s ostatních stromů měli nadbytek? A tak byl hřích jejich přetěžký, a tím těžší, čím snadnější bylo poslechnutí, poněvadž k němu nebylo potřeba žádné námahy. Kristus však byl Bůh a člověk, a ponížil se, aby poslechl Boha Otce ve věci ze všech největší a nejnamáhavější, to jest ve smrti kříže, plné bolesti a hanby. A uvážíme-li vznešenost jeho osoby a hloubku jeho pokory a poslušnosti, nemůžeme si pomyslit nic

většího, nic záslužnějšího a nic pro Boha čestnějšího než je tato Kristova ponížená poslušnost. Proto pravdu řekl Pán v Evangelii: Já jsem tebe oslavil na zemi (Jan 17, 4); a vpravdě před anděly Božími a přede všemi svatými dušemi proroků a jiných, kterým to bylo zjeveno, oslavil Boha Otce Ježíš Kristus slávou naprosto nevysvětlitelnou, a jestliže andělé při Kristově narození pro poníženost jesliček zpívali: Sláva na výsostech Bohu (Luk. 2, 14), mnohem spíše a s větším jásotem to zpívali pro poníženost kříže.

I sám člověk, kdyby byl nezhřešil, byl by nejvyšší měrou se stal roven andělům, nyní však v Kristu Ježíši se dostalo lidskému pokolení, že jeden člověk nad všechny anděly povýšený sedí na pravici Boží a jest hlavou a Pánem andělů i lidí; tak také o Kristu píše apoštol Petr ve své první epištole: Odešed do nebe, poddáv sobě anděly a mocnosti a síly (I. Petr. 3, 22), a spoluapoštol jeho Pavel v listě k Filipenským: Proto i Bůh povýšil jej a dal mu jméno, které jest nad všeliké jméno, aby ve jménu Ježíšově se sklánělo každé koleno nebeských, zemských i pekelných (Filip. 2, 9. 10). Syn tedy oslavil Otce způsobem nevýslovným pokorou svého umučení, a Otec oslavil Syna způsobem rovněž nevýslovným, povýšiv jej ke své pravici, a to povýšení

takovou milostí se rozlilo na celé pokolení lidské, že jsou nadobro nevděční, kdož tohoto nesmírného dobrodiní neuznávají a za ně Bohu neděkují. A co více, nejen sám Kristus Bůh a člověk, nýbrž i Matka jeho vyvýšena jest nad všechny kůry andělské, a ona přece jest jen člověk a ne Bůh; proto lidé, dostavše takový přídavek slávy k té, kterou by byli měli, kdyby první člověk byl nezhřešil, právem mohou zvolati: Ó šťastná to vina, která zasloužila mít takového Vykupitele!

A svatí andělé jak se zarmoutili pádem prvního člověka, nejtěžší strastí svého menšího bratra: tak také převelice se zaradovali z hojného vykoupení, uskutečněného Kristem; je-li totiž radost v nebi před anděly nad jedním hříšníkem, který činí pokání (Luk. 15, 7. 10), oč větší radost musíme předpokládati u těchto andělů, když viděli, že Kristus člověk za lidské pokolení spravedlnosti Boží plně zadostučinil a klíčem svého kříže otevřel království nebeské! A nesmíme se domnívati, že svatí andělé to těžce nesli, že člověka Krista a nejblahoslavenější Pannu Bůh vyvýšil nad ně: neboť andělé nežárlí a nezávidí, a jsou plni nejupřímnější a nejhoroucnější lásky; láska však nežárlí, nenadýmá se a nermoutí se z dobra cizího, nýbrž spolu se těší a spoluraduje se všemi dobrými z jejich dobra, jako by to bylo její vlast-

ní dobro. Proto dobře prozpěvuje Církev: Vzata jest Maria do nebe, radují se andělé (mše svatá v den Nanebevzetí); nermoutí, nýbrž radují se andělé, poněvadž vidí Pannu a Rodičku Boží vyvýšenou nad kůry andělské do nebeského království. Neboť chápou, že nanejvýš spravedlivě to učinil Bůh, který koná všecko přemoudře a nejspravedlivěji; a zároveň jest vůle jejich s vůlí Boží spojena svazkem lásky tak neodlučitelným a nerozvatelným, že co se líbí Bohu, líbí se i jim a nikterak se jim nemůže nelíbiti.

Zato ďábel, který na čas jásal, že přemohl a porazil prvního člověka, měl mnohem větší zármutek z vítězství Krista člověka než bylo jeho dřívější jásání. Neboť vítězstvím Kristovým se stalo, že nejen muži, jako byl Adam, nýbrž i děti a ženy ďáblu se posmívají a nad ním triumfují. Nebylo by pro ďábla hanba přemožen býti od Adama v ráji, dokud byl prost nevědomosti a slabosti a ozbrojen byl prvotní spravedlností, která nižší lidskou část tak podrobvala rozumu, že se nemohla bouřiti, nestala-li se před tím sama duše Bohu odbojnou. Nyní však, že ďábel bývá přemožen od člověka smrtelného, přecházejícího, podrobeného nevědomosti a zlým žádostem, toť hanba největší; a vítězí se nad ním milostí Kristovou, a vítězí se tak, že mnozí vztyčují vítězná znamení čistoty, trpělivosti, pokory

a lásky, ačkoli ďábel neustále na ně metá ohnivé střely pokušení a pronásledování. A v tom se musíme nadmíru obdivovati výši moudrosti Boží. Bůh zajisté viděl, že proti úkladům ďáblovým jest třeba, aby lidské pokolení pohrdalo časnými statky, rozkošemi těla, nemírným bohatstvím, lidskou slávou a podobnými věcmi, což jsou osídla ďáblova, a kdo se do nich chytí, toho pohřizují v záhubu a v zatracení (I. Tim. 6, 9). Co tedy vymyslel, aby tyto věci lidem zhořkly, a opačně, to jest čistota, chudoba, pokora, trpělivost, zkrátka pohrdnutí světem, aby jim zasládo? Sestoupil s nebe a přijav způsobu služebníka, člověku nemocnému lék potřebný, byť hrozně odporný, příkladem svým tak zpříjemnil a zlahodnil, že už mnoho lidí více si libuje půst než obžerství, chudobu více než bohatství, panictví více než manželství, mučednictví více než rozkoše, poslouchati více než poroučeti, býti tupen více než býti poctíván, být podřízeným více než býti nadřízeným, a být ponižován více nežli být povyšován.

Opravdu, vidíme-li Boha v podobě lidské, plného moudrosti a milosti, Boha, který se nemůže klamati, ani žádného oklamávati, chudobného, pokorného, trpělivého, zdrženlivého, a co jest ještě podivnější, pro vykoupení lidského pokolení přibitého na kříž a dobrovolně prolévajícího drahocennou krev a z nejhoroucnější

lásky umírajícího: koho z nás by to nestrhlo a neroznítlo k následování?

Takovýto byl náledek moudrosti Boží vysoký a podivuhodný, a právě o těchto nálezcích zpívá Izaiáš: Seznamujte národy s nálezky jeho (Iz. 12, 4). Přece však dosud tuto nejvyšší moudrost Boží mají za pošetilou nejen moudří tohoto světa (I. Kor. 2, 14), jak praví Apoštol v prvním listě ke Korintským, nýbrž i lidé tělesní a zhovadilí, kteří v Krista věří, jenže následovati šlépějí jeho se zpěčují; takové nazval týž Apoštol nepřáteli kříže Kristova (Filip. 3, 18). Ty však, duše má, se vynasnažuj ssáti med ze skály a olej z kamene nejtvrdšího, to jest moudrost z pošetilsti, moudrost Boží z pošetilsti kříže. Zpytuj pozorně a pilně, kdo je ten, jenž visí na kříži, a proč tak visí; a shledáš-li, že je to ten, jenž sídlí nad cheruby, ba kdo sedí na pravici velebnosti na výsostech (Žid. 1, 3), snadno pochopíš, že nevisí na tom kříži za svá provinění, ani ne pro svou slabost, ani ne proto, že někdo jiný byl mocnější než on, nýbrž dobrovolně z horoucí touhy, aby zadostučinil spravedlnosti Boží za hříchy celého světa, pro čest a slávu Boha Otce, pro věčnou spásu všech vyvolených, a jak praví Apoštol: aby si opatřil Církev slavnou, nemající poskvrny, ani vrásky (Efes. 5, 27), konečně z lásky k tobě, neb tě miloval a vydal se pro tebe za

obětní žertvu Bohu k vůni rozkošné (Efes. 5, 2): jářku, když toto vše si objasníš — a je to pravdoucí pravda — vzchop se a nejdůvěrnější láskou zahoř k tak velikému dobrodinci a podle jeho příkladu začni prahnout a žíznit po slávě Boží, po spáse všech národů, hlavně však po kráse a slávě celé Církve a po svém vlastním věčném spasení; prahni po dokonalé nenávisti k hříchu, po čistotě srdce, po dokonalé spravedlnosti, abys jednou začala také prahnout po účasti na kříži svého Pána a honosila se proti-venstvím a úzkostmi a nakonec abys spolu se svatými vstala z mrtvých k slávě, nikoli k trestu s bezbožníky.

Kapitola IV.

Hloubka praktické moudrosti Boží spočívá
v prozřetelnosti a v předurčení.

Zbývá promluvit o hloubce moudrosti praktické, která spočívá v prozřetelnosti, v předurčení a v Božích soudech; neboť psáno jest: Soudy tvé propast mnohá (Žalm 35, 7).

Že prozřetelnost Boží je naprosto podivuhodná, usuzujeme z toho, že Bůh všechny stvořené věci bezprostředně řídí a k jejich účelům a cílům vede: Jednostejně pečuje o vše-

chno (Moudr. 6, 8), praví moudrý Šalomoun, to jest nevyjímaje žádnou věc, o všecko se stará, takže ani vrabeček nepadne na zem bez prozřetelnosti Boží, jak praví Spasitel (Luk. 12, 6; Mat. 10, 29). Kdo bude s to, aby spočítal množství věcí na okrsku zemském, ten bude moci posoudit velikost Boží moudrosti, která všechno řídí a spravuje. Jeden Velekněz bude sice s to, aby prozřetelností povšechnou, ne však podrobnou, která by se vztahovala na křesťany jednotlivce, řídil celý křesťanský svět, proto také povolává a ustanovuje mnoho biskupů, kteří by měli podíl na této jeho péči; a jeden král může spravovati mnoho provincií prozřetelností generální čili povšechnou, ne však partikulární čili podrobnou, která by zahrnovala občany jednotlivce, a z té příčiny bere si na pomoc náměstký, konsuly a místodržitele. Ale Bůh se stará o jednotlivce: Poslední vrabec není zapomenut před Bohem (Luk. 12, 6); Vlasy na hlavě naší všechny má spočítány (Mat. 10, 29), a ani jeden nevezme za své, neb jeho prozřetelnost nad námi stále bdí; ba i havraňata, opuštěná starými, Bůh neopouští.

Jak bezpečně tedy můžeš odpočívati, duše má, v klíně takového Otce, i ve tmoucí tmě, mezi chřtány lvů a draků, mezi nesčetnými pluky duchů: stačí, když se ho jen přidržíš upřímnou

láskou, svatou bázní, nekolísající naději a vírou, která nezná pochybností.

A nepečuje Boží prozřetelnost jen o věci jednotlivé a přítomné, nýbrž sahá silně od konce až do konce a řídí všechno líbezně (Moudr. 8, 1). Proto také se nazývá Bůh Králem věků (I. Tim. 17), neboť on stanovil řád věků a od věčnosti zařídil následnictví říší a rozmanité proměny časů. Bohu se nemůže přihodit nic nepředvídaného, nic nenadálého: Myšlení zajisté lidí smrtelných jsou bázlivá a nejistí důmyslové naši (Moudr. 9, 14), jak praví Mudřec, poněvadž o věcech budoucích máme jen klamné dohady; Bůh však zná se stejnou jistotou jak všechno minulé a přítomné, tak i všechno budoucí, a v mysli své již před stvořením světa rozvrhl všech věcí posloupnost a řád, a proto matka Církev veřejně a s jistotou prozpěvuje, že Boží prozřetelnost ve svém působení se neklame (V hymnu: Rector potens a Rerum Deus tenax vigor, Hominis superne conditor etc. Poznámka překladatelova).

Ale poněvadž záměry prozřetelnosti Boží jsou naprosto skryté a soudy její propast mnohonásobná (Žalm 35, 7), tím se stává, že někteří, vidouce, kterak mezi lidmi se děje mnoho zlého, a že se to nechává bez trestu, ukvapeně se domnívají, že Boží prozřetelnost záležitosti lidské neřídí, anebo že všechno zlé se páchá

z vůle Boží; obé jest bezbožnost, a to druhé ještě větší, jak píše sv. Augustin (Aug. de ordine I. c. 1. No. 1). Do těchto bludných názorů upadají ti, kteří část prozřetelnosti Boží vidí a část nevidí, a ačkoli by měli vyčkávati konečného výsledku věcí, který se všem zjeví při soudu posledním, oni se opovažují pošetile soudit před časem a upadají do nejtěžších bludů. Proto volá Apoštol v prvním listě ke Korintským: Nesudte předčasně, dokud nepřijde Pán, který osvětlí skryté věci temnot a zjeví úmysly srdcí (I. Kor. 4, 5). Svätý Augustin to objasňuje znamenitým podobenstvím: kdyby někdo v mosaikové podlaze mohl vidět barvu a tvar jen jediné dlažební kostky, haněl by umělce, jako by neznal komposičních pravidel, vytykal by mu to, poněvadž vidí jen částečku díla a celého díla nevidí; kdyby však viděl části všechny a jejich spojitost, jistě by to mistrovské dílo i jeho mistra pochválil (Aug. I. c. No. 2). Podobně mnozí lidé vidí, že se bezbožným všecko daří, kdežto spravedliví že jsou utiskováni, a že na ně chodí pohromy; tito posuzovači však nevědí, co Bůh pro budoucnost schovává a chystá jednak nepravostným bezbožníkům a jednak trpělivým spravedlivcům; proto se kasají a rouhají buď s těmi, kteří u Joba říkali: Okolo nebeských stěžejí prochází se Bůh a naše záležitosti ho nezajímají (Job 22, 14), anebo s jinými, kteří poví-

dají u Malachiáše: Každý, kdo činí zlo, dobrý je v očích Páně, a takoví se mu líbí (Malach. 2, 17). Jiné podobenství uvádívá sv. Augustin a bere je z básní. Kdyby prý totiž někdo ponejprv slyšel báseň hrdinskou a na začátku nebo uprostřed by řekl, že ta báseň není dobrá, právem by se usvědčoval z hlouposti: ať jenom počká, až všechny slabiky se rozezvučí a až ten hlahol přejde, teprve potom má právo báseň haněti. Takto vesměs hloupnou, kdož prozřetelnost Boží, vládnoucí do nejmenších podrobností dokonalým řádem, se opovažují tupiti dříve ještě, než celý ten prozřetelnostní řád došel cíle.

Proto, duše má, jsi-li moudrá, přičiňuj se, aby nic zlého se nedělo, neb to ti poroučí Bůh; ale proč on zlé dopouští, ponech jeho soudu; ten může býti skrytý, ale nemůže býti nespravedlivý.

Kapitola V.

O hloubce mysteria předurčení a zavržení.

Ačkoli postup a řád prozřetelnosti Boží při řízení věcí lidských jest propast veliká, přece nepoměrně hlubší je propast předurčení a věčného zavržení. Neboť proč Bůh mnohé bezbožníky zahrnuje časnými statky a hříchy jejich v tomto

životě nechává bez trestu, a naopak, proč dopouští, že mnoho nevinných tře nouzi, že je lidé souží, pronásledují, týrají, ba i zabíjejí, to nemůžeme sledovati u každého zvlášť, avšak obecně můžeme nějakou příčinu toho zjistiti. Bůh totiž často dopřává bezbožníkům časných statků v hojnosti, aby některé jejich morálně dobré skutky odměnil, kdvž jim nebude moci dát život věčný; nebo aby je časným dobrodiním přivábil k obrácení od hříchů a přivedl je k tomu, aby doufali v dobra věčná a aby se po nich roztoužili; hříchů však jejich v tomto životě někdy netrestá, poněvadž je dostatečně ztrestá v pekle: ale na spravedlivé dopouští bídu, hanbu a různé trampoty, jednak aby je v tomto čase očistil od hříchů lehkých, jednak aby slavněji a skvěleji korunoval jejich trpělivost, pokoru a jiné zásluhy v životě věčném. Kdo však pronikne smysl toho, proč Jakuba Bůh miloval a Esaua nenáviděl, dříve ještě než něco dobrého nebo zlého udělali? Právě tomu se diví Apoštol ve svém listě k Římanům; byliť bratři dvojčata, synové téhož otce a téže matky, a přesto Bůh jednoho ve svém předurčení miloval a druhého zavrhnuv, nenáviděl (Malach. I, 2. 3. Řím. 9, 10). A aby někdo neřekl, že snad Bůh dobré skutky jednoho napřed věděl a toho druhého skutky zlé, odpověď na to předchází Apoštol, řka, že se to stalo, a by podle vyvolení měl vrch úradek Boží, a

na doklad zde uvádí slova Boží u Mojžíše: Smiluji se, nad kým budu chtít, a milostiv budu, komu se mi zlíbí (Řím. 9, 11, 15; Exod. 33, 19. Viz Sušil, list sv. Pavla k Římanům, str. 99 a 100). A kdo by rovněž nezasl, že jeden po dlouhý čas setrval ve skutcích dobrých a na konci života odpadl a zahynul, jako zrádce Jidáš; a druhý po dlouhý čas setrval ve skutcích zlých a na konci života ihned vzletěl do ráje, jako šťastný lotr? Řekneš: ale Jidáš Krista zradil, a lotr Krista vyznal. Je to sice pravda, ale nemohl se Kristus ohlédnout na Jidáše, jak se ohlédl na Petra a vnuknout Jidášovi onu účinnou milost, kterou žádné zatvrzelé srdce neodmítá? A nemohl Kristus oběma lotrům, kteří s ním viseli na kříži, darovati víru a ducha kajícího, jako daroval jednomu, anebo oba nechat skončiti život v jejich hříších, jak to dopustil u jednoho? A kdo pozná ten důvod, proč Bůh některé z tohoto světa vytrhuje, aby zloba nezměnila jejich rozum, jak se praví o Henochovi (Moudr. 4, 10; Gen. 5, 24), a mnoho jiných nevytrhuje, a dopouští, aby se dobří zkazili a dni své ukončili v nepravostech? Co však řekneme o celých krajinách, z nichž některé ihned, druhé mnohem později byly povolány k víře, bez níž nemůže být spasen nikdo? Neb kdo nevěří, již je odsouzen (Jan 3, 18), a jak praví Apoštol, každý, kdo bude vzývati jméno Páně, bude spa-

sen. Jak tedy budou vzývati Toho, v nějž neuvěřili, anebo jak uvěří Tomu, o kterém neslyšeli? Ale kterak o něm uslyší bez kazatele? A jak budou kázati, nebudou-li posláni? (Řím. X. 13—15).

Toto jsou tajemství převysoká a přehluboká a Otec je uložil v propast moudrosti své, kterou Apoštol neotvírá, nýbrž obdivuje se jí, an praví: Ó výško bohatství moudrosti a vědění Božího, jak nepochopitelné jsou její soudy a nevyzpytatelné její cesty! Neboť kdo poznal smysl Páně, anebo kdo byl jeho rádcem? (Řím XI, 33. 34). Dovoleno je nám vědět jenom to, že u Boha není žádné nespravedlnosti a že v den posledního soudu nebude nikoho, kdo by nemohl právem říci: Spravedlivý jsi, Pane, a správný je tvůj soud (Žalm 118, 137). Mimo to je nám všem toto tajemství velmi užitečné; neboť dopomáhá k tomu, aby žádný bezbožník nad svým spasením nezoufal, a žádný spravedlivý s jistotou na svou spásu se nespoléhal; a také aby dobří obrácení žádného nebrali v pochybnost, za všechny se modlili a o spasení všech se starali; a naopak aby nikdo, jakkoli dobrý a svatý, nezezpupněl, protože nikdo neví, co přinese den zítřejší, nýbrž aby všichni se strachem a třesením na svém spasení pracovali (Filip. 2, 12).

Ty pak, duše má, když toto všecko uvážíš,

vynasnažuj se, aby sis dobrými skutky zajistila své povolání a vyvolení (II. Petr. 1, 10), jak tě v druhé své epištole napomíná svatý Petr. A které skutky dobré to jsou, jež zajišťují povolání a vyvolení, o tom poučuje apoštol Jan, an praví: Děťátka moje, nemilujme slovem, ani jazykem, nýbrž skutkem a pravdou (I. Jan. 3, 8). Vždyť láska to jest, s kterou nikdo nebývá odsouzen a bez které nikdo nemůže býti spasen. Jenže láska se projevuje skutky, když totiž někdo nikoli v naději na odměnu časnou, ani ne z nezřízené náklonnosti ke tvoru, nýbrž z upřímné, srdečné a čisté lásky k Bohu a bližnímu buď pomáhá chudým, anebo odpouští křivdy nepřátelům. A poněvadž nestačí jen začítí, nýbrž: Kdo setrvá až do konce, ten bude spasen (Mat. 10, 22; 24, 13), proto řekl Apoštol: Snažte se, což znamená úzkostlivě, starostlivě a velmi příčinlivě se zaměstnávejte svým věčným spasením. A opravdu, je-li nějaký pravděpodobný důkaz Božího vyvolení, je to ten, když člověk, starající se o svou spásu víc než o cokoli jiného, neustává se modlit k Bohu za dar pravé kajícínosti, pravé pokory, dokonalé lásky a vytrvalosti až do konce; a nespokojen jenom modlitbou, ze všech sil se snaží hledati a nalézati podle napomenutí Spasitelova Království Boží a jeho spravedlnost (Mat. 6, 33).

Teprve když známe tuto katolickou nauku o Předurčení a o Prozřetelnosti, jak nám ji zde mistrně vyložil Doktor Círky sv. Bellarmin, s porozuměním, ba s rozkoší si znova přečteme Otokara Březiny Nejvyšší Spravedlnost a z ní hlavně tyto věty:

Nejvyšší (t. j. Boží) Spravedlnost »nepostížitelná ve svých nesčetných projevech, spojuje staletí se staletím, pokolení s pokolením, svět se světem. Proti své vůli jsme jí unášeni, jako jsme unášeni kolotem země a pohybem svého slunečního systému. Prozřetelnost její hází na miliony životů podivuhodné sítě staletých souvislostí, stahující svá oka každým hnutím a každým krokem a každou myšlenkou, zatím co slabé ruce zdánlivě rozvazují uzly, překážející v chůzi. Ale právě ohromnost a všudypřítomnost její zaráží, že nedovedeme ji přehlédnouti v celé její zdreující nádheře, schopné oslniti zrak světcův extasí hrůzy. Co je náš život, čítaný tepotem srdce, v tisíciletích, které vyrovnává s tisíciletími, jako mračna potkávající se v blescích? A co jsou tisíciletí v nekonečných deštích hořících světů, které se srážejí v oblacích posledních mlhovin a padají na jedinou nivu věčného života k jediné žni?«

Není to slovo o posledním soudu, kdy se všechno sčítuje a všechno vysvětlí? Jak to říká sv. Bellarmin, vytýkáje v této věci bludy lidem, »kteří část Prozřetelnosti Boží vidí a část nevidí, ačkoli by měli vyčkávati konečného výsledku, který se všem zjeví při soudu posledním...«

Otokar Březina ještě zřetelněji totéž říká překrásným podobenstvím a obrazem:

»Ze závratného díla Prozřetelnosti dáno je zrakům spatřiti jen onu část, která se hraje ve světle země. Proto se nám jeví pferušované, trhané a nesouvislé, neznámá práce v temnotách věků, do nichž padají jenom úzké pruhy svítícího okamžiku. Vidíme najednou zdvižení kladiva, ale nevidíme jeho dopadnutí. Vidíme jeho dopadnutí, neslyšíme ránu. Slyšíme ránu, ale nikdy neuzříme jejího otisku v záhadném díle. Gesto hrozby nabývá ve tmě lákavosti rozpjatých ramen. Ale místo abychom pochopili nedostatečnost svého světla a hleděli je rozšířiti, přestáváme věřiti v účelnost a souvislost minulého a budoucího, ve smysl země a ve smysl života. Ale ti, kdo se přiblížili svou touhou a svým tušením k odleskům oslňujících hlubin Nejvyšší Spravedlnosti, jsou dávno přesvědčeni, že není jiné bolesti nežli bolesti z nedokonalosti a lásky, to jest z nedočkavosti zajatého.«

Potud Otokar Březina. Pravda jest jedna. Básník a světec
ji říkají každý svým jazykem. Ale čím více se oba blíží Bohu,
tím stejnější a zpěvnější jest jejich jazyk.

(Poznámka překladatelova.)

STUPEŇ ČTRNÁCTÝ.

Z úvahy o Božím milosrdenství.

Kapitola I.

Kterak šířka Božího milosrdenství
odstraňuje bědy.

Duch svatý ve svých Písmech podivuhodnou chválou vynáší Boží milosrdenství, takže neváhá dávat jí přednost nad všechna díla Boží. Tak zpívá prorok David: Dobrotivý je Hospodin všechněm, a slitování jeho na všechna jeho díla (Žalm 144, 9). Velikost tohoto Božího přívlastku seznáme, uvážíme-li trochu pozorněji jeho šířku, délku, výšku a hloubku.

Šířka Božího milosrdenství spočívá v tom, že Bůh, a to sám, může odstranit všechny bědy a ode všech věcí některé odstraňuje, a činí to z lásky, kterou všechny věci miluje, nikoli pro nějaký svůj užitek. Mohou sice věci stvořené odstranit některou bědu, jako chlebem se odstraňuje hlad, nápojem žízeň, oděvem nahota, vědou nevědomost a tak podobně; ale žádný tvor nemůže odstranit bědu všechnu. Mimo to jsou některé bědy tím těžší, čím jsou tajnější a vnitřnější, a na ty může dát lék jenom Bůh: takovými

jsou úklady ďáblů, kteří přečetní, přeobratní, přemocní a proti nám zle a zle zaujatí; takovými jsou také bludy a zaslepenost myslí a bludná svědomí, kterých sami v sobě nevidíme, takže často se nám zdá, že je v našem nitru všecko v nejlepším pořádku, ačkoli velmi těžce a nebezpečně stůněme. Kdo nás z takových chorob a béd může vytrhnout než jen sám lékař všemohoucí? A poněvadž i když o tom nevíme, Bůh nás často z takových béd vysvobozuje, všichni lidé nevděční právem mohou říci o svém poměru k Bohu, jak Pán sám dosvědčuje, an praví, že Otec nebeský je dobrotivý k nevděčným a zlým (Luk. 6, 35). Tak poznáváme jen nejmenší část Božích dobrodiní, a ani za tuto částku neděkujeme s tou zbožností a pokorou, jak máme. Mimo to věci stvořené nikterak neodstraňují bědy všechny, nýbrž jen některé; a ani těch neodstraňují ode všech, nýbrž jen od málokterých; jedině Bůh sám může odstraniti všechny bědy a všem: a jakkoli je neodstraňuje všechny a všem, přece není nikoho, kdo by neměl podílu na některém Božím milosrdenství; správně tedy píše Prorok: Milosrdenství Páně plná je země (Žalm 32, 5). Církev se modlí: Bože, jehož vlastností jest se smilovávat; neboť tomu náleží bědy odstraňovat, který žádné bědy nemá, a tomu náleží odstraňovat všechny bědy věcem všem, jenž samojediný každé

bědy je prost; kdo však je každé bědy prost, leč samojediný Bůh, jenž jest čistý kon a nejvyšší dobro a z jehož podstaty je blaženost? Ó duše má, kdybys myšlenkou mohla postihnout, jaký jest život Pána tvého a Otce tvého, život, jenž povznešen jest nad všechny bědy, čistý a naskrz blažený: jak bys z celého srdce k jeho klínu vzdychala, aby i o tobě se mohlo říci: Nepřistoupí k tobě zlo a metla se nepřiblíží k stánku tvému (Žalm 90, 10). Ale řekneš: může-li Bůh všechny věci zbavit všech běd, proč to nedělá, když je Otcem milosrdenství, to jest Otcem nejmilosrdnějším? (II. Kor. 1, 3). Jak to, že tolik běd bují v pokolení lidském pod správou Otce milosrdenství? A proč se říká, že milosrdenství Páně plná je země, a ne spíše naopak: všech běd plná je země? Bůh sice může odstraniti bědy všechny, ale odstraňuje jenom ty, o kterých ve své spravedlnosti soudí, že mají býti odstraněny; avšak spravedlnost Boží soudí, že ani lidem neprospívá, aby se odklidily všechny, a že milosrdenství záleží někdy v tom, některou bědu neodklidit, aby se uprázdnilo místo pro milosrdenství větší. Apoštol třikrát prosil Pána, aby mu odňal osten těla, a nebyl vyslyšen, poněvadž ctnost v slabosti se zdokonaluje (II. Kor. 12, 9). Neodňal Bůh Lazarovi bědu chudoby a ran (Luk. 16), aby větším milosrdenstvím odnesli jej andělé do lůna Abrahamova; a kde by

byly skutky milosrdenství, tak potřebné pro zásluhy boháčů, kdyby nebylo chudých hladovějících, žíznících, neoděných, nemocných, pocestných a žalařovaných? A kdyby nebylo pokušení a bojů s ďábly, kde by se nabralo vítězných věnců pro panny a vyznavače? A kdyby nebylo trampot a bolestí, kde by byla koruna trpělivosti? A kdyby nebylo pronásledovatelů, kde by se vzala palma mučednická? A tak v tomto vyhnanství obé je pravda, i že země je plná bēd, poněvadž už jen hříchů jsou bēdy ohromné, i že země je plná milosrdenství Páně: neboť obrácení hříšníků a zásluhy svatých a jiná téměř nesčíslná jak duchovní, tak hmotná Boží dobrodiní co jiného jsou než nepřetržitá milosrdenství a slítování našeho Tvůrce Boha? Děkujeme tedy dobrému svému Pánu, poněvadž jak na této své pouti oplýváme soužením, tak zase skrze jeho milosrdenství oplýváme potěšením (II. Kor. 1). V nebi je tvé milosrdenství, Pane, říká David (Žalm 35), poněvadž tam bude soustrast bez strasti, jelikož soustrast vůbec odstraní strast.

Kapitola II.

Délkou milosrdenství je shovívavost.

Délkou milosrdenství je shovívavost čili trpělivost, kterou Písmo často s milosrdenstvím spojuje jakožto podstatnou jeho část; tak mluví Da-

vid: Slitovník a milosrdný Pán, shovívavý a velmi milosrdný (Žalm 102, 8); a opět: Slitovník a milosrdný Pán, trpělivý a velmi milosrdný (Žalm 144, 8). Naprosto podivuhodná je shovívavost neboli trpělivost nejmilosrdnějšího Otce našeho Boha vůči lidskému pokolení, jaké nenajdeme ani u pánů vůči sluhům, ani u rodičů vůči dětem, ačkoli obojí jsou lidé. A nejprve je Bůh shovívavý k hříšníkům, čeká na ně s neuvěřitelnou trpělivostí, někdy od samého dětství až do nejvyššího stáří, trpě jim porušování svého zákona a urážky svého Jména, a mezitím, dobře čině jim z nebe, dává deště a úrodné časy, naplňuje pokrmem a radostí srdce jejich, jak praví Apoštol (Skutky, 14, 16); a který mezi lidmi pán anebo otec je tak mírný a povolný, když by viděl, že služebník nebo syn jím pohrdají anebo ho urážejí, a dlouhý čas v této své převrácenosti setrvávají, že by je konečně ze svého domu nevyhnal? Avšak milosrdenství Boží nenechává se poraziti od zloby lidské: Nýbrž trpělivě čeká, nechtějíc, aby někteří zahynuli, ale aby se vrátili k pokání, jak tvrdí svatý Petr ve své epištole (II. Petr 3, 9); a Mudřec dí: Slitováváš se nade všemi, Pane, přezíraje hříchy pro pokání (Moudr. 11, 24). Ještě větší trpělivost poznáváme v tom, že mnozí hříšníci milostí Boží z jezera bídy a z bahnitého bláta

vyvedeni, a ze synů tmy v syny světla proměnění, a z hříchu smrti věčné za dítky Boží přijati a k naději na království nebeské povoláni, zas a zase a často a častěji nazpět upadající do dřívější hanebnosti a do předešlého nevděku, přece od shovívavého Boha nebývají ponecháni na holičkách, nýbrž přelaskavě a dobrotivě se čeká na jejich obrácení, Bůh je k němu zve a vyzývá, a jestliže ze srdce se kají, nejmilosrdnější Otec jak syny ztracené je nazpět přijímá a dává jim políbení míru a vrací jim dřívější pocty a hodnosti (Luk. 15). Ne bez příčiny na otázku sv. Petra, kolikrát že by měl odpustit bratru, který se proti němu prohřešil, zdali až sedmkrát? odpověděl: Nepravím tobě až sedmkrát, nýbrž až sedmdesátkrát sedmkrát (Mat. 18); zajisté chtěl, co on činí, odpouštěje kajícím, abychom totéž činili i my. On však pro toto usmíření neurčil jinou lhůtu než konec tohoto života; dokud hříšník je na živu, byť se ve svých pádech a obráceních dožil sta let, i více, nejdobrotivější Otec jej připouští k odpuštění hříchů; milosrdný Otec nezná pokání pozdního,¹⁾ jen když je vážné a vychází ze srdce opravdu zkroušeného a poníženého. Proto však nikdo nesmí dobroty Boží zneužívat i a ze dne na den obrácení odkládati,

1) V originále je vtipná slovní hříčka: *Nulla est apud misericordiam Patris poenitentia sera, modo sit seria*. Mohli bychom také snad přeložit: V očích milosrdného Otce neexistuje pokání opozdilé, jen když není zpozdilé.

poněvadž nikdo neví, kterou hodinu a kterého dne vyjde z těla a předstoupí před tribunál nej-spravedlivějšího Soudce. Ba měla by tato k ne-uvěření veliká dobrota Boží každého k obrácení povzbudit a přivábit; neboť je-li Pán tak dobro-
tívý k hříšníkům, kteří zas a zase do svých ne-řestí upadají, jak důvěrný bude Otec k těm, kteří jednou milostí Boží okusili a nikdy už se nedali svést k tomu, aby se od ní odloučili nebo odtrhli, i kdyby všelijaká pokušení na ně dorážela sebe-
víc!

Jest však také ještě jiná shovívavost Boží nadmíru podivuhodná a líbezná, a že té Bůh po-
užívá, když snáší urážky od spravedlivých. Uči-
nilť nás nekonečnou dobrotivostí svou Bůh přáteli z nepřátel, syny ze sluhů, dědici svého krá-
lovství z těch, kdož si zasloužili smrti věčné: a přece tak jsme nevděčni, že se mu každodenně odplácíme zlým za dobré; neboť praví-li apoštol Jakub: V mnohém klesáme všichni (Jak. 3, 2), co máme říkat my, kteří jsme od dokona-
losti apoštolů tak daleko? Hle, mluvíme v mod-
litbě s Bohem, a při tom hned, stržení obrazo-
tvorností k myšlenkám jiným, jako bychom se k Bohu obraceli zády. Který na zemi pán by to strpěl, aby jeho sluhové, kteří stojí před ním a mluví s ním, najednou vůbec nedbali pána a začali by se bavit s jeho sluhy? Co mám říci o slovech zbytečných, o myšlenkách daremných,

o skutcích neplodných, o výstřednostech v jídle a pití, ve spaní a v hrách, o nedbalostech ve věcech svatých, o tom, že opomíjíme bratrsky napomínati a napravovati své bližní, a o jiných nesčetných poklescích, jimiž se stále proviňujeme všichni? A přece Bůh náš, líbezný a tichý a velmi milosrdný ke všem, kteří ho vzývají (Žalm 85, 5), trpí tuto obhroublou nezdvořilost a nevytválenost (abych to tak řekl) a nešetrnost svých synů, které by jistě nestrpěl člověk od člověka. To poznamenává sv. Augustin ve svém pojednání o žalmu osmdesátém pátém ke slovům: Ty, Pane, jsi líbezný a tichý; oplakává tam lidskou slabost, která se nevystríhá roztěkanosti při modlitbě, a velebí mírnost, s kterou Bůh snáší tolikeré křivdy svých sluhů (Aug. enarr. in Ps. LXXXV. No. 7). Neb on zná naši křehkost (Žalm 102, 14), a tak s námi jedná jako matka se svým robátkem, které něžně ošetřuje a krmí, i kdyby ji snad bilo. Ačkoli však snáší Bůh tolikeré naše urážky a nepřerušuje pro ně s námi přátelství a nebere nám právo na dědictví: přece je nenechá bez trestu na soudu, při němž vydáme počet ze slov marných (Mat. 12, 36), leda by se ukázalo, že jsme je očistili slzami nebo modlitbou, nebo nějakým jiným zadostučiněním.

A abys ty urážky, duše má, nepovažovala za něco nepatrného a sama sebe šálíc, abys jich

proto nedbala, poslyš, co píše sv. Bonaventura v Životě sv. Františka o tomto světcí, zajisté osvíceném světlem Božím: Domníval se, že se těžce prohřešuje, jestli někdy při modlitbě v marných představách zalelkoval. A když se něco takového přihodilo, nelenil se vyzpovídat, aby to ihned napravil. A v této horlivosti tak se vycvičil, že se mu stala zvykem a že ho takové mouchy už málinkokdy obtěžovaly. Jednou v postě si udělal nádobku, aby ani minutku času neztratil; a když si při odříkávání Terce na ni vzpomněl a ona trošičku rozptýlila jeho pozornost, stržen svatou horlivostí, hodil nádobku do ohně a řekl: Obětuji ji Pánu, jehož oběť přerušila (S. Bonav. Vita S. Franc. c. 10. No. 7. 8). Roztržitost při modlitbě anebo ve chválách Božích není tedy tak malým proviněním, jak si mnoho lidí myslí; ale veliké jest mílosrdenství a veliká shovívavost Otce našeho Boha, že se nehněvá přísněji a že nás pro ty poklesky ihned netrestá.

Kapitola III.

Výšku Božího milosrdenství poznáváme
z její pohnutky.

Výška milosrdenství Božího se měří pohnutkou, která vede Boha k smilování. A ta pohnutka je tak vysoká, že převyšuje všechna nebesa, podle slova žalmu: Pane, na nebi milosrdenství tvé (Žalm 35,6), a Na věky bude milosrdenství zbudováno v nebesích (Žalm 88, 3).

Neb někteří lidé se smilovávají nad jinými lidmi, poněvadž jich potřebují, a to jest ovšem nejnižší stupeň milosrdenství, protože se nepovznášejí nad užitek vlastní, a na ten způsob prokazujeme milosrdenství i koňům, psům a svému dobytku. Jiní prokazují milosrdenství z důvodů příbuzenských nebo z přátelství, poněvadž jsou synové nebo bratři, nebo patří k rodině, nebo jsou spřáteleni, a toto je stupeň poněkud vyšší a je v něm už začátek ctnosti. Jiní konečně se smilovávají, protože jsou bližní, to jest, jsou to lidé jako ti druzí, od téhož Boha a z téže země stvoření; proto mezi nimi nedělají rozdílů a nedělí je na přátele a nepřátele, na dobré a na zlé, na své a na cizí, nýbrž smilovávají se nade všemi, poněvadž vědí, že všichni jsou stvoření k obrazu

Božimu: a to je poslední stupeň, na který mohou lidé vystoupit. Ale Bůh se smilovává nad všemi věcmi, poněvadž jsou to jeho tvorové, a obzvláště se smilovává nad lidmi, protože jsou jeho obrazem, a více ještě smilovává se zvlášť nad spravedlivými, poněvadž jsou jeho synové, dědici království a spoludědicové jeho Jednorozného. Ptáš-li se však, proč Bůh stvořil svět, proč učinil člověka k svému obrazu, proč ospravedlnil bezbožné, proč je přijal za syny, proč je ustanovil za dědice svého království, vůbec nic jiného nedá se na to odpovědět, nežli: že tak chtěl. A proč tak chtěl? Jenom proto, že jest dobrý; neboť dobrota se rozdává a ráda se sdílí. V nebi tedy zbudováno je milosrdenství a z nejvyššího stavení, to jest ze srdce nejvyššího Otce sestoupilo na zem a zaplnilo ji, jak zpívá Prorok: Milosrdenství Páně plná je země (Žalm 32, 5). A tak v sobě to vynášel Bůh, že se nad námi smilovává; v nás to vynachází, proč nás trestá!

Pozdvihni teď, duše má, oči myslí své k onomu nejvyššímu zřídlu milosrdenství; popatř na onu jeho nejprůzračnější čistotu, v níž není přimíšeno ani sebemenšího pomyšlení na vlastní prospěch. A když slyšíš, jak Učitel všech vybízí a říká: Buďte milosrdní, jak i Otec váš milosrdný jest (Luk. 6, 36), vynasnažuj se jak jen můžeš, aby ses nesmilovával jenom nad svý-

mi spoluslužebníky, nýbrž aby ses smilovával prostě z oné čisté lásky, s jakou se Otec nebeský smilovává nad námi. Odpouštíš-li křivdu tomu, kdo ti na cti utrhá nebo tě pomlouvá, odpusť mu srdečně, navždy zapomínaje každou urážku, neb i Otec náš zapomíná na naše hříchy, jak píše prorok Ezechiél (18; 22, 24), a jak je vzdálen východ od západu, vzdaluje od nás nepravosti naše (Žalm 102, 12), jak praví David, aby nám totiž už nemohly škodit; dáváš-li almužnu chudému, měj na paměti, že více dostáváš než dáváš, protože kdo se smilovává nad chudým, na úrok půjčuje Pánu (Přísl. 19, 17), a proto dávej pokorně a uctivě, ne jako almužnu chudákovi, nýbrž jako dárek knížeti;¹⁾ a zakusíš-li nějakých obtíží, abys bližnímu pomohl v jeho nouzi, považ, jak jsi daleko od svého Pána, který dal život a krev, aby pomohl tobě. A tak se stane, že budeš prospívat v ctnosti milosrdenství, nečekaje na odměnu časnou, ani se nedávaje pohánět marnou slávou, nýbrž jen a jen z čisté lásky k Bohu a bližnímu.

1) Otokar Březina v podobném smyslu zpívá: »... a setkání bratří i nejmenších vidíme slavné v úsměvu tvém (Bože), jako setkání knížat s nesčítným neviditelným doprovodem.«

(Poznámka překladatelova.)

Kapitola IV.

Hloubku Božího milosrdenství vidíme
v jejich účincích.

Zbývá nám uvažovat o hloubce Božího milosrdenství. A jako výška milosrdenství nejvíce vyzařuje z jejich pohnutek, tak její hloubku jest nám hledati v jejich účincích.

Milosrdenství, které sestupuje jenom k slovům, jest pramálo hluboké, ba spíše povrchní; hlubší je to, které nejen útěšnými slovy, nýbrž také dobrými skutky bídným pomáhá a je občerstvuje; a nejhlubší je to, které nejen slovem a darem, nýbrž i utrpením a namáhavou prací a podstupováním bolestí ubožákům pomáhá. Všemi těmi způsoby smiloval se nad námi Bůh, jehož milosrdenství nelze spočítat. Nejprve nám poslal útěšné listy, to jest Písmo svaté, o němž praví Makabejští: Na potěšení máme svaté knihy, které jsou v našich rukou (I. Mak. 12, 9). A nejen Písmem, nýbrž i řečmi kazatelů, kteří zastupují Krista k našemu usmíření (II. Kor. 5, 19. 20), a vnitřním vnuknutím k nám mluví Bůh a slibuje pomoc a ochranu: Budu poslouchati, praví David, co by ve mně mluvil Pán Bůh, poněvadž bude mluvit pokoj na lid svůj, a na svaté své a na ty, kteří

se obracejí k srdci (Žalm 84, 9). Potom dobrodiní milosrdenství Božího proti rozličným našim bédám, jak duchovním, tak tělesným, je tolik, že jich nelze vypočítat; neboť všude nás korunuje milosrdenstvím a slitováním (Žalm 102, 4), to jest se všech stran nás obklopuje dobrodiním svého milosrdenství. Za třetí sestupuje milosrdenství Boží tajemstvím vtělení k pracím, námahám a bolestem, k hladu a žizni, k hanbě a potupám, k modřinám a ranám, ke kříži a smrti, aby nás vykoupilo ze všeliké nepravosti a z věčné smrti, tou nepravostí zasloužené. Mohlo se milosrdenství Boží spustit do nějaké propasti, která by byla hlubší? Jest taková propast? Ano, jest. Neboť to vše učinilo nikoli z povinnosti, nýbrž z milosti: Obětován jest, protože sám chtěl (Iz. 53, 7). Neb kdo přinutil Syna Božího, který to nepovažoval sobě za loupež býti roven Otci, kdo ho přiměl zničit sám sebe, přijati způsobu služebníka, státi se pro nás nuzným, aby nás svým nedostatkem obohatil (Filip. 2, 7; II. Kor. 8, 9), dát se ponížít až k smrti, a to k smrti kříže, aby nás oživil a vyvýšil? (Filip. 2, 8). Jistě ho k tomu přinutila láska a pohulo jenom milosrdenství.

Ale je tady ještě něco hlubšího; to, že v díle naší spásy chtěl s námi sdíleti slávu a čest. Dosti výstižné patrně bylo ono rozdělení ve zpěvu andělů: Sláva na výsostech Bohu a na

zemi pokoj (Luk. 2, 14); čest Bohu, užitek lidem; ale milosrdenství Boží chtělo, aby celý užitek byl náš, a část slávy aby byla jeho, část naše. Chtěloť nám dáti milost, kterou my sami bychom spolupracovali na své spáse a opravdu si zasloužili života věčného, ježž nám zasloužil Kristus, ne že by nestačila zásluha Kristova, nýbrž aby s námi sdílel chválu a slávu svého vlastního vykupitelského díla; proto se praví v Evangelii: Dej jim mzdu (Mat. 20, 8), a Apoštol se chlubí, řka: Složena je mi koruna spravedlnosti (II. Tim. 8).

Naposledy nejhlubší je milosrdenství Boží vůči lidem, zvláště vůči zbožným a bohabojným, neboť převyšuje city otcovské i mateřské, a na zemi neznáme většího. Poslyš slovo proroka Izaiáše: Může se žena zapomenout nad nemluvnátkem svým, aby se nesmílovala nad dítětem svého života? A kdyby se zapomněla ona, já přece se nezapomenu nad tebou (Iz. 49, 15); poslyš Davida: Jak se smilovává otec nad svými dětmi, smiloval se Pán nad těmi, kteří se ho bojí (Žalm 102, 13). A abys neřekl, že se najdou také rodičové, jejichž láska k dětem se někdy proměňuje i v nenávisť, dodává David o milosrdenství Božím k dětem: Od věčnosti a až do věčnosti milosrdenství Boží k těm, kdož se ho bojí (Žalm 102, 17); a o trvanlivosti tohoto

milosrdenství nás ujišťuje Apoštol, když v druhém listě ke Korintským nazývá Boha Otcem milosrdenství a Bohem všelikého potěšení (II. Kor. 1, 3). Není tedy Bůh jenom Otcem těch, kteří se ho bojí, nýbrž Otcem nejmilosrdnějším a k potěšení nejpohotovějším; neb odnímá bědy trýzni a trampot od dítek svých, bědy totiž takové, o jakých soudí, že bude těm dítkám na prospěch, když se jim vezmou, a v tom se ukazuje Otcem milosrdenství; a abychom snadno mohli snášeti bědy, o kterých soudí, že nám prospěje, když jich nebudeme ušetřeni, uštědřuje nám nevýslovné potěšení, a v tom se ukazuje Bohem všelikého potěšení. Práví však Apoštol: všelikého potěšení, a to ze dvou příčin; předně, že Bůh zná potěšit své v trýzni všeliké, čehož svět dozajista učiniti nemůže, poněvadž často nezná příčinu toho soužení, jako přátelé Jobovi byli těšitelé obtížní (Job 16, 2), jak sám říká, protože neznali příčinu nemoci a podávali na ni lék, kde ho nebylo třeba; anebo je trápení někdy tak těžké, že žádná lidská útěcha na ně nestačí; ale Bůh, lékař nejmoudřejší a nejmocnější, může vyléčiti nemoc každou, a proto praví Apoštol: jenž nás potěšuje v každém našem trápení (II. Kor. 1, 4). Za druhé se nazývá Bohem celého potěšení, poněvadž zná potěšiti tak plně a tak vydatně, že raději snášíme trýzeň spojenou s takovým po-

těšením, než abychom byli bez obojího, což se skutečně stalo mladíku Theodorovi Vyznavači při pronásledování Juliana Odpadlíka; po celých deset hodin a tolikrát vyměnivše katy, s takovou krutostí jej mučili, že žádný věk nic podobného nepamatuje, a on přece po celou tu dobu prozpěvoval žalmy Davidovy; a teprve potom se rozesmutnil, když ho s mučidla poručili sundati, rozesmutnil se pro náramnou útěchu, které zakoušel z přítomnosti anděla, dokavad ho mučili, jak o tom píše Rufinus (Hist. eccl. X. c. 36). Proto není divu, říká-li Apoštol: Naplněn jsem potěšením, oplývám radostí ve všem našem soužení (II. Kor. 7, 4); a na začátku epištoly: Který nás potěšuje ve všem našem soužení, abychom mohli i my potěšovati ty, kteří jsou ve všelikém útisku (II. Kor. 1, 4).

Co si myslíš, duše má, o tomto tak obsáhlém, tak trvalém, tak čistém a tak nesmírném milosrdenství Boha, jenž dober našich nepotřebuje, a přece z náplně své lásky tak pečuje o své služebníčky, jako by všechno jeho dobro záviselo od nich? Jak tedy mu děkuješ? Co mu kdy budeš moci dát, abys mu za tak veliké milosrdenství nebyla nevděčna? Vynasnažuj se alespoň, jak jen můžeš, aby ses mu líbila a co se jemu líbí, plnila. A protože je psáno: Buďte milosrdní, jak i Otec váš milosrdný jest (Luk. 6, 36), a Slituj se nad duší mou, líbě

se Bohu (Eccli. 30, 24): začni především bedlivě zpytovatí bědy duše své; neboť bědy těla jsou zjevné a není třeba napomínati člověka, aby měl útrpnost se svým tělem. Vždyť nemá-li tělo byt jediný den pokrmu a nápoje, anebo jednu noc nemůže usnout, anebo z pádu či poranění cítí bolest, ihned běduje a řve, a s velikou starostlivosťou se mu chvátá na pomoc — naproti tomu duše po celé týdny o hladu se postí, anebo z utrpených ran malátní a chřadne, nebo dokonce leží mrtva, a nikdo ji neošetřuje, nikdo se o ni nestará, nikdo se nad ní neustrne. Proto často a častěji navštěvuj duši svou: zkoumej mohutnost za mohutností, je-li to s nimi v pořádku, zdali prospívají v poznávání a v milování pravého dobra, či naopak trčí v nevědomosti a stůňou různými chťící, anebo také zdali mysl není oslepena zlobou a vůle zkažena chorobou závisti nebo pýchy; a najdeš-li něco takového, volej k Pánu: Smiluj se nade mnou, neboť churavím (Žalm 6, 3); vyhledej duchovní lékaře a uživej vhodných léků. Potom soustrastně napomáhej duším ostatním, z nichž nesčíslně mnoho jich hyne, a přece Kristus zemřel také za ně. Ó duše, kdybys opravdu poznávala cenu duší, drahocennou totiž Krev Syna Božího, a při tom strašlivou porážku, kterou utrpěly a trpí od vlků pekelných a jako od lvů řvoucích ďáblů, jistojistě bys nemohla z celého srdce se nad nimi nesmí-

lovávati buď modlitbou k Bohu, anebo podle své možnosti, že bys jinými různými prostředky pracovala pro jejich vysvobození. Konečně měj cit a slitování i pro tělesné potřeby bližních, ne slovem a jazykem, nýbrž skutkem a pravdou (I. Jan 3, 18), pamatujíc na slova Páně: Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou (Mat. 5, 7).

STUPEŇ PATNÁCTÝ.

Z úvahy o velikosti spravedlnosti Boží skrze podobnoství velikosti tělesné.

Kapitola I.

Šířkou spravedlnosti Boží je spravedlnost obecná.

Písmo svaté pojímá spravedlnost Boží na čtveřý způsob: předně jako spravedlnost universální neboli obecnou, která v sobě zahrnuje všechny ctnosti a znamená totéž co svatost nebo hodnost; v tomto smyslu praví žalm: Spravedlivý Pán ve všech cestách svých, a svatý ve všech dílech svých (Žalm 144, 17); za druhé se jí rozumí pravda nebo věrnost, jak čteme v jiném žalmu: Abys byl ospravedlněn v řečích svých (Žalm 50, 6); za třetí spravedlnost odměňovací, a o té praví v druhém listě k Timotheovi: Uložena jest mi koruna spravedlnosti, kterou mně vydá Pán, v onen den spravedlivý soudce (II. Tim. 4, 8); konečně spravedlnost trestající hříchy, jak čteme v jiném žalmu: Dštíti bude na hříšníky osidla; oheň a síra a duch bouře díl kalicha jejich, neb spravedlivý jest Hospodin

a miluje spravedlnost (Žalm 10, 7). Velikost spravedlnosti Boží se nám poněkud ozřejmí, uvážíme-li šířku jeho spravedlnosti obecné; délku té spravedlnosti, to jest jeho pravdy a věrnosti; výšku jeho spravedlnosti, rozdávající odměny v nebi; a hloubku spravedlnosti jeho, trestající věčnými mukami bezbožníky v pekle.

Začněme od šířky. Spravedlností obecnou nazýváme mezi lidmi tu, která uzpůsobuje člověka, aby se mu dařilo ve všech jeho činech a podnikcích podle všech zákonů. A tím v sobě zahrnuje všechny ctnosti, jak theologické, tak morální; je však jedna ctnost, která v sobě obsahuje všechny ctnosti a kony všech ctností ovládá a řídí k poslednímu cíli, a ta ctnost se jmenuje láska. Tato ctnost, ač je v sobě partikulární neboli dílčí, a jest jednou z ctností theologických neboli božských, přece správně se může nazývati i ctností obecnou; neboť uzpůsobuje či uschopňuje člověka, aby se řádně choval k Bohu i bližnímu, a tím naplňuje všecken zákon. V tom smyslu mluví Apoštol: Láska nečiní zlého; kdo miluje, naplnil zákon; plnost zákona je milování (Řím. 13, 8. 10). A v knize o přirozenosti a milosti praví sv. Augustin: Začatá láska, začatá spravedlnost; pokročilá láska, pokročilá spravedlnost; veliká láska, veliká spravedlnost; dokonalá láska, dokonalá je spravedlnost (Aug. de nat. et grat. c. 70,

No. 84). Dále jsou v Bohu všechny ctnosti, které nepředpokládají žádné nedokonalosti, a místo těch, které nedokonalost připouštějí, jest cosi mnohem lepšího a znamenitějšího; a tím žádné dobroty mu nechybí, ba spíše je v něm dobrota tak veliká a tak nekonečná, že si zasluhuje býti nazýván sám dobrým a sám svatým (Mat. 19, 17). A tak není v Bohu víra, ctnost theologická, poněvadž víra jest podstatou těch věcí, kterých nevidíme (Žid. 11, 1). Ale Bůh vidí všechno; a v Bohu není naděje, poněvadž podstatou naděje je očekávání věcí budoucích, Bůh však neočekává nic, protože od věčnosti všechno má; v Bohu není pokání za hříchy, protože Bůh nemůže zhřešiti; není v něm pokory, poněvadž pokora zadržuje člověka, aby ještě ně nevystupoval nad sebe, nýbrž aby setrval na svém místě, Bůh však nemá nic nad sebou, kam by zamýšlel vystoupit, protože je nejvyšší. Je však v Bohu královna všech ctností, nejobsáhlejší a vsutku nekonečná a nesmírná láska; neb sebe miluje láskou nekonečnou, poněvadž on sám dokonale zná nekonečné dobro, což jest jeho podstata. A také miluje všechny věci, které učinil; v tom smyslu mluví Mudřec: Miluješ všechno, co jest, a nemáš nenávisti k ničemu z toho, co učinil (Moudr. 11, 25); zná a umí Boh moudrostí svou odloučiti zlé od dobrého, to jest nedostatek od přirozenosti, také u ďáblů a nej-

horších lidí, a miluje přirozenost, kterou stvořila, a v nenávisti má nedostatek, jež nestvořil. Konečně do té míry je v Bohu opravdová láska, že sám se chtěl nazývatí láskou, jak to říká sv. Jan, an praví: Bůh je láska (I. Jan 4, 16). Ale naše láska, porovnáme-li ji s láskou Boží, je nadobro malicherná a úzkoprsá: neboť je přemnoho věcí, kterých nemilujem, protože jich neznáme; a mnoho takových, které známe, nemilujem, protože v nich nesnadno rozeznáváme dobré od zlého; a mnoho dobrého nedobře milujem, a tak nemilujem láskou pravou, poněvadž jsme špatní a sloužíme raději své žádosti než lásce. Boha však milujeme láskou nedokonalou, nejen proto, že ho nemilujeme tak, jak zasluhuje jeho dobrota, a tou měrou ho nemilují ani andělé, nýbrž i proto, že ho milujeme méně než jsme povinni, a také méně než bychom mohli, kdybychom bděleji a pilněji se věnovali modlitbě a rozjímání.

Tuto královnu ctností doprovázejí v Pánu ctnosti obzvláště velebné: nejmarnotratnější štědrost, neuvěřitelná dobrota a laskavost, neslýchaná trpělivost a shovívavost, více než otcovská přichylnost a něha, nikdy neselhávající pravda a věrnost, nebe i zemi naplňující milosrdenství, přímopřímá a neoblomná spravedlnost, slovem nejčistší a nejjasnější svatost, takže v pohledu jejím hvězdy nejsou čisté (Job 25, 5),

a serafové, úžasem ohromeni, volají: Svatý, svatý, svatý Pán Bůh Sabaoth (Iz. 6, 3).

Ó, kdybys toto všecko pozorně uvážila, duše má, s jakou bázní, s jakým třesením bys přísluhovala Bohu v chválách a v modlitbě; hlavně však u svatého oltáře s jakou úctou a pokorou před pohledem andělů bys obětovala věčnému Otci jeho jednorozeného Syna za spásu živých i mrtvých!

Kapitola II.

Délka spravedlnosti Boží se projevuje
pravdou a věrností.

Ale postupme k dalšímu. Délka Boží spravedlnosti se projevuje pravdou a věrností.

Věrný Bůh ve všech slovech svých (Žalm 144, 13), říká Prorok; to jest: zaslíbení Páně, i taková, která byla vyřčena ústy proroků před mnoha věky, nikdy nebudou a nebyla marná, nýbrž stálejší a pevnější než nebe a země; neboť tak praví Pán: Snadněji nebe i země pominou, než by padla jediná čárka ze zákona (Luk. 16, 17). A Pán tu zákonem nemíní jen pravdu příkázání, nýbrž i pravdu všech zaslíbení; neboť co Pán poručil, všechno se musí vyplnit nebo trestem odpykat, a co slibil, jest

upevněno věčnou stálostí. Proto Pán také říká: Nebe a země pomínou, ale slova má nepomínou (Mat. 24, 35); a Izaiáš: Slovo Pána našeho trvá na věky (Iz. 40, 8); a David: Věrná jsou přikázání jeho, upevněná na věky věkův (Žalm 110, 8); a Apoštol: Bůh pak je pravdomluvný, ale každý člověk lhář (Řím. 3, 4), a Není možno, aby Bůh lhal (Žid. 6, 18). A smysl toho slova jest, že se nemůže mýliti, poněvadž je moudrost, ani nemůže klamati, poněvadž je dobrota, ani ochabnout, poněvadž je všemohoucnost; lidé však, jakkoliv moudří, jakkoliv dobří a jakkoliv mocní, mohou se i mýliti i mohou klamati, poněvadž ani všechno neznají, ani nemohou splniti všechno, co chtějí, a také se může stát, že ti, kteří jsou dobří, v době, kdy něco slibují, najednou se zkaží a svým slibům dostáti nechtějí.

Proto, jsi-li moudrá, duše má, důvěřuj jenom Bohu, jeho samého se drž a jenom na něho hoď všecku svou starost (I. Petr. 5, 7). Starostlivě choď ty s Pánem Bohem svým, a on se postará o tebe; ze všech sil se vystříhej, abys neurazila jeho spravedlnost, a milosrdenství jeho vždycky tě bude chránit, a nebudeš se bát, že ti něco udělá člověk nebo ďábel.

Kapitola III.

Výšku Boží spravedlnosti vidíme v nebeské odplatě.

Výšku Boží spravedlnosti spatřujeme v nebeské odplatě, kterou sám Bůh jako nejvyšší a nej-spravedlivější soudce připravil těm, kdo žili zbožně a spravedlivě.

A jak veliká je tato spravedlnost, poznáme předně z toho, porovnáme-li soudce Boha s lidmi také soudci; a potom, srovnáme-li odměnu s odměnou, to jest odměnu, kterou dá Bůh, s tou, kterou dávají lidé.

Soudcové lidští, nebo také vladaři, ať světští či duchovní, kteří mají poddané a služebníky, z mnoha příčin velmi často nedávají spravedlivou mzdu a odměnu těm, jimž ji dávati mají; neboť buď ji dáti nemohou, protože nemají tolik jmění, aby stačili odplatit zásluhy všech; anebo neznají všechny zásluhy podřízených, anebo jistě neznají spravedlivou cenu zásluh, poněvadž to závisí od upřímnosti a zbožnosti; anebo z nepoctivosti a lakoty či z jiné zvrhlosti nechtějí poctivou práci podřízených spravedlivě odměnit; anebo konečně buď sami předčasně umírají, dříve než povinnou odplatu dají, anebo ti, kteří na odplatu měli nárok, odcházejí s tohoto světa

dřív, než začnou odměny své práce užívatí. Bůh však odplácí všem spravedlivým za všechny dobré skutky nejen spravedlivě, nýbrž i nad zásluhy; neb co si můžeme představití malichernějšího než podati žíznivému číši studené vody? A přece i za tento skutek slíbil Pán odměnu (Mat. 10): a jak štědře odměnit slibuje to Pán, čtete u sv. Lukáše: Míru dobrou a natlačenou a natřesenou a převrchovatou dají vám do klína (Luk. 6, 38). A není tu nebezpečí, že by Bůh neměl dosti statků, jimiž by se všem spravedlivým odplatil, vždyť je všech věcí Pán a může pouhým slovem všecko bez míry rozhojnit a zvětšit. A také není obavy, že by se snad zmýlil v počtu nebo v hodnotě při měření zásluh, poněvadž je nejmoudřejší a všecko je zjevné jeho očím, a zpytuje ledví i srdce dobře pracujících služebníků svých, takže zná, v jakém duchu, s jakým úmyslem, s jakou horlivostí a s jakou pílí všecko konali. A také nikdo nemůže podezřívati, že by Bůh měl zlou vůli a chtěl své služebničky a své dítky o spravedlivou mzdu ošidit, když je přece věrný ve všech slovech svých; konečně On nemůže umřít, poněvadž je nad všechny nesmrtelný; a všecko jemu žije, takže není nebezpečí, že by nějak předčasná smrt povinnou odměnu překazila. A tak je nadobro jisto, že Bůh, spravedlivý soudce, všechny dobré skutky všech spravedlivých lidí zaslouženě odměňuje; a tak je

nejjistější ohledně práce a odměny jednati s Bohem a spolehnout se na něho; a naproti tomu je nebezpečné a pošetilé, skládat svou důvěru v lidi a očekávat od nich spravedlivou odplatu za práci. A teď srovnejme odměnu s odměnou, Boží s lidskou, nebeskou s pozemskou. Co prosím mohou dát lidé těm, kdož celé dni pro ně pracují, celé noci za ně nespí, ba i svůj život v bitvě za ně obětují? Ó té lidské zaslepenosti! Jak jim to mohou vynahradit a co jim dát, leč věci nepatrné, ledajaké, sprosté a kratičko trvající? Bůh však odplatou dává věci veliké, vznešené a věčné: a přece tam ty vyhledáváme, těmito opovrhujem. Svatý Jan Zlatoústý ve své 24. homilii na sv. Matouše srovnává paláce, města a říše tohoto světa, jimž se lidé obdivují, s hračkami, které si děti uplácají z bláta; dětem ty domečky a stavbičky dají mnoho práce, ale velkým je to nadobro k smíchu; a často také, když otec anebo učitel vidí, že ty děti zanedbávají učení a baví se těmito hračičkami, nohou jim to všecko rozkopnou, a co s takovým zájmem a v době tak dlouhé děčko zbudovalo, mnohem snadněji a najednou je pryč: podobně napořád veliké paláce, věže, hrady, města a lidské říše jsou domečky z bláta, srovnáme-li je se statky nebeskými a věčnými, a k smíchu jsou blaženým andělům, kteří se na ně dívají s nebe, a často nebeský Otec beze vší nesnáze je vyvrací, abychom po-

hopili, jak je to všechno docela marné. A ačkoli nyní je málo těch, kteří to chápou, přece v den soudný všichni to naznají, když naznání nebude již nic platno. Svatý Hilarius ve svém komentáři k 10. kapitole sv. Matouše praví: Soudný den ukáže a zjeví, že toto všecko bylo jako nic.

Ale vyložme trochu podrobněji, jaké jsou ty odměny nebeské, kterými nyní pro ty pozemské lárečky přemnozí pohrdají. Předně bude v nebeském království přemnoho dobrého, ba spíše všechno dobro, jakého si možno přát; všichni, kteří v tom království budou přebývat, budou blaženi; ale blaženost je vrchol nakupením všech lobbler vrchovatý. I budou tam dobra duševní, moudrost a ctnosti; dobra tělesná, krása, zdraví a síla; dobra vnější: bohatství, rozkoš a sláva. A to vše bude svrchované, dokonalé a nejvýtečnější. Jeboť Bůh, který ukázal svou moc při stvoření světa z ničeho, a moudrost řízením světa a prořetelností, a lásku a dobrotu vykoupením lidského pokolení skrze tajemství Vtělení a Umučení svého Syna: ukáže potom nádheru své slávy¹⁾ a velkomyslnou štědrost při rozdělení od-

1) O této slávě a o nesmírném rozdílu, jaký jest mezi dobrými a věčnými, tělesnými a duchovními, pozemskými a nebeskými, zpívá Otokar Březina:

»Viděl jsem průvody gigantských jar, v září jich pochodní
unc se tměla, tisíce pozemských jar do vozu svého zapfa-
ených měla.«

Je tu obraz, který nacházíme v 18. verši žalmu 67: *Currus
el decem millibus multiplex, millia laetantium: Dominus
els...*

měn, palem a věnců těm, kdož budou triumfovati nad nepřitelem ďáblem. A moudrost tam nebude zpytováním božství ve věcech stvořených, nýbrž nezastřeným viděním podstaty Boží, příčiny všech příčin a samotné první a nejvyšší Pravdy, a z tohoto nejskvělejšího vidění skvíti se budou duše svatých světlem tak zářivým, že sv. Jan praví o této budoucí slávě: Budeme mu podobni, protože jej budeme viděti tak, jak jest (I. Jan. 3, 2). Z této nejvyšší moudrosti vzejde láska, královna ctností, tak horoucí, že navždy v nejvyšším dobru tkvíc, nebude ani chtít, ani nebude moci být od něho odloučena; takto celá duše a všechny její mohutnosti zůstanou v nejlepším stavu: tělo bude svítit jako slunce, což dosvědčuje sám Pán, an praví: Tehdáž spravedliví budou se skvít jako slunce v království Otce svého (Mat. 13, 43). A toto bude jeho krásou: zdraví bude nesmrtelnost, síla neporušenost bez utrpení; slovem tělo, které je nyní živočišné, potom bude duchovní (II. Kor. 15), to jest poslušné na každé hnutí ducha, takže svou hbitostí předstihne rychlost větru, a tak jemné, že pronikne zdi. Bohatství pak jeho bude jednak v tom, že nebude nic potřebovati, a jednak v tom, že s Bohem a v Bohu bude všechno míti; neboť nad veškerým statkem svým je ustanoví (Mat. 24, 47). Co mám říci o rozkoši, když je psáno: Opojeni budou hoj-

ností domu tvého a proudem rozkoše své budeš je napájeti? (Žalm 35, 9). Kdo si může představit, jaká je to rozkoš požívati nejvyššího dobra, viděti samu krásu, okoušeti samu slast, vejíti v radost Pána, to jest býti účasten jeho rozkoše, která Boha činí blaženým? Čest a slávu svatých ani nejvýmluvnější jazyk nevypoví; neboť na jevišti celého světa, v přítomnosti všech lidí i andělů sám Bůh bude chváliti všechny svaté a bude na ně vkládati korunu vítězů, což je nad všechny hodnosti a pocty; a na trůn samého Krista budou posazeni jako účastníci jeho království, neboť tak čteme v Apokalypse: Tomu, kdo zvítězí, dám seděti s sebou na trůnu mém, jak jsem i já zvítězil a sedím na trůnu Otce svého (Apok. 3, 21). Nad touto vysokou poctou žasl Prorok, an pravil: Mně pak příliš jsou ctění přátelé tvoji, Bože, příliš zesíleno je vladařství jejich (Žalm 138, 17). A přidáme-li k tolikerým a tak vysokým vyznamenáním jako nevýslovné koření věčnost, kdo pochopí velikost nebeské blaženosti? A přece, co sotva chápeme myšlenkou, budeme míti a okoušeti, jestliže po zbožném, spravedlivém a střízlivém životě jednou do oné blažené vlasti se dostanem; neboť vskutku bez konce potrvá to všecko dobré, čeho služebníci Kristovi nyní s pomocí milosti Boží nabývají kratičkým přičiněním. Co na to řekneš, duše má? Spokojíš

se a zlíbí se ti hrát si jako malé děti stavěním domečků z bláta, za tu cenu, že ztratíš království skutečně věčné? Zachce se ti, což je hrozno pomyslit, kochati se v rozkoších hovadských, ty, který máš pozvání k radostem andělským? Odvráť to od duše služebníka tvého milosrdenství tvé, Pane, ba raději protkni bázní svou tělo mé (Žalm 118, 120), a zasládni mně navždy nad med a strdí poslušenství zákona tvého, abych ukřižovav tělo s neřestmi a žádostmi, doufati směl v duchovní a trvalé rozkoše tvého ráje! Dej, Pane, služebníku svému následovati šlépějí tvého Krista, jenž tichý a pokorný srdcem, když mu zlořečili, nezlořečil, a když trpěl, nehrozil (I. Petr. 2, 23)! Dej strážlivě, spravedlivě a zbožně žíti na tomto světě, abych s nějakou důvěrou očekával blahou nadějí a příchod slávy velikého Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista (Tit. 2, 13).

Kapitola IV.

O hloubce spravedlnosti Boží, kterou Bůh uchystal hříšníkům věčná muka.

Zbývá, abychom uvážili spravedlnost, kterou Bůh vykonává v propasti pekelné na potrestání hříšníků; a když to učiníme pozorně a vážně, na-

známe, že je pravdoucí pravda, čemu Apoštol učí v listě k Židům: Hrozné jest upadnout v ruce Boha živého (Žid. 10, 31). Neboť (abychom zachovali pořádek, jehož jsme se drželi při spravedlnosti odměňující zásluhy svatých) Bůh spravedlivý soudce bude přihlížeti vůbec ke všem hříchům, i k nejlehčím jako je zbytečné slovo, vždyť čteme v Evangeliu: Z každého jalového slova, které řeknou lidé, vydají počet v den soudný (Mat. 12, 36). Jistá věc, že lidé mnoho hříchů netrestají, buď že nemohou, poněvadž provinilci se brání, anebo uprchnou, buď že o těch hříších nevědí, anebo zákonnými svědky nebyly dokázány, nebo také je trestati nechtějí, dávše se podplatit, anebo při tom podlehlí citům náklonnosti nebo vlastní špatnosti. Ale Bůh je všemohoucí, a proto jeho moci nikdo neodolá. Je všude, proto se před ním nikdo neskryje. Kam se poději, praví David, kam se poději od ducha tvého, anebo kam od tváře tvé uteku? Vystoupím-li na nebe, jsi tam, sestoupím-li do pekla, jsi přítomen (Žalm 138, 7). On je nejmoudřejší a všecko zná, i to, co je ukryto, i tajnosti v nejdůvěrnějších skryších a záhybech srdcí; také mu není třeba svědků, aby se provinění dokázalo, poněvadž lidské svědomí je Pánu za tisíce svědků; konečně žádné dary, žádná přízeň a náklonnost nepodplatí spravedlnosti Boží, protože Bůh

našich dober nepotřebuje. A tak je jisto, že není hříchu, ani největšího, ani nejmenšího, ani nejtěžšího, jenž by trestající spravedlnosti Boží, mstítelce hříchů, mohl uniknout, ledaže by ty hříchy byly pokáním odpykány; a oč je nyní milosrdenství štědřejší v odpouštění, o to bude po tomto životě spravedlnost tvrdší a přísnější v potrestání. To vykládá Apoštol v druhém listě ke Korintským, an praví: Aj, nyní je čas příhodný, nyní je den spásy (II. Kor. 6, 2). O čase budoucím po tomto životě volá Sofoniáš: Den onen, toť den hněvu, den trýzně a úzkosti, den psoty a bídy, den tmy a mrákot, den mlhy a vichrnné bouře, den hřmící polnice (Sof. 1, 16). A všechny hříchy nebudou jen trestány, nýbrž trestány strašlivými mukami, která budou tak hrozná, že si je nyní lidé sotva dovedou představit. Neboť jako oko nevidělo, ucho neslyšelo a na srdce lidské nevstoupilo, co připravil Pán těm, kdož ho milují, zrovna tak oko nevidělo, ucho neslyšelo a na srdce lidské nevstoupilo, co připravil Pán těm, kdož ho nenávidí. Utrpení hříšníků v pekle bude zajisté mnohé, největší a bez příměšků, to jest nebude při něm žádné úlevy a útěchy, a čím to neštěstí a bída do nekonečna vzrůstá: bude věčné. Já řku, bude jich mnoho, protože každá mohutnost duše a každý tělesný smysl bude mít svého mučitele. Uvaž slova ortelu nejvyššího Soudce, jak je má-

me v Evangeliiu: Odejďte ode mne, zatracenci, do ohně věčného (Mat. 25, 41). Odejďte, to jest vystupte ze společnosti blažených, na věky zbaveni patření na Boha, což jest vrchol a podstata blaženosti a konečný cíl, pro nějž jste byli stvořeni. Zatracenci, zlořečení, to jest nedoufejte už v žádné dobrořečení a požehnání, neboť pozbýváte všechnu životodárnou milost, veškerou naději spásy! Nebude na vás už pršeti voda moudrosti, ani padati na vás rosa dobrých vnuknutí, nebudou na vás už svítit paprsky nebeského světla, nevyklíčí ve vás milost pokání, nevypučí květ lásky, nenaleje se ovoce dobrých skutků, nenavštíví vás od této chvíle až na věky Vycházející z výsosti! A nebudete pohřešovati jen statků duchovních, nýbrž i tělesných, a nejen věčných, nýbrž i časných! Pro vás už nebude bohatství, nebude rozkoší, nebude potěšení, nýbrž podobati se budete fíkovníku, jež jsem proklel a ihned celý až do kořenů uschl (Mat. 21). Do ohně, to jest do pece ohně hořícího a nehasitelného, jenž nezasáhne jen jediný úd, nýbrž pálení bude všechny údy najednou a bude je šírat mukou nejpalcivější. Věčného, to jest do ohně, jenž nepotřebuje dříví, aby se udržoval a stále hořel, nýbrž rozněcuje se váním Boha všemohoucího, aby nikdy nepřestal ten trest, jako se nikdy nezničí vaše vina. Takže zcela správně volá prorok Izaiáš: Komu z vás

bude možno stát s ohněm šířajícím? Kdo z vás přebýváti bude s věčným zárem? (Iz. 33, 14); jako by řekl: vůbec nikdo trpělivě to nesnese, ale netrpělivi a roztrpčení a zoufalí budou přinuceni to snášet, i když nebudou chtít. A dodává: Červ jejich neumírá a oheň jejich nehasíná (Iz. 66, 24), kterážto slova nejednou opakuje Pán u sv. Marka (9, 43). Neb se k tomu přidruží červ svědomí a vzpomínky na tento čas, kdy bezbožní mohli, kdyby byli chtěli, s malým přičiněním vyvážnout z těchto trestů a požívati radostí věčných. A aby někomu nenapadlo, že zatracenci mohou načerpati trochu úlevy a osvěžení procházkami a změnou místa, poslyš, co říká sám Pán: Svažte ruce a nohy jejich a hoďte je do temnot zevnitřních: tam bude pláč a skřípění zubů (Mat. 22, 13; Luk. 13, 28). Takže oni nešťastníci, svázáni na rukou i nohou pouty věčnými, ležeti budou stále na témž místě, zbavení světla slunečního, měsíčního i hvězdného, rozpálení ohnivým zárem, plačíce a trpíce a zuby skřípající ze vzteku a zoufalství.

A nejen nejtěžší muka snášeti budou v pekle, kteří v tato hrůzyplná místa se dostanou, ale mimo to budou ve všem trpěti naprostým nedostatkem a šeredností a hanbou, docela zdrcení směsicí studu, vzpoury a zmatku. Neboť v jediném okamžiku ztratí paláce, pole, vinohrady,

jatečný i tažný dobytek, šaty, konečně i zlato, stříbro a šperky z drahých kamenů: a budou uvrženi do takové bídy, že se budou s tím hodujícím bohatcem dožebravat kapky studené vody, budou po ní toužit a budou ji očekávat, a nikdo jich nevyslyší!

Dále oni zpujní a slovutní páni, kteří na tomto světě a v tomto čase nestrpí žádné urážky a žádného příkoří a především dbají na svou důstojnost a čest, na shromáždění celého lidského pokolení a všech andělů, jakého nikdy nebylo a nebude, uvidí, že jsou odhaleni a že se veřejně ukazují všechny jejich zločiny, i ty, jež spáchali ve tmě, anebo utajili ve skrýších srdce, ač nejhanebnější, prorady, loupeže, smilstva, svatokrádeže — neb jak praví Apoštol v prvním listě ke Korintským: Až přijde Pán soudit okrsek zemský, posvítí na tajnosti tmy a zjeví úmysly srdcí, a potom se dostane chvály každému od Boha (I. Kor. 4, 5), a nepochybně sklídí od Boha i potupu kdekterý bezbožník a nespravedlivec. A ona potupa a hanba zločinných lidí na tom veřejném shromáždění bude tak veliká, že svatý Basil ve svém výkladu žalmu třicátého třetího nebojí se říci, to že bude ze všech trestů nejtěžší, zvláště pro pokrytce a pyšné a pro všecky ctížádostivce, jimž na tomto světě čest byla bohem, ba modlou.

Ale kdyby to, co jsme právě řekli o ztrátě

všech statků, jak nebeských, tak pozemských, a o hanbě a potupě, kdyby to mělo nějaký konec, anebo kdyby to bylo smíšeno s nějakou útěchou anebo s nějakou úlevou, jako se to má v tomto životě s každým trápením, mohli bychom tato zla považovati jaksi za snesitelná; jenže poně- vadž je naprosto jisto a nepopíratelno, že jako bez přísady jakékoli strážně navždy potrvá bla- ženost vyvolených, tak také bez jakéhokoli při- měsku útěchy že navždy potrvá neštěstí zavrže- ných, to jest, že potrvá na věky věkův. Musejí být naprosto slepí a hloupí, kdož se ze všech sil nepřičiňují dostati se do království nebeského a do nebeské blaženosti, ať už jakýmkoli utrpe- ním a nebezpečím, hanbou i smrtí, o kterých říká Apoštol, že jsou to soužení kratičká a lehká (II. Kor. 4, 17).

Kapitola V.

Proč jsou tresty zatracenců věčné.

A kdyby se snad někdo divil, proč nejmilosti- vější Bůh ustanovil tak kruté a tak dlouhé tresty na lidské hříchy, které mají tak kratičké trvání a nezdaří se býti tou měrou těžké, ten ať vy- slechne sv. Augustina v knize o Městě Božím (Lib. 14. 15). Tam říká: Kdokoli považuje takové

zatracení za příliš kruté nebo nespravedlivé, dozajista neumí změřit, jak veliká byla nepravost v hřešení, kde bylo tak snadno nehřešit. A dále: Kdo nám dostatečně vysvětlí, jak veliké je to zlo, neposlechnout ve věci snadné, a na rozkaz tak veliké moci, a na pohrůžku tak velikého trestu? Svatý Augustin mluví sice o hříchu prvního člověka, ale tytéž důvody platí o hříších všech. Neboť dáme-li to ne na falešnou, nýbrž na správnou váhu, shledáme, že každý smrtelný hřích je nejtěžší z trojího důvodu. Vždyť je to něco hrozného, aby tvor neposlechl svého Tvůrce, když je nekonečný rozdíl mezi ubohým tvorem a důstojností Tvůrce; když tvor je svou přirozeností služebníkem a Tvůrce svou přirozeností Pánem: a čímkoliv je tvor a cokoliv má, je za to dlužen Tvůrci, kdežto Tvůrce nic není dlužen tvorů. Ale kdyby přikázání Stvořitelova byla těžká, i v tom případě měl by tvor poslechnout: avšak přikázání jeho těžká nejsou (I. Jan 5, 3) a jeho je sladké a břímě lehké, praví sám Spasitel (Mat. 11, 30). Jak tedy veliká a jak nevysvětlitelná je to vina, když pozemští červíci svému Tvůrci ve věci tak snadné vypovídají poslušnost!

Mimoto kdyby Bůh hřešícím nebyl pohrozil trestem věčné smrti, mohl by snad člověk svůj hřích zastíratí výmluvou; jenže když tak často a tak jasně ústy proroků a apoštolů hrozil trestem věčným, kdo pro zpupnost hříšníků najde

výmluvu? Konečně kdyby vina lidí zavržených nebyla věčná, mohli bychom se divit, proč by byla věčná budoucí pokuta za hřích. Ale poněvadž zarputilost zatracenců je věčná, proč se divíme, je-li věčný i jejich trest? A tato zatvrzelá vůle ve zlém, která zavrženým lidem bude společná s ďábly, já říku, tato převrácená a od Boha, nejvyššího Dobra odvrácená vůle, která zůstane stále neoblomná a pevná, takový má účinek na lidi svaté, že se více hrozí smrtelného hříchu než pekelného ohně. Jen poslyš o Anselmovi, píše Angličan Ediner v druhé knize jeho života: Pravím na své svědomí a nelžu, že jsme ho často slyšeli říkati, a dosvědčoval se při tom pravdou, kdyby prý tělesnýma očima viděl na jedné straně hrůzu hříchu a na druhé straně muka pekelná, a musel by se nevyhnutelně do jednoho z oboujho vrhnout, že by si vybral raději peklo nežli hřích. Ještě něco jiného, pro některé lidi snad neméně podivného, říkával: že raději chce býti čistý od hříchu a nevinný v pekle, nežli hříchem poskvrněný v království nebeském. A když toto říkal a takto cítil a smýšlel onen světec, poněvadž osvícen od Boha poznal, že tíha hříchu je větší nežli pekelný trest, oč více Bůh, jenž proniká až na dno zla, mrzkosti a zvrácenosti hříchu, má právo usoudit, že pokuta za hřích, kterou již od věčnosti ustanovil, je docela přiměřená vině.

Proto, duše má, nemyl se, netápej, nedávej se svádět a nebuď podobná těm, kteří říkají, že Boha znají, ale skutky svými jej popírají (Tit. 1, 16); mnozí sice víru mají, ale jen v zevnějšku, nikoli v činu, jako meč zastrčený v pochvě. Neboť kdyby věřili skutečně a věřice myslili vážně, že Bůh je věrný a spravedlivý a že opravdu nachystal přestupníkům trest nejtěžší, jemuž nebude konce a v němž nebude pražádné útěchy: nemohlo by se stát, aby páchali, co pášou, a aby, jak praví Job, pili nepravost jako vodu (Job 15, 16), to jest, aby se dopouštěli tolika a tak velikých hříchů tak snadno, tak beze strachu a tak vesele, jakoby se jim za hřích mělo dostatí vyznamenání a nikoli trestu.

Ty, duše má, silně a pevně věř a věřic na paměti měj, že Bůh jest v tomto čase Otcem milosrdenství (II. Kor. 1, 3) a že jest hotov všem opravdu kajícím milosrdně hříchy odpustit, že však tentýž Bůh po tomto životě bude toliko Bohem pomsty (Žalm 93, 1), a že na hříšníky sešle tresty, jež jim připravil a jež proroci a jeho apoštolové na jeho rozkaz kázali a na paměť potomků do knih zapsali. A tak se stane, že z bázně nesnesitelných muk a z naděje největších odměn, jakoby dvěma křídly pozdvižena, zkouškami tohoto života projdeš a života i pokoje věčného dojdeš. Amen.

Sancte Roberte Bellarmine,
intercede pro nobis
in summitate Scalae,
ne Supernis demus
Vale.

O B S A H:

	Strana
Životopis sv. Roberta Bellarmina	7
Věnování	19
Předmluva	21

STUPĚŇ PRVNÍ.

Se zřetelem k člověku.

Kapitola I.	29
Kapitola II.	30
Kapitola III.	33
Kapitola IV.	37
Kapitola V.	42
Kapitola VI.	44

STUPĚŇ DRUHÝ.

Z úvahy o světě větším.

Kapitola I.	49
Kapitola II.	52
Kapitola III.	55
Kapitola IV.	59
Kapitola V.	62

STUPĚŇ TŘETÍ.

Z úvahy o okrsku zemském.

Kapitola I.	69
Kapitola II.	75
Kapitola III.	77
Kapitola IV.	80

STUPEŇ ČTVRTÝ.

Z úvahy o vodách a hlavně o pramenech.

- Kapitola I. .
- Kapitola II. .
- Kapitola III.
- Kapitola IV.
- Kapitola V. .
- Kapitola VI.
- Kapitola VII.
- Kapitola VIII.

STUPEŇ PÁTÝ.

Z úvahy o vzduchu.

- Kapitola I.
- Kapitola II. .
- Kapitola III.
- Kapitola IV.

STUPEŇ ŠESTÝ.

Z úvahy o ohni.

- Kapitola I. .
- Kapitola II. .
- Kapitola III.
- Kapitola IV.
- Kapitola V. .

STUPEŇ SEDMÝ.

Z úvahy o nebi, to jest o slunci, měsíci a hvězdách.

- Kapitola I.
- Kapitola II.
- Kapitola III.
- Kapitola IV.
- Kapitola V.
- Kapitola VI.

STUPEŇ OSMÝ.**Z úvahy o duši rozumné.**

Kapitola I.	161
Duše je duch stvořený, Bůh je duch nestvořený a Stvořitel všeho.	
Kapitola II.	163
Duše je nesmrtelná, Bůh je věčný.	
Kapitola III.	163
Duše je obdařena rozumem, Bůh je i světlo i intelligence.	
Kapitola IV.	165
Duše má vědění praktické; v mysli Boží je nejvyšší zákon řádu a práva.	
Kapitola V.	167
Duše lidská vynalézá řemesla, vědu a umění, Bůh je zdrojem vloh a tvůrčí moudrosti.	
Kapitola VI.	169
Svobodná vůle člověka a svoboda Boží.	
Kapitola VII.	172
Vůle duše obdařené rozumem může toužit po duševních dobrech, Bůh sám je nejvyšší dobro, láska.	
Kapitola VIII.	173
Přítomnost duše v těle je zrcadlem existence Boží ve věcech stvořených.	
Kapitola IX.	175
Duše jest jakýmsi obrazem nejsvětější Trojice.	
Kapitola X.	176
Duše uděluje tělu dobra přirozená, Bůh uděluje duši dary nebeské.	

STUPEŇ DEVÁTÝ.**Z úvahy o andělech.**

Kapitola I.	179
Anděl celý je duch dokonalý, a to stvořený, Bůh je duch nestvořený, a to nejdokonalejší.	

Kapitola II.	180
Intelligence a vědění andělů.	
Kapitola III.	182
Moc a vláda andělů nad těly a všemohoucnost Stvořitelova.	
Kapitola IV.	184
O místě a pohybu andělů a o Boží všudypřítomnosti.	
Kapitola V.	187
Jakou milost dostali andělé a jakou lidé.	
Kapitola VI.	189
Povinnosti andělů.	

STUPEŇ DESÁTÝ.

Z úvahy o bytnosti Boží v podobenství velikosti hmotné.

Kapitola I.	197
O velikosti Boží obecně podle čtvera rozměrů věcí hmotných.	
Kapitola II.	199
Šířkou Boží bytnosti jest nesmírnost jeho dober.	
Kapitola III.	202
Šířkou Boží bytnosti je Boží neobsáhlost, všecko naplňující.	
Kapitola IV.	204
Délkou bytnosti Boží jest jeho věčnost.	
Kapitola V.	207
Výška Boží znamená vznešenost Boží přirozenosti, což jest první a nejvyšší příčina všech věcí působící, vzorná a konečná.	
Kapitola VI.	209
Bůh sídlí nejvýš; jest nejvyšším králem a soudcem a dává milost pokorným.	
Kapitola VII.	213
Trůn Nejvyššího znamená blažený a oblažující pokoj Boží.	
Kapitola VIII.	215
O mnohonásobné hloubce bytnosti Boží.	

STUPEŇ JEDENÁCTÝ.

Z úvahy o velikosti moci Boží skrze podobenství velikosti hmotné.

Kapitola I.	219
O šířce moci Boží.	
Kapitola II.	221
O délce moci Boží.	
Kapitola III.	223
O výšce moci Boží.	
Kapitola IV.	226
O hloubce moci Boží.	
Kapitola V.	231
Duše se vybízí, aby se bála Boha a zachovávala jeho příkázání.	

STUPEŇ DVANÁCTÝ.

Z úvahy o velikosti moudrosti Boží, z podobenství velikosti hmotné.

Kapitola I.	237
Šířka moudrosti Boží spočívá v dokonalém poznání všech věcí.	
Kapitola II.	240
Délku Boží moudrosti projevuje znalost věcí budoucích.	
Kapitola III.	243
O mnohonásobné hloubce moudrosti Boží.	
Kapitola IV.	246
Hloubka moudrosti Boží spočívá především v poznání našich myšlenek, hlavně budoucích.	
Kapitola V.	249
Duše se povznáší k Božskému lékaři, který zkoumá srdce a uzdravuje.	

STUPEŇ TRINÁCTÝ.

Z úvahy o moudrosti praktické.

Kapitola I.	251
Šířka moudrosti praktické vysvětluje stvoření věcí a z jejich uspořádání v míře, v čísle a váze.	

	Strana
Kapitola II.	255
Délka moudrosti Boží praktické vysvítá v zachovávaní věcí.	
Kapitola III.	263
Výšku moudrosti Boží praktické poznáváme z díla Vykoupení.	
Kapitola IV.	270
Hloubka praktické moudrosti Boží spočívá v prozřetelnosti a v předurčení.	
Kapitola V.	274
O hloubce mysteria předurčení a zavržení.	

STUPEŇ ČTRNÁCTÝ.

Z úvahy o Božím milosrdenství.

Kapitola I.	281
Kterak šířka Božího milosrdenství odstraňuje bědy.	
Kapitola II.	284
Délkou milosrdenství je shovívavost.	
Kapitola III.	290
Výšku Božího milosrdenství poznáváme z její pohnutky.	
Kapitola IV.	293
Hloubku Božího milosrdenství vidíme v jejich účincích.	

STUPEŇ PATNÁCTÝ.

Z úvahy o velikosti spravedlnosti Boží skrze podobenství velikosti tělesné.

Kapitola I.	301
Šířkou spravedlnosti Boží je spravedlnost obecná.	
Kapitola II.	305
Délka spravedlnosti Boží se projevuje pravdou a věrností.	
Kapitola III.	307
Výšku Boží spravedlnosti vidíme v nebeské odplatě.	
Kapitola IV.	313
O hloubce spravedlnosti Boží, kterou Bůh uchystal hříšníkům věčná muka.	
Kapitola V.	319
Proč jsou tresty zatracenců věčné.	

Ex Episcopali Consistorio Brunensi.

Brunae die 20. Decembris 1947.

Nrus: 14.066.

Nihil obstat.

Dr. Ladislav Matyáš,
 censor ex officio

Imprimatur.

† Carolus,
 Episcopus

Robert Bellarmin:

**O VYSTUPOVÁNÍ MYSLI K BOHU
PO ZEBRÍCÍCH VĚCÍ STVOŘENÝCH**

Přeložil P. Jakub Deml.

Obálka a dřevoryt Michael Florian. — Vydalo nakladatelství Brněnské tiskárny v Brně l. P. 1948 jako IV. svazek Duchovní knihovny, kterou řídí P. Jan Dokulil. — Vytiskla Brněnská tiskárna v Brně. — 3000 výtisků. — I. vydání.

Cena brožovaného výtisku 81 Kčs, vázaného 106 Kčs.